

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

שבת ד

בקי צור

ללמוד לחבין לזכור

מסכת שבת

חלק רביעי

דפים צו-קכט

סוגיות המסכת מבוארות בלשון שווה לכל נפש, כאשר המילים המודגשות הן תמצית הסוגיות, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

בנוסף, המילים המודגשות הן כלי עזר שמיועד במיוחד למי שמבקש להשקיע ולרכוש ידיעה אמתית בתלמוד, דבר שכמעט אין דרך להגיע אליו ללא חזרות מרובות. כאמור, לאחר לימוד ראשוני של כל סוגיה, ניתן לחזור עליה בזמן קצר מאוד, על ידי קריאה של המילים המודגשות בפני עצמן, כך ניתן לחזור בכל יום על עניינים רבים לפי סדר התלמוד, דרך בדוקה לרכוש ידיעה אמתית ולקנות קניין בתורה. דברי התוספות באים באותיות קטנות.

©

כל הזכויות שמורות

יצחק אהרן הורביץ, רחוב פלדמן 8 בני ברק

דוא"ל: bekitsur1@gmail.com

טל': 050-6877088 / 03-6187895

פקס': 153-506-877088

פרק אחד עשר הזורק

דף צו

מניין שהוצאה היא מלאכה האסורה בשבת

כבר נתבאר, שאחת מהמלאכות האסורות בשבת, היא הוצאת איזה דבר מרשות היחיד לרשות הרבים.

ואמר רבי יוחנן, שעניין זה למד מהכתוב¹ בעניין הבאת התרומה למלאכת המשכן, "וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֶה לְאָמֵר אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל יַעֲשֹׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהָבִיא" (שמות ל"ו ו').

שכן ציוה משה את ישראל, מאחר שאותו יום שבת היה, אל תוציאו את התרומות מרשותכם, שהיא רשות היחיד, להביא אותן למחנה לוי, שהיא רשות הרבים, שמשה היה שרוי במחנה לוי, והכל מצויים אצל משה, הרי שדבר זה אסור לעשותו בשבת.

ואמנם היה מקום לבאר את דברי משה גם באופן אחר, שלא אסר להם את ההוצאה מחמת איסור שבת, אלא שאמר להם שלא יביאו עוד תרומות, כי כבר הביאו די הצורך, כמו שנאמר, "וְהִמְלֵאכָה הִיָּתָה דִּים לְכָל הַמְלָאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתִיר" (שמות ל"ז ז').

אלא שיש ללמוד בגזרה שווה, שדברי משה היו מחמת איסור יום השבת, ולא משום שכבר הובאה נדבה די הצורך.

שכן נאמר בכתוב הזה לשון העברה, "וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמִחְנֶה", וכן נאמר בענין יום הכפורים, "וְהִעֲבַרְתָּ שׁוֹפָר תְּרוּעָה בַּחֲדָשׁ הַשָּׁבָעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם" (ויקרא כ"ה ט), ללמד בגזרה שווה, שכשם שהעברת השופר ביום הכיפורים היא מחמת היום, כך העברת הקול שלא יביאו נדבה היא מחמת היום, האוסר זאת, ולא מחמת שהובאה נדבה די הצורך.

מניין שהכנסה אסורה כהוצאה

כבר נתבאר, שכשם שאסור להוציא חפץ מרשות

היחיד לרשות הרבים, וזו היא מלאכת הוצאה הנמנית בין שלושם ותשע אבות מלאכות. כך גם אסור להכניס חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד, וזו היא הכנסה, שהיא תולדה של מלאכת הוצאה.

ועניין זה, שההכנסה אסורה בשבת כמו ההוצאה, למד **מסברא**, שכן שני הדברים הללו דומים זה לזה, שהם העברת חפץ מרשות לרשות².

הוצאה והכנסה בזריקה

ההוצאה וההכנסה הנזכרות לעיל, שהאחת היא אב מלאכה, והשניה היא תולדה, הן הוצאה והכנסה שלא בזריקה, אלא נוטל בידו מרשות זו ואוחז בידו ומוציא או מכניס ומניח ברשות זו.

אבל הזורק איזה דבר מרשות זו לרשות זו, בין בהוצאה, שזורק מרשות היחיד לרשות הרבים, ובין בהכנסה, שזורק מרשות הרבים לרשות היחיד, בכל אופן הדבר נחשב כתולדה של **מלאכת הוצאה**.

עונש העושה תולדת של מלאכה

כבר נתבאר בכמה מקומות, שלעניין האיסור והעונש, **אין חילוק בין אב מלאכה לבין תולדה, והעושה אחת מהן בשבת, בשוגג, חייב חטאת, ובמזיד, ענוש כרת, ואם היה הדבר בהתראה, הרי זה נסקל**.

העושה אב ותולדה שלו

א. לדעת חכמים - אין מתחייב על תולדה עם אב. הסיבה לכך שיש פעולות שקרויות אב מלאכה ויש פעולות שקרויות תולדות, משום שהתולדות טפלות לאבות³.

שכל שיעשה יחד אב ותולדה שלו, יתחייב חטאת אחת בלבד מחמת אב המלאכה, ולא יתחייב חטאת שניה על שעשה את התולדה כי היא טפלה לאב.

אבל כשיעשה כמה פעולות שכל אחת אב אחר או אב ותולדה של אב אחר או שתי תולדות של שני

אבות, יתחייב חטאת על כל מלאכה בפני עצמה. שאין כאן פעולה שהיא טפלה לאחרת.

ב. לדעת רבי אליעזר - מתחייב על תולדה עם אב.

העושה מלאכה הנחשבת אב יחד עם מלאכה הנחשבת כתולדה של אותו אב, חייב שתי חטאות ואין התולדה טפלה לאב.

והסיבה שחלק מהמלאכות קרויות אבות, וחלקן קרויות תולדות, כי המלאכות החשובות קרויות אבות, [לשון חשיבות], ואלו שאינן חשובות כמותן, קרויות תולדות. ומה היא חשיבותן שח אבות המלאכות?

רוב אבות המלאכה חשיבותן מחמת שהיו במלאכת המשכן.

יש גורסים, שגם אבות וגם תולדות היו במלאכת המשכן, אלא שהאבות היו מלאכות חשובות במשכן, והתולדות לא היו חשובות.

ויש גורסים שרק האבות היו במלאכת המשכן, וזו היא חשיבותן.

ואב מלאכה של הוצאה, חשיבותו הוא משום שנכתב בתורה.

הזורק ארבע אמות בכותל

דין זורק ארבע אמות בכותל, יתבאר בעזה"י בדף ק'.

מניין שהזורק ארבע אמות ברשות הרבים חייב

מתוך המשנה שתבאר בעזה"י בדף ק' יש ללמוד, שהזורק איזה דבר ארבע אמות ברשות הרבים, הרי זה חייב משום תולדת מלאכת הוצאה. ולהלן יתבאר בעזה"י, מניין שדבר זה אסור.

א. לדברי רבי יאשיה, זריקת ארבע אמות ברשות הרבים אסורה, כי עשו כן במלאכת המשכן, שכן תופרי יריעות, היו יושבים רחוקים זה מזה ארבע אמות כדי שלא יכו זה את זה במחטיהם, וכשאחד היה צריך מחט מחבירו, היה זורק לו את המחט ארבע אמות.

ודחו זאת, כי אף שהיו התופרים צריכים להתרחק זה מזה, שלא יכו זה את זה במחטיהם,

¹ ואף על גב שהיתה הוצאה במשכן, כדאמר, הם הורידו קרשים מעגלה ... מכל מקום, אי לאו דכתיב, לא הוה מחייבי עלה, לפי שמלאכה גרועה היא כדפרשית לעיל בתחילת המסכת. [תוס'].

² ואם תאמר מה צריך להאי סברא, כיון דהוות במשכן, כדאמר, הם העלו קרשים לעגלה ... דהא בסמוך משמע גבי זריקה, דאם היתה במשכן, הוה אתי ליה שפיר. ויש לומר דזריקה נמי איכא סברא, מה לי על ידי הוצאה, מה לי על ידי זריקה, דאי לאו סברא, לא הוה מחשבינן לה תולדה דהוצאה, ואי לא הוות נמי במשכן, לא הוה מחייבין עלה מסברא, לפי שמלאכה גרועה היא. [תוס'].

³ יש מפרשים שהעושה תולדה, יתחייב רק אם התרו בו משום האב, כגון אם בא להשקות לא יתחייב אלא אם אמרו לו שהדבר אסור משום מלאכת זורע. ויש מפרשים שהוא חייב גם אם התרו בו משום התולדה, שאמרו לו שהדבר אסור משום השקיה.

במדבר, **שתלש את העצים** [=מלאכת קוצר], ועל כך נהרג.

ולדעת רב אחא ברבי יעקב, מקושש שהיה במדבר, לא תלש את העצים, אלא **תלושים ומפוזרים מצאם**, והוא אסף אותם לערימה אחת [=מלאכת מעמר], ועל כך נהרג.

אחת ממלאכות שבת אין בה עונש סקילה

רב מצא מגילת סתרים¹ בבית רבי חיאי, ומבואר בה, **שלדברי יאסי בן יהודה, אחת ממלאכות שבת יוצאת מכלל שאר מלאכות, והעושה אותה במזיד, אינו נהרג על כך**.

ולא נתבאר איזו מלאכה היא. ומהמחלוקת המבוארת לעיל, בעניין מיתת מקושש, נפקא מינה גם לדין זה.

לדברי רבי יהודה, אין זו מלאכת הוצאה, שכן מקושש נהרג על שהעביר ארבע אמות ברשות הרבים.

ולדעת הברייתא, אין זו מלאכת קצירה, שכן מקושש נהרג על שתלש.

ולדעת רב אחא בר יעקב, אין זו מלאכת מעמר, שכן מקושש נהרג על שעמר.

[במדבר כ"ז א-ה'] **וְתִקְרְבָנָה בְּנוֹת צִלְפַּחֵד בִּן חֹפֵר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף וְאַלְהָה שְׁמוֹת בְּנֵתָיו מִחֻלָּה נָעָה וְחֻלָּה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה. וְתַעֲמִידָנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנָּשִׂאִים וְכָל הָעֵדָה פָּתַח אֶהְל מוֹעֵד לְאַמֵּר. אָבִינוּ מֹת בְּמִדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעֲדִים עַל ח' בְּעֵדָה קָרַח כִּי בָחֲטָאוּ מוֹת וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ. לָמָּה יִגְרַע שָׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחָתוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן תֵּנֶה לָנוּ אֲחֵזָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ. וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'.**

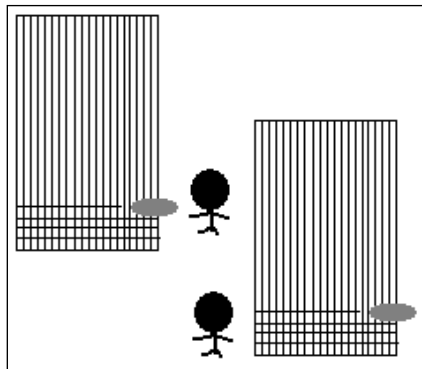
חטאו של צלפחד

מתוך דברי בנות צלפחד מבואר, שצלפחד מת במדבר מחמת חטא שחטא. ונחלקו חכמים מהו אותו חטא.

לדעת רבי עקיבא, יש ללמוד בגזרה שווה, שצלפחד היה אותו **מקושש עצים** שהיה במדבר, ונסקל בעוון **חילול שבת**. שכן נאמר בצלפחד, "אָבִינוּ מֹת בְּמִדְבָּר", וכן נאמר במקושש, "וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ עֲצִים בַּיּוֹם הַשִּׁבְעִי. וַיִּקְרְבוּ אוֹתוֹ הַמִּצְאִים אוֹתוֹ מִקְשֵׁשׁ עֲצִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהְרֹן וְאָל כָּל הָעֵדָה. וַיִּנָּחוּ אוֹתוֹ בְּמִשְׁמַר כִּי לֹא פָרַשׁ מִה עֲשֵׂה לוֹ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מוֹת יוֹמָת הָאִישׁ רְגוּם אוֹתוֹ בָּאֲבָנִים כָּל הָעֵדָה מֵחוּץ לַמַּחֲנֶה. וַיֵּצִיאוּ אוֹתוֹ כָּל הָעֵדָה אֶל מֵחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ בָּאֲבָנִים וַיָּמוּת כְּאֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.

ורבי יהודה בן בתירא לא למד גזרה שווה זו מרבו, ואין אדם אומר גזרה שווה, אלא אם כן

ודחו זאת, כי יתכן שהיו שני האורגים יושבים בסמוך, וכל אחד אורג מצד אחר, ונמצא ששני האורגים סמוכים זה לזה, ואינם רחוקים זה מזה ארבע אמות.

ואף שלא היו ממש בשווה, כי בכך היו מפריעים זה לזה בשעת האריגה, מכל מכל היו יכולים לעמוד זה מעט לפני זה, ועדיין היו סמוכים זה לזה בתוך ארבע אמות.

עוד יש להקשות על הדברים הנ"ל, [באות א' ובאות ג'], שכן תנא ששמו לודא, **דרש מהכתוב "וַיָּבֵאוּ כָּל הַחֲקָמִים הָעֲשִׂים אֶת כָּל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ אִישׁ אִישׁ מִמְּלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר הִמָּה עֲשִׂים"** (שמות ל"ו ד'), שכל אחד היה עושה ממלאכתו, ולא היה עושה ממלאכת חבירו, שכולם הן מוכנים בכלי אומנותם, ולא היו צריכים לשאול זה מזה.

ד. ומסקנת הסוגיה, שזורק ארבע אמות ברשות הרבים, וכן מעביר ארבע אמות ברשות הרבים, הלכתא גמירי לה, כלומר הלכה למשה מסיני **שהן אסורות** ונחשבות כתולדת מלאכת הוצאה.

[במדבר ט"ז ל"ב-ל"ד] **וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקְשֵׁשׁ עֲצִים בַּיּוֹם הַשִּׁבְעִי. וַיִּקְרְבוּ אוֹתוֹ הַמִּצְאִים אוֹתוֹ מִקְשֵׁשׁ עֲצִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהְרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה. וַיִּנָּחוּ אוֹתוֹ בְּמִשְׁמַר כִּי לֹא פָרַשׁ מִה עֲשֵׂה לוֹ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מוֹת יוֹמָת הָאִישׁ רְגוּם אוֹתוֹ בָּאֲבָנִים כָּל הָעֵדָה מֵחוּץ לַמַּחֲנֶה. וַיֵּצִיאוּ אוֹתוֹ כָּל הָעֵדָה אֶל מֵחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ בָּאֲבָנִים וַיָּמוּת כְּאֲשֶׁר צֻוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.**

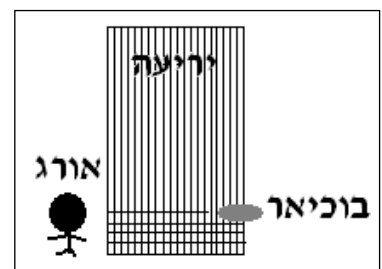
חטאו של מקושש

לדברי רב יהודה אמר שמואל, מקושש עצים שהיה במדבר, לא תלש את העצים בשבת [=מלאכת קוצר], ולא אסף אותם [=מלאכת מעמר], **וחטאו היה, שהעביר את העצים ארבע אמות ברשות הרבים** [=תולדת מלאכת מוציא], ועל כך נהרג.

ולדעת הברייתא, חטאו של מקושש שהיה

מכל מקום לא היו צריכים להתרחק כל כך. והיו יכולים לשבת בתוך ארבע אמות של חביריהם, ואם כן, אף אם היו זורקים מחטים זה לזה, לא היו זורקים אותם ארבע אמות אלא פחות. ואם מכאן היינו למדים שהזריקה אסורה, היה הדבר אסור אף בפחות מארבע אמות.

ב. לדברי רב חסדא, זריקת ארבע אמות אסורה, כי עשו כן במלאכת המשכן, שכן כשהיו אורגים את היריעות, בכל פעם שהעבירו את קנה הערב מצד לצד בין חוטי השתי, היו זורקים את הבוכיאר [הוא כלי שקנה של חוט הערב מגולגל בתוכו, ויוצא ממנו ונמשך], מצד זה של היריעה לצד זה, כדי שיעבור חוט הערב בכל רוחב היריעה. והיריעה רוחבה ארבע אמות, כמו שנאמר, "אֵרֶךְ הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאֶמָּה וְרָחֶב אַרְבַּע בָּאֶמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל הַיְרִיעוֹת" (שמות כ"ו ב').

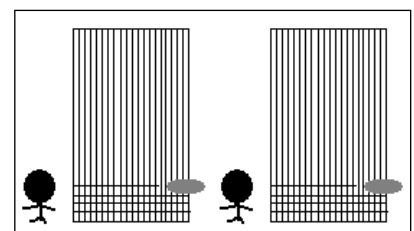

ואף שברוב פעמים שמעביר את הבוכיאר אינו מתנתק ממנו לגמרי, שהרי החוט יוצא ממנו ונמשך.

מכל מקום בזריקה שבה החוט שבתוך הבוכיאר נגמר, הבוכיאר נזרק, ומתנתק מהזורק לגמרי, וזה האופן הנחשב כמלאכה אסורה.

ודחו זאת, שכן כשהבוכיאר נזרק בין חוטי השתי, אינו עובר ברשות הרבים, אלא במקום פטור, שכן אין המקום רחב ארבעה טפחים.

ג. שוב אמרו, שזריקת ארבע אמות אסורה, כי עשו כן במלאכת המשכן, שכן אורגי יריעות, היו יושבים רחוקים זה מזה ארבע אמות, שהרי רוחב היריעות שכל אחד אורג היו מפרידים ביניהם, וכשאחד היה צריך בוכיאר מחבירו, היה זורק לו את הבוכיאר ארבע אמות.

¹ בדף ו' נתבאר מהי מגילת סתרים.

קבלה מרבו¹.

ואם כן לדעתו לא נתפרש בתורה חטאו של צלפחד, ולפיכך אמר לרבי עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, אם כדבריד, התורה כיסתה, ואתה מגלה אותו, ואם לאו, אתה מוציא לעז על אותו צדיק.

דף צו

ולדעת רבי יהודה בן בתירא, לא הרשיע צלפחד כל כך לחלל שבת, וחטא בכך שהיה מהמעפילים שנאמר בהם 'וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הַהָר לֵאמֹר הֲנֵנוּ וְעַלְיֵנוּ אֵל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי חָטָאנוּ. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' הוּא לֹא תַעֲלֶה. אֵל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקִרְבָּכֶם וְלֹא תִגָּנוּפוּ לִפְנֵי אֱיִבֵיכֶם. כִּי הָעִמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וַיִּפְלְתֶם בְּחֶרֶב כִּי עַל כֵּן שָׁבַתֶם מֵאַחֲרֵי ה' וְלֹא יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם. וַיַּעֲפֹלוּ לַעֲלֹת אֶל רֹאשׁ הַהָר וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִקִּרְבַּב הַמַּחֲנֶה. וַיֵּרָד הָעִמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי וַיִּשָּׁב הָהָר וַיִּכּוּם וַיָּתוּם עַד הַקֶּרְמָה" (במדבר י"ד מ"ה).

[במדבר י"ב] ותדבר מרים ואהרן במשה על אדות האשה הנפשית אשר לקח כי אשה כשית לקח. ויאמרו הרק אד במשה דבר ה' הלא גם בננו דבר וישמע ה'. והאיש משה ענו מאד מפל האדם אשר על פני האדמה. ויאמר ה' פתאם אל משה ואהרן ואמר ואל מרים צאו שלשתיכם אל אהל מועד ויצאו שלשתיכם. וירד ה' בעמוד ענן ויעמד פתח האהל ויקרא אהרן ומרים ויצאו שניהם. ויאמר שמעו נא דברי אם יקנה נביאכם ה' במראה אליו ואתנודע בחלום אדבר בו. לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחזית ותמנת ה' ביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה. ויחר אף ה' גם וילך. והענו סר מעל האהל והנה מרים מצרעת כשלג ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת. ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל לא תשת עלינו חטאת אשר נאלנו ואשר חטאנו. אל נא תהי כמות אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו. ויצעק משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לה. ויאמר ה' אל משה ואהרן לרק זרק בנניה הלא תקלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף. ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד תאסף מרים. ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן.

האם אהרן נצטרע

לדעת רבי עקיבא, כשמרים ואהרן דברו במשה, לא רק מרים נצטרעה, אלא גם אהרן נצטרע, שנאמר, 'וַיַּחַר אֶף ה' בָּם וַיִּלָּךְ', הרי שבשניהם היה חרון אף.

וכן דעת ברייתא נוספת, שאף אהרן נצטרע, והכתוב, 'וַיַּפֶּן אֶהְרֹן אֶל מִרְיָם וְהָיָה מִצְרַעַתוֹ', ביאורו, שאהרן פנה והקדים להירפא מצרעתו.

אמר לו רבי יהודה בן בתירא, עקיבא, בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין, אם כדבריד, התורה כסתה, ואתה מגלה אותו. ואם לאו, אתה מוציא לעז על אותו צדיק, ומה שנאמר, 'וַיַּחַר אֶף ה' בָּם וַיִּלָּךְ', אין הכוונה ששניהם נענשו בצרעת בשווה אלא שבשניהם היה חרון אף של נזיפה.

החושד בכשרים

כשהקב"ה אמר למשה בסנה, שילך להושיע את ישראל, חשד משה בישראל, שלא יאמינו לו, כמו שנאמר, 'וַיַּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ ה' (שמות ד' א').

אמר לו הקב"ה, הם מאמינים, כמו שנאמר, 'וַיִּצְאֶם הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכִי רָאָה אֶת עֲנָנִים וַיִּסְדּוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ" (שמות ד' ל"א), והם בני מאמינים, שנאמר באברהם אביהם "וַהֲאֵמֶן בַּה' וַיִּחְשְׁבֶהָ לוֹ צִדְקָה" (בראשית ט"ו ו'). ואתה אין סופך להאמין, כמו שנאמר בו, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהְרֹן לֵעַן לֹא תֵאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישִׁי לַעֲיִנִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכֹן לֹא תִבְיֹאוּ אֶת חֻקֵּי הָהָר אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם" (במדבר כ' ב"ב).

ומכאן למד ריש לקיש, שהחושד בכשרים לוקה בגופו, שכן על שחשד משה בכשרים, לקה, שנאמר, "וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הָבָא נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה וְהָיָה יָדוֹ מִצְרַעַת כְּשֶׁלֶג" (שמות ד' ו').

מדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות

אמר רבא ואיתימא רבי יוסי ברבי חנינא, מדה טובה ממהרת לבא ממדת פורענות.

שכן במדת פורענות, כשלקה משה, נאמר, "וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הָבָא נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וַיָּבֵא יָדוֹ בְּחִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה וְהָיָה יָדוֹ מִצְרַעַת כְּשֶׁלֶג" (שמות ד' ו'), רק אחר שהוציא ידו, היתה מצורעת.

ואילו במדה טובה, כשנתרפא משה, נאמר, "וַיֹּאמֶר הֵשֵׁב יָדְךָ אֶל חִיקְךָ וַיִּשָּׁב יָדוֹ אֶל חִיקוֹ וַיּוֹצֵאֶה מִחִיקוֹ וְהָיָה שְׁבִיבָה כְּבָשָׂרוֹ" (שמות ד' ז'), בעוד שהיתה בחיקו, שבה להיות כבשרו.

ויבלע מטה אהרן את מטתם

נאמר, "וַיִּשְׁלִיכוּ אִישׁ מִטָּהוּ וַיִּהְיוּ לְתִינִיִּם וַיִּבְלַע

מטה אהרן את מטתם" (שמות ז' י"ב).

ואמר רבי אלעזר, נס בתוך נס, לאחר שחזר ונעשה מטה בלע, ולא כשהוא תנין, שלא נאמר, "ויבלע תנין אהרן".

מושיט מרשות היחיד לרשות

היחיד דרך רשות הרבים

המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, הוא זה שנוטל חפץ מרשות היחיד שעומד בה, ומניח על ידיו של חברו העומד ברשות היחיד האחרת, ורשות הרבים מפרידה בין שתי רשויות היחיד הללו.

וכשהיו שתי רשויות היחיד בדיוטא אחת, כלומר באורך רשות הרבים. כגון שהיו ברשות הרבים שתי עגלות זו אחר זו, ומושיט חפץ מזו לזו דרך רשות הרבים, אפילו אם עושה זאת למעלה מעשרה טפחים של רשות הרבים. וכן אם יצאו מבית אחת שתי מרפסות על פני רשות הרבים², ומושיט חפץ מזו לזו דרך רשות הרבים, אפילו עושה כן למעלה מעשרה טפחים של רשות הרבים, הרי זה חייב.

כי מצינו מלאכה כזו במשכן, שארבע עגלות היו לבני מררי, שהיו נושאים את קרשי המשכן, והן הולכות שתיים אחת שתיים.

וכשהיו פורקים את המשכן, לטעון על העגלות, היו מעמידים העגלות כדרך הליכתן, שתיים זו אצל זו סמוך למשכן, ושתיים זו אצל זו לפניהם, דרך הליכתן לאורך רשות הרבים.

שהיו רוצים להלך אחר עמוד הענן ההולך לפניהם, ופורקי המשכן היו מושיטים הקרשים לאותם שעל שתי העגלות הסמוכות למשכן, והם מושיטים לאותם שלפניהם.

אבל כשהיו שתי רשויות היחיד זו כנגד זו, ורשות הרבים מפסיקה ביניהן, כגון שהיו ברשות הרבים שתי עגלות זו בצד זו, ומושיט חפץ מזו לזו דרך רשות הרבים. וכן אם היו שני בתים בשני צידי רשות הרבים, ומושיט חפץ מזה לזה דרך רשות הרבים, הרי זה פטור.

כי לא מצינו מלאכה כזו במשכן, שכן פורקי המשכן היו מושיטים הקרשים לאותם שעל שתי העגלות הסמוכות למשכן, והם מושיטים לאותם שלפניהם, אבל מעגלה לעגלה שבצדה, לא היו

¹ ואם תאמר וליגמר מרבי עקיבא, שהוא קבלה מרבו. ואומר רבינו תם, שהיה להם בקבלה מנין גזירה שווה שבכל התורה, וזו היתה יתירה על החשבון, לפיכך לא קיבלה. [תוס'].

² מיייר שסתום למטה בשום דבר, ואין גדיים בוקעים תחתיהם, או שיש מחיצות למעלה מן הגזוזטרה, דתו לא חיישין לבקיעת גדיים. וכן עגלות היו רשות היחיד אף על פי שתחתיהם רשות הרבים, לפי שיש מגוף העגלה עד למעלה מן הקרשים הרבה יותר מעשרה. [תוס'].

צריכים להושיט, שהרי שתייהן סמוכות לפורקי המשכן.

הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך הרבים

נתבאר שבמשכן היו מושיטים את הקרשים מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים כששתי רשויות היחיד הן זו אחר זו, אבל לא כשהן זו כנגד זו.

ולפיכך המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, אם היו שתי הרשויות בדיוטא אחת חייב, ואם היו זו כנגד זו פטור.

אכן כל זה לעניין הושה, אבל זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים לא היתה במשכן כלל, אף לא כששתי רשויות היחיד הן זו אחר זו, שכן כשהיו מעבירים הקרשים מעגלה לעגלה שלפניה, היו מושיטים אותם, אבל לא זורקים, שהקרשים היו כבדים ואינם נזרקים.

ולהלן יתבאר בעזה"י, האם למרות שבמשכן לא היתה זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד, העושה כן מתחייב על כך או לא.

הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים בתוך שלושה טפחים סמוך לקרקע

לדברי הכל, כל דבר שהוא בתוך שלושה טפחים סמוך לקרקע, נחשב כמונח על הקרקע¹, כי כל פחות משלושה טפחים נחשב כסתום, ומלא, ואינו אויר.

ואם כן, כשחפץ נזרק מרשות היחיד, ועבר ברשות הרבים בתוך שלושה טפחים סמוך לקרקע, אף על פי שלא נח בקרקע ממש, אלא המשיך בדרכו לרשות היחיד אחרת.

מאחר שעבר ברשות הרבים בתוך שלושה טפחים, נחשב הוא כאילו נח שם, ויש כאן חיוב של הוצאה, על ידי עקירה מרשות היחיד, והנחה ברשות הרבים.

ומטעם זה יש לחייבו, בין כשהיו שתי רשויות היחיד זו אחר זו, ובין כשהיו זו כנגד זו.

הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים למעלה משלושה וכתוך עשרה

א. לדברי רב המנונא, וכן לדברי רב חלקיה בר טובי, וכן לדברי רבי אלעזר, בדין זה נחלקו רבי עקיבא וחכמים.

לדעת רבי עקיבא, הזורק איזה דבר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, אף למעלה משלושה טפחים, מאחר שעבר החפץ בתוך רשות הרבים עצמה, כלומר בתוך עשרה טפחים שעל גבי קרקע הנחשבים רשות הרבים, נחשב החפץ כאילו הונח בה [=קלוטה באויר הרשות כמו שהונחה בה דמי].

ולכן הזורק מתחייב על מלאכת הוצאה, שעקר חפץ מרשות היחיד והניחו ברשות הרבים.

ומטעם זה יש לחייבו, בין כשהיו שתי רשויות היחיד זו אחר זו, ובין כשהיו זו כנגד זו.

ולדעת חכמים, הזורק איזה דבר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, למעלה משלושה טפחים, אף על פי שעבר למטה מעשרה טפחים, בתוך רשות הרבים ממש, מאחר שלא נח החפץ ברשות הרבים, אין כאן הוצאה להתחייב בה.

כי אין חיוב הוצאה אלא בעקירה מרשות זו, והנחה ברשות זו, וכשהחפץ באויר רשות הרבים, בלא לנוח בה, אינו נחשב כאילו הונח בה, [=קלוטה באויר הרשות לאו כמו שהונחה בה דמי], ולכן הזורק פטור.

ב. ורבה ורב חסדא נסתפקו, האם בדין זה נחלקו רבי עקיבא וחכמים, או שבדין זה הכל מודים שהזורק חייב, כי קלוטה כמי שהונחה דמי.

הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים למעלה מעשרה טפחים

א. לדברי רבי אלעזר, גם בדין זה נחלקו רבי עקיבא וחכמים.

שכן בין לדעת רבי עקיבא ובין לדעת חכמים, המושיט איזה דבר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, כלומר שנותן את הדבר לידי חבירו שברשות השניה, בין אם מושיט למעלה מעשרה טפחים, ובין אם מושיט למטה מעשרה טפחים, חייב משום תולדה של הוצאה, [כשהיו שתי רשויות היחיד בדיוטא אחת, כפי שנתבאר לעיל].

שכן מצינו במשכן, שהיו הלויים מושיטים את הקרשים מעגלה זו לעגלה זו, והעגלות נחשבות רשות היחיד, וביניהן רשות הרבים, ולא היו זורקים הקרשים, שלא יתקלקלו, אלא מושיטים מזה לזה.

ולדעת רבי עקיבא, כשם שהמושיט איזה דבר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייב משום מושיט, כי מושיט נחשב כתולדה של מלאכת הוצאה. כך גם הזורק איזה דבר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, חייב משום זורק, כי גם זורק נחשב כתולדה של מלאכת הוצאה [=דילפינן זורק ממושיט].

ולכן הזורק איזה דבר מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, חייב, [חטאת או כרת או סקילה].

ואין חילוק בין למטה מעשרה לבין למעלה מעשרה.

ומטעם זה אין לחייבו, אלא כשהיו שתי רשויות היחיד זו אחר זו.

ולדעת חכמים, אין ללמוד, שכשם שמושיט חייב, משום שנחשב כתולדה של מלאכת הוצאה, כך גם זורק חייב, ויחשב כתולדה של מלאכת הוצאה [=לא ילפינן זורק ממושיט].

ולעולם לא יתחייב אדם חיוב של זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד.

ב. ורבה ורב חסדא נסתפקו, האם בדין זה נחלקו רבי עקיבא וחכמים, או שבדין זה הכל מודים שהזורק פטור, כי לא ילפינן זורק ממושיט.

ג. ולדברי רב המנונא, וכן לדברי רב חלקיה בר טובי, בדין זה הכל מודים, שהעושה פטור מהתורה, כי לא ילפינן זורק ממושיט.

אבל יש אופנים שמדברי חכמים אסור לעשות כן, ואפילו אם היו שתי רשויות היחיד זו כנגד זו.

- כשכל אחת מרשויות היחיד היא רשות של אדם אחר, מדברי חכמים אסור לזרוק מזו לזו, ככל שתי רשויות יחיד של שני בני אדם שאסור לטלטל מזו לזו עד שיערב. וכאשר הן משני צידי רשות הרבים לא ניתן לערבן יחד².

- וכששתי הרשויות הן של אדם אחד ושתייהן בגובה שווה מותר לזרוק חפץ מזו לזו.

- וכששתי הרשויות הן של אדם אחד, אבל כל

¹ כן משמע כאן בסוגיה, שהכל מודים לדין זה. אולם בדף ק' מבואר, שלדעת רבא, חכמים חולקים על כך, ואומרים, שגם בתוך שלושה טפחים, אין החפץ נחשב מונח, אלא כשהיה מונח הנחה על גבי כלשהו.

² עיין מג"א ריש סימן שני"ג, וקרבן נתנאל פרק שמיני מעירובין סימן ד' אות ת'.

אחת בגובה שונה.

לדעת רבה בר רב הונא אמר **רב, אסור לזרוק מזו לזו**, שמא לא יכוון לזרוק כהוגן, ויפול החפץ לרשות הרבים, ויבוא לטלו משם¹, ונמצא מטלטל מרשות הרבים לרשות היחיד.

ולדעת שמואל, אין לחוש לכך, ו**מותר לזרוק מזו לזו**, כמו שהדבר מותר כששתי הרשויות בגובה שווה.

מנין שכל פחות משלושה כלבוד דמי

נתבאר לעיל, שכשהחפץ מגיע לאויר רשות הרבים בתוך שלושה טפחים סמוך לקרקע, הוא נחשב כמונח על הקרקע, שכל שהוא בתוך שלושה טפחים לקרקע, הרי הוא בטל לקרקע, ונחשב כנמשך אליה.

- **ומתחילה אמר רב המנונא או רב חסדא, שדין זה למד מסברא, שאי אפשר להחליק רשות הרבים מגבשושיות**, כאילו נלקטו במלקט ומקצוע [הם כלים של עץ, וברזל חד נעוץ בתוכו, ובהן משוה פני רוחב הקרש ומחליקה], לפיכך, גבשושיות נחשבות כרשות הרבים.

והקשו על כך, אם כן, גם בגובה שלושה טפחים יחשב כמונח בקרקע, ולא רק פחות משלושה.

ועוד הקשו, שכן למדנו לעניין סוכה, שאם יש רוחו שלושה טפחים בין הדפנות לקרקע מתחת, או בין הדפנות לסכך מעל, הסוכה פסולה, ואם יש פחות מכך, היא כשרה, משום שכשיש רוח של פחות משלושה, הרי זה כאילו המחיצות נמשכות עד הסכך למעלה, ועד הקרקע למטה, ובוזה אין לומר את הסברא הנ"ל של החלקת רשות הרבים.

ואף שלעניין שלושה טפחים מהדפנות ולמטה, יש סברא אחרת, והיא, שבשיעור כזה לא יוכל הגדי להיכנס. מכל מקום בשיעור של שלושה טפחים מהדפנות ולסכך אין סברא כלל.

- **ומסקנת הסוגיה, שדין זה, שכל פחות משלושה כלבוד דמי, הלכתא גמירי לה** [=הלכה למשה מסיני].

הזורק מרשות הרבים לרשות

הרבים דרך רשות היחיד

א. דעת רבי.

הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים דרך רשות היחיד, ורשות היחיד שזרק דרכה את החפץ אינה מקורה, כגון חצר, בשעה שהחפץ עובר דרכה, **אינו נחשב כמונח בה**, ומאחר שאין הפסק בין העקירה מרשות הרבים זו, להנחה ברשות הרבים זו, **אין כאן לא הכנסה ולא הוצאה, ולכן, הזורק פטור**.

וכשרשות היחיד שזרק דרכה את החפץ, מקורה, כגון בית, הבית נחשב כאילו כולו מלא². ולכן, כשהחפץ עובר דרכו, אף על פי שהוא באויר הבית, הוא נחשב כמונח שם במקום שעובר. ומאחר שהחפץ נחשב כמונח בבית, **הזורק מתחייב משום הכנסה, שעקר את החפץ מרשות הרבים והניחו בבית**.

ולדברי רב חנא כך אמר רב יהודה אמר שמואל, הזורק מתחייב שתיים, אחת משום הכנסה, על שעקר החפץ מרשות הרבים והניחו בבית, ואחת משום הוצאה, שחזר החפץ ונעקר מהבית, ונח ברשות הרבים.

ורב חנא עצמו הקשה על כך, כיצד יתכן שיתחייב אדם על עשיית אב ותולדה שלו יחד שתי חטאות, הלא לדעת רבי, יש ללמוד מהכתוב "אֵלֶּה הַדְּבָרִים"³, שמנין המלאכות הוא שלושים ותשע, [כפי שנתבאר בדף ע"ז], ועל כרחך בא הכתוב ללמד, שאין מתחייבים חטאות אלא כמנין זה, והעושה אב ותולדה שלו עמו, אינו מביא על כך אלא חטאת אחת.

ולדברי רב יוסף, מעולם לא אמר רב יהודה אמר שמואל, שהזורק יתחייב על הזריקה הזו שתי חטאות, אחת משום הכנסה ואחת משום הוצאה.

ב. דעת חכמים.

בין כשרשות היחיד אינה מקורה, ובין כשהיא מקורה, החפץ העובר דרכה באוירה אינו נחשב כמונח בה.

ולכן, מאחר שאין הפסק בין העקירה מרשות הרבים זו להנחה ברשות הרבים זו, אין כאן לא הכנסה ולא הוצאה, והזורק פטור.

הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים

ועבר ארבע אמות ברשות הרבים

א. שיטת רב יהודה אמר שמואל [כפי דברי רב יוסף].

רבי יהודה וחכמים נחלקו, בזורק מרשות היחיד לרשות הרבים, שדעתו היתה שינוח החפץ באיזה מקום ברשות הרבים, ולא היה אכפת לו אם ינוח סמוך לרשות היחיד, או בסוף ארבע אמות, ולפיכך, כל מקום שינוח החפץ, נח לו בכך, ונחשב הדבר שנעשית המלאכה מרצונו.

לדעת רבי יהודה – [חייב שתי חטאות, שכן] כשהחפץ עובר ברשות הרבים בתוך עשרה טפחים, אף על פי שהוא באויר, נחשב הוא כמונח [=קלוטה כמי שהונחה דמי], ונמצא שמיד כשהגיע החפץ לרשות הרבים, נתחייב על הוצאתו, שנעקר מרשות היחיד, ונח ברשות הרבים.

וכשלאחר מכן החפץ עבר ארבע אמות ברשות הרבים, נתחייב פעם שניה, משום העברת חפץ ארבע אמות ברשות הרבים.

ולפי זה, **רבי יהודה מחייב על העושה אב ותולדה שלו, שתי חטאות**.

ולדעת חכמים, [חייב חטאת אחת, שכן] כשהחפץ עובר ברשות הרבים בתוך עשרה טפחים, כל זמן שהוא באויר, אינו נחשב כמונח [=קלוטה אינה כמי שהונחה], ונמצא שלא נח החפץ ברשות הרבים אלא בסוף ארבע אמות. וזו היא ההנחה שמתחייב בה על ההוצאה, ואין כאן חיוב נוסף.

ב. שיטת רבה ורב יוסף.

רבי יהודה וחכמים נחלקו, בזורק מרשות היחיד לרשות הרבים, שדעתו היתה, שהחפץ ינוח בתחילת רשות הרבים, סמוך לרשות היחיד, ולא כפי שהיה למעשה שנח החפץ בסוף ארבע אמות.

לדעת רבי יהודה, [חייב חטאת אחת, שכן] כשהחפץ עובר ברשות הרבים בתוך עשרה טפחים, אף על פי שהוא באויר³, הוא נחשב כמונח [=קלוטה כמי שהונחה דמי], ונמצא שמיד כשהגיע החפץ לרשות הרבים נח, ונתקיימה ההוצאה כפי מחשבתו, שינוח החפץ בתחילת רשות הרבים⁴, ולכן מתחייב על ההוצאה.

אבל על ההעברה שעבר החפץ ארבע אמות

¹ ולהכי נקט ואתי לאתויי, דאילו משום נפילת רשות הרבים ליכא חיוב חטאת, דמתעסק הוא אצל הוצאה, דלא נתכוון לזרוק לרשות הרבים. [רש"י].

² מתוך שהוא חושך ומלא הבלא. [רש"י].

³ ונראה לר"י דמייירי במתגלגל ברשות הרבים, ועדיף משאר קלוטה באויר, והוי כמונח לרבי יהודה. [תוס' בדף פ'].

⁴ יל"ע בדבר, הלא ודאי דעת הזורק לא היתה שינוח החפץ בתחילת רשות הרבים לפי דין קלוטה, אלא שבאמת ינוח החפץ שם, ואם כן, מאחר שלמעשה לא נח שם, אף שהוא נידון כאילו נח שם, אין להחשיב זאת כנתקיימה דעת הזורק. ויל"ע בדבר.

דף צח

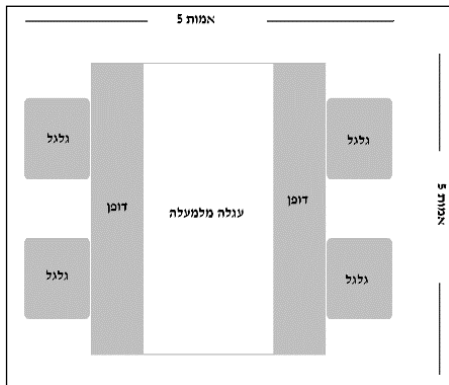
רשות הרבים מקורה

אמר רב שמואל בר יהודה אמר רב אבא אמר רב הונא אמר רב, **המעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים מקורה** [=מכוסה], פטור.

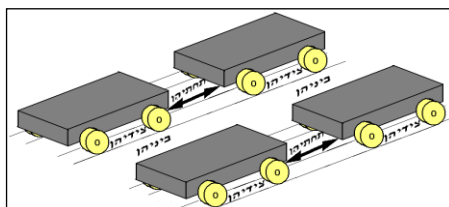
לפי שאינו דומה לדגלי מדבר, כלומר מאחר שמלאכות שבת למדות ממלאכת המשכן שהיתה במדבר, אין חייבים על הוצאה והעברה אלא באופן הדומה למה שהיו עושים במדבר, ושם לא היתה רשות הרבים מקורה.

עגלות תחתיהן וביניהן וצדיהן רשות הרבים

ארבע העגלות שבהן נשאו הלוויים את הקרשים היו מהלכות ברשות הרבים בזוגות, שנים אחר שנים, אורך כל עגלה חמש אמות, ורוחבה עם הדפנות והגלגלים גם כן חמש אמות, והרווח בין עגלה לזו שבצדה גם כן חמש אמות.

ולדברי רב משמו של רבי חייא, כשהעגלות היו מהלכות ברשות הרבים, לא היו מבטלות בהליכתן את כל המקום מהיות רשות הרבים, אלא תחתיהן, וגם ביניהן [באמצע בין עגלה לעגלה], וגם בצדיהם, [בין דופן עגלה לאופן, ומשך עובי האופן], היה רשות הרבים.

והנה מאחר שהקרשים שאורכם עשר אמות היו נתונים אורכם לרוחב העגלה, נמצא בולטים מכל צד חוץ לגלגלים שתי אמות ומחצה, ונמצא שהקרשים

נחור], וכתב רק שם קטן שבתוכו [נח], שהוא חייב. כי הבא לכתוב שם גדול, מתכוון לכתוב גם שם קטן שבתוכו, שהרי לא יוכל לכתוב את השם הגדול, ללא כתיבת השם הקטן. ומאחר שמתכוון גם לכתיבת השם הקטן, וכתיבה של שם קטן אסורה גם כן, הרי זה חייב.

אבל המתכוון לזרוק שמונה, כוונתו שינוח החפץ רק בסוף שמונה, ואין כוונתו שינוח החפץ בסוף ארבע כלל, ואם כן, כשנח החפץ בסוף ארבע, לא נעשית מלאכה כפי מחשבתו, ופטור על כך.

נתכוון לזרוק ארבע אמות וזרק שמונה אמות

מתחילה נסתפקו בדיון מי שנתכוון לזרוק חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, וזרק שמונה אמות. האם מאחר שהעביר את החפץ כשיעור שאסור להעבירו, מתחייב על כך, או מאחר שלא נח במקום שנתכוון שינוח, הרי זה פטור, שלא נעשית המלאכה שנתכווין לה.

ומסקנת הגמרא, **שמאחר שלא נח החפץ במקום שנתכוין לו, הרי זה פטור**.

שתי אמות ברשות הרבים זו ושתי אמות ברשות הרבים זו

לעיל נתבאר, שהזורק חפץ מרשות הרבים לרשות הרבים דרך רשות היחיד.

אם רשות היחיד אינה מקורה, לדברי הכל אינו חייב, לא משום הכנסה, ולא משום הוצאה, כי אין אומרים ברשות היחיד כזו, קלוטה כמי שהונחה, ומאחר שלא נח החפץ ברשות היחיד, אין כאן לא הכנסה ולא הוצאה.

ולדעת חכמים החולקים על רבי, כן הדין גם כשרשות הרבים מקורה.

- **אכן לדעת הברייתא המובאת בדף זה**, כל זה לעניין חיוב הכנסה והוצאה, אבל פעמים יתחייב הזורק משום זריקת ארבע אמות ברשות הרבים, והוא, כשהחפץ עבר ברשות הרבים בפני עצמה ארבע אמות, ואפילו על ידי צירוף, כגון שתחילה עבר ברשות הרבים זו שתי אמות, ונכנס לרשות היחיד ויצא מצד שני, ולאחר מכן עבר ברשות הרבים זו שתי אמות, הרי זה מצטרף, ומתחייב משום זריקת ארבע אמות ברשות הרבים.

- ורבי יוסי בדף פ' חולק על כך, ולדעתו אין לצרף הוצאה שבשתי רשויות שונות.

ברשות הרבים, אינו מתחייב חטאת נוספת.

רש"י פירש, שהסיבה לכך, כי גם לדעת רבי יהודה, העושה אב ותולדה שלו, אינו מתחייב אלא חטאת אחת. אכן לכאורה גם ללא טעם זה יש לפוטרו, שהרי לא נתכוון להעברה. ויל"ע בדבר.

ולדעת חכמים, [פטור לגמרי, שכן] כשהחפץ עובר ברשות הרבים, כל זמן שהוא באויר, אינו נחשב הוא כמונח [=קלוטה אינה כמי שהונחה], ונמצא ש**נח החפץ ברשות הרבים רק בסוף ארבע אמות**. ומאחר שלא נח במקום שנתכוון לו, בתחילת רשות הרבים, **אינו מתחייב על ההוצאה הזו כלל**.

שובט ומדקדק

לעיל בדף ע"ה נתבאר, שרבי יהודה מוסיף שובט ומדקדק על אבות מלאכות.

- **ומתחילה רצו לומר, שגם רבי יהודה מודה לחכמים, ששובט היא תולדת מיסך, ומדקדק היא תולדת אורג**.

ובדבר זה חולק עם חכמים. שלדעתו, השובט ומיסך יחד, וכן מדקדק ואורג יחד, חייב שתי חטאות, אף על פי שעשה בכל פעם תולדה עם אב שלה, כי לדעת רבי יהודה, העושה אב ותולדה שלו יחד, חייב שתי חטאות¹.

- **ולמסקנה אמרו, שגם רבי יהודה מודה לחכמים, שהעושה תולדה יחד עם אב שלה, חייב רק חטאת אחת**.

ובדבר זה חולק עם חכמים, שלדעתו, **השובט והמדקדק הן אבות מלאכות, ואינן תולדות מיסך ואורג**, ולכן השובט ומיסך יחד, וכן מדקדק ואורג יחד, חייב שתי חטאות, כי עשה בכל פעם שתי אבות מלאכות.

נתכוון לזרוק שמונה אמות וזרק ארבע אמות

מתחילה אמרו, שמי שנתכוון לזרוק חפץ שמונה אמות ברשות הרבים, וזרק ארבע אמות, חייב על כך, **כי גם זריקת ארבע אמות אסורה**.

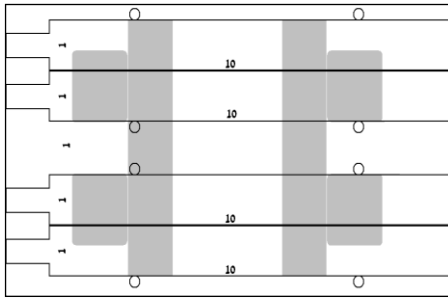
והרי זה כמתכוון לכתוב "נחור", וכתב "נח", שמאחר ש"נח" הוא שם שלם, הרי זה חייב, כפי שיתבאר בעזה"י בפרק הכותב.

ומסקנת הגמרא, מאחר שלא נח החפץ במקום שנתכוין לו, הרי זה פטור.

ואין זה דומה למתכוון לכתוב שם גדול [כגון

¹ לפי מאי דקא סלקא דעתך, דטעמא דרבי יהודה משום דמחייב אתולדה במקום אב, אמאי נקט טפי שובט ומדקדק. איכא למימר, דסלקא דעתך דרבנן נמי מחייב אתולדה במקום אב, ולא פליגי אלא בשובט ומדקדק, ואמרי דלאו היינו תולדה, אלא היינו ממש מיסך ואורג. אי נמי לא מחייבי רבנן אתולדה במקום אב, ולדבריו דרבי יהודה קאמרי. [תוס'].

רשות הרבים שאינה מקורה.

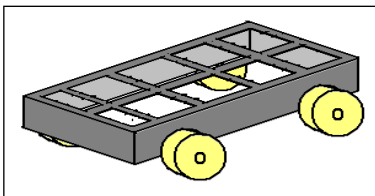

כן פירשו רבותיו של רש"י, שמחמת הטבעות היו עושים שני סדרים צמודים.

אולם רש"י עצמו פירש, שלא מחמת הטבעות עשו כן, אלא כדי שהקשרים יעמדו כראוי, שהיו עושים שני סדרים צמודים, ותופסים אותם יחד, כמו שתופסים שני דברים על ידי אטבים [=מקלות כביסה], וכך היו הקשרים יציבים יותר.

ובזה נתיישב כיצד בין העגלות ובצידיהן היה מקום שאינו מקורה, אבל תחת העגלות, אם היו כשאר עגלות שהן סתומות תחתיהן היה כל המקום מקורה.

ולפיכך אמר שמואל שהעגלות היו עשויות תחתיהן יתידות ולא היו סתומות, ובמקום שלא כיסו הקשרים את העגלה, גם תחת העגלה לא היה מקורה.

עד כאן ביאור הסוגיה כפירוש רש"י, שאף בזמן שהעגלות טעונות, תחתיהן וצידיהן וביניהן רשות הרבים.

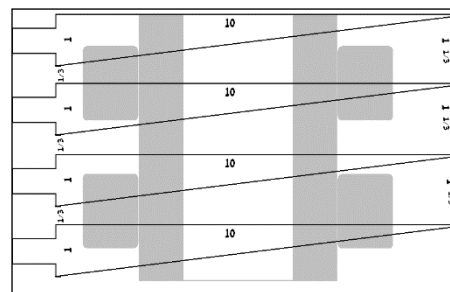
ורבינו תם ור"ח מפרשים, שכשהעגלות טעונות ודאי אין רשות הרבים תחתיהן וצידיהן וביניהן, כי כשהקשרים היו על גבי העגלה, לא היו מכוונים ארבעה סדרים זה על גב זה, אלא הקשרים נוטים מעט לכאן ולכאן, ומכסים כל אורך העגלה.

ומתחילה אמרו, שבזמן נתינת שורה תחתונה של

אלא שאם כן, נמצא שהקשרים היו תופסים ארבע אמות מאורך העגלות, ונותן לבין הסדרים אמה, ולפי זה בכל רווח היה רק שליש אמה, שזה שני טפחים, עדיין פחות משלושה טפחים, וכלל בדינו, שכל פחות משלושה טפחים נחשב כסתום [=לבד], ואם כן יש להחשיב את כל המקום כמקורה ואין כאן רשות הרבים כלל.

ולדעת רבי יהודה, האומר, שהקשרים לא היו שווים בעוביים לכל אורכם, אלא למטה עוביים אמה, ולמעלה עוביים אצבע, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], הדבר מיושב.

שכן אף שמצדם התחתון של הקשרים היה הרווח בין הסדרים שליש אמה, מצדם העליון היה רווח של אמה [=שש טפחים] נוספת, ותחת כל אותו מקום שהיה הרווח יותר משלושה טפחים, יש רשות הרבים שאינה מקורה³.

ולדעת רבי נחמיה, האומר, שהקשרים היו שווים בעוביים לכל אורכם, בין למטה ובין למעלה היה עוביים אמה, ישבו זאת באופן הבא.

שאמנם היו ארבעה סדרים של קשרים הנתונים על אמה של עוביים, אבל לא היה רווח שווה בין כל הסדרים, שהרי הטבעות שהיו קבועות בקשרים [לצורך הברייח] היו גורמות להרחיק את הקשרים זה מזה.

ולכן נתנו שני סדרים בתחילת העגלה, צמודים זה לזה, באופן שבסדר החיצון הטבעות פונות לחוץ, ובסדר הפנימי הטבעות פונות לפני, וכן עשו שני סדרים צמודים בסוף העגלה.

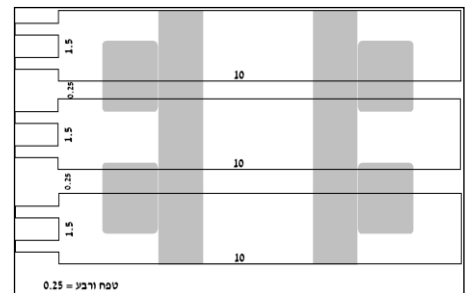
ונמצא שבין שני זוגות הסדרים הללו, היה רווח אמה, שהוא יותר משלושה טפחים, ותחתיו יש

ממלאים את כל הרווח שבין העגלות וגם בולטים לשני הצדדים החיצוניים שתי אמות ומחצה.

ועל כרחק כל אותו מקום שהקשרים מכסים אותו אינו נחשב רשות הרבים, כפי שנתבאר, שרשות הרבים מקורה אינה נידונית כרשות הרבים¹.

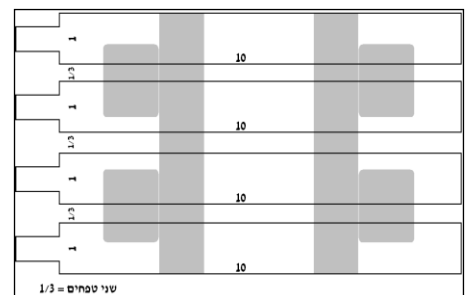
והמקום הנידון כרשות הרבים, הוא המקום שבין סדרי הקשרים, שהיו מסדרים אותם על גבי העגלות זה על זה [בכל עגלה שנים עשר קשרים].

ומתחילה אמרו, שהיו מניחים את הקשרים על רוחבם, שהיה אמה ומחצה, ונמצא שבאופן הזה ניתן לעשות שלושה סדרים של קשרים על אורך העגלה [בכל סדר ארבעה קשרים].

אלא שאם כן, נמצא שהקשרים היו תופסים ארבע אמות ומחצה מאורך העגלות, ונותן לבין הסדרים חצי אמה, ולפי זה בכל רווח היה רק רבע אמה, שזה טפח ומחצה, וכלל בדינו, שכל פחות משלושה טפחים נחשב כסתום [=לבד], ואם כן יש להחשיב את כל המקום כמקורה ואין כאן רשות הרבים כלל.

ולפיכך אמרו, שהיו מניחים את הקשרים על עוביים, שהיה אמה, ונמצא שבאופן הזה ניתן לעשות ארבעה² סדרים של קשרים על אורך העגלה [בכל סדר שלושה קשרים].

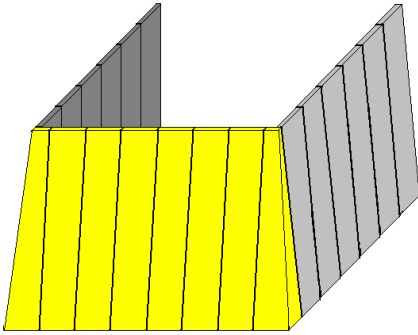

¹ ואם תאמר, מנלן דילפינן ממה שאינו מקורה, נילף מן המקורה שבו, ויהא המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה חייב. ויש לומר דמן האויר יש לנו ללמוד, שדומה יותר רשות הרבים ור"י אומר, דמהכא לא ילפינן רשות הרבים, אלא ממחנה לוי, כדאמר לעיל, ומהכא לא ילפינן אלא שיעור רשות הרבים, דהוי שש עשרה אמות. ומכל מקום אי לאו דתחתיהן וביניהן וצידיהן רשות הרבים, לא הוה ילפינן מיניהו שיעור רשות הרבים. [תוס'].

² דעל כרחיך, כל מה שיכול לסדר על פני אורך העגלה הוא מסדר, ואינו מגביה להושיב זו על זו, שהרי שנים עשרה קשרים היו לעגלה אחת, שארבעים ושמונה קשרים היו, עשרים קשרים לצפון, ועשרים לדרום, ושש למערב, ושנים למקצועות, וכיון דרחבן אמה וחצי, ומושב חודן קצר, אם אתה מסדר זו על זו הרבה - הן נופלות, הלכך, כמה הוא מותב - ארבע, דחמשה בחמשה לא יתבי, דאי אפשר לדחוקן ולצמצמן להושיב חמשה בתוך חמשה אמות, ועוד, מפני בליטת הטבעות. [רש"י].

³ הקשה הרב פור"ת, ולדידיה מי ניחא, והלא כיון שהולכין וכלין עד כאצבע, יכולין לסדר ששה סדרים או יותר, שיתנו חודו של זה כנגד עביו של זה, ויחזיקו ששה סדרים שלש אמות ושלש אצבעות, וישארו אחד עשר טפחים לאויר, וכי שדית להו ביני וביני, כלבוד דמי. (א) ותיירך, דגנאי הוא להשיב צד העב העומד סמוך לקרקע, אצל הקצר שהיה למעלה, מקום שהיריעות פרוסות עליהן, ודמי להא דאמרין מעלין בקדש ואין מורידין. (ב) ורבינו תם תירך, דכמו שהיו פורקין אותן מן המשכן, כך היו מניחים על העגלה, שהיתה אצל דופן המשכן, כי כך היו עושין בלא טורח, אבל להופכן היה טורח גדול. (ג) ורבינו יצחק אומר, דשמה מחציין ולמעלה היו כלין והולכין, והשתא אי אפשר לסדר יותר. [תוס'].

הן מהמערב, והן מהצפון או הדרום.

[שמות כ"ו כ"ז-כ"ח] וְעִשִּׂיתָ בְּרִיחִים עֲצֵי שִׁטִּים חֲמִשָּׁה לְקִרְשֵׁי צֹלַע הַמִּשְׁכָּן הָאֶחָד. וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים לְקִרְשֵׁי צֹלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית וְחֲמִשָּׁה בְּרִיחִים לְקִרְשֵׁי צֹלַע הַמִּשְׁכָּן לְיַרְכְּתֵיכֶם יָמָּה. וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן בְּתוֹךְ הַקִּרְשִׁים מִבְּרִחַ מִן הַקֶּצֶה אֶל הַקֶּצֶה.

הבריח התיכון

הקרשים היו עומדים בתוך אדנים, [כפי שיתבאר בעז"ה"י להלן], ומחברים זה בזה בבריחים [=מעין מוטות ארוכים]. שהיו טבעות קבועות בקרשים מבחוץ, והבריחים עוברים בתוך הטבעות, וכך מחזקים את הקרשים להיות עומדים יחד.

בריח אחד היה עובר באמצע החצי העליון של גובה הקרשים, ובריח אחד היה עובר באמצע חצי התחתון של גובה הקרשים.

ובריחים אלו כל אחד מהם היה עובר במחצית הקרשים שבכל רוח, כגון ברוח צפון היו שני בריחים עליונים, אחד מחצי הדופן לצד מערב, ואחד מחצי הדופן לצד מזרח, וכן שני בריחים תחתונים, אחד מחצי הדופן לצד מערב, ואחד מחצי הדופן לצד מזרח.

ומלבד הבריחים הללו, היה בריח שהיה עובר באמצע גובה הקרשים, בתוכם, הוא הנקרא בריח התיכון, והוא היה בריח אחד, שהיה עובר בכל שלוש רוחות המשכן, ובנס היה הדבר, שהיה הבריח מתכופף ומסתובב בזווית, שאין אומן יכול לעשות כזה בריח.

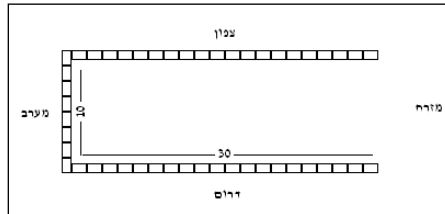
ואומר ר"י, דהכא דקאמר שבריח התיכון היה מסבב שלוש רוחות, פליגא אברייתא דמלאכת המשכן. דהתם אמר, שלא היה נס, אלא היו שם חמשה, שנים למעלה, אחד מתחיל מתחילת אורך המשכן עד חציו, והשני מתחיל משם ואילך עד סוף הרוח, וכן למטה היו שני בריחים כזה הענין. אבל האמצעי היה הולך מרוח מזרח עד רוח מערב, והיינו מן הקצה אל הקצה, ולא היה מקיף כל שלש רוחות. [תוס'].

ידות הקרשים והאדנים

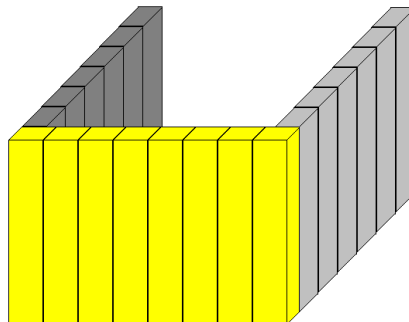
באמה תחתונה של קרשים, היו חוקקים את

הקרשים שבמקצועות המשכן בירכתים

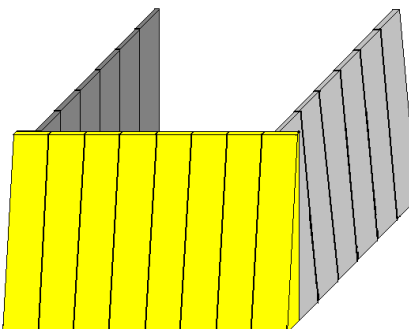
העומד בפנים המשכן, היה רואה בצד דרום עשרים קרשים שלמים, הם העומדים לאורך המשכן שהוא שלשים אמה מתוכו, וכן היה רואה בצד צפון עשרים קרשים שלמים. ובצד מערב היה רואה ששה קרשים שלמים, שהם תשע אמות, ועוד חצי אמה בכל צד מהקרשים שבמקצועות, סך הכל עשר אמות, שזה היה רוחב המשכן מתוכו.

ולדעת רבי נחמיה, מאחר שכל הקרשים עבים למעלה כמו למטה, לא היה צריך לעשות שום שינוי בקרשים שבמקצועות המשכן כדי שיהיו קירות המשכן מבחוץ כהוגן, שכן כשהעמיד שמונה קרשים בצד מערב, אורך שמונה קרשים אלו הוא שנים עשרה אמה, ונמצא שהם כנגד חלל המשכן שהוא עשר אמות, וכנגד עובי קירות המשכן שבצפון ובדרום שהוא אמה מכל צד.

אך לדעת רבי יהודה, שכל הקרשים עוביים למעלה אצבע, אם היו קרשי המשכן שבירכתיים כשאר קרשי המשכן, לא היה הדבר כהוגן, כי היו קרשי המקצועות בולטים בפניות העליונות, מקרשי הצפון והדרום.

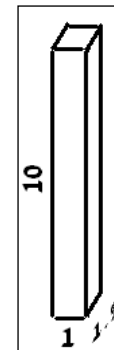
ולכן צריך לומר, שלדעת רבי יהודה, שני קרשי המשכן שבשני הזוויות, היו שונים משאר קרשים, והיו מתקצרים והולכים משני צדדים,

קרשים, היה תחתיהן וצידיהן וביניהן רשות הרבים, כי בשורה ראשונה עדיין יכלו לסדר שיהיה ביניהם רוח. אולם דחו זאת ואמרו שאף בנתינת שורה ראשונה לא היה די רוח ביניהם.

ולפיכך אמרו, שהזמן שבו תחתיהן וצידיהן וביניהן של עגלות רשות הרבים, הוא קודם נתינת הקרשים, בזמן שיש על העגלות רק יתדות, שעליהן נותנים את הקרשים.

מידות קרשי המשכן

גובה קרשי המשכן היה עשר אמות, ורוחבם היה אמה ומחצה, שנאמר, "עֶשֶׂר אַמּוֹת אָרְךְ הַקֶּרֶשׁ וְאַמָּה וַחֲצִי הָאֶמָּה רֹחַב הַקֶּרֶשׁ הָאֶחָד" (שמות כ"ו ט"ז). ובעניין מידת עובי הקרשים נחלקו חכמים.

לדעת רבי יהודה, עובי קרשי המשכן לא היה שווה בכל אורכם, מלמטה היה עוביים אמה, והיו הולכים ונעשים צרים, עד שלמעלה היה עוביים אצבע.

שנאמר "וְיָהִיו תְּאֵמִים מִלְמָטָה וְיִחָדּוּ יָהִיו תְּמִים עַל רֹאשׁוֹ" אֶל הַטֹּבַעַת הָאֶחָת כִּן יִהְיֶה לְשִׁנֵּיהֶם לְשִׁנֵּי הַמִּקְצַעַת יָהִיו" (שמות כ"ו כ"ד). וזהו לשון כליה וחסרון, לומר שהיו חסרים לצד הראש.

וראיה לדבר שזהו לשון כליה וחסרון, שנאמר בעניין אחר שהיתה בו כליה וחסרון, "וְיִעֲמִדוּ הַמִּיִּם הַיָּרְדִּים מִלְמַעְלָה כִּמוֹ גֹּד אֶחָד הַרְחֵק מֵאֵד מֵאֵד (באדם כתיב) הַעִיר אֲשֶׁר מֵצָד צִרְתָּן וְהַיָּרְדִּים עַל יָם הַעֲרָבָה יָם הַמֵּלַח תִּמְּוּ נִכְרְתוֹ וְהָעָם עָבְרוּ בְּגֹד בְּרִיחוֹ" (יהושע ג' ט"ז).

והכתוב האמור בקרשים "וְיִחָדּוּ יָהִיו", לא בא לומר שיהיו שווים לכל אורכם, אלא שיעמידם בשווה, ולא יהיה אחד בולט ואחד שוקע.

ולדעת רבי נחמיה, עובי קרשי המשכן היה שווה לכל אורכם, שנאמר "וְיִחָדּוּ יָהִיו", ובין מלמעלה ובין מלמטה היה עוביים אמה.

והכתוב "יָהִיו תְּמִים", לא בא ללמד שיהיו הולכים וחסרים, כי "תְּמִים" האמור כאן אינו לשון חסרון, אלא לשון שלמות, שיהיו הקרשים שלמים, כל קרש מחתיכה אחת, ולא יצרפו כמה נסרים להיות קרש אחד.

[שמות כ"ו י"ח-כ"ג] וְעִשִּׂיתָ אֶת הַקִּרְשִׁים לְמִשְׁכָּן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ לְפָאֵת נִגְבָּה תִּימְנָה ... וְלִצְלַע הַמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִית לְפָאֵת צִפּוֹן עֶשְׂרִים קֶרֶשׁ ... וְלִצְלַע הַמִּשְׁכָּן יָמָּה תַּעֲשֶׂה שֵׁשָׁה קֶרֶשִׁים. וְשְׁנֵי קֶרֶשִׁים תַּעֲשֶׂה לְמִקְצַעַת הַמִּשְׁכָּן בְּיַרְכְּתֵיכֶם.

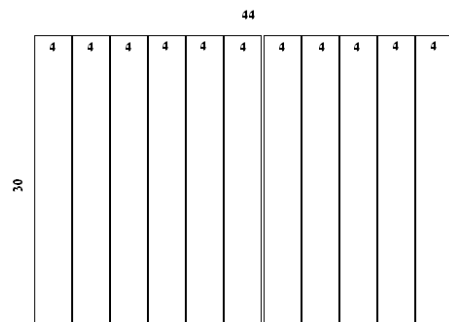
מהקרשים מצד מערב כלום.

ולדעת רבי נחמיה האומר, שלמעלה הקרשים היו אמה, אחר שכיסו היריעות אמה של עובי הקרשים מצד מערב, לא נפלו על גובה הקרשים מצד מערב אלא **תשע אמות**, ונמצא שהקרשים היו מגולים למטה אמה אחת של גובה האדנים.

[שמות כ"ו ז'-ח'] **וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עֲזָיִם** לָאֱהֹל עַל הַמִּשְׁכָּן עֲשִׂיתָ עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם. אַרְבֶּה הִירִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֵמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֵמָה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְעֶשְׂרֵי עֶשְׂרֵה יְרִיעֹת.

כיסוי המשכן ביריעות עיזים

על גבי הכיסוי התחתון של המשכן, היה כיסוי נוסף של אחת עשרה יריעות עיזים, כל יריעה אורכה שלושים אמה, ורחבה ארבע אמות, וכשחיברו את כל היריעות יחד, נמצא שאורך כל היריעות יחד היה ארבעים וארבע אמה, ורוחב היריעות שלושים אמה.

וכשפרשו את היריעות הללו על גג המשכן, היו היריעות נופלות ומכסות גם את קירות המשכן מבחוץ, ומצד מערב אף היו נסרחות על הקרקע.

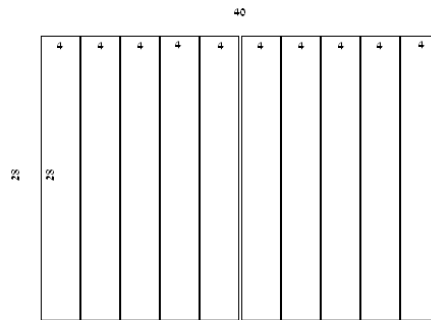
כמה היו יריעות העיזים מכסות

את קירות המשכן מצפון ומדרום

אורך שלושים אמה היה פרוס לרוחב המשכן, עשר אמות אמצעיות של יריעות כיסו את עשר אמות של חלל רוחב המשכן, ונותרו עשר אמות יתירות מכל צד.

לדעת רבי יהודה, האומר, שלמעלה הקרשים לא היו עבים כי אם אצבע, נפלו כל אותם **עשר אמות** של יריעות שמכל צד על גובה הקרשים, ונמצא שלא היתה מגולה מהקרשים אלא אמה תחתונה של גובה האדנים.

וכשחיברו את כל היריעות יחד, נמצא שאורך כל היריעות יחד היה ארבעים אמה, ורוחב היריעות עשרים ושמונה אמה.

וכשפרשו את היריעות הללו על גג המשכן, היו היריעות נופלות ומכסות גם את קירות המשכן מבחוץ.

כמה היו היריעות התחתונות מכסות

את קירות המשכן מצפון ומדרום

אורך עשרים ושמונה אמה היה פרוס לרוחב המשכן, עשר אמות אמצעיות של יריעות כיסו את עשר אמות של חלל רוחב המשכן¹, ונותרו תשע אמות יתירות מכל צד.

לדעת רבי יהודה, האומר, שלמעלה הקרשים לא היו עבים כי אם אצבע, נפלו כל אותם **תשע אמות** של יריעות שמכל צד על גובה הקרשים, ונמצא שלא היתה מגולה מהקרשים אלא אמה תחתונה של גובה האדנים.

ולדעת רבי נחמיה האומר, שלמעלה הקרשים היו אמה, אחר שכיסו היריעות אמה של עובי הקרשים מכל צד, נפלו על גובה הקרשים מכל צד רק **שמונה אמות**, ונמצא שהקרשים היו מגולים למטה שתי אמות, אמה אחת של גובה האדנים, ואמה נוספת של קרשים.

כמה היו היריעות התחתונות

מכסות את קיר המשכן ממערב

אורך ארבעים אמה היה פרוס לאורך המשכן, שלושים אמות ממנו כיסו את שלושים אמות של חלל אורך המשכן, ונותרו עשר אמות יתירות.

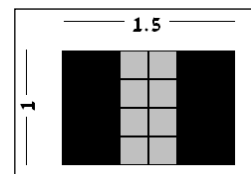
לדעת רבי יהודה, האומר, שלמעלה הקרשים לא היו עבים כי אם אצבע, נפלו כל אותם **עשר אמות** על גובה הקרשים, ונמצא שלא היתה מגולה מהקרשים אלא אמה אחת של גובה האדנים.

ידות הקרשים, כמין שני עמודים קטנים, הבולטים תחת הקרשים, ומיועדים כדי להיכנס באדנים המעמידים את הקרשים.

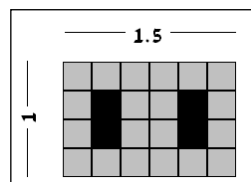

וכך היו חוקקים את הידות הללו:

באמצע רוחב הקרש היו חוקקים חצי אמה, ונמצא חצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן שאינם חקוקים.

וחוזרים וחוקקים רביע אמה משלוש רוחות, כך שנותרים שתי ידות שכל אחת חצי אמה על רביע אמה, וסביבה מקום רביע אמה מכל צד, שבו האדנים נכנסים.

[שמות כ"ו ז'-ב'] **וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשְׂרֵי יְרִיעֹת שֶׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֶת וְאַרְגָּמוֹ וְתִלְעָת שְׁנֵי כְּרָבִים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם. אַרְבֶּה הִירִיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וְעֶשְׂרִים בָּאֵמָה וְרֹחַב אַרְבַּע בָּאֵמָה הִירִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְכָל הִירִיעֹת.**

כיסוי המשכן ביריעות התחתונות

הכיסוי התחתון של המשכן היה עשר יריעות עשויות שש משזר ותכלת וארגמן ותולעת שני, כל יריעה אורכה עשרים ושמונה אמה, ורחבה ארבע אמות.

¹ בכולה שמעטא אמר, דרוחב המשכן עשר אמות. וקשה לר"י, דמנא ליה להש"ס הא, דילמא המשכן היה רוחבו אחת עשרה אמה, והקרשים נאמר שלא היה עוביין אלא חצי אמה ... ואומר ר"י, דמבית עולמים ילפינן לה, שהיה אורכו ששים אמה, ורוחבו עשרים, הכי נמי במשכן רחבו שליש ארכו. [תוס']

ולדעת רבי נחמיה האומר, שלמעלה הקרשים היו אמה, אחר שכיסו היריעות אמה של עובי הקרשים מכל צד, לא נפלו על גובה הקרשים מכל צד אלא **תשע אמות**, ונמצא שהקרשים היו מגולים למטה אמה אחת של גובה האדנים.

וזהו ששנינו, שנחלקו חכמים אלו בביאור הכתוב, "וְהָאֵמָּה מִזָּה וְהָאֵמָּה מִזָּה בְּעֵדֵי בְּאֶרֶץ יִרְיעַת הָאֶהָל יִהְיֶה סְרוּחַ עַל צְדֵי הַמִּשְׁכָּן מִזָּה וּמִזָּה לְכַסּוֹתוֹ" (שמות כ"ו י"א), שמשמע שיריעות אלו כיסו אמה אחת שלא כיסו יריעות התחתונות. לדעת רבי יהודה הכוונה לאמה של אדנים. ולדעת רבי נחמיה הכוונה לאמה של קרשים שמעל אמה של אדנים.

כמה היו יריעות העזים

נסרחות אחורי המשכן ממערב

אורך ארבעים וארבע אמה היה פרוס לאורך המשכן, שלושים אמות ממנו כיסו את שלושים אמות של חלל אורך המשכן, ונותרו ארבע עשרה אמות יתירות.

שתי אמות מתוכן היו **נוטות כלפי פתח המשכן לצד מזרח** כמו שנאמר, "וַיַּחֲבֹרֶת אֶת חֲמֵשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְאֶת שֵׁשׁ הַיְרִיעֹת לְבָד וְכַפֶּלֶת אֶת הַיְרִיעָה הַשְּׁשִׁית אֶל מוֹל פְּנֵי הָאֶהָל" (שמות כ"ו טו). **ונותרו שתיים עשרה אמה לאחורי המשכן.**

לדעת רבי יהודה, האומר, שלמעלה הקרשים לא היו עבים כי אם אצבע, **עשר אמות** מיריעות אלו נפלו על עשר אמות של קרשים, ועוד שתי אמות נסרחו אחורי המשכן, וזהו שנאמר, "וְסָרַח הָעֵדֶף בִּירְיעַת הָאֶהָל חֲצֵי הַיְרִיעָה הָעֵדְפָת תִּסָּרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן" (שמות כ"ו י"ב).

ולדעת רבי נחמיה האומר, שלמעלה הקרשים היו אמה, אמה אחת מיריעות אלו כסתה את עובי הקרשים מלמעלה, ועשר אמות כיסו את עשר אמות של גובה הקרשים, ואמה אחת בלבד נסרחה אחורי המשכן. ומה שנאמר, "וְסָרַח הָעֵדֶף בִּירְיעַת הָאֶהָל חֲצֵי הַיְרִיעָה הָעֵדְפָת תִּסָּרַח עַל אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן" (שמות כ"ו י"ב), הכוונה שיריעות אלו נסרחו שתי אמות יותר מהיריעות התחתונות.

למה משכן דומה

תנא דבי רבי ישמעאל, למה משכן דומה, **לאשה שמהלכת בשוק ושפוליה** [=שולי בגדיה] **מהלכים אחריה**, כך היתה יריעה של אחריו, נגררת בארץ.

דף צט

קרסי היריעות

נתבאר, שהיריעות התחתונות היו עשר, והיו מחוברות יחד.

אמנם, לא היו כל עשר היריעות תפורות יחד זו עם זו, אלא כל חמש יריעות היו תפורות יחד, ואת שתי המחברות הללו שכל אחת יש בה חמש יריעות היו מחברים יחד על ידי לולאות וקרסים. שבכל מחברת של חמש יריעות, היו עושים ביריעה הקיצונה לצד הפנימי, לולאות, והיו קרסים תופסים את הלולאות של אלו ושל אלו יחד.

והקרסים הללו היו **נראים בגג המשכן, ככוכבים ברקיע.**

חכמה בעשיית היריעות

יריעות התחתונות של תכלת ושל ארגמן ושל תולעת שני ושל שש. ועליונות של מעשה עזים.

וגדולה חכמה שנאמרה בעליונות, **יותר ממה שנאמרה בתחתונות.**

שכן בתחתונות נאמר, "וְכָל אִשָּׁה חֲכָמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טָווּ וַיָּבִיאוּ מִטָּוֶה אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאֲרָגָן אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ" (שמות ל"ה כ"ה).

ואילו בעליונות נאמר, "וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֶתְנָה בְּחֻכְמָהּ [=חכמה יתירה] טָווּ אֶת הָעֵזִים" (שמות ל"ה כ"ו), ותניא משום רבי נחמיה, שהחכמה היתה, **שעשו את כל המלאכה על גבי העיזים**, שטוף בעזים, וטווי מן העזים.

אורך העגלות

כבר נתבאר, שהעגלות שעליהן נשאו את קרשי

המשכן היה אורכן חמש אמות.

וכמו כן כבר נתבאר, שהקרשים עצמם לא היו תופסים את כל האורך הזה.

שכן אם היו מניחים אותם על רוחבם, שהיה אמה וחצי, היו יכולים לעשות שלושה סדרים, התופסים ארבע אמות ומחצה.

ואם היו מניחים אותם על עוביים, שהיה אמה, היו יכולים לעשות ארבעה סדרים, התופסים ארבע אמות של מקום הקרשים, ועוד מקום בליטת הטבעות, שיחד היו תופסים ארבע אמות ומחצה.

והסיבה שעשו את העגלות באורך חמש אמות, **כדי שלא יהיו הקרשים דחוקים זה בזה**, אם היה מסדרן על רחבם.¹

רוחב העגלות

כבר נתבאר שרוחב העגלות עם הדפנות והגלגלים היה חמש אמות.

ואמר רבא שהעגלות עצמן היו רחבות שתי אמות ומחצה והדפנות והגלגלים היו רחבים שתי אמות ומחצה.

והסיבה לכך שלא די שיהיו העגלות רחבות אמה ומחצה², והיו רחבות שתי אמות ומחצה.

כי אם לא היו רחבות כל כך, מאחר שהקרשים היו מונחים על העגלות כשהם בולטים לצדדים, תוך כדי הליכת העגלות היו מדדים לצדדים ונופלים.

דרך רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה

כלל בדינו, שרוחב רשות הרבים הוא שש עשרה אמה.

ואף שכשהעגלות היו מהלכות בדרך, היו תופסות רק חמש עשרה אמה, שכן רוחב כל עגלה חמש אמות, ובין עגלה לעגלה חמש אמות³.

מכל מקום, היה צורך שיהיה בדרך רוחב שש עשרה אמה, כדי לתת חצי אמה אויר מכל צד של העגלות, שאם יראה בן לוי קרש אחד עומד ליפול, יכנס באותו רווח, ויסדר את הקרש.

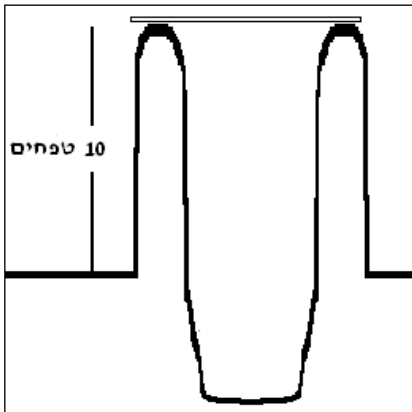
¹ וקשה, דהא מסיק לעיל דמנח להו אחודן. אלא נראה לפרש, דלא לידחקו קרשים, אף על גב דדי היה בארבע וחצי לטבעות, שהן זו כנגד זו והיו שם אטבעי ... מכל מקום מפני כובדן משתרבים ודוחקין זה לזה, אם לא שיש ריוח גדול ביניהם ורחוקין. [תוס'].
² שאם יצטרך להושיב מן הקרשים לתוכה, יכניס וישכיבם בה על חודן. [רש"י].
³ ואם תאמר, יותר מעשרים הן, שהרי הקרשים אורכן עשר אמות, והן מוטלות על גבי דופני עגלה לרחבה, נמצא אורך הקרשים הרי עשרים אמה, לבד מה שצריך למשוך קרשי כל עגלה ועגלה לצד החיצון של עגלה שלא יגיעו ראשי הקרשים זו בזו ומעכבין את הילוך העגלות. אין זה תשובה, שהקרשים למעלה מעשרה הן, שהעגלה גבוה עשרה, ולגבי רשות הרבים לית לן למיחשב אלא מקום העגלות, וריוח שביניהן, שהוא למטה מעשרה, דכל למעלה מעשרה, לאו רשות הרבים היא, הלכך לא חשיב ליה. [רש"י].

גבי החוליה מאחר שאינה גבוהה עשרה טפחים, אינו נידון כרשות היחיד, והמוציא ממנו לרשות הרבים, או מכניס מרשות הרבים אליו פטור.

- ותוס' פירשו, שהכוונה לבור שחוליתו לבדה גבוהה עשרה טפחים מרשות הרבים, אלא שאינה רחבה ארבעה טפחים.

ולכן, אם היתה חוליה כזו לבדה ברשות הרבים, לא היתה נחשבת רשות היחיד. אבל עתה כשהיא משמשת חוליה לבור, הבור מצטרף עמה להשלימה לארבעה טפחים, להחשיב גם את גבה של חוליה רשות היחיד.

והסיבה לכך, כי ניתן להניח דבר על גבי הבור, והרי המקום סתום ורחב ארבעה וגבוה עשרה.

היתר תשיש בבור שברשות הרבים

נתבאר, שבור ברשות הרבים, עמוק עשרה ורחב ארבעה, הרי הוא רשות היחיד, ואין להוציא ממנו לרשות הרבים.

ולפיכך, אין ממלאים ממנו כלי בשבת, אלא אם כן עשו מחיצה סביבו, גבוהה עשרה טפחים, שתוך המחיצה גם כן רשות היחיד, ויהא הממלא עומד לפניו מן המחיצה וממלא⁴.

וכמו כן אין לשאוב מים מהבור ולשתות, אלא אם כן הכניס השותה ראשו ורובו לפניו מן המחיצה, שאם לא יעשה כן יש לחוש שימשוך הכלי אצלו ויוציאו. [כפי שנתבאר לעיל בדף י"א].

טפחים, ורוחבו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, על גבי הסלע רשות היחיד.

ולכן, הנוטל חפץ מעל גבי הסלע ומניחו ברשות הרבים, או נוטל חפץ מרשות הרבים ומניחו על גבי הסלע, חייב משום הוצאה או הכנסה. [דין זה מבואר במשנה].

ובור ברשות הרבים, עמוק עשרה טפחים, ורוחבו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, תוכו של בור רשות היחיד.

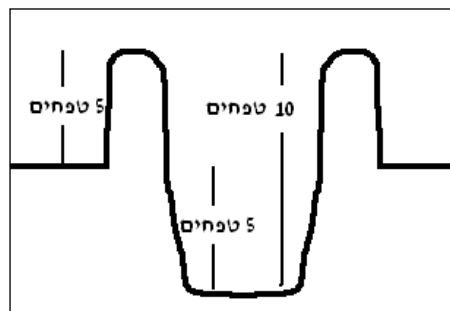
והנוטל חפץ מתוך הבור ומניחו ברשות הרבים, או נוטל חפץ מרשות הרבים ומניחו בתוך הבור, חייב משום הוצאה או הכנסה.

בור וחוליתו מצטרפים לעשרה

חולית הבור היא החול שהוציאו מהבור, ונתנוהו סביבות הבור, להקיפו, כמין חומה, [כמו שיש רגילים לעשות על ידי הקפת גדר אבנים או גדר עצים סביב הבור].

ולדעת רבי יוחנן, בור וחוליתו מצטרפים לעשרה, וכן משמע ממשנתנו, וכן מבואר בבביתא.

- מתוך פירוש רש"י משמע, שאם היה הבור חמישה טפחים, וחוליתו גבוהה חמישה טפחים, מאחר שתוכו מוקף מחיצה גבוהה עשרה טפחים, הרי זה נידון כרשות היחיד, והמוציא ממנו לרשות הרבים, או מכניס מרשות הרבים לתוכו, חייב משום הוצאה או הכנסה.

ודווקא תוכו של בור נידון כרשות היחיד, אבל על

וכל הדרך הוא מהלך אחורי העגלה, וכשרואה אותן משתלפות אל תוך האויר, רץ לתוך בליטת הקרשים שבצדדים, עד שמגיע לאמת האויר שביניהם, ודוחק עצמו לעמוד בחצי אמה, עד שיחזיר הנשלפת למקומה ועל סדרה.

ותוס' פירשו, שאותה אמה היתה בצד אחד של העגלות, שבו היה מהלך בן לוי, [דגברא באמתא יתיב], ואף על פי שפעמים היה הולך מצד זה, ופעמים מצד זה, מכל מקום היה די לו באמה אחת, שמאיזה צד שהיה רוצה ליכנס, היה מטה העגלה לצד אחר, והיה נכנס¹.

העגלות כשיטת רבינו תם

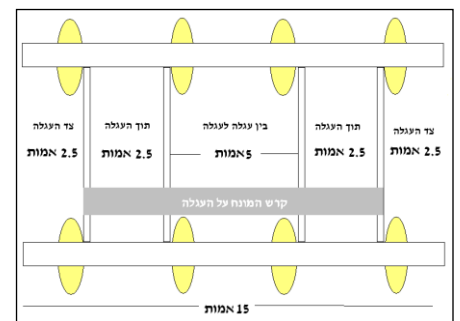
עד עתה נתבאר כפי שפירש רש"י, שהיו ארבע עגלות נפרדות, שכל אחת אורכה חמש אמות, ורוחבה חמש אמות.

והתוס' הקשו על פירושו הרבה קושיות².

ורבינו תם פירש, ששתי עגלות היו מחוברות יחד. שהיה שם עץ ארוך חמש עשרה אמה, והיו בו ארבע אופנים, כמו לשתי עגלות. ושתי תיקוני דפנות, כמו לשתי עגלות. ובין דופן עגלה זו, לדופן עגלה זו, חמש אמות. וצידי העגלה מכל צד וצד שתי אמות ומחצה.

נמצא רוחב שתי העגלות עם צידיהן חמש עשרה אמה.

ומדופן עגלה זו החיצון, לדופן עגלה זו החיצון, עשר אמות כאורך הקרש, והיה משכיב הקרש על דופני שתי העגלות³.

סלע ובור ברשות הרבים

סלע העומד ברשות הרבים, גובהו עשרה

¹ ואף על פי שהיה רחוק מן הקרשים שתי אמות ומחצה כשיעור צד העגלה [קושיה זו היא כפירוש רבינו תם המבואר להלן, שהקרשים לא היו בולטים], מכל מקום היה יכול להושיט ידו שם ולתקן, או על ידי מקל או על ידי שום דבר. [תוס'].

² לשיטת רש"י, ששתי עגלות היו מפורקות זו מזו, ויש הפסק ביניהם חמש אמות, וכל אחת טעונה לבד משוי של קרשים. קשה, (א) דהיאך יכולין קרשים, שכל כך כבדין, שאורכן עשר אמות, ורוחבן אמה וחצי, ועוביין אמה, לעמוד על שתי אמות ומחצה רוחב. (ב) ועוד דפריך באמתא ופלאגא, איך יכול כל כך כובד גדול לעמוד באמתא ופלאגא. (ג) וכל שכן למאן דאמר כלין והולכין עד כאצבע, שלא היו יכולין לעמוד. (ד) ועוד היאך היו יכולים שתי עגלות להלך זו בצד זו בחמש עשרה אמות, אם כן היו הקרשים נוקשין זה בזה. (ה) ועוד שצריך לומר לפירושו, שהקרשים היו נוטים על האהלים או על החצרות מלמעלה מעשר מכל צד שתי אמות ומחצה, כמו שפירש בקונטרס בעצמו, שהרי אורך שני הקרשים הוא עשרים אמה, ורשות הרבים אינו רוחב כי אם שש עשרה אמה. (ו) ועוד מנלן דשתי עגלות היו הולכות זו בצד זו, למילין שיהא ר"ה רחם מש עשרה אמה, שמה היו הולכות כולן זו אחר זו, והיה רשות הרבים קטן, או ארבעתן יחד, והיה רשות הרבים גדול הרבה. [תוס'].

³ ושתי עגלות אחרות לפניו, שאם היו הולכות זו אצל זו, היו נוקשות זו בזו, וזו אחר זו היו הולכות יפה, והשתא פריך שפיר באמתא ופלאגא, דהואיל ועל שתי העגלות היה משכיבן, הוה סלקא דעתך דלא לידדו, ומשני דאפילו הכי מידדו. [תוס'].

⁴ אבל פסין לא מהני אלא בבאר מים חיים או בור הרבים כדתנן בפרק עושין פסין "אבל בור היחיד עושין לו מחיצה כו", ודווקא עמוק עשרה ורוחב ארבע, דהוי רשות היחיד, אבל פחות מיכן דהוי כרמלית, לא החמירו כל כך, ומשתי שפיר בפסין. הרב פור"ת. [תוס'].

זריקה מרשות היחיד לרשות

הרבים דרך מקום פטור

כבר נתבאר בכמה מקומות שרשות הרבים תופסת עד גובה עשרה טפחים, אבל למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים, הרי זה מקום פטור.

והנה המוציא מחצר לרשות הרבים דרך פתח החצר, יכול להוציא מרשות היחיד ישירות לרשות הרבים, על ידי שמוציא דרך הפתח, מתחת לגובה עשרה טפחים.

אבל כשיש עמוד גבוה עשרה טפחים ברשות הרבים, שעל גביו הוא רשות היחיד, אין אפשרות להכניס אליו ישירות מרשות הרבים, שהרי על כרחך, קודם שיכנס החפץ להיות מונח על גביו, יהא צריך להגביה מעל עשרה טפחים ברשות הרבים, ונמצא עובר דרך מקום פטור.

ולדעת רבה ורב יוסף ואבאי, יש ללמוד ממשנתנו, שמאחר שהעקירה מרשות הרבים וההנחה ברשות היחיד, אף על פי שעבר דרך מקום פטור, [מאחר שלא נח בו], **הרי זה חייב.**

שכן מבואר במשנתנו, שסלע ברשות הרבים, גבוה עשרה ורחב ארבעה, הנוטל ממנו, וכן הנותן על גביו, חייב.

אולם רב מרדכי נסתפק בדין זה¹, ואמר שאין להביא ראיה ממשנתנו, כי ניתן להעמידה באופן שלא הגביה את החפץ למעלה מעשרה טפחים ברשות הרבים, וזאת באחד מהאופנים הבאים.

(אופן א) משנתנו מדבר בהוצאת מחט, שהיא דקה, ולא הגביהה למעלה מעשרה.

ודחו זאת, כי אף שהמחט דקה, מכל מקום כדי לתת אותה על גבי סלע גבוה עשרה, מוכרח להגביהה מעט יותר מעשרה.

(אופן ב) כשיש בסלע בליטה שהיא נמוכה מעשרה, מאחר שכל הסלע גבוה עשרה, אותה בליטה נחשבת חורי רשות היחיד, והמכניס אליה, מכניס מרשות הרבים לרשות היחיד בלא להגביה עשרה ברשות הרבים.

(אופן ג) כשיש בסלע בראשו חריץ, ודרכו הכניס מחט, בלא להגביה למעלה מעשרה ברשות הרבים.

כותל שאינו רחב ארבעה מקיף רשות היחיד

כבר נתבאר בכמה מקומות שרשות היחיד היא מקום מוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים [בין בגובה ובין בעומק] ורחב ארבעה טפחים על ארבעה טפחים.

ולדעת רבי מישא, רבי יוחנן נסתפק בדין כותל המקיף את רשות היחיד, באופן כזה, שלולא הכותל היה המקום כרמלית, ועל ידי הכותל נעשה המקום רשות היחיד, ואותו הכותל אינו רחב ארבעה טפחים.

האם רק תוך המחיצות הוא רשות היחיד, כי יש שם ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, אבל על גבי הכותל, מאחר שאינו רחב ארבעה טפחים, אינו רשות היחיד², או שגם על גבי הכותל רשות היחיד.

ולדעת עולא וכן לדעת רבי חייא בר אשי אמר רב, וכן לדעת רבי יצחק אמר רבי יוחנן, יש ללמוד בקל וחומר, שגם על גבי הכותל הוא רשות היחיד.

שכן אם את תוך המחיצות הכותל עושה רשות היחיד, קל וחומר שאת עצמו הוא עושה רשות היחיד [=לאחרים עושה מחיצה, לעצמו לא כל שכן].

ולפיכך הזורק מרשות הרבים ונח על גבי כותל רשות היחיד שאינו רחב ארבעה הרי זה חייב.

ואומר ר"י, שאפילו לפי דברי רבי מישא, דווקא כשלולא הכותל היה המקום כרמלית, והכותל עשה את המקום לרשות היחיד, יש להסתפק אם גם על גבי הכותל הוא רשות היחיד כמו בתוך המחיצות.

אבל כשלולא המחיצות היה המקום רשות הרבים, ועל ידי המחיצות נעשה תוכם רשות היחיד, דין פשוט הוא, שגם על גבי הכותל רשות היחיד.

עקירת חפץ ועשיית מחיצה בבת אחת

רבי יוחנן נסתפק, מה הדין, כשקודם עקירת החפץ לא היה המקום נחשב רשות היחיד, ורק על ידי עקירתו נעשה רשות היחיד.

כגון בור עמוק תשעה טפחים, ועקר ממנו חוליא, ובכך נעשה עמוק עשרה טפחים.

האם באופן הזה, שנעשית רשות היחיד באותה שעה ממש שעקר ממנה את החפץ, הוא נחשב

כעוקר מרשות היחיד, ומתחייב על ההוצאה לרשות הרבים, או לא.

הנחת חפץ וסילוק מחיצה בבת אחת

רבי יוחנן נסתפק, אפילו אם נאמר שבאופן הנ"ל אין להחשיב את העקירה כעקירה מרשות היחיד, מה הדין, כשעקר חפץ מרשות הרבים, ובא להניחו ברשות היחיד גמורה, אבל על ידי הנחתו תיבטל רשות היחיד.

כגון בור עמוק עשרה טפחים, ונתן בו חוליא, ובכך מיעטו מעשרה טפחים.

האם באופן הזה, שנתבטלה רשות היחיד באותה שעה שהניח בה את החפץ, הוא נחשב כמניח חפץ ברשות היחיד, ומתחייב על ההכנסה לרשות היחיד, או לא.

ומבואר בגמרא, שספיקו זה של רבי יוחנן, הוא רק באופן שהוא נותן ברשות היחיד דבר הנקבע בה לצמיתות, ובכך מבטלה מהיות רשות היחיד באופן גמור.

אבל אם היה בור רחב ארבעה טפחים, ונתן בו מחצלת שחילקה אותו לשני חלקים, שבכל אחד אין ארבעה טפחים. מאחר שאינו נותן שם את המחצלת לצמיתות, אינו נחשב כמבטל את רשות היחיד, ומתחייב על הנחתה בו.

ולדעת אבאי [שדבריו מובאים בדף קי'], בשני האופנים הללו, הדין הוא, שמאחר שבשעת ההנחה בטל המקום מהיות רשות היחיד, אף על פי שאינו קובע בו את הדבר המבטלו, הרי זה פטור, שאינו נחשב כמניח ברשות היחיד.

כלומר, לא רק כשנותן חול בבור, שהחול נעשה חלק מהבור, ומבטלו לגמרי מהיות רשות היחיד על ידי מיעוט עומקו, הוא פטור.

אלא אף במקום שנותן מחצלת בבור, ואינו קובעה שם לצמיתות, מאחר שבפועל היא מחלקת את הבור, וממעטת את רוחבו, לבטלו מהיות רשות היחיד, הרי זה פטור.

הנחת חפץ ועשיית מחיצה בבת אחת

לעיל נתבאר, שרבי יוחנן נסתפק, מה הדין כשעל

¹ ואם תאמר ומאי קמביעא ליה תיפשוט מדתניא בפרק קמא, המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו, חייב, ואחד המושיט ואחד הזורק חייב. ואמרינן לעיל, המוציא משוי למעלה מעשרה חייב ומפרש הרב פור"ת דדוקא כשפסק כחו במקום פטור קמביעא ליה, כגון שזרק למעלה מעשרה כנגד אויר רשות הרבים, וירד האבן באלכסון, ונחה על העמוד, דירידה זו אינו מכחו הראשון, אלא כח כחו היא, וכיון דממקום פטור קא אתיא, יש הפסק בין עקירה ראשונה להנחה, אבל אם זרק ממש כנגד העמוד, שלא הלכה באלכסון כלל, אלא הלכה מכחו עד העמוד, ודאי חייב, ודווקא בזרק מביעא ליה ... אבל מוציא ומכניס פשיטא ליה דחייב. והא דמייית ראיה מהנושא והנותן על גבה חייב, היינו משום דמשמע ליה דמייירי בכל ענין, בין בזרק בין במושיט, כדתניא ברישא, הזורק פטור והמושיט חייב. והשתא לא דמי למוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו, דהתם מכחו בא לרשות הרבים. [תוס'].
² ומשום חורי רשות היחיד ליכא לחיוביה כמו רמיא בחריצא לדלעיל, דלא ניחא תשמישתיה לבני רשות היחיד כולי האי על הכותל. [תוס'].

אותו ממקום הנחתו, ואם אחר כך הוציא אותו, **והניחו ברשות אחרת, הרי זה חייב.**

והוא הדין לעניין טומאה, אם היו השמן והיין של תרומה, שהם נפסלים בטבול יום, ונגע טבול יום במשקה העליון, נפסל גם התחתון.

מים לא מבטלים מחיצות ופירות מבטלים מחיצות

בור מלא מים ברשות הרבים, עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה, אין המים מחשיבים אותו כסתום, ולכן הוא נחשב רשות היחיד.

ולפיכך, הזורק מרשות הרבים לתוכו חייב. [ובתנאי שנח הדבר בבור, כגון שזרק לתוכו מים, שהם נחשבים מונחים גם על גבי המים, כמבואר לעיל, או שזרק אבן, ונחה בקרקעית הבור].

וכן מבואר בברייתא, שלדעת רבי שמעון, אף שהזורק מרשות הרבים לים, פטור, כי זרק מרשות הרבים לבור עמוק עשרה ורחב ארבעה שבתוך הים, אף על פי שהבור מלא מים, אותו הבור הוא רשות היחיד, והזורק חייב.

ובור מלא פירות ברשות הרבים, אף על פי שהוא עמוק עשרה טפחים ורחב ארבעה, אינו נחשב רשות היחיד, כי על ידי הפירות שבתוכו הוא נחשב כסתום¹, כאילו מילאו אותו עפר, ושוב אין כאן בור. ולפיכך הזורק מרשות הרבים לתוכו פטור.

הזורק ארבע אמות ברשות הרבים עד הכותל

כבר נתבאר בכמה מקומות, שרשות הרבים עולה רק עד גובה עשרה טפחים.

ולפיכך, מי שזרק איזה חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, ונדבק בכותל [שבצד רשות הרבים].

אם נדבק בכותל **למעלה מעשרה טפחים**, הרי זה **פטור**, כי לא נח החפץ ברשות הרבים, שהרי הוא למעלה מעשרה, וגם ברשות היחיד לא נח, שהרי לא נח על מקום מסוים שרוחבו ארבעה טפחים.

ואם נדבק בכותל **למטה מעשרה טפחים**, הרי נח ברשות הרבים, ומאחר שזרק ארבע אמות, הרי

הנחת אגוז על גבי מים

אגוז שצף על גבי מים, מאחר שאינו קבוע אלא נע ונד, **אינו נחשב כמונח**, ולכן הנוטל אותו, ומוציאו לרשות אחרת, פטור על כך.

הנחת אגוז בכלי וכלי צף על גבי מים

רבא נסתפק, מה הדין כשאגוז בכלי, והכלי צף על גבי מים.

האם מאחר שהאגוז מונח בכלי, הוא נחשב כמונח, ומעתה, הנוטל אותו, ומוציאו לרשות אחרת, חייב על כך.

או מאחר שהכלי שצף על גבי מים, אינו נחשב כמונח, מעתה גם האגוז שבתוכו אינו נחשב כמונח. ולפיכך הנוטל אותו, ומוציאו לרשות אחרת, פטור על כך.

ועמד ספיקו בתיקו.

הנחת שמן על גבי יין

לדעת חכמים, כששני משקים מונחים זה על גב זה, כגון שמן על גבי יין, שאין שני המשקים מתערבבים יחד, אלא ניכר שהשמן צף על גבי המשקה התחתון, **אין להחשיב את שני המשקים כדבר אחד**, [כמו מים על גבי מים], אלא המשקה התחתון מונח על הקרקע, והמשקה העליון הוא כדבר אחר, המונח על המשקה התחתון, [כאגוז על גבי מים], ואינו נחשב כמונח.

ולכן הנוטל אותו, ומוציא אותו לרשות אחרת, פטור על כך.

והוא הדין לעניין טומאה, אם היו השמן והיין של תרומה, שהם נפסלים בטבול יום², ונגע טבול יום במשקה העליון, רק העליון נפסל. והעליון אינו חוזר ופוסל את היין שתחתיו, כי אין שלישי עושה רביעי בתרומה.

ולדעת רבי יוחנן בן נורי, כששני משקים מונחים זה על גב זה, כגון שמן על גבי יין, אף על פי שאין שני המשקים מתערבבים יחד, וניכר שהשמן צף על גבי המשקה התחתון, **שני המשקים נחשבים כדבר אחד**, [כמו מים על גבי מים].

ולכן הנוטל את המשקה העליון, נחשב כעוקר

ידי העקירה נעשית המחיצה של מקום העקירה. וכן כשעל ידי ההנחה בטלה המחיצה של מקום ההנחה [בטיול גמור]. האם הוא נחשב כעוקר ומניח ממקום שיש בו מחיצה או לא.

ומבואר בגמרא, שכמו כן **יש להסתפק**, כשעל ידי ההנחה נעשית מחיצה של מקום ההנחה.

כגון שהיו יתידות גבוהות עשרה טפחים ברשות הרבים, [שמאחר שאין רחבות ארבעה, אין נחשבות רשות היחיד], וזרק מדף רחב ארבעה על גביהן, ובכך נעשה רשות היחיד.

האם באופן הזה, שנעשית הרשות יחד עם ההנחה בה, הוא נחשב כמניח ברשות היחיד¹, ומותחייב על ההכנסה לרשות היחיד, או לא.

זרק מדף וחפץ עליו נח על גבי יתידות

נתבאר, שיש להסתפק, מה הדין כשזרק מדף רחב ארבעה על גבי יתידות גבוהות עשרה טפחים ברשות הרבים, שבשעת הנחתו נעשה רשות היחיד, האם נחשב כזורק לרשות היחיד או לא.

ואמר רבא, שאפילו אם נאמר, שאין להחשיב את הזריקה הזו כזריקה לרשות היחיד, עדיין **יש להסתפק**, מה הדין כשזרק את המדף הזה עם חפץ על גביו.

האם מאחר שנחו יחד, גם החפץ אינו נחשב כמי שהונח ברשות היחיד. או שלעולם המדף נח תחילה, ורק אחר כך נח החפץ שעל גביו, ונמצא שהחפץ נח אחר שכבר נעשה המדף רשות היחיד.

ועמד הספק בתיקו.

הנחת מים על גבי מים

מים המונחים על מים, **נחשבים כמונחים**, ולכן הנוטל את המים העליונים, נחשב כעוקר אותם ממקום הנחתם, ואם אחר כך הוציא אותם, והניח אותם ברשות אחרת, הרי זה חייב.

דף ק

¹ ואם תאמר אפילו ליכא בקיעת גדיים, היכי חשוב לשוייה תחתיו רשות היחיד, מאי שנא מטרסקל, ועמוד ברשות הרבים גבוה עשרה ורחב ארבעה ואין בעיקרו ארבעה דאמרינן, זרק ונח על גביו, חייב, משמע דוקא על גביו, אבל תחתיו לא. ואומר ר"י, כגון שיש שתי מחיצות של יתידות, ובשלישית אמרינן פי תקרת דף יורד וסותם. [תוס'].

² משום הכי נקט טבול יום, משום דפוסל ואינו מטמא, הלכך לא פסל אלא שמן בלבד, דלאו חיבור הוא למיהוי כחד, ואילו הוה טמא, הוה מטמא ליה לשמן, ושמן פסל ליה ליין. [רש"י].

³ ואם תאמר ומאי שנא מדבילה שמינה, דאמרינן דלא מבטלי ... (א) ויש לומר דדבילה אינה עומדת כל כך להתבטל שם בכותל, כמו שרגילין לבטל פירות בבור כעין תבואה. (ב) אי נמי דבילה דבר מועט הוא, ולא מבטלא, אבל בור מלא פירות או חציו, מבטל רשות היחיד, והוא הדין דגרעין אחד או דבר מועט לא מבטל רשות היחיד. [תוס'].

פטור, כי מחמת זריקתו לא נח בסוף ארבע אמות.

תוך שלשה לרבנן צריך הנחה על גבי משהו

בתחילת הפרק נתבאר, שנחלקו חכמים ורבי עקיבא, אם דבר העובר באויר הרשות, נחשב כמונח בה [=קלוטה כמי שהונחה דמי].

לדעת רבי עקיבא, הוא נחשב כמונח בה, ולכן הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים חייב, כי נחשב שעקר תחילה מרשות היחיד, והניח ברשות הרבים, וחזר ועקר מרשות הרבים, והניח ברשות היחיד.

ולדעת חכמים, אין החפץ נחשב כמונח ברשות שהוא עובר באוירה, ולכן הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים פטור.

ושם נתבאר, שכל זה בזרק למעלה משלושה טפחים, אבל זרק בתוך שלושה טפחים, לדברי הכל נחשב כמונח.

ורבא חולק על המבואר לעיל, ולדברי רבא, חכמים אינם מחלקים בין חפץ העובר באויר הרשות למעלה מגובה שלושה טפחים, לבין חפץ העובר בה בתוך שלושה טפחים, ובכל אופן אינו נחשב כמונח בה.

ולכן הזורק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים, אפילו עבר בה בתוך שלושה טפחים, הרי זה פטור.

וזה שלא כדעה המבוארת לעיל בדף צ"ז.

ונפקא מינה נוספת מדין זה, שאם בשוגג זרק חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, או בשוגג זרק חפץ מרשות היחיד לרשות הרבים, וקודם שנה החפץ נזכר שהדבר אסור, אפילו אם נזכר בדבר כשהחפץ כבר היה בתוך שלושה טפחים סמוך לקרקע, הרי זה פטור מחטאת.

כי נחשב כמי שזכר קודם ההנחה, ונמצא שלא נעשית כל המלאכה בשגגה.

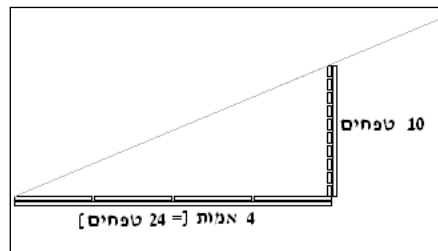
ודין זה יותר מחודש מהדין המבואר לעיל, שהזורק חפץ חוץ לארבע אמות, ונתגלגל על ידי הרוח לתוך ארבע אמות, פטור, ואפילו אם היה החפץ בסוף ארבע אמות בתוך גובה שלושה טפחים, שמבואר בו שאף בתוך שלושה טפחים אינו נחשב כמונח.

שכן בדין ההוא, לא היה עתיד החפץ לנוח במקום חיוב, ולכן אין להחשיבו כמי שנה קודם לכן, כשנכנס לתוך גובה שלושה טפחים.

אבל בזה, בסופו של דבר החפץ נח על הקרקע במקום חיוב, ואף על פי כן אין מחשיבים אותו כמי שנה מיד כשנכנס לתוך שלושה טפחים.

ארבעה טפחים על ארבעה טפחים הוא רשות היחיד.

ולדברי רב יהודה אמר רב, וכן דעת רבי חנינא בן גמליאל בברייתא, **תל משופע, שהוא מגביה עשרה טפחים בתוך ארבע אמות** [או פחות], ולאחר הגבהה זו יש בו ארבעה טפחים, **ממקום שהוא מגביה עשרה טפחים ולמעלה, הוא נידון כרשות היחיד**, ואם זרק על גביו מרשות הרבים הרי זה חייב.

וכן הדין לעניין מבוי, שאם צדו הפתוח לרשות הרבים משופע באופן הנ"ל, השיפוע הזה נידון כמחיצה, ואינו צריך לא לחי ולא קורה להכשירו.

זרק לתוך ארבע אמות

ונתגלגל חוץ לארבע אמות

מי שזרק חפץ ברשות הרבים, ומחמת כוחו היה החפץ נזרק פחות מארבע אמות, ועל ידי הרוח הושלך חוץ לארבע אמות, הרי זה פטור, כי לא נעשית מלאכה על ידו.

זרק חוץ לארבע אמות

ונתגלגל לתוך ארבע אמות

מי שזרק חפץ ברשות הרבים, ונזרק מכוחו ארבע אמות, אבל לא נח על גבי הקרקע בסוף ארבע אמות, כי קודם שנה על הקרקע, דחפתו הרוח לתוך ארבע אמות:

אם כשהגיע החפץ לסוף ארבע אמות, נח על גבי משהו, [אפילו לא נח על הקרקע], או **אפילו עמד במקום אחד באויר בתוך גובה שלושה טפחים** מהקרקע. הרי זה נחשב כמי שנה בסוף ארבע אמות, ולכן אף על פי שהרוח הכניסה אותו לתוך ארבע אמות, ורק אז נח על הקרקע, הרי זה חייב.

ואם כשהגיע מחמת זריקתו לסוף ארבע אמות, לא נח כלל, והכניסה אותו הרוח לתוך ארבע אמות, הרי זה פטור.

ואפילו אם לאחר שחזר לתוך ארבע אמות, גם כן לא נח על הקרקע, וחזרה הרוח והוציאה אותו חוץ לארבע אמות, ורק אז נח על הקרקע, הרי זה

זה חייב.

וביאר רבי יוחנן, כיצד יתכן הדבר, שינוח החפץ בכותל, ולא יחזור לאחוריו [לתוך ארבע אמות, הלא בדרך כלל כשזורק איזה דבר בכותל הוא חוזר לאחוריו].

ואמר, שמשנה זו מדברת, **בזורק דבילה שמנה, שהיא נדבקת בכותל.**

- **רש"י מפרש, שדין זה אמור גם בזורק ארבע אמות מצומצמות**, שכשהדבילה נדבקת בכותל, אינה מתבטלת לכותל, להחשיבו כקרוב יותר אל הזורק, למעט את המרחק מארבע אמות, כי אינו מבטל את הדבילה שם.

- **ותוס' מפרשים, שאם זרק את הדבילה ארבע אמות מצומצמות, פטור**, כי אף שאינו מבטל שם את הדבילה, מכל מקום לא יצאה כל הדבילה מארבע אמות הראשונות. וכל שיש מעט מהחפץ בתוך ארבע אמות פטור. ואם כן, אין לחייבו אלא כשזרק יותר מארבע אמות.

ומה שהוצרכו לומר, שאינו מבטל את הדבילה במקום שנדבקה, הוצרכו לומר כן, משום שאם היה מבטל את הדבילה שם, שוב לא היה מקומה נידון כרשות הרבים.

ואם היה זורק על גבה, היה פטור, כי בטלה הרשות יחד עם ההנחה. ולכן אמרו, שלא ביטל שם את הדבילה, ועדיין נחשבת היא כמונחת ברשות הרבים.

זרק למעלה מעשרה

והלכה ונחה בחור כל שהוא

לדברי רב יהודה אמר רב אמר רבי חייא, נחלקו חכמים בדין חורים שיש בכתלים של רשות היחיד לצד רשות הרבים, ואין בהם ארבעה טפחים על ארבעה טפחים, אבל הכותל עבה, וניתן לחקוק בו, להשלים את החורים לארבעה טפחים.

לדעת רבי מאיר, חוקקים להשלים, כלומר, כל דבר שאין בו שיעור, ויש שם עובי ורוחב לחקוק ולהשלים לשיעור, אנו מחשיבים את הדבר כאילו נחקק והושלם שיעורו. ואם כן החורים הללו נידונים כרשות היחיד, ולפיכך הזורק חפץ מרשות הרבים, ונח שם, **חייב**.

ולדעת חכמים, אין לומר כן, והחורים הללו הם מקום פטור, ולפיכך הזורק חפץ מרשות הרבים, ונח שם, **פטור**.

וסוגיה זו מבוארת באורך לעיל בדף ז'.

תל המתלקט עשרה מתוך ארבע

כבר נתבאר, שמקום גבוה עשרה טפחים ורחב

ים

הים **דינו ככרמלית**, שאינו מוקף מחיצות כרשות היחיד, ואינו מקום הילוך לרבים כרשות הרבים.

רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו

רקק מים הוא מקום שיש בו חול וחצץ מעורבים במים [=בוץ].

וכשאין הרבים מהלכים בו, הרי הוא כרמלית, כדן ים המבואר לעיל.

וכשהרבים מהלכים בו, ואינו עמוק עשרה טפחים, הרקק הזה נידון כרשות הרבים לכל דבר, והזורק ארבע אמות מרשות הרבים לרקק הזה חייב.

ודין זה נשנה במשנתנו בלשון הזה, "אם היה רקק מים, ורשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכה ארבע אמות חייב, וכמה הוא רקק מים, פחות מעשרה טפחים, ורקק מים שרשות הרבים מהלכת בו, הזורק לתוכו ארבע אמות חייב", ולהלן יתבאר בעזה"י למה נקטה המשנה אריכות זו.

א. הילוך הילוך תרי זמני.

הסיבה שכפלה המשנה עניין זה, שהרקק הוא רשות הרבים רק כשבני אדם מהלכים בו.

ללמד, שרק הילוך של רבים, אף שהוא הילוך דחוק, מחשיב את המקום לרשות הרבים.

אבל שאר השתמשויות של רבים על ידי הדחק, אינן מחשיבות את המקום לרשות הרבים.

ולכן גומה עמוקה תשעה טפחים ברשות הרבים, אף שבני אדם משתמשים בה, להניח בה חפציהם, אינה נידונית כרשות הרבים אלא ככרמלית, כי היא נחשבת תשמיש על ידי הדחק.

ב. רקק רקק תרי זמני.

לדעת רבא, הסיבה שכפלה המשנה "רקק מים", ללמד, שהדין שווה בין בימות החמה ובין בימות הגשמים, אף שיש סברא לומר, שרק באחד מהם יהיה הרקק רשות הרבים.

שכן אם היו מלמדים, שבימות החמה הרקק הוא רשות הרבים, היה מקום לומר, שדווקא בימות החמה דינו כן, כי פעמים בני אדם נכנסים בו כדי לקרר את עצמם, אבל בימות הגשמים אין נכנסים בו, ואינו רשות הרבים.

ואם היו מלמדים שבימות הגשמים הרקק הוא רשות

הרבים, היה מקום לומר, שדווקא בימות הגשמים דינו כן, כי בימות הגשמים בני אדם נכנסים בו, מאחר שהם כבר מטונפים מהדרכים הבוציות, ואינם חוששים להתלכלך ממנו, אבל בימות החמה אין נכנסים בו, כדי לא להתלכלך, ואינו רשות הרבים.

ולדעת אביו, הסיבה שכפלה המשנה "רקק מים", ללמד, שהוא נידון כרשות הרבים, לא רק כשאין ברוחבו ארבע אמות, שאין טורח לעבור בו, אלא אף כשהוא רחב ארבע אמות, נידון הוא כרשות הרבים, כי גם כשהוא רחב בני אדם עוברים בו, ואינם מקיפים אותו.

ולדעת רב אשי, הסיבה שכפלה המשנה "רקק מים", ללמד, שהוא נידון כרשות הרבים, לא רק כשיש ברוחבו ארבע אמות וי"ג טפחים, שמחמת רוחבו אין מדלגים עליו בבת אחת, והולכים בתוכו, אלא אף כשאינו רחב ארבע אמות וי"ג טפחים, נידון הוא כרשות הרבים, כי גם כשהוא צר, בני אדם דורכים בו, ואינם מדלגים אותו.

האי מאן דזריק ונח אגודא דגמלא

גודא דגמלא הוא קורה אחת המונחת לרוחבו של הגשר כשאר הקורות, אבל היא מובדלת מהם מעט, כגון שעמוקה משאר קורות.

ולדעת רב אשי, אף שיש שמדלגים על הקורה הזו בהליכתם, מאחר שיש הרבה שכן דורכים בה, היא נחשבת רשות הרבים.

והזורק מרשות היחיד או מתחילת ארבע ברשות הרבים, ונח באותו גודא דגמלא, הרי זה חייב, כי נחשב שזרק לרשות הרבים.

טלטול מכרמלית לרשות

הרבים או לרשות היחיד

כבר נתבאר, שהים הוא כרמלית. ולפיכך, הזורק חפץ מהים לרשות הרבים, או מרשות הרבים לים. וכן הזורק חפץ מהים לספינה [שהיא רשות היחיד], או מהספינה לים, הרי זה פטור, [אבל אסור], כפי שנתבאר בפרק ראשון בדין טלטול שבין רשויות אלו.

עד היכן תופסת כרמלית בגובה הים

וכיצד ממלאים מים מן הים להכניס בספינה בפרק ראשון כבר נתבאר, שכרמלית תופסת רק עד גובה עשרה טפחים, אבל למעלה מעשרה

טפחים בכרמלית אינו כרמלית, אלא מקום פטור.

ונחלקו חכמים בים, שדינו כרמלית, האם מודדים עשרה טפחים אלו מקרקעיתו של ים, וכל שלמעלה מכך הרי הוא מקום פטור. או שמודדים עשרה טפחים אלו מגובה פני המים, ועשרה טפחים שמעל המים הם כרמלית.

ונפקא מינה ממחלוקת זו, כיצד יהא מותר למלא מים מהים, להכניסם לספינה.

א. לדעת רב הונא, עשרה טפחים של כרמלית בים, מודדים אותם מקרקעית הים, וכל שלמעלה מזה, אפילו בעומק הים, הרי הוא מקום פטור.

ולפיכך, מעיקר הדין מותר ליטול מים מהים, ולהכניס את המים לספינה, כי ודאי ממלא מים ממקום גבוה עשרה טפחים מקרקעית הים, ונמצא מטלטל ממקום פטור לרשות היחיד.

ואין לחוש שמא ממלא ממים שאינם גבוהים עשרה מקרקעית הים, כי קבלה בדינו, שאין הספינה¹ יכולה להלך במים שאינם גבוהים עשרה טפחים², ומאחר שהספינה מהלכת, ואינה נוגעת בקרקע, ודאי יש תחתיה יותר מעשרה טפחים מים.

ואין לחוש שהמים שלפני ראש הספינה, ששם עוד לא עברה, אין בהם עשרה טפחים, ולא יוכל למלא שם.

כי רגילים לבדוק ולגשש את עומק המקום שלפני הספינה על ידי כלונסאות, כדי שלא יתכנס הספינה למקום שתתיקע בו ולא תוכל ללכת.

ומכל מקום כדי שלא יבואו לטעות, ולהתיר על ידי זה טלטול מכרמלית עצמה לרשות היחיד, אמרו, שלא ימלאו מים מן הים לספינה אלא על ידי עשיית היכר שאין הדבר מותר תמיד, וההיכר הוא, שמוציא זיז כלשהו חוץ לספינה, וממלא, ומכניס לספינה דרך אותו זיז.

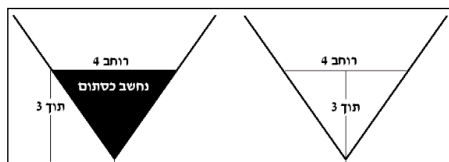
ב. ולדעת רב חסדא ורבה בר רב הונא, עשרה טפחים של כרמלית בים, מודדים אותם מגובה פני המים, שכל המים נידונים כקרקע עבה, וכל המים נחשבים כרמלית, עד גובה עשרה טפחים שעל גביהם.

ולפיכך, מעיקר הדין אסור ליטול מים מהים, ולהכניס את המים לספינה, כי הוא מטלטל מכרמלית לרשות היחיד.

¹ דכל היכא דתניא ספינה ולא תני עריבה, גדולה היא. [רש"י].

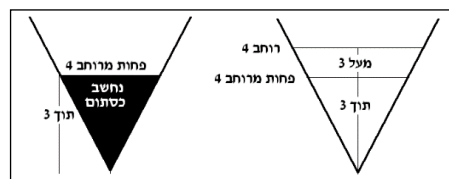
² צריך לומר, דאף הכלי גדולה בו, ונשקע במים, הוי למעלה מעשרה, דאי לאו הכי היאך ממלא. [תוס'].

הסירה רשות היחיד.

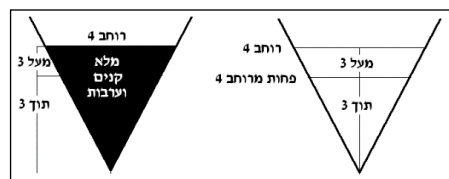
אבל אם רק למעלה מגובה שלושה טפחים המקום מרחיב ארבעה טפחים, הסירה נחשבת כאינה רחבה ארבעה.

ולפיכך אף אם מעל המקום הזה יש מחיצות בגובה עשרה, הסירה אינה רשות היחיד אלא כרמלית.

אכן גם סירה זו, אם ימלא אותה בקנים וערבות עד הגובה שהיא רחבה ארבעה טפחים, הסירה נחשבת כרחבה ארבעה.

ומעתה אם מעל המקום הזה יש מחיצות בגובה עשרה, הסירה רשות היחיד.

וכל המבואר לעיל הוא כדעת רב הונא, הנותן לסירה דין רשות היחיד, רק אם בתחתיתה מתוכה יש רוחב ארבעה.

ורב נחמן חולק על כך, ואומר, שבכל אופן, אם יש בין הדפנות למעלה רוחב ארבעה בגובה עשרה, יש כאן דפנות כהלכתן, ויש לומר בהן גוד אחית מחיצות, כלומר כאילו הן יורדות עד הקרקע מבחוץ, ויש כאן רשות היחיד מהקרקע שהוא רחב כראוי.

א. כשתוכה של ספינה פחות מעשרה טפחים.

באופן הזה הספינה אינה נחשבת רשות היחיד אלא כרמלית. וממילא מותר לטלטל מהים לתוכה ומתוכה לים, שכן מותר לטלטל מכרמלית לכרמלית.

ב. כשדפנות הספינה גבוהים מפני הים עשרה טפחים או יותר.

באופן הזה, אפילו אם נחשבים פני הים ככרמלית [כדעת רב חסדא ורבה בר רב הונא], מאחר שכשמגביה את המים עד הספינה שדפנותיה גבוהים עשרה מהים, צריך להגביה את המים למעלה מעשרה טפחים מפני הים. כשעושה כן הוא מעביר את המים לספינה דרך מקום פטור, ומותר לטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור⁴.

ותוס' כתבו, שדין זה הוא כדעת רבי יהודה, אבל חכמים חולקים, ואוסרים לטלטל מכרמלית לרשות היחיד דרך מקום פטור, כשלא עושה הנחה במקום פטור.

ביצאתא דמישן

ביצאתא של מישן הן סירות קטנות המתקצרות בתחתיתן עד כחודו של סכין.

וכבר נתבאר, שאין מקום נעשה רשות היחיד, אלא אם כן יש לו מחיצות בגובה עשרה טפחים, והוא רחב ארבע טפחים על ארבעה טפחים.

ולפיכך, סירות אלו, מאחר שבתחתיתן הן צרות, ואין בהן רוחב ארבעה טפחים, אינן רשות היחיד אלא כרמלית, ואסור לטלטל בהן אלא בתוך ארבע אמות.

ומדידת רוחב ארבעה טפחים של רוחבן אינה נעשית בתחתיתן ממש. כי כלל בדינו, שכל שלושה טפחים סמוך לקרקע, הרי הם לבד, וינדונים כסתום.

ולפיכך מדידה זו נעשית בסוף גובה שלושה טפחים מתחתיתן, שכל המקום הזה נחשב כסתום.

ואם בסוף גובה שלושה טפחים יש רוחב ארבעה, הסירה נחשבת כרחבה ארבעה, ואם מעל המקום הזה יש מחיצות בגובה עשרה,

והתקנה שעל ידה יוכלו למלא מים מהים לספינה, היא על ידי עשיית ארבע מחיצות קטנות¹ בלא תקרה ובלא רצפה, והוצאתם חוץ לספינה, שעל ידי ארבע מחיצות אלו, כל המקום שתחתיהם נידון כרשות היחיד, כי מחיצה תלויה על גבי מים מועילה, כאילו היא עשויה עד למטה. וימלא מים דרך אותה מחיצה, ויכניס לספינה, שבכך הוא נידון כמטלטל מרשות היחיד לרשות היחיד.

ולדעה זו, כשם שאסור לטלטל ישירות מהים לספינה, כי מטלטל מכרמלית לרשות היחיד, כך אסור לטלטל ישירות מהספינה לים, כי מטלטל מרשות היחיד לכרמלית.

ולפיכך, לא יוכל לשפוך ישירות לים את השופכים שבספינה [=מים רעים, כגון רחיצת כוסות וקערות].

ומאחר שלא ירצה לשופכם דרך המחיצות שתיקן למלא מים, כי בכך ימאסו המים שתחת המחיצות מחמת השופכים, תקנתו, שישפוך את השופכים על דופני הספינה בכל מקום שירצה, ומשם ירדו לים².

ודבר זה מותר, כי המים אינם יורדים לים ישירות. ואף שגם באופן הזה הם יורדים לים על ידי כוחו, אין בכך איסור, שכל שאינו מטלטל ישירות לכרמלית, לא אסרו חכמים [=כוחו בכרמלית לא גזרו³], וכן מבואר מדברי רבי יהודה בברייתא.

דף קא

אופנים שמותר לטלטל

מהים לספינה ומספינה לים

נתבאר שנחלקו חכמים אם הים נידון ככרמלית בגובה עשרה טפחים מקרקעיתו, ולכן מותר למלא מהמים שמעל עשרה טפחים לספינה שהיא רשות היחיד או שהים נידון ככרמלית עד גובה עשרה מעל פני המים ולכן אסור למלא מהמים העליונים לספינה.

ומבואר בסוגיה, שיש אופנים, שלדברי הכל מותר לטלטל מהים לספינה ומספינה לים.

¹ ואין נראה לרבינו תם ולר"י, דהא תנן בפרק כיצד משתתפים, גזוטרטא שהיא למעלה מן המים, אין ממלאין ממנה מים בשבת, אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוה עשרה ... אלא עושה מקום היינו שיהיה הזיז רחב ארבע טפחים, כדי שלא יהיו המחיצות עשויות לפחות מארבע. [תוס'].

² אבל למלא באופן הזה מהים לא יוכל, שכן אם ימלא וישליך על הדפנות, ירדו לקרקעית הספינה. [רש"י].

³ וקשה לר"י, דבפרק כיצד משתתפים אמרין גבי גזוטרטא שהיא למעלה מן המים, לא שנו אלא למלאות, אבל לשפוך אסור, משום שהמים נדחין מכחו חוץ לארבע אמות, אלמא כחו בכרמלית אסור. ויש לומר, דגזוטרטא, פעמים שהיא סמוכה למקום שרשות הרבים מהלכת, וגזרו כחו בכרמלית משום כחו ברשות הרבים, אבל בספינה, דלעולם הוי כחו בכרמלית, לא גזרו. [תוס'].

⁴ ואף על גב דברשות דאורייתא מרשות הרבים לרשות היחיד מיחייב בכחיה גזוטרטא, כרמלית מיהא דרבנן היא, ולא גזרו. [רש"י].

לים שהוא כרמלית.

ולפי זה למד רבא ממשנתנו, שאף שאין לטלטל מספינה לספינה אלא כשתייהן קשורות זו בזו, אם שתי ספינותיו קשורות, וביניהן היתה לו סירה קטנה, מותר לטלטל מהספינות שבצדדים אליה וממנה, אף על פי שאינה קשורה לא בזו ולא בזו.

כי מאחר שהיא תפוסה בין שתי החיצונות, היא נחשבת כקשורה בהן, ומותר לטלטל גם אליה.

ולפי מסקנת הסוגיה משמע, שכששתי הספינות של אדם אחד, מותר לטלטל מזו לזו אף כשאין קשורות זו בזו.

כי בכל אופן שתייהן רשות אחת, ומותר לאדם לטלטל מרשות יחיד שלו לרשות יחיד שלו.

ומשנתנו שאסרה לטלטל מספינה לספינה בלא קשריה, דברה בטלטול בין שתי ספינות של שני בני אדם כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

טלטול מספינה לספינה

כשכל אחת של אדם אחד

כבר נתבאר בכמה מקומות, שמדין תורה מותר לטלטל מרשות יחיד של זה לרשות יחיד של זה. אבל חכמים תקנו שלא יטלטלו בשבת מרשות של זה לרשות של זה אלא על ידי עירוב.

וכמו כן כשיש שתי ספינות של שני בני אדם לא יטלטלו בשבת מזו לזו אלא על ידי עירוב.

ומבואר במשנתנו, שהעירוב מועיל להתיר לטלטול בין שתי ספינות, רק כשהן קשורות זו בזו¹, [בדבר המחזיק אותן יחד, ואפילו אינו שלשלת ברזל].

אבל כשאין קשורות, אף על פי שסמוכות זו לזו, מאחר שעומדות להינתק ולהיות ים שהוא כרמלית מפסיק ביניהן, בטל מהן העירוב, ואין לטלטל מזו לזו.

וכן שנינו בברייתא, ספינות קשורות זו בזו, מערבים ומטלטלים מזו לזו.

נפסקו, מאחר שנפרדו בטל העירוב, ונאסרו בטלטול מזו לזו².

כרשות היחיד.

כי אנו אומרים במחיצות הסל גוד אחת כאילו יורדות עד הקרקע, ונמצאו המחיצות מקיפות את הקנה ברוחב ארבעה טפחים, מהקרקע ולמעלה, ולפיכך אם זרק חפץ מרשות הרבים על ראש הסל, הרי זה חייב.

ולדעת חכמים, מאחר שהקנה דק, ואינו מונע מגדיים ושאר בעלי חיים לעבור תחת הסל, מעבר בעלי החיים תחת הסל מבטל את המחיצות, ואין אומרים בהם גוד אחת. ולפיכך אין ראש הסל נחשב רשות היחיד, והזורק מרשות הרבים לשם פטור.

אמנם גם לדעת חכמים, רק במקום בקיעת גדיים תחת המחיצות, הדבר גורם לביטול המחיצות, ואין אומרים בהם גוד אחת מחיצתא.

אבל במקום שאין בקיעת גדיים תחת המחיצות, מודים חכמים, שאומרים גוד אחת מחיצתא.

ולכן מודים הם, שעמוד ברשות הרבים, גבוה עשרה טפחים, וראשו רחב ארבעה טפחים, הוא רשות היחיד, אף על פי שהוא רחב ארבעה טפחים רק למעלה, ובכל שאר גובהו יש בו פחות מארבעה טפחים, [ולא פחות משלושה].

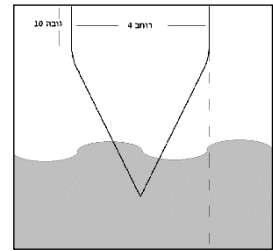
שמאחר שאינו דק, אין גדיים בוקעים תחת המחיצות, כי אינם מתחככים בעמוד ואינם מבטלים את המחיצות, והזורק מרשות הרבים על ראשו הרי זה חייב.

טלטול מספינה לספינה

כששתייהן של אדם אחד

מי שיש לו שתי ספינות, מותר לו לטלטל חפצים מזו לזו, כי מטלטל מרשות יחיד שלו לרשות היחיד שלו.

ומתחילה היה נראה, שמשנתנו דברה בטלטול כזה שבין שתי ספינות של אדם אחד². ואם כן מבואר בה, שאין לאדם לטלטל מספינה אחת שלו לספינה שניה שלו, אלא אם כן שתי הספינות קשורות זו בזו. אבל כשאין קשורות, אף שהן סמוכות זו לזו, לא יטלטל ביניהם, שמה כשיזרוק מזו לזו, לא יכוון היטב, ויפול החפץ

ואף שלדעת חכמים, כל מחיצה תלויה שגדיים בוקעים תחתיה אין אומרים בה גוד אחת מחיצתא, משום שבקיעת הגדיים מבטלת את המחיצה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

כי מחיצה תלויה על המים, מאחר שאין בוקעים בה גדיים, אומרים בה גוד אחת מחיצתא, אף כשגדיים בוקעים תחתיה, כי הדגים אינם נראים.

עד כאן ביאור הסוגיה כפירוש רש"י. אולם התוסי' הקשו על פירושו כמה קושיות³. וביארו את הסוגיה כפי פירוש ר"ח:

ביציתא דמישן הן סירות קטנות העשויות להלך באגמים ועל שם שמהלכות בביצות המים נקראות ביציתא.

ויש להן דפנות וקרקעית עשויות נסרים ויש חלל בהן הנסרים והמים נכנסים שם ויושבים בהם כמו במים.

ולדעת רב הונא מאחר שהיא פרוצה בחללים בין הנסרים, אם יש בין החללים שלושה טפחים, דינה ככרמלית, ואין מטלטלים בה ארבע אמות. אבל כשאין החללים שלושה טפחים, אף על פי שהמים נכנסים בהם, הכל נחשב סתום, והיא נידונה כרשות היחיד.

ורב נחמן אמר, שאפילו אם יש בחללים שלושה טפחים, יש לראות את המחיצות שסביב, כאילו יורדות וסותמות את כל החללים.

נעץ קנה ברשות הרבים ובראשו טרסקל

לדעת רבי יוסי ברבי יהודה, סל רחב ארבעה שבראש קנה דק העומד ברשות הרבים, אף על פי שהסל עצמו אינו גבוה עשרה טפחים, אם על ידי הקנה הוא גבוה עשרה טפחים, הרי זה נידון

¹ (א) לפירוש רש"י, דמפרש שביציתא דמישן הן קצרות מלמטה, קשה דכי היכי דבטיל מדין רשות היחיד, משום דלית בהו ארבעה הכי נמי ליבטיל מדין כרמלית, כדאמר בפרק קמא דאין כרמלית פחותה מארבעה ... (ב) ועוד מאי פריך לימא גוד אחת מחיצה, מה מועיל שיאה המחיצות מבחוץ, כיון שמבפנים אין שם ריוח מקום ארבעה, ולא ניחא תשמישם, ודופן הספינה שבקצר מבטל גוד אחת כמו חלוקה במחצלת דלעיל. (ג) ועוד למה לי מלינהו קני ואורבני, אף על גב דלא מלאן, כיון דיכול למלאות, חשיב רשות היחיד. [תוס'].

² כן משמע לכאורה וכן הוא לפי הפירוש הראשון בתוסי' אולם ר"י מפרש שגם בתחילה הבינו שהמשנה מדברת בספינות של שני בני אדם. [עין תוסי'].

³ וקא משמע לן דעירוב מהני בספינות אף על פי שאין קבועות שם, דסלקא דעתך כיון שאין עתידות להיות שם לא יועיל עירוב, קא משמע לן דמהני. [תוס'].

⁴ ולא דמי לעירוב דרך הפתח ונסתם, דאמר רב הונא ורב יהודה בסוף פרק קמא דעירובין, דשבת, הואיל והותרה הותרה, דהכא כיון דנפסקו, הוי כאילו הוי רשות הרבים ביניהם ... דלא אמרינן הואיל והותרה הותרה [להתיר חילול שבת]. [תוס'].

אבל אם קושר אותה בדבר אחר, שאינה תפוסה בו בחוזה כל כך, אף שמחזיקה מלשוט, מאחר שמתנועעת, אינה נעשית אוהל ואינה מביאה טומאה תחתיה.

דף קב

חייבים חטאת רק כשהתחלה והסוף בשגה
כלל בדינו, שאין אדם מתחייב חטאת על עשיית מלאכה בשבת, אלא אם כן היתה כל המלאכה בשגה.

אבל אם קודם שנשלמה המלאכה, נזכר שהדבר אסור, מאחר שלא נשלמה המלאכה בשגה, פטור מחטאת.

ויש בזה שלושה אופנים החלוקים זה מזה, ובכולם הוא פטור.

א. כשנזכר קודם שגמר לעשות את המעשה.

המעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, לא נגמר מעשה שלו, להתחייב עליו חטאת, אלא בסוף ארבע אמות.

ולכן אם כשהחל להעביר את החפץ עשה זאת בשגה, כגון ששכח שהיום שבת, וקודם שגמר להלך ארבע אמות נזכר שהדבר אסור, ואחר כך סיים את ההעברה, הרי זה פטור מחטאת, כי לא עשה את כל המעשה בשגה.

ב. כשנזכר אחר שגמר לעשות אבל יש בכוחו להשיב.

הזורק אבן על חבירו כדי לעשות בו חבורה, והאבן קשורה בחוט שהוא אוזו, מיד כשיצא האבן מידו, גמר את המעשה שעל ידו תהא חבורה בחבירו, אבל כל זמן שלא פגעה האבן בחבירו, בידו לאחוז בחוט, ולעצור אותה.

ובכל זאת, אם כשזרק את האבן ויצאה מידו, עשה זאת בשגה, ואחר כך, קודם שפגעה האבן בחבירו, נזכר שהדבר אסור, הרי זה נחשב כמי שנזכר קודם שנשלמה המלאכה, ופטור מחטאת, אף על פי שמעשה הזריקה שלו נשלם בשגה.

ג. כשנזכר אחר שגמר לעשות ואין בכוחו להשיב.

הזורק חפץ ארבע אמות ברשות הרבים, מיד כשיצא החפץ מידו, גמר את מעשהו, ומאחר שיצא החפץ מידו, אין בידו לעצור אותו.

א. שיטת רש"י.

לדברי שמואל, הבאת טומאה האמורה במשנתנו, היא הבאת טומאה על ידי הדבר שבו נקשרה הספינה, שהדבר שבו נקשרה **קיבל טומאה ממת שחוף לספינה, וחזר וטימא את הספינה,** [כשהיא מקבלת טומאה כגון ספינת הירדן כפי שנתבאר בדף פ"ג], ומאחר שנטמאה הספינה, היא חוזרת ומטמאה כלים שבתוכה.

וכלל בדינו, שרוב כלים שנטמאו מהמת, נעשים אב הטומאה לטמא כלי, אבל הכלי השני, אינו חוזר ומטמא כלי שלישי. ורק כלי מתכות שנטמאו במת, נעשים אבי אבות הטומאה כמת עצמו, והם מטמאים כלי שני להיות מטמא גם כלי שלישי.

[ועניין זה שכלי מתכות נעשה כמת עצמו למד מהכתוב "וְכָל אֲשֶׁר יֵצֵא עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֶלֶל חֶרֶב אוֹ בְּצֶעֱם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר וְקָמָא שְׂבָעַת יָמִים" (במדבר י"ט ט"ז), שדרשו ממנו שהחרב הנוגע בחלל נעשה הוא עצמו כחלל].

ולפי זה כך הוא ביאור המשנה :

קשרה בשלשלת של ברזל, שהיא דבר שרגילים להעמידה בו, ונטמאת אותה שלשלת במת, מאחר שהיא כלי מתכת, היא מטמאה את הספינה לטמא גם כלים שבתוכה.

אבל קשרה בשאר דברים, שאין רגילים להעמידה בהם, מאחר שאינם של מתכת, הם מטמאים את הספינה לבדה אבל הספינה אינה מטמאה כלים שבתוכה.

ותוס' הקשו על רש"י כמה קושיות¹, ולפיכך ביארו את המשנה הזו באופן אחר.

ב. שיטת רבינו שמואל.

משנה זו מדברת בדין אוהל, שרוב דברים, כשיש תחתיהם מת ודבר אחר, נעשים אוהל, להביא טומאת המת לכל מה שתחתיהם.

ודברים שמתנועעים, אינם נעשים אוהל, ואם יש תחתיהם מת ודבר אחר, אינם מביאים את טומאת המת לדבר האחר שתחתיהם.

ואחד מהדברים הללו, היא ספינה השטה על פני המים, שמאחר שהיא מתנועעת, אינה נעשית אוהל להביא טומאה. אבל אם קשרה בדבר המעמידה, ואינה מתנועעת, היא נעשית אוהל להביא טומאה לדברים שתחתיה.

ולדברי שמואל, הספינה הקשורה נעשית אוהל רק כשקושר אותה בחוזה, כמו בשלשלת של ברזל, שבכך אינה נעה ממקומה כלל.

ואם אחר שנפסקו, חזרו ונקשרו מאחד משלושת האופנים הבאים: (א) באונס. (ב) בשגה [בין ששכח הקושר שהיום שבת ובין ששכח שהקשירה אסורה]. (ג) בטעות [שנתעסק הקושר בדבר אחר וקשר את הספינות]. חזרו להיתרם הראשון, ושוב מותר לטלטל מזו לזו.

אבל אם חזרו ונקשרו במזיד, קנסו אותם חכמים שלא יחזרו להיתרם הראשון.

כן פירש רש"י. ורבינו תם פירש, שמאחר שגם בלא קשירה יש כאן רשות היחיד, לא קנסו.

ורק במקום שעל ידי הקשירה נעשית רשות היחיד, כגון שעשה מחיצה במזיד ברשות הרבים באופן המבואר להלן במחצלאות, בזה קנסו שכעשה במזיד לא יחזרו להיתר הראשון.

עשיית מחיצה בשבת

מחצלת שהיתה עומדת ברשות הרבים ומקיפה מקום של ארבעה טפחים וגובה המחצלת עשרה טפחים, נעשה המקום רשות היחיד.

וכמו כן אם העמידו מחצלות הרבה באופן הזה ברשות הרבים, כל אחת רשות היחיד לעצמה, וכשהן סמוכות זו לזו, ניתן לערב את כולם יחד, להתיר לטלטל מזו לזו.

נגללו המחצלות בשבת, בטלו רשויות היחיד משם, ונעשה הכל רשות הרבים.

ואם אחר שנגללו, חזרו ועמדו מאחד מארבעת האופנים הבאים: (א) באונס. (ב) בשגה. (ג) בטעות. (ד) במזיד. חזר המקום ונעשה רשות היחיד, והמוציא ממנו לרשות הרבים או מכניס אליו מרשות הרבים חייב, שכל מחיצה שנעשה בשבת, בין בשוגג בין במזיד, שמה מחיצה.

וכשחזרו ועמדו באחד משלושת האופנים הראשונים, חזרו אף להיתרן הראשון, לטלטל מזה לזה על ידי העירוב.

אבל אם חזרו ונעמדו במזיד, קנסו אותם חכמים שלא יחזרו להיתרם הראשון.

קשר ספינה בדבר המעמידה מביא לה טומאה

שינוי במסכת אהלות, קשר ספינה בדבר המעמידה, מביא לה טומאה, ואם קשרה בדבר שאין מעמידה, אינו מביא לה טומאה. ונחלקו רש"י ותוס' בביאור המשנה הזו.

¹ (א) חדא דמאי קאמר לאפוקי מדשמואל, מה שייכא הא לדשמואל, דהתם הוא משום חרב הרי הוא כחלל, ולא משום קשירה. (ב) ועוד אמאי קתני קשרה, אפילו השלשלת מונחת על הספינה בלא קשירה, טמאה. (ג) ועוד, דלשימיעינן בחדא דחרב הרי הוא כחלל. (ד) ולשון הבאת טומאה נמי לא שייך בכי האי גוונא. [ותוס'].
18

אסור, פטור על כך.

והסיבה לכך, כי גם לדעת חכמים, הסיבה שאין לצרף שני חצאי מלאכה להחשיבם כשגגה אחת, כי כל חצי מלאכה עשה בפני עצמו, שהרי היה יכול לעשות רק את הראשון ולא לעשות את השני, ולפיכך כשחזר ועשה את השני, הרי זה שגגה בפני עצמה.

אבל זה, כל מעשה הזריקה שלו מעשה אחד הוא, ומאחר שיש כאן עקירה והנחה בשוגג, מצטרפים הם, ויש לחייבו על הזריקה.

ודין זה הוא דינו של רבא.

זרק ונחה בפי הכלב או בפי הכבשן

כבר נתבאר בכמה מקומות, שהזורק חייב רק כשהיתה ההנחה על מקום חשוב של ארבעה טפחים, ולכן, מי שזרק חפץ, ונח בפי כלב ואכלו, או שנח על גבי אש ונשרף, פטור על כך.

ואמר רבא, שכל זה כשלא נתכוון שהחפץ ינוח שם, אבל אם היתה כוונתו שינוח החפץ בפי הכלב או בפי הכבשן, כוונתו מחשיבה את המקומות הללו, ומתחייב על ההנחה בהם.

חמישה וששה חיובים על אכילה אחת

הנהנה מקדשים האסורים לו, חייב על כך קרבן **אשם מעילות**. והעושה אחת מהפעולות הבאות חייב על כך קרבן חטאת: (א) האוכל חֶלֶב בשוגג. (ב) טמא שאכל בשר קדשים בשוגג. (ג) האוכל נותר בשוגג. (ד) האוכל ביום הכיפורים בשוגג.

ויש אופן, שבו יתחייב אדם את כל הקרבנות הללו באכילה אחת, כלומר, שתהא חתיכה אחת של בשר, שהיא אסורה עליו מחמת כל האיסורים הללו.

שתהא אסורה גם משום שהיא חֶלֶב. וגם משום שהיא נותר. וגם משום שהוא עצמו טמא והיא קדשים. וגם משום שהיום יום כיפורים. וגם יהא אסור לו להנות ממנה משום שהדבר קדוש.

והאופן הזה הוא כשיהא טמא אוכל חלב, שהוא נותר, מן המוקדשין, ביום הכפורים.

ואם היה הדבר בשבת, והוציא את החתיכה הזו בפיו, מרשות לרשות, בשעת האכילה, חייב חטאת נוספת, משום איסור הוצאה בשבת.²

ולדברי רבאשי כך הוא ביאור המשנה, **הזורק חפץ, ונזכר אחר שיצא מידו, ובעוד החפץ באויר חזר ושכח, אינו פטור על הזריקה הזו, אלא כשלבסוף לא נח החפץ, כגון שקלטה אחר, או קלטה כלב, או שנשרפה, שכן אם היה החפץ נח הנחה גמורה, לאחר שחזר ושכח את האיסור, נמצא תחילת המלאכה וסופה בשגגה, ומתחייב חטאת.**

אבל אם לא היה חוזר ושוכח בעוד החפץ באויר, אלא זוכר את האיסור עד סוף הזריקה, היה פטור עליה אפילו אם היה החפץ נח הנחה גמורה, כי לא היתה כל המלאכה בשגגה.

שתי אמות בשוגג שתי אמות במזיד שתי אמות בשוגג

א. מעביר.

המעביר חפץ שש אמות ברשות הרבים, שתיים ראשונות בשגגה, [שלא ידע שהדבר אסור], ושתיים אמצעיות במזיד, [שידע שהדבר אסור], ושתיים אחרונות בשגגה, [שחזר ונעלם ממנו שהדבר אסור].

לדברי הכל אינו מתחייב חטאת על ההעברה הזו, ואפילו לדעת רבן שמעון בן גמליאל, האומר, שהעושה שני חצאי מלאכה בשגגה, ובין זה לזה נודע לו שהדבר אסור, חייב על כך.

והסיבה לכך, כי גם לדעת רבן שמעון בן גמליאל, יש לחייב על צירוף שני חצאי מלאכה רק כשלא נשלם החצי הראשון כלל. אבל זה ששגג בהולכת שתי אמות, לאחר מכן הוליד עוד שתי אמות במזיד, ובכך נשלמה המלאכה¹ באופן שאינו מתחייב עליה, [כי לא היתה כולה בשוגג]. ומעתה שוב לא יצטרפו שתי אמות אחרונות לשתי הראשונות, כי כבר נפטור על הראשונות.

ודין זה הוא דינו של רבא.

ב. זורק.

הזורק חפץ שש אמות ברשות הרבים, שתיים ראשונות בשגגה, [שכשעבר החפץ שתי אמות ראשונות, לא ידע שהדבר אסור], ושתיים אמצעיות במזיד, [שכשעבר החפץ שתי אמות אמצעיות, ידע שהדבר אסור], ושתיים אחרונות בשגגה, [שכשעבר החפץ שתי אמות אחרונות, חזר ונעלם ממנו שהדבר אסור].

לדברי הכל מתחייב חטאת על הזריקה הזו, ואפילו לדעת חכמים, האומרים, שהעושה שני חצאי מלאכה בשגגה, ובין זה לזה נודע לו שהדבר

ובכל זאת, אם כשזרק את החפץ ונעקר מידו, עשה זאת בשגגה, ואחר כך, קודם שנח החפץ בסוף ארבע אמות, נזכר שהדבר אסור, הרי זה נחשב כמי שזכר קודם שנשלמה המלאכה, ופטור מחטאת, אף על פי שמעשה שלו נשלם בשגגה, ולא היה בידו לעצור את הדבר.

ביאור המשנה

מתחילה היה נראה ממשנתנו, שבאופן השלישי, שזרק אבן ונזכר קודם שנחה, הזורק חייב חטאת.

כי נזכר בדבר רק לאחר שגמר את המעשה שלו, ואין בידו להשיבו, והרי זה כמי שנודע לו אחר גמר עשיית המלאכה.

שכן לכאורה מבואר ממשנתנו, שהזורק חפץ ונזכר אחר שיצא הדבר מידו, נפטר מחטאת רק כשלבסוף לא נח החפץ מכוח הזורק.

כגון שאדם אחר קלטו בכוחו, או שנח החפץ בפי כלב שאינו מקום רחב ארבעה, או שנשרף.

אבל אם היה החפץ נח כהוגן, הזורק היה חייב חטאת, אף על פי שזכר באיסור קודם ההנחה.

ומאחר שהיה נראה שבאופן הזה הזורק חייב, העמידו את הכלל המובא במשנה, "כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחילתן וסופן שגגה", באחד משני האופנים הראשונים.

כלומר בזורק אבן לעשות בה חבורה, כשהאבן קשורה בחוט שהוא אווז בן, או במעביר חפץ ארבע אמות ברשות הרבים.

אלא שמתוך המשנה מבואר, שיש להעמיד את הכלל שבמשנה דווקא בזורק חפץ ארבע אמות.

ואם כן גם באופן השלישי, מאחר שזכר באיסור קודם גמר המלאכה עצמה, הרי זה פטור.

ולפיכך ביארו את תחילת המשנה בשני אופנים הבאים:

לדברי רבא, כך הוא ביאור המשנה, הזורק חפץ בשגגה, ונזכר קודם שיצא מידו, אפילו נח אחר כך, הרי זה פטור, כי לא היתה כל המלאכה בשגגה. וכן הזורק חפץ בשגגה ולבסוף לא נח החפץ מכוח הזורק, כגון שאדם אחר קלטו בכוחו, או שנח החפץ בפי כלב שאינו מקום רחב ארבעה, או שנשרף, הרי זה פטור כי לא נשלמה המלאכה.

¹ כיון דבידו לעמוד בסוף שתי אמות האמצעיות, אשתכח דגמר שיעורא במזיד. [רש"י].

² ומשום יום הכיפורים לא מייחייב בהוצאה, דקסבר, אין עירוב והוצאה ליום הכיפורים. [רש"י]. ולא הויא מסקנא הכי בפרק אמרו לו, דנדחו דברי רפרם שהיה מפרש כן, ומסיק דנקט שבת כדי להרבות בחטאות, ולחייבו אף משום שבת ויום הכיפורים. [תוס'].

פרק שנים עשר הבונה

דף קב

שיעור מלאכת בונה להתחייב עליה

כבר נתבאר בדף ע"ג, שאחת מהמלאכות האסורות בשבת היא מלאכת בונה².

ומבואר במשנתנו, שהבונה מתחייב, גם אם בנה דבר מועט [=כלשהו], ובלבד שיהא צורך באותו בנין מועט.

ולהלן יתבאר בעזה"י, באיזה אופן יתכן שיהא צורך בבנין בדבר מועט, ומה היה דומה לכך במלאכת המשכן³.

א. לדברי רבי ירמיה, האופן שיש צורך לאדם בבנין מועט, כגון עני, החופר גומא קטנה בביתו להצניע בה פרוטותיו.

ובדומה לכך היו עושים במלאכת המשכן, שכן תופרי יריעות היו חופרים גומא קטנה, להצניע בה מחטיהם.

ואביי הקשה על כך, כי מחטים מעלים חלודה בקרקע, ואם כן, בודאי לא היו מצניעים אותן באופן הזה.

ב. ולדברי אביי, האופן שיש צורך לאדם בבנין מועט, כגון עני, העושה חצובה קטנה, להעמיד עליה כירה קטנה שלו.

ובדומה לכך היה במלאכת המשכן, שכן מבשלי סמנין לצבוע יריעות, שחסרה מלאכתם, והוצרכו לחזור ולבשל סמנים ולצבוע מעט, עושים חצובה קטנה, לשפות עליה יורה קטנה.

ורב אחא בר יעקב הקשה על כך, מתוך מה שמקובל בידינו בעניין מלאכת המשכן, שאין עניות במקום עשירות, כלומר לא עשו דבר בצמצום, אלא עשו הכל מתחלתם דיים והותר.

ג. ולדברי רב אחא בר יעקב, האופן שיש צורך לאדם בבנין מועט, הוא כגון בעל הבית שיש לו נקב בבירתו [=בנין נאה שאוכל ושוכב בו, ואם יש בו אפילו חור קטן מגונה, מקפיד עליו] וסותמו בטיט.

ואף שאינו מניח את האוכל במקום רחב ארבעה אלא בבית הבליעה, מאחר שמתכוון להניחו בבית הבליעה, כוונתו מחשיבה את המקום הזה, להתחייב על ההנחה בו¹.

ולדעת רבי מאיר, גם את האיסור הזה של ההוצאה יש לתלות באכילה, כי הוא מתחייב חטאת על ההוצאה בגמר ההוצאה, כלומר בשעת ההנחה, ובליעת הבשר היא ההנחה.

וחכמים אומרים, שאין לתלות את איסור ההוצאה באכילה, כי האיסור אינו מחמת האכילה, אלא מחמת ההוצאה.

סליק פרק הוורק

ובדומה לכך היה במלאכת המשכן, קרש שנפלה בו דרנא [=תולעת] מטיף לתוכה אבר [=עופרת] וסותמו.

שלושה מיני חיוב בבנין כותל

הכותל בנוי שורות שורות של אבנים זו על זו, וחלוק לשלושה בעניין חיוב מלאכת בונה שבו.

א. בשורה תחתונה.

בשורה תחתונה של יסוד החומה, אין הכל נותנים תחת האבנים טיט, אלא מונחות הן על הקרקע בלא טיט.

אבל צריך תחילה להשוות את הקרקע תחתיהן, כדי שיהיו האבנים עומדות בשווה, להעמיד את כל החומה עליהן כהוגן.

ולפיכך, לדעת שמואל, הבא לתת אבן בשורה תחתונה של חומה, מאחר שצדד אותה, והעמידה כראוי, אף בלא נתינת טיט, הרי זה חייב משום בונה.

ב. בשורות אמצעיות.

כל שורות האבנים שמן היסוד עד השורה העליונה, מלבד מה שיש להעמידן בשווה, נותנים תחתיהן טיט, כדי לחזקן, שתעמוד החומה כהוגן.

ולפיכך, הבא לתת אבן באחת מהשורות הללו, חייב משום בונה רק אם כן העמידה כראוי, וגם נתן בה טיט.

ג. בשורה עליונה.

לדעת רבי יוסי⁴, שורה עליונה של חומה, מאחר שאין נותנים על גבה שורות נוספות, אינו חושש בה אם יעמיד את האבנים בשווה או לא, וגם אינו מקפיד לתת בהן טיט.

ולפיכך הנותן אבן בשורה זו, אף בלא להעמידה בשווה עם האחרות, ובלא לתת בה טיט, הרי זה חייב משום בונה.

מכה בפטיש

כבר נתבאר בדף ע"ג, שאחת מהמלאכות האסורות בשבת היא מלאכת מכה בפטיש.

¹ דבליעתו הויה הנחה אף על פי שמהלך, כדאמרין, כתיבתן זו היא הנחתן. ואף על גב דפיו למעלה מעשרה ואינו רחב ארבעה, בטל הוא אגב רשות הרבים. ולא דמי לבוכיאר ביריעה, דאמר בריש פרקין דבמקום פטור קא אזיל, דהתם מקום קביעות הוה טפי, ודמי לטרסקל, דאמר בפרק קמא, דלמטה מעשרה הוי רשות הרבים, והכא אפילו למעלה מעשרה בטל אגב רשות הרבים. ועוד דמעביר למעלה מעשרה כלמטה, וחשיב מונח ברשות הרבים. [תוס'].
² צריך ליתן טעם אמאי תני בונה אחר אחר זריקה והוצאה. [תוס'].
³ דוקא הכא איצטרך לפרושי דהוה דכוותיה במשכן, משום דלא חשיב בנין כל שהוא, אבל מוציא עיטרן ופלפלת כלשהוא, סברא הוא דמחייב. [תוס'].
⁴ כן גרסת רש"י. ולגרסת התוס' אין מחלוקת בדין זה.

[שלושה לוגין], חייב על כך, ואפילו אם דעתו להוסיף אחר כך ולחקוק בה עד מידת קב.

והסיבה לכך, **כי יש שעושים מחתיכת עץ כזו קפיצא**.

וכלל בידינו, שכל שעשה בשבת דבר, שיש הרגילים לקיימו כמו שהוא, חייב על כך, אף על פי שהוא לא יקיים אותו כך.

המכה בקורנס [=פטיש] **על הסדן בשעת מלאכה**

הסדן הוא משטח ברזל, שהנפח מניח עליו את הכלי שעושה, ומכה עליו בפטיש, כפי מה שרוצה לישרו או לעקמו.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, המכה בפטיש בשעת מלאכה, **חייב**, לא רק כשמכה בו בכלי שעושה, אלא אף כשמכה בו בסדן עצמו.

לדברי רבה ורב יוסף, הסיבה שהמכה בפטיש על הסדן חייב, **כי בפעולה זו הוא מאמן את ידיו להכות כראוי על הכלי**. שקודם שמכה על הכלי, רוצה לכוון ידיו להכאה, שתהא גדולה או קטנה כפי הצורך, ומתאמן לכך על ידי ההכאה בסדן.

ובני רחבה הקשו על כך, שכן אם ההכנה למלאכה יש בה חיוב כמלאכה עצמה, אם כן כל הלומד אומנות בשבת על ידי ראייתו, יתחייב על כך, כאילו עשה את אותה מלאכה, אף על פי שלא עשה בפועל שום מלאכה.

ולדברי אביי ורבא, הסיבה שהמכה בפטיש על הסדן חייב, **כי פעולה זו נעשית לצורך יישור הפטיש**, ויישור הפטיש הוא מלאכה האסורה בשבת.

וכן היו עושים במלאכת המשכן אותם שהיו מרדדים את הזהב לעשות ממנו טסים דקים לציפוי המשכן, שאחר שהיו מכים שלוש הכאות על הטס לרדדו, היו מכים מכה אחת על הסדן, להחליק את הפטיש, כדי שלא יבקע את הטס שהוא דק⁶.

שיעור מלאכת חורש להתחייב עליה

כבר נתבאר בדף ע"ג, שאחת מהמלאכות

ולא יזיק לתרנגולים, חייב על כך.

לדעת רב, העושה כן **חייב משום מלאכת בונה**. [אף שאין דרך בנין בכך].

ולדעת שמואל, העושה כן **חייב משום מלאכת מכה בפטיש**, שעשיית הנקב הזה היא גמר מלאכת עשיית הלול³.

עייל שופתא בקופינא דמרא

המעדר [=מרא] הוא כלי ברזל, שבו חופרים, ויש בו נקב, שבו מכניסים את העץ שאוחזים בו.

ולדברי הכל התוקע יתד קטן [=שופתא] בנקב [=קופינא] שבמעדר, שבו מכניסים את העץ האוחז בו, חייב חטאת, משום שתקיעת היתד הזו מועילה, להדק את העץ במרא שלא יצא.

לדעת רב, העושה כן **חייב משום מלאכת בונה**⁴. [אף שאין דרך בנין בכך כלל].

ולדעת שמואל, העושה כן **חייב משום מלאכת מכה בפטיש**.

דף קג

הקודח

מבואר במשנתנו, שהקודח בשבת, כלומר, נוקב עץ או אבן בכותל בשבת, חייב על כך, ואפילו כשנקב נקב מועט [=כלשהו].

לדעת רב, הקודח נקב קטן, **חייב משום מלאכת בונה**⁵.

ולדעת שמואל, הקודח נקב קטן, **אם מניח את מקום הנקב פתוח, אינו מתחייב על כך. והאופן שבו חייבה משנתנו את הנוקב הוא, כשנוקב על ידי מסמר, ומניח את המסמר בנקב, כדי לתלות בו דברים, ומתחייב משום גמר מלאכה**.

חק קפיצא בקבא

חתיכת עץ שהיא גדולה כדי שיחקקו בה מידת קב [=ארבעה לוגין], וחקק בה מידת של קפיצא

והכוונה לפעולה שהיא **גמר עשיית איזה דבר**, שבכל דבר לפי מה שהוא, הגומרו ומסיימו חייב משום מלאכת מכה בפטיש.

ורש"י פירש, שמלאכה זו נקראת בשם מכה בפטיש, משום שההכאה בפטיש היא גמר מלאכה של חוצבי אבנים מהסלע, שלאחר שחצבו את האבן סביב ומבדילים אותה מן ההר קצת, מכים בפטיש מכה גדולה, והיא מתפרקת ונופלת. **וכל הגומר מלאכה בשבת, תולדת מכה בפטיש היא**.

ואין נראה לר"י, כי במשכן לא היה בנין אבנים, ולא היה מניח התנא גמר מלאכה של כלים, שהיה במשכן, ומזכיר מכה בפטיש של אבן שלא היה במשכן.

ונראה לר"י, שמלאכה זו נקראת מכה בפטיש, על שם ההכאה של מכוש אחרון, שהיו מכים על הכלי בשעת גמר מלאכה.

ומכל מקום מבואר במשנתנו, שהמכה בפטיש וגומר בכך מלאכה, **מתחייב על כך, אף כשעושה הכאה מועטת** [=כלשהו], ובלבד שיהא צורך באותה הכאה מועט. וכן הדין כשמכה במעצד [=כמו קורנס גדול של ברזל לבנין של ברזל].

המסתת

במשנתנו מבואר, שהמסתת את האבן בשבת, חייב על כך גם אם סתית מעט [=כלשהו], והכוונה למרבע את האבן ומתקנה¹.

לדעת רב, המסתת את האבן **חייב משום מלאכת בונה**.

ולדעת שמואל, המסתת את האבן **חייב משום מלאכת מכה בפטיש**, שהסיתות הוא גמר מלאכה².

וכן דעת רבי יוחנן, ולפיכך כשרב נתן בר אושעיא שאל את רבי יוחנן, משום מה המסתת חייב, הכה רבי יוחנן באגרופו על כפו, כמכה בפטיש, לומר לו שזהו חיובו.

העושה נקב בלול של תרנגולים

לדברי הכל, העושה בשבת נקב, בלול עץ של תרנגולים שהוא סתום, כדי שיצא ממנו ריח רע,

¹ הכל לפי המקום, שיש מקומות שרגילים להחליק, ויש מקומות שרגילים לחרוץ בה חריצים חריצים בארץ אשכנז. [רש"י].

² שהמקום שחרץ חריץ זה לא יחרוץ עוד. [רש"י].

³ אומר ר"י דלא חשיב ליה שמואל בונה, משום דלא חשיב להאי פתח עשוי להכניס ולהוציא. [תוס'].

⁴ ואף על גב דקיימא לן אין בנין בכלים. אומר ר"י, דהיינו דווקא בהחזרת בתי תריסין או במנורה של חוליות, אבל בנין גמור מיחייב בכלים כמו בקרקע ... ואין חילוק בין כלים לקרקע אלא במקום שאין חזיון ואומנות, דבכלי לא חשיב בנין, ובקרקע חשיב בנין ... [תוס'].

⁵ אף על גב דלא דמי לעושה נקב בלול של תרנגולים, דהתם עשוי להכניס ולהוציא, מכל מקום, מטעם בנין כל דהו מיחייב, כמו מעייל שופתא בקופינא דמרא, ומסתת. [תוס'].

⁶ ובעלי מטבע במקומו ראיתי עושים כן. [רש"י].

האסורות בשבת היא מלאכת חורש.

ומבואר במשנתנו, שהחורש מתחייב על כך, ואפילו אם חרש מעט [=כלשהו].

והטעם לכך, כי חרישה מועטת יש בה תועלת לזרוע על ידה גרעין אחד של דלעת¹.

ובדומה לכך היה במלאכת המשכן, שחרישה מועטת היה בה תועלת לזריעת קלח אחד של סממנים.

התולש עולשין ומזרד זרדים

עשבים הנקרא עולשים וכן עשבים הנקרא זרדים [מין קנים]. בעודם רכים, ראויים למאכל אדם. וכשהוקשו מעט, אינם ראויים למאכל אדם, אלא למאכל בהמה, כגון גדיים. וכשיבשו, עומדים להסקה.

ולפיכך, אם תלש אותם בעודם לחים, שעומדים למאכל אדם, חייב כשתלש מהם כגורגרת, שהיא השיעור לכל מלאכה לצורך מאכל אדם.

וכשתלש אותם לאחר שהוקשו מעט, שעומדים למאכל בהמה, חייב כשתלש מהם כמלא פי הגדי, שהוא השיעור למלאכה לצורך מאכל גדי.

וכשתלש אותם לאחר שיבשו, שעומדים להסקה, חייב כשתלש מהם כשיעור שיש בו לבשל כגורגרת מביצת תרנגול, שהוא השיעור של מלאכה בעצים העומדים להיסק.

וכל זה כשלא היתה התלישה לצורך יפוי הקרקע. כגון שתלש אותם באגם שאינו עומד לזריעה, ואין צריך ייפוי, [כן אמרו רבה ורב יוסף]. או שתלש בשדה חבירו, שאין לתולש עצמו צורך ביפוי, [כן אמרו אביי ורבא, וכפי שיתבאר להלן בעזה"י].

אבל אם תלש את הדברים הללו משדה שלו, מאחר שמיפה בכך את שדהו, ונוח לו בכך, חייב אף בתלישת מעט [=כלשהו] מהם².

פסיק רישא דלא איכפת ליה

התולש זרדים מקרקע שלו, אף על פי שאין כוונתו ליפות את הקרקע אלא לתלוש את הזרדים לאכילה, מאחר שלמעשה הוא מיפה את הקרקע, חייב על כך בכלשהו, כשיעור של מלאכת חורש.

ואפילו לדעת רבי שמעון, האומר, שדבר שאין מתכוון מותר. והטעם לכך, כי לא התיר רבי שמעון אלא דבר שאינו מתכוון לו ויתכן שיהיה ויתכן שלא יהיה, אבל דבר שודאי יהיה [=פסיק רישא ולא ימות], מודה רבי שמעון שחייב על עשייתו, אף על פי שאין מתכוון לכך.

ומכל מקום מבואר, שלדברי אביי ורבא, כל זה כשטוב לו בעשיית אותו דבר.

אבל התולש זרדים מקרקע של חבירו, אם אין כוונתו ליפות את הקרקע אלא לתלוש את הזרדים לאכילה, אף שלמעשה מיפה את הקרקע, מאחר שלא אכפת לו אם תתייפה הקרקע או לא, אינו מתחייב כדין חורש בכלשהו, אלא מתחייב רק כשיטלוש בשיעור גרוגרת שהיא שיעור מלאכה לאכילת אדם.

זו שיטת רש"י, שהעושה מלאכה בלא כוונה, גם במקום פסיק רישא, כלומר במקום שבודאי תעשה המלאכה, אם אין בכך טובה עבורו, ולא אכפת לו אם תעשה אם לא, אינו מתחייב על כך.

ושיטת הערוך, שבפסיק רישא דלא ניהא ליה, מותר אף לכתחילה, ואפילו איסור דרבנן ליכא. אך התוס' לא הסכימו עמו.

ולפי פירוש התוס', הסיבה שהתולש בשדה חבירו לצורך אכילה, פטור בכלשהו ואינו מתחייב משום חורש על כך שמיפה את הקרקע, כי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה.

המלקט עצים מהמחובר

המלקט עצים להסקה, חייב כשתלש מהם כשיעור שיש בו לבשל כגורגרת מביצת תרנגול, שהוא השיעור של עצים העומדים להיסק.

וכל זה כשלא היתה התלישה גם לצורך יפוי הקרקע. כגון שתלש מאילן יבש שאינו נתקן כלל בתלישת הענפים ממנו, או שתלש בשדה חבירו, שאין לתולש צורך ביפוי.

אבל המלקט עצים משדה שלו, ויש בכך כדי לתקן את האילן או הקרקע, חייב אף בתלישת מעט [=כלשהו] מהם.

מלאכת כותב

כבר נתבאר בדף ע"ג, שאחת מהמלאכות האסורות בשבת היא מלאכת כותב. ולהלן

יתבאר בעזה"י באיזה אופן הכותב מתחייב על כתיבתו.

היד שמתחייב על הכתיבה בה

בהמשך יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים, אם מתחייבים רק על כתיבה של שתי אותיות גמורות או שמתחייבים גם על רישום שני סימנים בעלמא.

ומכל מקום, לדברי הכל הכותב מתחייב רק כשעשה את המלאכה בדרך שרגילים לעשותה.

ולפיכך, לדעת האומרים שאדם מתחייב רק על כתיבת שתי אותיות, מאחר שבני אדם רגילים לכתוב אותיות רק ביד שרגילים להשתמש בה. הרגיל להשתמש בידו הימנית, מתחייב רק כשיכתוב בידו הימנית, ואיטר הרגיל להשתמש בידו השמאלית, מתחייב רק כשיכתוב בידו השמאלית. ומי ששולט בשתי ידיו בשווה, מתחייב בין כשיכתוב בידו הימנית, ובין כשיכתוב בידו השמאלית.

ולדעת רבי יוסי האומר, שמתחייבים אף על רישום שני סימנים בעלמא, מאחר שרשימת סימן בעלמא, בני אדם רגילים לעשות אף ביד שאינם רגילים להשתמש, בכל אופן הרושם מתחייב, בין כשיכתוב בידו הימנית, ובין כשיכתוב בידו השמאלית.

שיעור מלאכת כותב להתחייב עליה

בעניין חיוב חטאת נאמר "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כָּפֹשׁ כִּי תִחָטֵּא בְשִׁגָּגָה מִלֵּל מִצֻּת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְעֲשֶׂה מֵאֲחַת מֵהֵנָּה" (ויקרא ד' ב').

והנה אם היה כתוב "וְעֲשֶׂה אֶחָת", העושה היה מתחייב רק כשעשה דבר שלם, וכגון אם בא לכתוב, היה מתחייב רק על כתיבת מילה שלמה.

ואם היה בא לארוג, היה מתחייב רק על אריגת בגד שלם. ואם היה בא לעשות נפה, היה מתחייב רק על עשיית נפה שלימה.

אבל עתה, מאחר שנאמר "מֵאֲחַת", הרי זה מלמד, שאפילו אם לא כתב מילה שלימה, ולא ארג בגד שלם, ולא עשה נפה שלימה, חייב.

ומכל מקום, מאחר שנאמר "אֶחָת", משמע שמתחייב רק אם עשה דבר, שנחשב כדבר שלם

¹ ואף על גב דשנינו לענין הוצאת זרע דלועין שנים, שאין אדם טורח בנימא אחת, הני מילי הוצאה, דכי מפיק, תרתי מפיק כי הדדי, שאינו זורע אחת לבדה, אבל לענין חרישה, כל גומא וגומא באפי נפשה עביד לה. [רש"י].

² לא נתבאר משום מה חייב. ומסתבר שכשהיו עשבים, שתלשם מהקרקע עצמה, ובכך מיפה את הקרקע לזריעה, חייב משום חורש. וכשהיו ענפים שתלשם מאילן, כדי שלא יכחישו אותו, ומה שנשאר באילן יגדל היטב, חייב משום זורע.

משמעון.

כלומר, פעמים חייב על עשיית מקצת מלאכה שנתכוון לה, כגון נתכוון לכתוב "שמעון", שהיא מילה גדולה, וכתב את תחילתה "שמ", אף שלא עשה כל המלאכה שנתכוון לה, מאחר שמה שעשה הוא שם גמור, שכן יש אדם הנקרא "שם", הרי זה חייב.

(ד) **"מהנה" - "הנה" אבות, "מהנה" תולדות.**

כלומר, מלמד שחייב על דבר הדומה למלאכה, ומכאן שחייב על התולדות כמו על האבות.

"ונכתבתם" שתהא כתיבה תמה

לדעת התנא של הברייתא, מתוך כך שנאמר בעניין כתיבת תפילין ומזוזות **"ונכתבתם"**, יש ללמוד, שצריך לכתוב כתיבה תמה, ולא לשנות דבר. ולפיכך:

א. **לא יחליף בכתבתו בין אל"ף לעי"ן**, אף על פי שדומים בקריאתם.

ב. **לא יחליף בכתבתו בין ביי"ת לכ"ף**, אף על פי שהם דומים בכתבתם.

ג. **לא יחליף בכתבתו בין גימ"ל לצד"י**, אף על פי שהם דומים בכתבתם. [אלא שזה למעלה וזה למטה].

ד. **לא יחליף בכתבתו בין דל"ת לרי"ש**, אף על פי שהם דומים בכתבתם.

ה. **לא יחליף בכתבתו בין ה"א לחי"ת** אף על פי שהם דומים בכתבתם.

ו. **לא יחליף בכתבתו בין יו"ד לוי"ו** אף על פי שהם דומים בכתבתם.

ז. **לא יחליף בכתבתו בין זי"ן לנו"ן פשוטה** אף על פי שהם דומים בכתבתם.

ח. **לא יחליף בכתבתו בין טי"ת לפ"א** אף על פי שהם דומים בכתבתם, [אלא שזה מהצד].

ט. **לא יחליף באותיות כ"ף פ"ה צד"י ונו"ן**, בין האותיות הכפופות [כ נ פ צ] לפשוטות [ך ן ף ץ].

י. **לא יחליף בכתבתו בין מ"ם סתומה לסמ"ך** [ס ס שדומים בכתבתם].

יא. **לא יחליף בכתבתו בין מ"ם פתוחה [מ] למ"ם סתומה [ם].**

יב. **פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה**, ופרשה

סתומה לא יעשנה פתוחה.

כתב ספר תורה כתיבת השירה [כלומר בדילוגים אריח ולבינה], או שכתב את השירה כשאר ספר תורה, או שכתב שלא בדיו, או שכתב את האזכרות בזהב, הרי אלו יגנוזו.

רמז לניסוך מים מן התורה

בעניין קרבנות רוב ימות החג נאמר, **"ומנחתם ונספיקם לפרים לאילם במספספס"**. וישעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד ונספיקה [ו].

ובשלושה ימים יש בכל אחד שינוי אחד, ואלו הם:

בשני נאמר, **"ומנחתם ונספיקם לפרים לאילם ולקבשים במספספס במשפט"**. וישעיר עזים אחד חטאת אחד מלבד עלת התמיד ונספיקה [ו].

בששי נאמר **"ומנחתם ונספיקם לפרים לאילם ולקבשים במספספס במשפט"**. וישעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונספיקה [ו].

ובשביעי נאמר **"ומנחתם ונספיקם לפרים לאילם ולקבשים במספספס במשפט"**. וישעיר חטאת אחד מלבד עלת התמיד מנחתה ונספיקה [ו].

הרי כאן סי' י"ט יתרים [=מים], ואמר רבי יהודה בן בתירא, שמכאן רמז מן התורה לניסוך המים בחג הסוכות.

סתום ועשאו פתוח ופתוח ועשאו סתום

ב. **דעת הברייתא "ונכתבתם"**.

לעיל נתבאר, שלדעת הברייתא הדורשת את הכתוב **"ונכתבתם"**, יש לעשות את הכתיבה ללא שינוי. ובכלל זה **לא יכתוב מ"ם סתומה במקום פתוחה, ולא מ"ם פתוחה במקום סתומה**.

א-ג. **דעת רבי יהודה. ודעת רבי יהודה בן בתירא.**

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יהודה, הכותב שם קטן משם גדול, חייב על כך, ואחד האופנים לחיוב זה הוא, שכתב "שם" מ"שמעון".

והנה, מאחר שמתחילה נתכוון לכתוב "שמעון", כשכתב מקצתו כתב "שמ". ומתוך כך שדבר זה נחשב ככתיבה, יש ללמוד, **שלדעת רבי יהודה, ניתן לכתוב מ תחת ס**, כלומר ניתן לכתוב מ"ם פתוחה במקום מ"ם סתומה.

ולעיל נתבאר, שלדעת רבי יהודה בן בתירא,

האותיות היתירות סי' י"ט רומזות לניסוך המים, ומכאן יש ללמוד, **שלדעת רבי יהודה בן בתירא ניתן לכתוב ס תחת מ**, כלומר ניתן לכתוב מ"ם סתומה במקום מ"ם פתוחה.

דף קד

ומתחילה רצו לומר, שבלוחות לא היתה מ"ם פתוחה אלא מ"ם סתומה בלבד, ואם כן, מ"ם סתומה משובחת יותר, שהיא היתה בלוחות.

ולפי זה, לדעת רבי יהודה, האומר, שניתן לכתוב מ תחת ס, כל שכן שניתן לכתוב ס תחת מ, שהרי משביח את האות.

אבל לדעת רבי יהודה בן בתירא, ס תחת מ ניתן לכתוב אבל להיפך אין לעשות.

ולמסקנת הסוגיה אין אחת מהן משובחת יותר מחברתה, ואם כן, **לדעת שני התנאים הללו, ניתן לשנות בשני האופנים, בין מ תחת ס, ובין ס תחת מ**.

מנצפ"ך צופים אמרום

לדברי רבי ירמיה או רבי חייא בר אבא, צופים [=נביאים] תקנו את כתיבת האותיות מנצפ"ך, שיהיה בהן הבדל בין כתיבתן באמצע מילה לבין כתיבתן בסוף מילה.

והא דנקט מנצפ"ך ולא נקט להו כסדר אלפא ביתא כמנפ"ץ, משום דמנצפ"ך משמע מן צופים.

ומתחילה היה נראה, ש**קודם תקנת הצופים, היתה אות אחת משמשת תמיד, בין באמצע התיבה ובין בסופה**. ומאחר שהיתה אות אחת בלבד, על כרחך **המ"ם שהיתה תחילה, היתה מ"ם סתומה**, שהרי בלוחות היתה מ"ם סתומה, כפי המבואר מדברי רב חסדא להלן.

ודחו זאת, כי לא יתכן שנביאים חידשו אותיות שלא היו תחילה, שנאמר, **"אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי"** (ויקרא כ"ז ל"ד), אלה ולא יותר, ואין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

ולפיכך אמרו, שאמנם גם מתחילה היו שני סוגים של אותיות מנצפ"ך, אולם לא ידעו אלו משמשות בסוף תיבה ואלו באמצע, והנביאים תקנו הדבר.

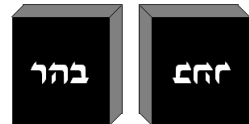
ודחו גם את זאת, כי גם עניין זה הוא בכלל מה שאמרו שאין נביא רשאי לחדש.

¹ מכאן נראה לרבינו תם, שצריך לכוף ראש הטית לתוכה, דדמי כעין פ"א. [תוס'].

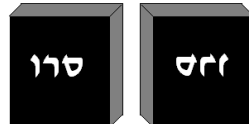
ולפיכך אמרו, שאמנם גם מתחילה היו שני סוגים של אותיות מנצפ"ך. ומתחילה היה הדבר קבוע, אלו משמשות בסוף תיבה ואלו באמצע, ונשתכח הדבר, ובאו הנביאים והחזירו השכחה.

מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים

לדברי רב חסדא, כתב שבלוחות היה חלול מצד לצד, והיו האותיות הנקראות מצד זה ישר, נקראות מצד שני הפוך, כגון נבוב בובן, בהר רהב, סרו ורס¹.

ונמצא שמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדות שהרי האותיות הללו סתומות והחלק הפנימי שלהן אינו מחובר בלוחות ובכל זאת לא נפל.

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	כ	ל	מ	נ
ס	ע	פ	צ	ק	ר	ש	ת	י	י	י	י	י	י

דרשת אל"ף בי"ת

אמרו לו חכמים לרבי יהושע בן לוי, באו דרדקי [=נערים צעירים] בזמן הזה לבית המדרש, ואמרו דברים, שאפילו בימי יהושע בן נון לא נאמרו כמותם².

ולהלן יתבאר כיצד דרשו אותם דרדקי את האל"ף בי"ת.

דרשת אותיות האל"ף בי"ת כסדרם

א-ב.

אל"ף בי"ת – אלף [=למוד] בינה [=תורה].

ג-ד.

גימ"ל דל"ת – גמול דלים.

ומדוע רגלו של גימ"ל פשוטה לצד דל"ת [ולא לצד ביי"ת]? שכן דרכו של גמול חסדים, לרוץ אחר דלים.

ומדוע רגלו של דל"ת פשוטה לצד גימ"ל [ולא לצד ה"א]? שכן ראוי להיות, שהעני ימציא עצמו לבעל הבית, ולא יטריח את בעל הבית לרוץ אחריו.

ומדוע דל"ת מחזיר פניו מגימ"ל? שכן ראוי לבעל הבית לתת לעני בצנעה, כשאינו רואה, שלא יתבייש ממנו.

ה-ו-ז-ח-ט-י-כ-ל.

ה"ו ז"ח ט"י כ"ל – ואם אתה עושה כנ"ל, כלומר לומד בינה, וגומל דלים, אזי ה"ו, כלומר הקב"ה, שזה אחד משמותיו, זן אותך, וכן אותך, ומטיב לך, ונותן לך ירושה, וקושר לך בתר לעולם הבא.

מ-ם.

מ"ם פתוחה [מ=] מ"ם סתומה [ם=] – מאמר פתוח, מאמר סתום, כלומר יש דברים שנתן רשות לדורשם, ויש שאתה מצווה לסותמם, כגון מעשה מרכבה.

נ-ן.

נו"ן כפופה [נ=] נו"ן פשוטה [ן=] – נאמן כפוף, נאמן פשוט, כלומר, אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו, וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא.

ס-ע.

ס"ע – סמוך עניים. לשון אחר, סימנים עשה בתורה, וקנה אותה, כלומר עשה לך סימנים לסדר שמועותיך, שלא תשכח אחת מהן.

פ-ף.

פ"א כפופה [פ=] פ"א פשוטה [ף=] – פה פתוח, פה סתום, כלומר פעמים יש לפתוח פה, וללמד לרבים, כגון מה שאמרו, בשעת המכנסים פזר. ופעמים יש לסתום הפה, ולא להשמיע, כגון מה שאמרו, בשעת המפזרים כנס, וכן אם יש גדול

ממד.

צ-ץ.

צד"י כפופה [צ=] וצד"י פשוטה [ץ=] – צדיק כפוף, צדיק פשוט, כלומר, אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו, וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא, ואף שעניין זה כבר למד מאותיות נו"ן, חזר על כך באותיות צד"י, להוסיף לך כפיפה על כפיפתו, מכאן שנתנה התורה במנד ראש [=ברתת וענוה יתירה].

ק.

קו"ף – קדוש.

ר.

רי"ש – רשע.

ומדוע קו"ף מחזיר פניו מרי"ש? שכן אמר הקב"ה, אין אני יכול להסתכל ברשע.

באמת הרי"ש הוא שמחזיר פניו מהקו"ף ונקט לשון נקיה ומכל מקום הסיבה לכך כדי שהקו"ף לא יראה את פני הרי"ש.

ומדוע התג של הקו"ף פונה לצד הרי"ש? שכן אמר הקב"ה, אם חוזר בו, אני קושר לו כתב כמותי.

ומדוע רגלו של קוף תלויה ואינה מחוברת בגג? שאם יחזור בו הרי"ש יוכל להיכנס בפתח הסמוך לו.

ואין לומר שיקיף הרי"ש תחת רגל הקו"ף, ויכנס בפתח של ימין. כמו שדרש ריש לקיש את הכתוב, "אם ללצים הוא יליץ ולעניים יתן חן" (משלי ג' ל"ד), החפץ להיות עם הלצים הוא מעצמו יליץ עימהם, כלומר לא יסיעוהו ולא ימנעוהו. אבל החפץ להיות עם הענווים, יתן חן, שיסיעוהו מן השמים, שהבא ליטמא פותחים לו⁴, אבל הבא ליטהר, מסייעים אותו [ומכניס לו פתח].

ש.

שי"ן – שקר.

ת.

תי"ו – אמת.

¹ תיבות אלו לא היו בלוחות, אלא תיבה בעלמא נקט. [רש"י]. תימה דאמאי נקט להו כיון דלא הוו בלוחות. [תוס'].

² בתחילת בראשית דרבי אושעיא אמרו, מעשה היה ביום סגריר, ולא נכנסו חכמים לבית הוועד, והיו שם תינוקות, אמרו, באו ונעשה כצופים כו'. ויש אומרים רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא היו, קראו עליהן, "גם במעללי יתנכר נערי". ומשכחת לה בגמרא דבני מערבא בפרק מגילה נקראת. [רב נסים גאון]. וחולק על ש"ס שלנו. והא דאמר בפרקי דרבי אליעזר, שלא למד רבי אליעזר תורה אלא עד שהיה גדול, היינו שלא עסק עד שנעשה גדול. [תוס'].

³ "ולעניים" כתיב.

⁴ אית דגרסי בא ליטמא פתחים לו, כלומר יש לו פתחים ליכנס, אבל לא עושים לו פתח מיוחד, בא ליטהר, מסייעין אותו, שפותחין לו פתח ליכנס ... ולהנהו דגרסי בא ליטמא פותחין לו, צריך לומר דמסייעין אותו, הוי טפי מפותחין. [תוס'].

אותיות שקר ואותיות אמת

מדוע **אותיות ש' ק' ר'** קרובות זו לזו בסדר האל"ף **בי"ת ואותיות של אמת רחוקות** זו מזו (זו בתחילת אל"ף בי"ת, וזו באמצע, וזו בסוף)?

משום שהשקר שכיח, והאמת אינה שכיחה.

ומדוע **כל אות מאותיות שקר עומדת על רגל אחת, ואותיות של אמת יש להם מושב רחב** של שתי רגלים?

משום שהאמת מתקיימת ועומדת, והשקר אינו עומד.

סדרים נוספים של אותיות האל"ף בי"ת

לעיל נתבאר כיצד דרשו דקדקי את אותיות האל"ף בי"ת כסדרן.

ולהלן יתבאר כיצד הן דרשו אותן בסדרים אחרים, כגון **אתב"ש, אלב"ם, ואח"ס בט"ע**.

אתב"ש		אלב"ם		אח"ס בט"ע	
א	ת	א	ל	א	ס
ב	ש	ב	מ	ב	ט
ג	ר	ג	נ	ג	י
ד	ק	ד	ס	ד	כ
ה	צ	ה	ע	ה	ל
ו	פ	ו	פ	ו	מ
ז	ע	ז	צ	ז	נ
ח	ס	ח	ק		ת
ט	נ	ט	ר		
י	מ	י	ש		
כ	ל	כ	ת		

דרשת אותיות האל"ף בי"ת

באתב"ש כלפי הרשעים

אותי תעב, אתאזה לו?

בי לא חשק, שמי יחול עלי?

גופו טימא, אַרְחָם עלי?

בְּלִתּוֹתַי נֶעַל, קֶרְנִי לֹא אֲגַדֶּע?

דרשת אותיות האל"ף בי"ת באתב"ש

אח"ס בט"ע ואלב"ם כלפי הצדיקים

אם אתה בוש מלחטוא, גֹּבַד בְּדֹק, כלומר אתה

תגור במקום הנקרא דוק, ובמילים אחרות נפסד תהא צרורה תחת כסאי ודוק שמים.

ה"ץ כמו חץ, מלשון חציצה, ונ"ף כמו אף, לשון חרון אף, כלומר תזכה גם לזאת שתהא חציצה בינך לאף, ולא יחול עליך כעס.

ז"ע כמו מזדעזע ח"ס ט"ן כמו השטן, כלומר ותזכה גם לדבר זה שאין אתה מזדעזע מן השטן.

וכשאמר השטן לפני הקב"ה, ריבונו של עולם, י"ם ב"ל, כלומר, לים שלי, הוא הגהינם, תן את כל העולם, ואפילו ישראל¹.

ענה לו הקב"ה אח"ס בט"ע גי"ף, כלומר, אני חס עליהם, מפני שבעטו בגי"ף [=בניאוף]. דב"ץ כלומר ומלבד זאת, דכים הם, כנים הם, צדיקים הם. ה"ל"ק כלומר, אין לך חלק בהם.

וכשאמר הגהינם לפני הקב"ה, ריבונו של עולם, מרז"ן ש"ת, כלומר מרי [=אדוני] זניני [=האכילני] מזרעו של שת [=הם כל בני האדם].

ענה לו הקב"ה א"ל ב"ם כלומר לא יהא לך חלק בישראל. ג"ן ד"ס כמו גן הדס, כלומר אוליכם לגן הדס.

וכשאמר גהינם לפני הקב"ה, ריבונו של עולם ה"ע נ"ף כלומר עיף אנכי ורעב.

ענה לו הקב"ה, ז"ץ ח"ק כלומר, הללו זרעו של יצחק, ולא אתנם לך. ט"ב כלומר שמור והמתן לי, י"ש ב"ת כלומר, יש לי כיתות כיתות של עובדי כוכבים, שאותם אני נותן לך.

הסמנים שמתחייב על הכתיבה בהם

נתבאר, שלדעת משנתנו, הכותב שתי אותיות, מתחייב על כך. וחייב זה אמור רק כשהיתה הכתיבה בדבר שהוא רושם ומתקיים. ובכלל זה הסמנים הבאים:

א. דיו – הוא הנקרא בלשון הגמרא דיותא.

ב. סם – הוא הנקרא בלשון הגמרא סמא והוא צבע צהוב העשוי מזרניך גפרי.

ג. סקרא – לדברי רבה בר בר חנא הוא הנקרא סקרתא והוא צבע אדום העשוי מתחמוצת העופרת.

ד. קומוס – הוא הנקרא בלשון הגמרא קומא והוא שרף הנוטף מן העצים.

ה. קנקנתום – לדברי רבה בר בר חנה אמר

שמואל הוא הנקרא חרתא דאושכפי, והוא צבע שחור העשוי מנחושת גפרתית.

ו. מי טריא – יש מפרשים שמי טריא הם מי פרי הנקרא טריא. ויש מפרשים שמי טריא הם מי גשמים.

ז. מי אפצא – הם מים היוצאים מהאפצים כמין בלוטות הגדלות בעלי עץ האלון.

והכותב בשבת שתי אותיות בכל אחד מהסמנים הללו, חייב. גם אם כתב אות אחת בסמן אחד, ואות שניה בסמן אחר, כגון אחת בדיו ואחת בסיקרא.

סמנים שאינו מתחייב על הכתיבה בהם

נתבאר שהכותב חייב רק כשכתב בדבר מתקיים, אבל אם כתב בדבר שאינו מתקיים, פטור. ובכלל זה הסמנים הבאים:

א. משקים – כגון מי תותים שמשחירים.

ב. מי פירות – כלומר מי שאר פירות שאינם משחירים כמו מי תותים.

ג. אבק דרכים – יש מפרשים שהכוונה לכותב אותיות בתוך טיט ובוץ שבדרכים, שאין הכתב מתקיים. ויש מפרשים שהכותב באבק דרכים, הוא זה ששורט באצבעו אותיות על ידי עפר יבש שאין האותיות מתקיימות.

ד. אבק הסופרים – הוא עפרורית שבקסת הסופר.

סמנים הכשרים לכתיבת גט

רבי חנניא שנה ברייתא בה מבואר שהדברים הבאים כשרים לכתיבת הגט.

א. מי טריא.

ב. מי אפצא.

ורבי חייא שנה ברייתא בה מבואר שהדברים הבאים כשרים לכתיבת הגט.

א. אבר. כלומר עופרת. והוא משחיר כשמשפשף עופרת על הקלף.

ב. שחור הוא פיחם.

ג. שיחור הוא קנקנתום².

ולכאורה, כל הדברים שכשרים לכתיבת גט הם גם דברים שמתחייבים על הכתיבה בהם בשבת. וכמו כן

¹ גיהנם קרוי ים כל, לפי שהרוב חולכים שם. [רש"י].

² כן פירש רש"י ותוס' חולקים על כך.

ידו, שאחזו הקולמוס באצבעותיו, והפך ידו וכתב, וכן כשכתב ברגלו, או בפי, או במרפיקו.

כתב אות אחת סמוך לכתב

נתבאר ששיעור מלאכת כתיבה להתחייב עליה הוא כשיכתוב שתי אותיות.

ולדעת משנתנו, אין חילוק בדבר, בין בתחילה הכתיבה, ובין באמצע הכתיבה, מתחייב רק כשכתב לכל הפחות שתי אותיות, ולכן אם היתה אות כתובה, וכתב בצידה אות נוספת, הרי זה פטור.

ולדעת רבי אליעזר, דווקא כשלא היה כתוב תחילה שום אות אינו מתחייב על כתיבת אות אחת, אבל כשכבר היתה אות אחת כתובה, מתחייב אף בכתיבת אות אחת נוספת בצידה, שבכך יש כאן שתי אותיות.

כתב אות אחרונה של הספר

לדברי רבא בר רב הונא, כשם שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בכותב אות אחת סמוך לאות אחרת, כך נחלקו בכותב אות אחרונה של ספר. **לדעת חכמים**, מאחר שכתב אות אחת בלבד, פטור. **ולדעת רבי אליעזר**, מאחר שהיא כתובה אצל אות אחרת, נחשב ככותב שתי אותיות, וחייב.

ולדברי רב אשי, בזה הכל מודים, שמאחר שבכתיבה זו נשלם הספר, כתיבה חשובה היא, וחייב.

ולא נתבאר אם בזה לדברי הכל כתיבת אות אחת חשובה כתיבה, וחייב משום כותב. או שחיובו בזה משום שהשלים את הספר, ומתחייב משום גמר מלאכה שהיא מלאכת מכה בפטיש.

כתב שם בלא כוונה

כלל בדינו, שהכותב אחד מהשמות הקדושים בספרים בתפילין ובמזוזות, צריך תחילה לכוון שהוא כותב את השם ובכך הוא מקדש את הכתב לשם אותו שם.

ואם היה צריך לכתוב שם הויה בספר תורה, וחשב שצריך לכתוב יהודה, וטעה בכתיבתו,

הכותב על בשרו

לדברי הכל, הכותב על בשרו דינו ככותב על קלף או נייר, ומתחייב על כך.

המסרט על בשרו

לדעת רבי אליעזר, המסרט על בשרו במכתב או בסיד דינו ככותב, ומתחייב על כך, כי גם זו דרך כתיבה.

וראיה לדבר, מבן סטדא, שרצה להוציא כתבי כשפים ממצרים, ולא נתנו לו, שהחרטומים היו בודקים את כל היוצאים, שלא יוצאו כשפים ממצרים ללמד אותם לבני מדינה אחרת, וסרט את הכשפים על בשרו, והוציא אותם.

ולדעת חכמים, אין דרך כתיבה כך, ולכן העושה זאת פטור.

ומבן סטדא אין להביא ראיה, כי בדבר זה שטות היתה בו, לעשות מה שאין דרך בני אדם עושים, ומסר נפשו על הדבר, ומאחר שמעשה שטות עשה, אין מביאים ממנו ראיה, שאין מביאים ראיה מן השוטים.

בן סטדא

אמו של בן סטדא זה, היתה מרים מגדלת שער הנשים, ושם בעלה פפוס בן יהודה.

וכשהיה פפוס זה יוצא מביתו לשוק, היה נועל דלת בפניה, שלא תדבר עם כל אדם, ומידה שאינה הוגנת היא זו, שמתוך כך איבה נכנסת ביניהם, ועל ידי זה זינתה תחתיו עם אדם ששמו פנדירא, וממנו נולד בנה.

ועל שם שזינתה, כינו אותה בשם סטדא, כלומר סטת דא מבעלה [=סטתה זו מבעלה]. ובנה שנולד מזנותה נקרא על שמה בן סטדא².

כתיבה שלא כדרך

בדף ק"ג כבר נתבאר, שהכותב חייב רק כשכתב ביד שהוא רגיל לכתוב בה, אבל אם כתב ביד שאינו רגיל לכתוב בה, הוא פטור.

ומבואר כאן, שכן הדין כשכתב ביד שרגיל לכתוב בה, אבל לא כתב כדרכו, אלא לאחר ידו [=בגב

כל הדברים שמתחייבים על הכתיבה בהם בשבת, כשרים לכתיבת הגט.

הכותב שתי אותיות על שני כותלי הבית

הכותב שתי אותיות על שני כותלי הבית, אם הן נקראות יחד, כגון שהן כתובות זו אצל זו בפינת הבית, הכותב מתחייב על כך.

וכשאינן נקראות יחד, כגון אחת בארץ ואחת בקורה, או על שני כתלים באופן שאין האותיות זו אצל זו, הרי זה פטור.

הכותב שתי אותיות על שני לוחי פנקס

הכותב שתי אותיות בשני מקומות בפנקס, כשהפנקס עשוי דפים דפים, וכתב שתי אותיות על שני דפים סמוכים, באופן שהאותיות נקראות יחד, הכותב מתחייב על כך.

וכשאינן נקראות יחד, כגון שהפנקס עשוי עמודים כמגילה, וכתב אות בעמוד זה, ואות בזה, ואינו יכול לקרב אותן יחד אלא אם כן יחתוך את ההפסק שביניהם, הרי זה פטור.

כתב אות אחת בטבריא ואחת בציפורי

לדברי רבי אמי, הכותב אות אחת בטבריא, ואות אחת בציפורי, חייב, אף על פי שאינן נקראות יחד, כי ניתן להביא את שתי האותיות למקום אחד, ולקרא אותן יחד, וכל שהאותיות מחוסרות קריבה בלבד, אף על פי שכתב אותן רחוקות זו מזו הרי זה חייב על הכתיבה.

ואין זה דומה לכותב שתי אותיות על שני כותלי בית או שני לוחי פנקס שאינם נקראים יחד. כי באותה כתיבה, כדי שהאותיות יקראו יחד, צריך תחילה לקצץ אותן ממקומם, ואז לקרב אותן זו אל זו. ומאחר שמחוסרות גם קציצה וגם קריבה, פטור¹.

¹ בפרק כל המנחות באות מצה, בהניח בשר על גבי גחלים, ונצלה בו כגורגרת בשני מקומות. איכא מאן דמחייב, ואיכא מאן דפטור. מאן דמחייב, סבר דלא דמי לכתב על שני כותלי הבית, שאין מזיק שם חסרון קריבה כמו כאן. [תוס'].

² אומר רבינו תם, דאין זה ישי"ו הנוצרי, שהרי בן סטדא זה היה בימי פפוס בן יהודה, שהיה בימי רבי עקיבא, כמבואר במסכת ברכות, וישי"ו הנוצרי היה בימי רבי יהושע בן פרחיה, כמו שאמרו במסכת סוטה, ולא כרבי יהושע בן פרחיה שדחאו לשי"ו הנוצרי בשתי ידיים. [תוס']. ואפשר שהוצרכו לומר זאת, כי מצינו ששניהם נסקלו בערב הפסח על שהדיחו את ישראל, [על בן סטדא אמרו זאת במסכת סנהדרין דף ק"ז ועל ישי"ו אמרו זאת במסכת סנהדרין דף ק"ג ובחלק מהגמרות נשמט ע"י הצנזורה הנוצרית], והיה מקום לומר שזה אותו אדם.

שלימה, והוא כשכותבה נוטריקון, כלומר שעושה סימן נקודה על האות, לומר שהיא תחילת מילה שלימה, כמו שרגילים לכתוב ר' במקום רבי.

לדעת רבי יהושע בן בתירא, מאחר שבכתיבת אות זו יש להבין מילה שלימה, נחשבת היא כמילה שלימה, והכותב אותה בשבת מתחייב על כך.

ולדעת חכמים, מאחר שלמעשה כתב אות אחת בלבד, אינו מתחייב על כך.

לשון נוטריקון בתורה

מצינו בתורה מילים הנדרשות בלשון נוטריקון כלומר שכל אות בהן רומזת למילה שלימה.

אב המון

לדברי רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא, הכתוב "ולא יקרא עוד את שמך אברהם ויהיה שמך אברהם" כי אב המון גוים נתייחד (בראשית י"ז ה'), נדרש נוטריקון.

א – אב נתתיך לאומות.

ב – בחור נתתיך באומות.

ה – חביב נתתיך באומות, שה"א וחי"ת מתחלפות.

מ – מלך נתתיך לאומות, כמו שנאמר לו "שְׁמַעְנִי אֲדֹנָי נְשִׂיאִי אֱלֹקִים אֲתָה בְּתוֹכִנוּ" (בראשית כ"ג ו').

ו – ותיק נתתיך באומות.

ן – נאמן נתתיך לאומות.

אנכי

לדברי כמה חכמים, הכתוב "אֲנֹכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי" (שמות כ"ב ב'), מתוך שלא אמר "אני" אלא "אנכי", הרי הוא נדרש נוטריקון.

רבי יוחנן דורשו כך – **אנא נפשי** [=אני בעצמי] **בתיבת יהבית** [=כבתי נתתי].

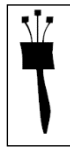
וחכמים דורשים אותו כך – **אמירה נעימה בתיבה יהבה**.

ויש דורשים אותו למפרע – **יהבה בתיבה נאמני אמירה**.

ירט

בבית מדרשו של רבי נתן הכתוב "ויאמר אלי מלאך

חי"ת וכתב שתי זי"ן פטור, כי אותיות זי"ן של חי"ת אינן כתקנן, שהרי אות זי"ן כתקנה יש בה זיונין, ואם כן כשכתב חי"ת ולא עשה לה גג, אין כאן שתי זי"ן כתקנן, אבל אם היו אותיות זי"ן כתקנן, היה מתחייב על כך.

וביאר התוס', שדין זה אמור, כשמתחילה היה צריך לכתוב שתי אותיות, איזה שתי אותיות שיעלו בידו, ולכן אם לבסוף היה כותב שתי אותיות זי"ן כתקנן, היה מתחייב על כך, אף שהיה סבור לכתוב חי"ת, שהרי רצה לכתוב שתי אותיות וכך עשה. אבל כשמתחילה נתכוון לכתוב אות אחת בלבד, אפילו אם עלו בידו שתי אותיות כתקנן, הרי זה פטור.

הגיה אות אחת

המתקן [=מגיה] אות אחת בספר, דינו ככותב אות אחת, ולפיכך אינו מתחייב על כך. אבל יש אופנים, שהמתקן אות אחת בספר, מתחייב על כך.

א. **לדברי רב ששת**, האופן שבו מתחייב על הגהת אות אחת, הוא, **כשבכך מתקן שתי אותיות**.

כגון אם במקום שהיו צריכות להיות כתובות שתי אותיות זי"ן היתה כתובה האות חי"ת. כשמתקן זאת על ידי נטילת גג החי"ת והפיכתו לשתי זי"ן, נמצא מגיה אות אחת, ומתקן בכך שתי אותיות, ולכן הוא מתחייב על כך.

ב. **לדברי רבא**, האופן שבו מתחייב על הגהת אות אחת בספר הוא, **כשבכך מתקן את הספר**.

כגון שהיה כתוב במקום אחד דל"ת במקום רי"ש, ונטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש, בדבר זה תיקן את הספר.

שכן אסור לאדם לשהות ספר שאינו מוגה, שנאמר, "אם און בידך הרהיקהו ואל תשכן באהלך ענלה" (איוב י"א י"ד), והרי זה ככותב אות אחרונה בספר, שמאחר שבכך נשלם הספר, מתחייב עליה לדברי הכל כמבואר לעיל.

דף קה

כתב אות אחת נוטריקון

פעמים בכתיבת אות אחת, יש להבין מילה

וכתב יהודה בלא דל"ת, ונמצא שם כתוב במקומו, אבל נכתב ללא כוונה.

לדעת רבי יהודה, תקנתו שיעביר את הקולמוס פעם נוספת על אותיות השם, והפעם יעשה בכוונה לכתוב את השם וכך מקדשו.

ולדעת חכמים, אם יעשה כן, אין כתיבת השם מן המובחר.

כתב על גבי כתב בשבת

לדעת משנתנו, המעביר קולמוס על גבי אותיות כתובות, אינו מתחייב על כך, כי אין חיוב כתיבה אלא בכתיבה חדשה.

ולדברי רב חסדא, רבי יהודה חולק על משנתנו. שכן נתבאר לעיל, שלדעת רבי יהודה, המעביר קולמוס על אותיות השם שנכתב בלא כוונה, מקדשם בכך, והרי הם כתובים בכוונה מחמת הכתיבה האחרונה, הרי שכתביה על גבי כתיבה גם כן נחשבת כתיבה.

וכתבו התוס', שדברי רב חסדא אינם מוסכמים. ולדברי רב אחא בר יעקב במסכת גיטין, הכל מודים, שכשהכתב השני אינו מוסיף על הראשון, הכתב השני אינו כתב, ולכן העושה זאת בשבת, פטור. וכשיש חידוש בכתב השני, כגון תוספת כוונה לשמה, לדברי הכל גם הכתב השני נחשב כתב, ולכן העושה זאת בשבת, חייב. [ולכן בגט שנכתב שלא לשמה, לדברי הכל מועילה כתיבה שניה לתקנו]. ורק בספר תורה נחלקו, כי לדעת חכמים אין זה שם מן המובחר.

נתכוון לכתוב אות אחת וכתב שתיים

נתבאר, שהכותב שתי אותיות, מתחייב על כך. וכל זה כשנתכוון לכתוב שתי אותיות, אבל אם נתכוון לכתוב אות אחת, וכתב שתיים, פטור.

ואפילו נתכוון לצורת שתי האותיות שכתב, כגון שנתכוון לכתוב חי"ת, שצורתה כצורת שתי אותיות זי"ן מחוברות, ולא חיבר אותן. ונמצא שכתב שתי אותיות זי"ן, מאחר שלא נתכוון לכך, הרי זה פטור.

כן נראה לכאורה דין משנתנו, שכל שנתכוון לכתוב אות אחת וכתב שתי אותיות, פטור על כך.

אולם בגמרא מבואר, שהסיבה שהמתכוון לכתוב

פרק שלושה עשר האורג

דף קה

מלאכת אורג

כבר נתבאר בדף ע"ג, שאתה מהמלאכות האסורות בשבת היא מלאכת אורג.

ואין האורג מתחייב על האריגה, אלא כשתהא האריגה כשיעור. כלומר שיארוג בבגד מספר חוטים בשיעור שיש חשיבות לאריגתו, ושיהיה כל חוט באורך שיש לו חשיבות.

ומתחילה יתבאר בעזה"י כמה חוטים יארוג, ויתחייב על האריגה. ובהמשך הפרק יתבאר בעזה"י, מה יהיה אורך כל חוט שאורג, שתהא חשיבות לאריגתו.

בכמה חוטים מתחייב על האריגה

א. דעת רבי אליעזר.

בתחילת אריגת הבגד, פעמים יתחייב רק כשיארוג שלושה חוטים, ופעמים יתחייב גם באריגת שני חוטים.

יש אומרים, שכשאורג חוטים גסים, יתחייב רק באריגת שלושה חוטים, כי כשיארוג שני חוטים, מתוך שהם עבים אינם נדבקים היטב זה בזה, ואין האריגה מתקיימת. וכשאורג חוטים דקים, גם באריגת שנים מתחייב, כי האריגה מתקיימת.

ויש אומרים, שכשאורג חוטים דקים, יתחייב רק באריגת שלושה חוטים, כי כשיארוג שני חוטים, מתוך שהם דקים אינם ניכרים, וכל שלא ניכר שהחל לארוג אינו מתחייב. אבל כשאורג חוטים עבים, גם באריגת שנים מתחייב, כי בחוטים עבים גם אריגת שני חוטים ניכרת.

וכל זה בתחילת אריגת הבגד, אבל הבא להוסיף חוטים בבגד שכבר החלו לאורגו, מתחייב בכל אופן גם באריגת חוט אחד.

ב. דעת חכמים.

אין חילוק בין תחילת אריגת הבגד, לבין הוספת חוטים בבגד שכבר החלו לאורגו, ובשני האופנים מתחייב על אריגת שני חוטים.

ונמצא, שבתחילת האריגה פעמים חכמים מחמירים. אבל באמצע האריגה, תמיד הם מקילים.

וכל זה עד אריגת החוט האחרון, אבל האורג את

אבל כשעשה כל פעם מלאכה שלימה בשכחה בפני עצמה, כגון שכתב שתי אותיות, ונזכר ששבת, וחזר ושכח וכתב עוד שתי אותיות, מאחר שכל מעשה היה שגגה לעצמו, אין המעשים מצטרפים, ומביא חטאת בפני עצמה על כל מעשה.

ונחלקו חכמים מה הדין כשעשה שני חצאי מלאכה, כל אחת בשגגה בפני עצמה, כגון שכתב אות אחת, כי שכח ששבת היום, ולאחר מכן נודע לו שחטא בכתיבת אות בשבת, ולאחר מכן חזר ושכח, וכתב אות נוספת.

לדעת רבן גמליאל, אין ידיעה לחצי שיעור, כלומר, אף על פי שכל חצי מלאכה היתה בשגגה בפני עצמה, מאחר שבכל פעם לא עשה מלאכה שלימה, שני המעשים מצטרפים, ומתחייב עליהם כמו על עשיית מלאכה שלימה בשגגה אחת.

וכתבו התוס', נראה דטעם דרבן שמעון בן גמליאל, משום דכתיב "או הודע אליו חטאתו" ידיעת חטאת הוא דשמה ידיעה, אבל ידיעה דלאו חטאת לאו שמה ידיעה.

ולדעת חכמים, יש ידיעה לחצי שיעור, כלומר, מאחר שנודע לו חטאו אחר עשיית חצי מלאכה, ולאחר מכן כשעשה את החצי השני היה הדבר בשגגה בפני עצמה, אין המעשים מצטרפים.

עשה חצי מלאכה שחרית וחצי מלאכה בין הערביים נתבאר שלדעת חכמים מי שעשה חצי מלאה ונודע לו, וחזר ושכח ועשה חצי מלאכה, אין החצאים מצטרפים ואינו מתחייב חטאת כי לא נעשית מלאכה שלימה בידעה אחת.

ולשיטת רש"י, כן הדין כשעשה חצי מלאכה שחרית, וחצי מלאכה בין הערבים, מאחר שהיתה שהות גדולה ביניהן, הרי זה כמי שנודע לו בינתים, ואין החצאים מצטרפים.

ולשיטת התוס', אפילו הם שהה הרבה בין שני החצאים, כל שלא נודע לו בפועל בין זה לזה, הרי אלו מצטרפים.

סליק פרק הבונה

ה' על מה הפית את אֶתְנָךְ זֶה שְׁלוֹשׁ רָגְלִים הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵאתִי לְשֹׁטֶן כִּי לֹרֶשׁ הִדְרָךְ לִגְגְדִי" (במדבר כ"ב ל"ב), נדרש נוטריקון – יראה ראתה נטתה.

פרמל

בבית מדרשו של רבי ישמעאל הכתוב "ואם תקריב מנחת בפורים לה' אביב קלוי פֶּאֶשׁ גֶּרֶשׁ פֶּרְמֶל תקריב את מנחת בפֶּרֶד" (ויקרא ב' י"ד), נדרש נוטריקון – פֶּרְמֶל, שיש להביא את מנחת העומר כשהיא לחה, בעוד שהזרע נפוח והכר של קש מלא הימנו.

נמרצת

לדברי רב אחא בר יעקב, הכתוב "והנח עמך שמעי בן גֶּרֶא בן הַיִּמִּינִי מִפְּחָרִים וְהוּא קָלְנִי קָלְנִי נִמְרָצֶת בְּיוֹם לִקְתִּי מִחַיִּים וְהוּא יָרֵד לְקִרְאָתִי הַיָּדוֹן וְאֶשְׁבַּע לוֹ בְּה' לֵאמֹר אִם אֶמְיָתָךְ פֶּחָרֶב" (מלכים א' ב' ח'), נדרש נוטריקון.

נ – נואף הוא.

מ – מואבי הוא.

ר – רוצח הוא.

צ – צורר הוא.

ת – תועבה הוא.

נצטדק

לדברי רב נחמן בר יצחק, הכתוב "וַיֹּאמֶר יְהוָה מֶה אֹמֵר לְאֹדְנִי מֶה נִדְבָר וּמֶה נִצְטָדֵק הָאֱלֹקִים מִצָּא אֶת עֵוֹן עֲבָדָיךָ הִנֵּנוּ עֲבָדִים לְאֹדְנִי גַם אֶנְחֶנּוּ גַם אֶשָּׁר נִמְצָא הַקָּבִיעַ בְּיָדוֹ" (בראשית מ"ד ט"ז), נדרש נוטריקון.

נ – נכונים אנחנו.

צ – צדיקים אנחנו.

ט – טהורים אנחנו.

ד – דכים אנחנו.

ק – קדושים אנחנו.

הכותב שתי אותיות בשתי העלמות

כבר נתבאר, שאדם מתחייב חטאת על חילול שבת רק כשעשה מלאכה שלמה בשוגג, ולכן הכותב שתי אותיות בשוגג, מתחייב על כך.

וכמו כן כבר נתבאר בכמה מקומות, שכל מה שיעשה בהעלם אחד, מצטרף, כגון אם כתב הרבה אותיות בשכחה אחת, ששכח שהיום שבת, מביא על הכל חטאת אחת.

שנה דין תופר וקורע

מלאכות תופר וקורע כבר נשנו בדף ע"ג, והסיבה שחזר התנא ושנאם במשנתנו, משום שרצה **ללמד דין קורע בחמתו ועל מתו**, שהוא מעניין מלאכת קורע.

הקורע על מת בשבת

מי שמחויב לקרוע קריעה על המת, וקרע את הקריעה הזו בשבת, מאחר שהוא מתקן בקריעה זו, שיוצא בה ידי חובתו, הרי זה מתחייב עליה משום חילול שבת. ואף על פי שמחלל את השבת, יצא ידי קריעה.

ומי שאינו מחויב לקרוע קריעה על המת, וקרע עליו קריעה בשבת, לא תיקן בכך כלום ופטור על כך.

על איזה מת מחויבים לקרוע קריעה

א. על קרובו שמת.

מי שמת **אחד משבעת קרוביו**, שחייב להתאבל עליהם, חייב לקרוע על כך את בגדו, ובכלל זה: (א) אביו (ב) אמו (ג) בנו (ד) בתו (ה) אחיו (ו) אחותו (ז) אשתו.

ב. על חכם שמת.

חכם שמת, הכל נחשבים כקרוביו. ולפיכך, **הכל קורעים עליו, הכל חולצים עליו** כלומר יוצאים לפניו חלוצי כתף, שחלוקם קרוע עד שכתופם חלוצה ערומה, **והכל מברים עליו ברחבה**, שהיו מברים את האבלים ברחבה, כלומר מספקים לו סעודה הנקראת סעודת הבראה, שאבל אסור לאכול סעודה ראשונה משלו, ואחרים מביאים לו ואוכל.

ג. על אדם כשר שמת.

מבואר בברייתא, שבניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים, מפני שלא בכה והתאבל על אדם כשר, **שכל הבוכה על אדם כשר, מוחלים לו על כל עונותיו**, בשביל כבוד שעשה.

ומבואר בגמרא, **שבכלל האבלות שיש להתאבל על אדם כשר, הוא, שחובה לקרוע עליו.**

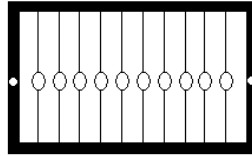
ד. על מת שעמד עליו בשעת יציאת נשמה.

רבי שמעון בן אלעזר אומר, העומד על המת בשעת יציאת נשמה, **חייב לקרוע. שכן למה זה דומה? לספר תורה שנשרף, שאין לך אדם ריק בישראל, שאין בו תורה ומצוות. והרואה ספר תורה שנשרף, חייב לקרוע.**

ומת שאינו בכלל כל המנויים לעיל, אינו צריך

נירא עצמה, שאם יש במסגרת עצמה שני נקבים משני צידיה, גם העברת חוטי שתי בהן, נחשבת עשיית בני נירין, כי גם כך היא דרך אריגה.

וזהו שפירש רש"י, ששתי פעמים ניתן להעביר את חוטי השתי בבת נירא, אבל מפעם שלישית ואילך, יוכל להעביר רק בנירין, כלומר בלולאות.

העושה שתי בתי נירין בקירוס

מבואר במשנתנו, שאין חילוק בין סוגי מכוונות האריגה, וכל מכוונה שיעשה בה שתי בתי נירין מתחייב על כך, ולכן, העושה דבר כזה בקירוס, גם כן מתחייב.

וביאר רב, שקירוס הוא מצוביתא, כלומר **מכוונת אריגה** שבכל פעם מעלים בה את מחצית מחוטי השתי להפרידם ממחציתם האחרת, **על ידי הרגל**, ואינה כמכוונת אריגה של נשים שבה הפעולה הזו נעשית ביד.

העושה שתי בתי נירין בנפה ובכברה

מבואר במשנתנו, שכל פעולה, המסייעת להפריד בין חוטי השתי הזוגיים לבין חוטי השתי הלא זוגיים, ועל ידה ניתן להעביר את חוט הערב בין חוטי השתי, היא בכלל מלאכת עשיית שני בתי נירין.

ולכן גם בעשיית נפה וכברה וסל, העשויים מקנים שתי וערב, **לאחר שמסדר את קני השתי, מרכיב בהם שני קני ערב, אחד בראשם ואחד בסופם**, כדי שעל ידם יעמדו קני השתי כתיקונם להעביר בהם את קני הערב, הרי זה מתחייב משום מלאכת עשיית שתי בתי נירין.

התופר

שיעור מלאכת תופר להתחייב עליה, הוא בתפירת **שתי תפירות**.

הקורע

שיעור מלאכת קורע להתחייב עליה, הוא בקריעה **על מנת לתפור שתי תפירות**, כגון שהיה הבגד בולט במקום אחד, וקורע את הבליטה, ותופר את שני צידיה.

החוט האחרון של הבגד, מאחר שבכך הבגד נשלם, מודים חכמים, שמתחייב גם על אריגת החוט הזה לבדו.

אריגת החוטים בשפת הבגד

דין אריגת החוטים בשפת הבגד יכתב בעזה"י בדף ק"ו עם הדינים השייכים עמו.

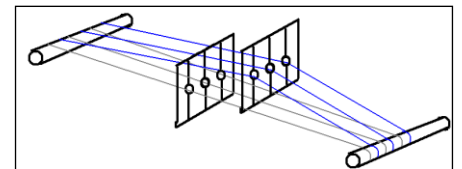
העושה שני בתי נירין

כבר נתבאר בדף ע"ג, שאחת מהמלאכות האסורות בשבת היא עשיית שני בתי נירין.

שלצורך האריגה מחלקים את חוטי השתי לשתי קבוצות, כל הזוגיים קבוצה אחת, וכל הלא זוגיים קבוצה אחת.

ובכל העברה של חוט הערב, מרימים קבוצה אחת, כך שחוט הערב עובר בין כל החוטים, כשאחד מעליו ואחד מתחתיו לסירוגין.

ודבר זה נעשה על ידי **השחלת החוטים לתוך בתי נירין**, שהם מעין לולאות, כל הלולאות של החוטים הזוגיים קבועות יחד, וכל הלולאות של הלא זוגיים קבועות יחד, כך שניתן להרים פעם את כל הזוגיים יחד, ופעם את הלא זוגיים יחד.

ועשיית שני בתי נירין היא העברת שני חוטי שתי בתוך שתי לולאות של בתי ניר.

העושה שתי בתי נירין בנירין

מבואר במשנתנו, שכן הדין גם כשעושה בתי נירין בנירין, כלומר כשמעביר את החוטים בנירין עצמם. ואמר על כך אב"י, תרתי בבתי נירא, וחדא בנירא. ופירש רש"י, ששתי פעמים מרכיב לחוט של שתי בבת נירא, ופעם שלישית מרכיבו על חוט הנירא.

והרבה נתקשו בהבנת הדברים הללו, ונאמרו בזה הרבה ביאורים. והנני להציע ביאור שעלה בדעתי בעזה"י.

אפשר שבת נירא היא המסגרת שבה נתונים החוטים שבהם הלולאות, ואמרו כאן, שעשיית בתי נירין אינה רק בהעברת חוטי השתי בלולאות, אלא אף **בהעברת חוטי השתי בבת**

לקרוע עליו, ואפילו מי שמוטל עליו לקברו, כגון שמצאו בדרך, שמצווה לקברו.

הקורע בחמתו בשבת

לדעת רבי שמעון, כל העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה, פטור עליה. ואם כן, כל קורע בגד שלא על מנת לתפור, אלא משום דבר אחר, כגון שקורעו מתוך כעסו, או כדי להטיל אימה על אנשי ביתו, מאחר שזו מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהרי אינו צריך לקריעת הבגד אלא לדבר אחר, הרי זה פטור עליה.

רש"י מפרש, שגם קריעה על מתו נחשבת מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואם כן, מה שנתבאר לעיל, שהמחויב לקרוע על מת, וקרע קריעה זו בשבת, חייב על כך, הוא כדעת רבי יהודה, אבל לדעת רבי שמעון, הוא פטור.

ור"י מפרש, שקריעה על מת שמחויב בה, מאחר שהיא מצווה, נחשבת כמלאכה הצריכה לגופה, ולדברי הכל הקורע קריעה זו בשבת, חייב על כך¹.

ולדעת רבי יהודה, העושה מלאכה שאינה צריכה לגופה, חייב עליה, ובתנאי שיש תיקון בעשיית המלאכה הזו.

- **ומתחילה אמרו, שלדעתו הקורע בגד בחמתו, מאחר שבכך הוא משקיט את יצרו, הקריעה הזו נחשבת כתיקון, ולפיכך, אף על פי שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, מתחייב עליה.**

ודחו זאת, כי באמת אין הדבר הזה תיקון, אלא קלקול, שהעושה דברים מתוך כעסו, מרגיל עליו יצרו הרע כפי שיתבאר בעזה"י להלן, ולפיכך מאחר שהדבר הזה הוא קלקול, מודה רבי יהודה, שהקורע בגד בחמתו פטור.

טמכל מקום לדעתו, הקורע בגד שלא מתוך כעסו, אלא כדי להטיל אימה על אנשי ביתו, שהיו סבורים שהוא כועס, זה ודאי נחשב לתיקון, ולפיכך, אף על פי שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, מתחייב עליה.

המקרע בגדיו בחמתו

רבי שמעון בן אלעזר אומר, משום חילפא בר אגרא, שאמר משום רבי יוחנן בן נורי:

המקרע בגדיו בחמתו, והמשבר כליו בחמתו, והמפזר מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה.

שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה, והולך ועובד.

ואמר רבי אבין, שעניין זה מבואר מהכתוב, "לא יהיה בך אל זר ולא תשתתחוה לאל זכר" (תהילים פ"א י), שכך ביאור הכתוב, "לא יהיה בך אל זר", כלומר לא יהיה בך יצר הרע, שהוא אל זר שיש בגופו של אדם, ואז "ולא תשתתחוה לאל זכר", אבל אם יהיה בך יצר הרע, סופך שתעבוד עבודה זרה, ותשתתחוה לאל נכר.

מעשים שעשו אמוראים

להטיל אימה על אנשי ביתם

רב יהודה היה קורע אמרי חלוקו להראותם שהוא כועס ויגורו מלפניו.

רב אחא בר יעקב היה שובר כלים שבורים.

רב ששת היה זורק על ראש אמתו ציר של דגים קטנים.

רבי אבא היה שובר את כיסוי הכד.

כל המוריד דמעות על אדם כשר

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, כל המוריד דמעות על אדם כשר, הקב"ה סופרן, ומניחן בבית גזניו.

שנאמר, "ננדי [מה שנדתי למת] ספרתה אתה ש"ימה דמקעתי בנאדך הלא בספרתך" (תהילים נ"ו ט').

כל המתעצל בהספדו של חכם

א. אמר רב יהודה אמר רב, כל המתעצל בהספדו

של חכם, ראוי לקוברו בחייו.

שנאמר ביהושע, "ויקברו אתו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר ביהר אפרים מצפון להר געש" (יהושע כ"ד ל'), מלמד שרגש עליהם הר להורגם, על שלא הספידו כראוי².

ב. אמר רב חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המתעצל בהספדו של חכם, אינו מאריך ימים.

עונשו מדה כנגד מדה, הוא לא נתאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחושו מן השמים.

ומנין שהקב"ה מעניש מידה כנגד מידה? שנאמר "בסאסאָה בשלחה תריבנה הנה ברוחו הקשה ביום קדים" (ישעיה כ"ז ח'), סאה כנגד סאה.

אריכות ימים

נתבאר, שכל המתעצל בהספדו של חכם, אינו מאריך ימים, ולפיכך היה ראוי, שאותם שלא הספידו את יהושע כראוי, לא יאריכו ימים.

אך נאמר, "ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הַזִּקְנִים אֲשֶׁר הָאָרִיכוּ יָמִים אַחֲרָיִהוּשֻׁעַ אֲשֶׁר רָאוּ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה ה' הַגְּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל" (שופטים ב' ז').

וביאר רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא שעלה מבבל, שבאמת אותם זקנים, ימים בלבד האריכו, אבל שנים לא האריכו, שלא חיו שנים הרבה, אלא שכל יום שחיו, חיו בטוב, ועניין זה נחשב אריכות ימים³.

וזה ביאור אריכות ימים בדרך כלל, אבל כשנאמרה ברכה לאריכות ימים, כמו בכתוב, "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ" (דברים י"א כ"א), בזה הכוונה גם לשנים הרבה⁴.

דף קו

מת אחד מן האחים או מת אחד מבני חבורה

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אם מת

¹ אף על גב דלקמן משמע, דלצורך מצוה לא חשיב רבי שמעון תיקון, דהא יליף ממילה והבערת בת כהן דמקלקל בחבורה ובהבערה חייב, התם מקלקל הוא לגמרי, שאינו צורך אלא מה שהוא צורך מצוה, אבל גבי קריעת אבל, הוי תיקון הבגד על ידי קריעה, שיוכל ללבושו בכל שעה, ואית בו חימום. ועוד כמו שמחלק לקמן רבינו תם, דהתם התיקון בא לבסוף, שבשעת חבורה והבערה אינה באה הכשר מצוה עד הגמר, אבל הכא, בשעת קריעה בא התיקון, ולא חשיב קלקול. [תוס'].

² משום דלא אשכחן דכתיב ביה "ויבכו אותו שלשים יום", כמו במשה ואהרן. ע"כ תוספות שאנץ. רש"י. [תוס'].

³ כדאמרין בסדר יומא, "כי אורך ימים ושנות חיים יוסיפו", וכי יש לך שנים של חיים, ושנים שאינם של חיים, אמר רבי אלעזר, אלו שנותיו של אדם, שמתהפכות עליו מרעה לטובה. [רש"י].

⁴ לכאורה היו צריכים להביא את הכתוב, "כפד את אביך ואת אמך למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך" (שמות כ' י"א). או "כפד את אביך ואת אמך כאשר צוה ה' אלקיך למען יארכו ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך" (דברים ו' ט"ו). או "למען תירא את ה' אלקיך לשמר את כל חקתיו ומצוותיו אשר אנכי מצוה אתה ובן בנך כל ימי חייך ולמען יארכו ימך" (דברים ו' ב'). או "אבן שלמה וצדק יהיה לך איהל שלמה וצדק יהיה לך למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלקיך נתן לך" (דברים כ"ה ט"ו). אבל עתה שהקשו מהכתוב "למען ירבו ימיכם וימי בניכם", היה יכול לתרץ שיש הבדל בין אריכות ימים לבין ריבוי ימים. ויל"ע בדבר.

אחד מהאחים, ידאגו כל האחים כולם, שמא ימותו גם הם. וכן אם מת אחד מבני חבורה, תדאג כל החבורה כולה, שמא ימותו גם הם.

יש אומרים שעניין זה נאמר כשמת הגדול מהאחים או מבני חבורה. והטעם לכך, כי הואיל ושלטה מידת הדין בגדול, כל שכן שתשלוט בקטנים ממנו.

ויש אומרים שעניין זה נאמר כשמת הקטן מהאחים או מבני חבורה. והטעם לכך, כי בקלקלה מתחילים מהקטן, ואחר כך לוקים הגדולים ממנו.

עשיית מלאכות של קלקול

רוב המלאכות האסורות בשבת, ובכלל זה רוב המלאכות שהן מלאכות של קלקול, כגון מחיקה קריעה סתירה, לדברי הכל מתחייבים על עשייתם רק כשהן נעשות לתיקון.

כגון מוחק על מנת לכתוב, סותר על מנת לבנות, וקורע על מנת לתפור.

ובכל אלו שיעור מלאכת הקלקול היא שיהא הקלקול לצורך שיעור התיקון, כגון מוחק על מנת לכתוב שתי אותיות, וקורע על מנת לתפור שתי תפירות.

ושתי מלאכות של קלקול, יוצאות מכלל שאר מלאכות, ויש מי שאומר, שמתחייבים על עשייתן גם כשאין נעשות לתיקון, אלא לקלקול בלבד, והן חובל [=תולדת שוחט] ומבעיר.

א. דעת רבי אבהו.

הכל מודים, שיש אופן שהחובל בחבירו בשבת, אף על פי שחבלה זו היא קלקול, מתחייב על כך.

שכן שנינו במסכת בבא קמא, שהחובל בחבירו בשבת, פטור מן התשלומים, מפני שמתחייב בנפשו.

וכמו כן, הכל מודים, שיש אופן שהמבעיר אש בשבת, אף על פי שהבערה זו היא קלקול, מתחייב על כך.

שכן שנינו במסכת בבא קמא, שהמדליק גדיש של חבירו, פטור מן התשלומים, מפני שמתחייב בנפשו.

אלא שיש מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון

בסיבת חיוב החובל והמבעיר בשבת.

לדעת רבי יהודה, חובל ומבעיר הם כשאר מלאכות שבת, שהעושה אותם לקלקלה בלבד, פטור. ואין מתחייבים על עשייתם משום שבת אלא כשנעשים לתקנה.

כגון שחבל בחבירו כי היה צריך את דמו להאכילו לכלבו, או שהבעיר גדישו של חבירו כי היה צריך את עפר ההבערה לאיזה צורך.

ונמצא שאף שמצד אחד יש קלקול בחבלה ובהבערה, מאחר שמצד שני נעשים לצורך, הרי זה נחשב כתיקון.

וכל זה כדעת רבי יהודה, האומר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, שכן החובל משום שצריך את הדם, והמבעיר משום שצריך את העפר, מלאכות שאין צריכות לגופן הן.

ולדעת רבי שמעון, חובל ומבעיר אינן כשאר מלאכות שבת, שכן אם היו כשאר מלאכות, אפילו אם היו נעשות לצורך הדם והעפר, לא היה בכך כדי לחייב על עשייתן, שהרי כשהן נעשות לצורך הדם והעפר, הן מלאכות שאין צריכות לגופן, ולדעת רבי שמעון, מלאכה שאינה צריכה לגופה, פטור עליה.

והסיבה שחובל ומבעיר בשבת חייב, כי מלאכות אלו מתחייבים עליהם אף כשנעשו לקלקלה.

ולפיכך, החובל בחבירו מתחייב על כך, אף על פי שעשה זאת רק לצורך קלקול החבלה, וכן המבעיר גדיש, מתחייב על כך אף על פי שעשה זאת רק לצורך קלקול ההבערה.

ומאחר שחיובו הוא מחמת צורך הקלקול, הרי זו מלאכה הצריכה לגופה.

ועניין זה שחובל בשבת מתחייב, אף כשנעשה לצורך קלקול החבלה בלבד, למד אותו רבי שמעון, מתוך כך שהוצרכה תורה להתיר למול בשבת¹.

הרי שלולא היתר זה, היה אסור למול בשבת, אף על פי שהמילה היא חבלה, ומכאן, ששאר חבלות אסורות בשבת.

ורבי יהודה חולק, ואומר, שהסיבה שהוצרכה תורה להתיר מילה בשבת, כי מילה אינה קלקול, אלא תיקון, שעל ידה נשלם האדם. ולכן הוצרכה תורה להתירה בשבת, מה שאין כן שאר חבלות, שאין אלא פגם וקלקול באדם, ואין אסורות מהתורה.

ועניין זה שמבעיר בשבת מתחייב, אף כשנעשה לצורך קלקול ההבערה בלבד, למד אותו רבי שמעון, מתוך כך שהוצרכה תורה לאסור הבערת בת כהן בשבת.

שכן הבערה זו היא קלקול, ומתוך שהבערת קלקול נאסרה אפילו למצווה, כל שכן ששאר הבערות של קלקול, שאין למצווה, שאסורות בשבת.

ורבי יהודה חולק ואומר שהסיבה שהוצרכה תורה לאסור הבערת בת כהן בשבת היא משום שיש בה חלק שאינו קלקול, והוא הבערת פתילה של עופרת [ששריפת בת כהן נעשית על ידי התכת עופרת והלעטתה לפיה של בת הכהן שישרפו מעיה]. והבערת העופרת הרי היא כשאר בישול ואין בה קלקול, ולכן הוצרכה תורה לאסור את הדבר, אבל דברים של קלקול אינם אסורים בשבת.

ב. דעת רבי יוחנן.

כשרבי יוחנן שמע את רבי אבהו אומר, שלדעת ברייתא אחת, חובל ומבעיר מתחייבים, אף כשיש בדבר קלקול בלבד. אמר לרבי אבהו, שטעות היא, ואין מי שמחייב חובל ומבעיר כשנעשו לקלקול בלבד.

כי לדברי הכל, חובל ומבעיר דינם כשאר מלאכות של שבת, שהעושה אותם לקלקלה בלבד, פטור עליהם.

ואין חיוב חובל ומבעיר אלא כשנעשו גם לצורך תיקון, כגון חובל הצריך לדם, ומבעיר הצריך לעפר.

ולכאורה כוונת רבי יוחנן, שאין מי שמחייב על חבלה והבערה, אלא רבי יהודה, ובאופן הזה, שיש בדבר תיקון מצד אחר, שמחמתו יש לחייב, כמלאכה שאינה צריכה לגופה. אבל לדעת רבי שמעון, אין שום אופן שחובל ומבעיר יתחייבו כשנעשה הדבר לקלקול, אף כשיש בדבר תיקון מצד אחר, כי לדעתו מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה.

עשיית מלאכות של קלקול כפירוש התוס'

כפי המבואר לעיל נראה לכאורה מתוך סוגית הגמרא ופירוש רש"י, שרבי יוחנן ורבי אבהו נחלקו, האם לדעת רבי שמעון מקלקל בחבורה והבערה חייב.

ורבינו שמואל פירש, שלדברי הכל רבי יהודה אומר שמקלקל בחבורה והבערה פטור, ורבי שמעון אומר שמקלקל בחבורה והבערה חייב. [כפי שנתבאר לעיל בדעת רבי אבהו].

¹ ואם תאמר, למה לי למילף ממילה, נילף כולה מילתא מהבערת בת כהן דלא דחי שבת, דבהבערה איכא נטילת נשמה, וחובל נמי לא מחייב אלא משום נטילת נשמה. ויש לומר דלענין מקלקל בחבורה ליכא למילף מהבערה, דהתם התיקון בא בשעת הקלקול, אבל לענין מקלקל בהבערה, יליף שפיר, דאחר הבערה בא התיקון. אי נמי לאו דילפינן ממילה דמקלקל בחבורה חייב, הוא אמינא דרציחה דוחה את השבת, דלאו מלאכה היא, והבערה לחודה היא דאימעה, משום דמקלקל בהבערה חייב. [תוס'].

ורבי יוחנן ורבי אבהו נחלקו במחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון. שדעת רבי אבהו כדעת רבי שמעון. ודעת רבי יוחנן כדעת רבי יהודה.¹

ותוס' פירשו, שרבי אבהו ורבי יוחנן נחלקו בדעת רבי שמעון.

שלדברי רבי אבהו, רבי שמעון למד ממילה והבערת בת כהן, שחובל ומבעיר חייבים, אף כשיש בדבר קלקול בלבד, שאינו צריך לדם ולעפר.²

ולדברי רבי יוחנן, רבי שמעון אינו מחייב חובל ומבעיר, אלא כשיש בהם קצת תיקון, כגון שצריך לדם ולעפר, שכן גם מילה והבערת בת כהן יש בהם קצת תיקון, שהם צורך מצווה.

אבל לדעת רבי יהודה, אפילו צריך לדם ולעפר, פטור, כי אין זה נחשב תיקון, שאין דרך לחבול בחבירו כדי לתת הדם לכלבו, או לשרוף גדיש בשביל העפר.³

שיעור מלאכות הצמר

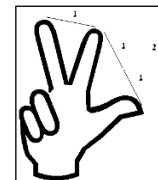
בדף ע"ג כבר נתבאר, שהמלאכות הבאות הן בכלל המלאכות האסורות בשבת: (א) מלבן. (ב) מנפץ. (ג) צובע. (ד) וטווח.

ומבאר במשנתנו, שכל אלו שיעורן שווה, וכשיעשה אחת מהמלאכות הללו, בשיעור שיש בו חוט שאורכו מלא **רוחב הסיט כפול**, הרי זה מתחייב על כך.

ורוחב הסיט הוא המרחק שיש בין אצבע לאמה, ורוחב סיט כפול, הוא שתי פעמים המרחק הזה, והוא שווה גם למרחק אחד שבין אגודל לאצבע.

כשרב יוסף הראה את השיעור הזה, הראה אותו בסיט אחד שתי פעמים, כלומר הראה שהשיעור הוא כשתי פעמים מרחק שבין אצבע ואמה.

וכשרב חייא בר אמי הראה את השיעור הזה, הראה שהוא פעם אחת המרחק שבין אגודל לאצבע.

אורך החוטים שמתחייב על אריגתם

בתחילת הפרק נתבאר כמה חוטים יארוג בבגד, ויתחייב על כך משום מלאכת אורג.

וכשרוחב הבגד פחות משיעור מלא הסיט, כגון שהבגד הוא חגורה צרה, הרי זה מתחייב באריגת חוטים **כרוחב הבגד**, ואפילו הוא צר מאוד, שהרי אורג הוא ככל הנצרך לבגד זה, ואריגה חשובה היא.

וכשהבגד רחב הרבה, הרי זה מתחייב על אריגת חוטים **ברוחב מלא הסיט**, אף על פי שאין האריגה על כל רוחב הבגד, כי אריגה בשיעור מלא הסיט, אריגה חשובה היא.

והאורג את שפת הבגד, שהיו רגילים לארוג את שפת הבגד ממין אחר ברוחב שלושה בתי נירין, שהוא פחות ממלא הסיט. כשיארוג בו חוטים שאורכם **כרוחב השפה**, הרי זה מתחייב, אף על פי שאינם כמלא הסיט, שכן בשפת הבגד, אריגה ברוחב השפה, אריגה חשובה היא.

שיעורי צידה

כבר נתבאר בדף ע"ג שאחת מהמלאכות האסורות בשבת היא הצידה. והצידה היא תפיסת בעל חי משוחרר, והכנסתו למקום שבו הוא נחשב כתפוס ומשתמר ביד האדם. ויש בזה חילוק בין בעלי החיים השונים.

א. צידת צפור.

הכנסת עוף לביבר [=מקום מגורו] שאינו מקורה, אינה נחשבת צידה, כי העוף יכול לברוח משם. ולכן, הצד עוף מביבר כזה [באופן הנחשב צידה], חייב, כי צד עוף משוחרר.

והכנסת רוב עופות לביבר מקורה, נחשבת צידה, ולפיכך המכניס רוב עופות לביבר מקורה, חייב על כך. אבל הנוטל משם עוף, אינו נחשב צד, כי תפס עוף שכבר ניצוד.

וצפור דרוו שונה משאר עופות, ואפילו בתוך הבית אינה נחשבת ניצודה, כמו ששנו בבית

מדרשו של רבי ישמעאל, למה נקרא שמה צפור דרוו, מפני שדרה בבית כבשדה, שאינה מקבלת מרות, ונשמטת מזוית לזוית, ולפיכך, המכניסה לביבר מקורה, או לבית, פטור. **ורק הצד אותה לתוך ארון,** נחשב כצד אותה, ומתחייב על כך.

ב. צידת דגים.

הכנסת דגים למקום מים שבביבר, אינה נחשבת צידה. ורק כשיקחנו משם הוא חייב משום צידה.

ג. צידת חיות ובהמות.

לדעת רבי יהודה, הכנסת חיות לביבר גינה או חצר אינה נחשבת צידה, ולכן מותר להכניסם לשם בשבת, **ורק הכנסתם לבית נחשבת צידה** ואסורה בשבת.

ולדעת חכמים, הכנסת חיות לביבר גינה או חצר נחשבת צידה, ואסורה בשבת. אבל המכניס משם לבית, אינו נחשב צד, כי תופס חיה שכבר ניצודה.

ומסקנת הגמרא, שגם שדעת חכמים כדעת רבן שמעון בן גמליאל, שלא כל הביברים שווים, ויש חילוק בין ביבר גדול לביבר קטן, הכנסת חיה לביבר גדול, אינה נחשבת צידה, והצד משם חייב. **ורק הכנסת חיה לביבר קטן נחשבת צידה,** וחייב על כך, והצד משם פטור. ונאמרו שלושה שיעורים מה נחשב ביבר קטן.

וכל ביבר שיכול לתפוס בו את החיה במרוצה אחת שהוא תופס לאחוז בה, נחשב ביבר קטן.

וכמו כן, כל ביבר שצל הכתלים נופל זה על זה, נחשב ביבר קטן.⁴

וכמו כן, כל ביבר שאין בו פינות להיחבא בהן, נחשב ביבר קטן.

ד. צידת אריה.

לדברי רבי ירמיה בר אבא אמר שמואל, הצד ארי בשבת, אפילו כשתופס אותו, אין זו צידתו, כי כשכועס משחית והולך, ואינו חייב עד שיכניסנו **לכלוב שלו.**

¹ וקשה, דאם כן אמאי אמר ליה פוק תני לברא, דאטו משום דסבירא ליה כרבי יהודה, מאן דתנא כרבי שמעון משתקין ליה. [תוס'].

² ואם תאמר ורבי אבהו דמחייב אפילו באין צריך לכלבו, כיון דאין צריך כלל, הוא מלאכה שאינה צריכה לגופה, דאף על גב דמחייב רבי שמעון מקלקל בחבורה, מכל מקום בעי צריכה לגופה ... ויש לומר דאפילו במקלקל גמור, משכחת לה דהויה צריכה לגופה, כגון חובל ומבעיר באיסורי הנאה, שסבר שיכול ליתן לכלבו ולבשל בו קדרה. ורבי אבהו אף על גב דלא חשיב צורך מצוה תיקון, מכל מקום צריכה לגופה חשיב. [תוס'].

³ אף על גב דכל שוחט מקלקל הוא, כדאמרין ... סכין של עבודה זרה מותר לשחוט בה. מודה רבי יהודה לענין שבת דחייב, דדוקא לענין עבודה זרה חשוב מקלקל, דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרס, ולא חשיב ליה נהנה, כיון דקלקולו יתר על תקונו. ורבינו תם מפרש, דהא דחשיב לרבי יהודה מקלקל בצריך לכלבו ואפרו, לפי שאין התיקון בא באותה שעה, אלא לאחר מכאן, דלאחר שנעשית חבורה בא הדם, ולאחר שכלתה ההבערה בא האפר, אבל בשוחט, בשעת הקלקול בא לו התיקון, שמוציאה מידי אבר מן החי. וקורע למירמא אימתא דביתיה, חשוב ליה לרבי יהודה נמי תיקון, לפי שבשעת הקלקול בא לו התיקון ... וקורע על מנת לתפור ומוחק על מנת לכתוב, דמחייב לכולי עלמא, אף על גב שבשעת הקלקול אינו בא התיקון, היינו משום שהקלקול גורם תיקון יותר טוב לבסוף, ותיקון גמור הוא, שהרי אינו יכול לעשות התיקון אלא על ידי הקלקול. [תוס'].

⁴ היה להם שיעור הכתלים שוה והיו יודעין שיעורן. [תוס'].

גמרא גמור זמורתא תהא

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, שצידה של חיה לביבר קטן נחשבת צידה.

והקשה אב"י, הלא נתבאר שאין מחלוקת בין חכמים לרבן שמעון בן גמליאל. ואם כן, לא היה צריך לפסוק כמותו בפירוש, שהרי דבר פשוט הוא שהלכה כמותו¹.

ואין לומר שמועות ללא צורך, כמי שמזמר זמירות ללא תועלת [=גמרא גמור זמורתא תהא].

נתינת מזונות לפני בעלי חיים

בכל האופנים **שבעלי החיים** אינם נחשבים כניצודים, מאחר שהם מוקצים, והם **חופשיים** להשיג לעצמם מזונות, אסור לטרוח עבורם, ולכן **אין נותנים לפנייהם מזונות**.

ובכל האופנים **שבעלי החיים** נחשבים כניצודים, מאחר שאינם חופשיים והם זקוקים למזונות ממי שהם אצלו, **מותר לתת לפנייהם מזונות**².

וכשהיו ניצודים מערב יום טוב, מותר ליטול אותם ולאכול אותם ביום טוב.

צבי הנידון כניצוד וצבי שאינו נידון כניצוד

צבי **סומא**, וצבי **ישן**, אף על פי שאינם רואים את הבא עליהם, **אינם נחשבים כניצודים**, כי כשמרגישים שבאים לצוד אותם, עשויים להימלט, ולפיכך הצד אותם בשבת חייב.

וכן דין צבי **חולה מחמת חום**, למרות מחלתו אינו נחשב כניצוד, כי עשוי הוא להימלט, ולכן הצד אותו בשבת חייב.

אבל צבי **חיגר**, שאינו יכול ללכת, וכן צבי **זקן**, שמחמת זקנתו אינו יכול ללכת, **וכן צבי חולה**, שמחמת **חולשתו** אינו יכול לזוז ממקומו, **נחשבים כניצודים** ועומדים, והצד אותם בשבת פטור.

צידת חגבים טהורים

לדברי הכל, כשם שאסור לצוד בעלי חיים גדולים, כך **אסור לצוד חגבים טהורים**.

ומכל מקום, בשעת הטל, מאחר שעניהם של

החגבים מתעוורות, הרי הם כניצודים ועומדים, **והצד אותם פטור**.

ובשעת השרב, כשאינם באים הרבה יחד, לדברי הכל הצד אותם **מתחייב** על כך. ולדעת חכמים, כן הדין גם כשהם באים הרבה יחד. **ולדעת אלעזר בן מהבאי, כשהם באים הרבה יחד**, מאחר שהם מזומנים לקחתם, הצד אותם **פטור**.

צידת צרעות ויתושים

לדעת רבי מאיר, כשם שאסור לצוד חגבים טהורים, כך אסור לצוד צרעות ויתושים, והצד אותם **חייב**.

ולדעת חכמים, אין איסור צידה מהתורה, אלא בדבר שיש בו צורך. אבל צרעות ויתושים, שאין צריך להם, הצד אותם בשבת **פטור** על כך.

ובפרק שמונה שרצים משמע, שדעה זו היא דעת רבי שמעון, הפוטר מלאכה שאינה צריכה לגופה.

שנים שצדו

צבי שנכנס לבית כל זמן שהדלת פתוחה והוא יכול לצאת דרכה עדיין הוא אינו ניצוד והסוגר ת הדלת ומונע ממנו מלצאת הרי זה צד וחייב על כך.

וכששנים סגרו את הדלת יחדיו, **אם כל אחד היה יכול לעשות זאת לבדו**, מאחר שעשו יחד, לדברי הכל **שניהם פטורים**, כדן שנים שעשו מלאכה אחת.

כן מבואר במשנתנו, וזה שלא כדעת רבי מאיר, המחייב אף באופן הזה, כפי המבואר לעיל בדף צ"ג.

וכששנים סגרו את הדלת יחד **כשכל אחד מהם לא היה יכול לעשות זאת לבדו**. **לדעת חכמים**, מאחר שהדרך היא ששנים נועלים יחד, הרי אלו **חייבים**. **ורבי שמעון פוטר** גם באופן הזה.

ודיני שנים שעשאוה וטעמיהם כבר נתבאר לעיל בדף צ"ג.

נתינת מחסום נחשבת צידה

צבי שנכנס לבית מאליו, ונעמד אחר כך אחד בפתח, ובכך חסם את הפתח **ומנע מהצבי מלצאת, הרי זה חייב**, כי זו היא צידתו.

עמד אחד על הפתח **ולא מילא את הפתח** ועדיין היה מקום לצבי לצאת, **ובא שני** ועמד בצד הראשון **ומילא את שאר הפתח, השני חייב**, כי זה שחסם את הצבי מלצאת.

שמירת הניצוד מותרת

צבי שנכנס לבית מאליו, **וישב אחד על הפתח ומילא את הפתח**, ובכך ניצוד הצבי, **ובא שני וישב בצידו של ראשון, אף על פי שעמד הראשון והלך לו, הראשון חייב והשני פטור**, ואף **לכתחילה מותר לשני לעשות זאת**.

כי מאחר שכבר ניצוד הצבי על ידי ראשון, אין השני דומה אלא לנועל את ביתו לשומרו, וכבר היה צבי ניצוד שמור בתוכו.

כלומר אינו אלא כשומר צבי שהיה לו מאתמול, ולא כצד עתה, ודבר זה מותר לעשותו.

דף קז

וכעין זה אמר רבי אבא אמר רב חייא בר אשי **אמר רב, נכנסה לו צפור תחת כנפי כסותו, ואינה יכולה לצאת**, מאחר שהיא צדה את עצמה, ולא הוא תפס אותה, **מותר לו לשמרה עד שתחשך**, ואינו צריך לפתוח לה, כי מאחר שהיא כבר ניצודה, מעתה הוא אינו צד, אלא שומר ציפור תפוסה.

כל מקום ששנו חכמים במסכת שבת "פטור"

לדברי שמואל, **כל פטורי דשבת פטור אבל אסור, כלומר**, כמעט בכל מקום ששנו חכמים במסכת שבת, **שעושה איזה מעשה פטור, הכוונה לכך שהוא פטור מחטאת**, כי אין במעשה איסור תורה, אבל מדברי חכמים המעשה אסור.

ואין יוצא מכלל זה, אלא **שלושה מקומות**, שאמרו חכמים **על מעשה מסוים, שהעושה אותו פטור**, והכוונה שהוא פטור לגמרי, ומותר לעשות את המעשה. ואלו הם:

א. צידת צבי.

הוא הדין המבואר לעיל, שמאחר שכבר ניצוד הצבי בבית, מעתה מותר לשומרו בתוכו.

ב. מפיס מורסא.

הוא הדין המבואר במסכת עדויות, המפיס

¹ אף על גב דרבי יהודה פליג, מכל מקום פריך אב"י שפיר, דאי לאפוקי מדרבי יהודה אתא, לימא אין הלכה כרבי יהודה. [תוס'].
² אין לפרש, דטעמא משום דדיגים מיתזני שפיר במים, להכי לא טרחינן, דחשיבי כאין מזונותיהם עליך ... ורש"י דפירש כיון דאין צדין מוקצין נינהו, להכי אין נותנין לפנייהם מזונות, ואין טורחין בשבילם, אין נראה כלל ... ונראה לר"י, כל היכא דהוי כניצוד ועומד מדאורייתא אסור ... ואף על גב דמדרבנן אסור ... כיון דמדאורייתא כניצוד ועומד, נותנין לפנייהם מזונות ... אבל כאן, שמן התורה אין ניצודין, לא חשיב מזונותיהן עליך, והוי כאותן שהן כל שעה בשדה, כמו יוני שובך ויוני עלייה ... [תוס'].

חובל בשרצים שקצים ורמשים

החובל באחד מכל בעלי החיים, ומוציא מהם דם על ידי החבלה, יש אומרים דווקא כשצריך לדם ויש אומרים גם כשאינו צריך לדם, הרי זה מתחייב על כך **משום תולדת מלאכת שוחט**, שכל יציאת דם היא תולדת יציאת נשמה.

ובחבלה שלא יצא הדם לחוץ, ורק נצרר תחת הבשר, יש חילוק בין בעלי חיים שיש להם עור לבעלי חיים שאין להם עור.

בעלי חיים שאין להם עור, כלומר שעורם הוא קרום דק כעין בשרם, כגון תולעת ונחשים ועקרבים, לא יתכן שיעקר דמם ממקומו בלא שיצא לחוץ, ואם לא יצא הדם לחוץ מחמת החבלה, ודאי לא נעקר ממקומו, ואין כאן שום חיוב.

ובעלי חיים שיש להם עור, פעמים העור מונע מהדם לצאת, אף על פי שנעקר ממקומו. ולפיכך, החובל בהם מתחייב, אף על פי שלא יצא הדם מהגוף, כי כבר נעקר ממקומו.

יש מפרשים שחיוב זה הוא תולדת מלאכת שוחט, ככל חבלה, משום שכל שנעקר הדם ממקומו, הרי זו תולדת יציאת נשמה.

ויש מפרשים שחיוב זה הוא משום מלאכת צובע, שמאחר שיש להם עור, נצבע העור בדם הנצטר בו.

ולדעת משנתנו, כל שמונה שרצים יש להם עור, ולפיכך החובל בהן מתחייב אף על פי שלא יצא הדם לחוץ. **ושאר שקצים ורמשים אין להם עור**, ולפיכך אם חבל בהם, ולא יצא הדם לחוץ, פטור.

ולדברי שמואל, משנתנו היא רק כדעת רבי יוחנן בן נורי, האומר, שגם לעניין טומאה, כל השרצים שווים, ויש להם עור החלוק מבשרם. אבל לדעת האומרים שלעניין טומאה יש שרצים שעורם אינו חלוק מבשרם, ומטמא, הוא הדין לעניין חבלה בשבת, אין לאותם שרצים עור, והחובל בהם בלא שיצא מהם דם, פטור.

ולדברי רבה בר רב הונא אמר רב, משנתנו היא גם כדעת חכמים, האומרים, שלעניין טומאה יש שרצים שעורם כבשרם. כי לעניין טומאה למדו זאת מחמת ריבוי הכתוב. אבל לעניין שבת, מודים הם, שכל שמונה שרצים יש להם עור, והחובל בהן אף בלא שיצא מהם דם חייב.

ולדברי הכל, רבי יהודה חולק על משנתנו, שכן לדעתו, מסברא בלבד יש שרצים שעורם מטמא כבשרם, משום שאינו נחשב עור, והם: (א) האנקה, (ב) והכח, (ג) והחומט. ואם כן, הוא הדין

פרק ארבעה עשר

שמונה שרצים

דף קז

טומאת עורות השרצים

שמונה שרצים טמאים הם, שנאמר, "וְזֶה לָכֶם הַטֹּמֵא בַשָּׂרָץ הַשָּׂרָץ עַל הָאָרֶץ (א) הַחֹלֵד (ב) וְהַעֲכָר (ג) וְהַצֵּב לְמִינֵהוּ. (ד) וְהָאֲנָקָה [=קיפוד] (ה) וְהַכַּח (ו) וְהַלְטָאָה (ז) וְהַחֲמָט [=מין של חלזון] (ח) וְהַתְּנִשְׁמָת. אֵלֶּה הַטֹּמֵאִים לָכֶם בְּכֹל הַשָּׂרָץ כֹּל הַנֶּגַע בָּהֶם בְּמָתָם יִטְמָא עַד הָעָרֶב" (ויקרא י"א כ"ט-ל"א).

א. לדעת רבי יוחנן בן נורי, כל שמונה שרצים אלו, יש להם עור החלוק מבשרם, ולפיכך רק בשרם מטמא, אבל עורם אינו מטמא.

ב. ולדעת חכמים, ארבעה שרצים עורם חלוק מבשרם ואינו מטמא, והם: (א) החולד (ב) והעכבר (ג) והצב (ד) והתנשמת¹. וארבעה שרצים עורם אינו חלוק מבשרם ומטמא כמותו, ואלו הם: (א) האנקה (ב) והכח (ג) והלטאה (ד) והחומט.

ועניין זה שחלק מהשרצים גם עורם טמא למד מהכתוב "אֵלֶּה הַטֹּמֵאִים לָכֶם בְּכֹל הַשָּׂרָץ כֹּל הַנֶּגַע בָּהֶם בְּמָתָם יִטְמָא עַד הָעָרֶב" (ויקרא י"א ל"א). וה"א שבמילה "הַטֹּמֵאִים" ריבוי הוא, ללמד על כך שיש שרצים שעורם גם כן מטמא כבשרם. והכתוב "אֵלֶּה" מיעוט הוא, ללמד, שיש שרצים שאין עורם מטמא כבשר.

ג. ולדעת רבי יהודה, חמישה שרצים עורם עבה, וחלוק עורם מבשרם, ואינו מטמא כמותו. והם: (א) החולד (ב) והעכבר (ג) והצב (ד) לטאה (ה) והתנשמת. ושלושה שרצים עורם דק ואין עורם חלוק מבשרם, והרי הוא מטמא כבשר, והם: (א) האנקה (ב) והכח (ג) והחומט.

	רבי יוחנן בן נורי	חכמים	רבי יהודה
חולד	לא	לא	לא
עכבר	לא	לא	לא
צב	לא	לא	לא
אנקה	לא		
כח	לא		
לטאה	לא		לא
חומט	לא		
תנשמת	לא	לא	לא

מורסא בשבת [=מבקע כויה], אם עושה כן כדי לקלף אותה, ולעשות לה פה, [כדרך שהרופאים עושים], מאחר שמתקן לה פתח, חייב משום בונה פתח, או משום מתקן כלי, [מה לי לתקן מכה, מה לי לתקן כלי].

ואם **להוציא ממנה לחה** של עכשיו, ולא אכפת לו אם תחזור ותסתום מיד, **פטור ומותר**, שאין כאן שום תיקון, ומאחר שדבר זה נעשה למנוע צער, גם חכמים לא אסרו זאת.

וראיה לכך, שאף ששנינו בדין זה לשון פטור, הוא מותר לכתחילה, שכן מצינו היתר לכתחילה בדבר דומה.

והוא מה ששנינו, שמותר לטלטל מחט [=כלי שמלאכתו לאיסור], כדי ליטול בה קוץ, הרי שבמקום צער לא גזרו.

ג. צידת נחש.

הוא הדין המבואר במסכת עדויות, הצד נחש בשבת, אם צריך לו לעשות ממנו רפואה, חייב. ואם מתעסק בו **שלא ישכנו**, הרי זה **פטור ומותר**.

וראיה לכך, שאף ששנינו בדין זה לשון פטור, הוא מותר לכתחילה, שכן מצינו היתר לכתחילה בדבר דומה.

והוא מה ששנינו, כופים קערה [של חרס] על הנר בשביל שלא תאחוז בקורה [כי כלי ניטל להצלת דבר שאינו ניטל בשבת], ועל צואה של קטן, ועל עקרב שלא תישך.

ובדף ג' נתבאר העניין הנ"ל ביתר הרחבה.

סליק פרק האורג

¹ כן מבואר בפירוש רש"י, בתחילת הסוגיה ובהמשכה, שארבעה בלבד עורם כבשרם, והתנשמת היא מאלו שאין עורם כבשרם. אולם מפירושו לדרשה מהכתוב "אֵלֶּה הַטֹּמֵאִים" משמע, שכל החמשה האחרונים עורם מטמא כבשרם, ואף התנשמת בכלל זה. ויל"ע בדבר.

ממש, אלא שכשנוגעים בו נמשך ממנו ריר לאצבע, מעתה ודאי ימות, ומתחייב על כך משום נטילת נשמה.

וכל זה לענין חיוב משום נטילת נשמה, אבל לענין צידה, אם נטלו ממקום שלא היה נחשב כניצוד, מיד בנטילתו מתחייב על כך משום צידה.

דלדל עובר שבמעי בהמה

אמר ר' בר המדורי אמר שמואל, הושיט ידו למעי בהמה, ודלדל עובר שבמעי, כלומר עקרו והפילו בדלדול זה, **מתחייב על כך.**

וביאר ר' בר המדורי לרבא, שחיוב זה הוא **משום עוקר דבר מגידולו**, שהעובר גדל במעי הבהמה, והעוקרו משום, עוקרו ממקום גידולו³.

עוקר דבר מגידולו

לדברי ר' ששת, **כשות שגדל על גבי היזמי והיגי** [=מיני קוצים] אף על פי שהוא עצמו אינו מחובר לקרקע, וגדל מהאוויר, מאחר שגדל על ההיזמי והיגי, **התולשו משם, חייב, משום עוקר דבר מגידולו.**

דף קח

לדברי אב"י, **פטירות הגדלות מהמים על שפת הדלי, אף על פי שאינם מחוברות בקרקע, מאחר שגדלות במקומם, התולשם משם חייב, משום עוקר דבר מגידולו.**

ודווקא כשדרך הדבר לגדול באופן שגדל, התולשו ממקום גידולו מתחייב, אף על פי שאינו עוקרו מהקרקע.

אבל מאחר שאין דרך לגדל בעציץ שאינו נקוב, התולש גידולים מעציץ שאינו נקוב, אינו מתחייב על כך, אף על פי שעוקר אותם ממקום גידולם.

חיה ועוף שברשותו

מבואר במשנתנו, שחיה ועוף שברשותו של אדם, **הצד אותם פטור, כי הם ניצודים ועומדים. והחובל בהן חייב, אפילו לא יצא מהם דם, כי יש להם עור.**

ודווקא המין הנקרא כינים, הוא אינו פרה ורבה, ואינו יוצאים מביצים. ואין זה המין הנקרא ביצי כינים, שעליו אמרו, יושב הקב"ה וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים.

צידת בעלי חיים

לדעת משנתנו וכן לדעת רבי יהושע, **הצד בעלי חיים, מתחייב על כך רק כשצד מין שיש בו צורך.**

ומבואר, שסתם צידת שמונה שרצים, היא לצורך, וכתבו התוס' שזה כדעת האומרים שיש להם עור שצדים אותם לצורך עורם.

אבל כל מין שאין בו צורך לאדם, הצד אותו בשבת פטור על כך, ובכלל זה הצד פרעוש. ולכן אפילו אם צד אותו ממקום שאינו ניצוד ועומד, כגון מעל גבי קרקע, או מבגדיו מבחוץ, הרי זה פטור².

ואמר ר' יהודה אמר רב, שדין זה הוא **כסברת רבי שמעון**, האומר, **שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה.**

ולדעת רבי אליעזר, גם הצד פרעוש בשבת, חייב על כך.

ולכאורה דין זה, הוא **כסברת רבי יהודה**, האומר, **שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה.**

דינים שהעמיד ר' כדעת רבי שמעון הפוסט מלאכה שאינה צריכה לגופה

א. **הצד בעלי חיים שאין בהם צורך**, פטור כי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ב. **המפיס מורסא להוציא ממנה לחה**, פטור, כי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהמלאכה היא עשיית הפתח, וזה אין צריך שיהיה פתח אלא שתצא הלחה.

ג. **הצד נחש בשבת כדי שלא ישכנו**, פטור, כי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהמלאכה היא הצידה, וזה אין צריך לצידת הנחש, אלא שרוצה שלא ישכנו.

השולח דג מן הים

המוציא דג מן המים, **כיון שיבש בו בין סנפיריו כרוחב מטבע הנקראת סלע, ואפילו לא יבש**

לענין שבת, שלושת אלו **אין להם עור, והחובל בהם בלא שיצא מהם דם, פטור.** אבל בשאר חמישה שרצים, מודה רבי יהודה, שהחובל בהן חייב, אף אם לא יצא מהם דם, כי יש להם עור.

מנין שחבורה אינה חוזרת

נתבאר שהחובל מתחייב רק כשעשה חבורה שנגעק הדם ממקומו ולא יחזור לקדמותו.

ואמר רבי ללוי, שענין זה, שחבורה היא דבר שאינו חוזר לקדמותו, למד **מהכתוב, "הִיָּהֶפֶז כוֹשֵׁי עוֹרוֹ וְנָמַר חֲבִרְתָּיו"** גם אֶתֶם תִּוְּכְלוּ לְהִיטִיב לְפָדֵי הָרֹעַ" (ירמיה י"ג כ"ג).

שהכתוב **"וְנָמַר חֲבִרְתָּיו"** אינו מדבר בנמר המנומר בגווניו, כי אם כן היה צריך לומר **"ונמר גווניו"**, אלא כל הכתוב מדבר בעורו של הכושי, ו**"חֲבִרְתָּיו"** הם חבורות שבעורו.

וכוונת הכתוב, שלא יהפוך כושי עורו, וגם לא ימיר חבורות שבעורו, שאם נחבל העור, לא תחזור החבלה לקדמותה.

הריגת בעלי חיים

רוב בעלי חיים [חוץ מהכינים], הכל מודים שההורג אותם **בשבת, עובר באיסור תורה** של מלאכת שחיטה [ותולדותיה], וחייב על כך [חטאת או כרת או סקילה]. **ובכלל זה ההורג פרעוש, שרצים, שקצים ורמשים.**

ורק לענין הריגת כינים¹, שאינם פרים ורבים, נחלקו חכמים אם ההורג אותם בשבת חייב.

לדעת רבי אליעזר, מאחר שמלאכת שחיטה האסורה בשבת למדה משחיטת אילים מאדמים של מלאכת המשכן. כל שדומה להם, שיש בו נשמה, ובשחיטה ניטלת נשמתו, הרי הוא כמותם, ואסור לשוחטו בשבת. ואף הכינים בכלל זה. ולפיכך **ההורג כינה בשבת חייב על כך.**

ולדעת חכמים, מאחר שאיסור שחיטה בשבת למד משחיטת אילים מאדמים של מלאכת המשכן, **לא אסרה תורה אלא שחיטת בעלי חיים הדומים לאילים, שהם פרים ורבים.** להוציא **כינה, שאינה פרה ורבה**, אלא מבשר אדם היא שורצת.

¹ בדף י"ב נתבאר מה היא הכינה.

² משמע דפטור אבל אסור. ואומר ר"י בשם הרב פורת, דאפילו הכי, אם נושך האדם, מותר ליקחנו ולהשליכו מעליו, דמשום צער שרי, אבל אם הוא באותו ענין על האדם שאינו ירא שינשכנו, כגון על סרבלו מבחוץ, אסור ליטלו, אבל יכול להפילו מעליו. [תוס'].

³ ותוס' במסכת עבודה זרה ובמסכת בכורות כתבו, שבבעלי חיים חיוב זה הוא משום גזוז.

כתיבת תפילין על גבי עור של עוף טהור

לדברי רב הונא, כותבים תפילין על גבי עור של עוף טהור.

ואף על פי שיש ללמוד ממשנתנו, שעור העוף נחשב עור, שהרי החובל בעוף חייב, כפי שנתבאר, הוצרך רב הונא לומר שכותבים עליו תפילין.

כי היה מקום לומר, שאף על פי שעור העוף נחשב עור, לא יכתבו עליו תפילין, משום שיש בו נקבים הרבה, וכשיכתבו עליו יהיו נקבים באותיות, ונאמר "וכתבתם", ללמד שתהא הכתיבה תמה ושלמה, ולא מופסקת.

והסיבה שבכל זאת כותבים תפילין על גבי עור עוף טהור, כי הנקבים שבו קטנים מאוד, וכבר אמרו במערבא, שכל נקב שהדיו עוברת עליו, אינו נחשב נקב.

- יש אומרים שרבי זירא הקשה על דברי רב הונא, ממה ששנינו, שהכתוב "וששע אתו בכנפיו לא יבדיל והקטיר אתו הכהן המזבח על העצים אשר על האש עלה הוא אשה רים ניהם לה" (ויקרא א' י"ז) האמור בעולת העוף, בא ללמד, שאין צריך להפשיט את העוף, וכולו קרב, ולכאורה מתוך כך שאינו טעון הפשט, יש ללמוד שאין עורו נחשב עור.

ואביי יושב זאת, שריבוי הכתוב בא ללמד, שאף על פי שעור העוף נחשב עור, מקטירים אותו עם העוף.

- ויש אומרים שרבי זירא רצה להביא ראיה לדברי רב הונא, ממה ששנינו, שבא הכתוב לרבות את עור העוף שהוא קרב עמו, שמתוך כך שהוצרך הכתוב לרבותו להקטרה, יש ללמוד, שבלא ריבוי לא היה מוקטר, ומכאן ראיה שנחשב עור, ואינו כבשר העוף.

ואביי דחה ראיה זו, ואמר, שיתכן שאף על פי שאין עור העוף נחשב עור, הוצרך הכתוב ללמד שהוא קרב עם הבשר, כי היה מקום לומר, שאף על פי שאינו נחשב עור, לא יוקטר עם הבשר, משום שיש בו נקבים הרבה, שמחמתם הוא מאוס להקרב.

כתיבת תפילין על גבי עור של דג טהור

מר בריה דרבינא שאל את רב נחמן בר יצחק, אם כותבים תפילין על גבי עור של דג טהור. וענה על כך רב נחמן בר יצחק אם יבוא אליהו ויאמר.

ומבואר בגמרא, שרב נחמן לא היה צריך את אליהו לבירור הדין, שכן כבר נאמר, "לא בשמים היא", כלומר הדין תלוי בחכמי הדור, ולא בנבואה.

ורב נחמן ידע, שלדג יש עור, ומעיקר הדין עור הדג כשר לכתיבת תפילין. ומכל מקום, כל זה כשיעובד העור כראוי, ולא תישאר בו זוהמא.

ולדבר זה בלבד היה נזקק את אליהו, שיבדוק, האם בעיבוד עור הדג פסקה ממנו זוהמתו.

שמואל מבין שבא אדם גדול לבבל

שמואל וקרנא היו יושבים על שפת נהר מלכא, שהיה זורם מארץ ישראל לבבל, וראו שהמים מגביהים גליהם, והם עכורים.

וכשראה שמואל את המים מגביהים ועכורים בלא שתהא רוח מנשבת בהם הבין שלכבוד אדם גדול עושים כן.

ולפיכך אמר שמואל לקרנא, אדם גדול בא ממערבא [=ארץ ישראל], וחש במעיו, ולכן המים מגביהים גליהם לפניו.

יש מפרשים שעושים כן להיות לו מחיצה סביבו כשהוא נפנה על דופני הספינה. ויש מפרשים שעושים כן כדי לקנחו.

ועכירות המים היא עניין צער, משום צערו, שאף הוא עכור.

שמואל שולח את קרנא לתהות על קנקנו של רב

כשראה שמואל את המים מגביהים ועכורים לכבוד אדם גדול שבא לבבל, אמר לקרנא, לך תהא [=הריח] על קנקנו אם יין הוא או החמץ, כלומר, בדקה אם חכם הוא אם לאו.

הלך קרנא ומצאו את רב ושאל אותו, מניין שאין כותבין תפילין אלא על גבי עור בהמה טהורה.

ענה לו רב, שנאמר "והיה לך לאות על ידך ולקרונו בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך" כי ביד חזקה הוציא ה' ממצרים" (שמות י"ג ט') ללמד שתהא כתובה ועשויה מהדברים המותרים לאכילה בפיך.

שאל קרנא, מנין לדם שהוא אדום, שכן לעניין נדה נאמר שדמה טמא, ושנינו במסכת נדה, חמשה דמים טמאים באשה, וכולם משום שמראיתם אדומה², ולפיכך שאל מנין זאת שדם האמור בתורה בנידה הוא

דבר שמראהו אדום.

ענה לו רב, שנאמר "וישפכיםו בבקר והשמש זרחה על המים ויבאו מנבא את המים אדמים כדם" (מלכים ב' ג' כ"ב).

שאל קרנא, מניין למילה שבאותו מקום.

ענה לו רב, דבר זה למד בגזרה שווה, שכן נאמר בעניין "ויבאו המיני נמול בשר ערלתו" (ויקרא י"ב ג') וכן נאמר לענין נטיעה "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו" את פרו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" (ויקרא י"ט כ"א), והרי זה מלמד בגזרה שווה, שכשם שלענין נטיעה, הערלה היא בדבר העושה פרי, כך לענין מילה, הערלה היא בדבר העושה פרי, שהוא אותו מקום.

ואף שנאמרו גם הכתובים "וימלתם את ערלת לבבכם" ו"ערפכם לא תקשו עוד" (דברים י" ט"ז) "על מי אדברה ואעידה וישמעו הנה ערלה אונם ולא יוכלו להקשיב הנה דבר ה' הנה להם להרפה לא יחפצו בו" (ירמיה ו' י'), אין ללמוד בגזרה שווה מהם, שהמילה היא בלב או באוזן, כי יש ללמוד גזרה שווה ממקום שנאמר "ערלתו" ממש כמו במילה, ולא ממקום שנאמר "ערלתו" או "ערלה", שאינם ממש כמו שנאמר במילה.

רב מקפיד על קרנא

שאל רב את קרנא, מאי שמך.

ענה לו, קרנא.

אמר לו רב, "יהי רצון שתצא לו קרן בעינו", כי הבין שלנסותו בא.

רפואה שעשה שמואל לרב

לבסוף הכניסו שמואל לביתו, ומאחר שהיה רופא עשה לו את הדברים הבאים לרפואתו, האכילו לחם שעורים, וכסא דהרסנא, והשקהו שכו, כל אלו דברים משלשלים, ולא הראה לו היכן בית הכסא, כדי שיתהפכו ויתבלבלו במיעיו, עד ימס כל הזבל שבמיעיו, וישלשל את כולו.

רב מקפיד על שמואל

קלל רב ואמר, מי שציער אותי, לא יעמדו לו בנים. וכך היה.

¹ ר"ח לא גרס כן, אלא ... שמע שמואל שמועה שאדם גדול היה בא בספינה, וידע שמואל שישתה מן הנהר אותו אדם גדול, ומתוך כך יחוש במעיו, לפי שהמים היו עכורים מחמת הרוח שהיה מבלבלם, ולפי ששמואל היה רופא מומחה, אמר לו לקרנא, זיל תהי ליה בקנקניה, פירוש, תראה אם הוא חכם וראוי לכבדו אביאנו לביתו ואעשה לו רפואה ואכבדנו לפי מה שראוי לו. [תוס'].

² אף על גב דשחור תנא בהו, אמרינן, שחור אדום הוא, אלא שלקה. [רש"י].

מניין למילה שהיא באותו מקום

לדעת תנא קמא, דבר זה למד בגזרה שווה, שכן נאמר "ויביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא י"ב ג') וכן נאמר לענין נטיעה "וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרו שלש שנים והנה לכם ערלים לא יאכלו" (ויקרא י"ט כ"א). והרי זה מלמד בגזרה שווה, שכשם שלענין נטיעה, הערלה היא בדבר העושה פרי, כך לענין מילה, הערלה היא בדבר העושה פרי, שהוא אותו מקום.

ולדעת רבי נתן, דבר זה למד ממשמעות הכתוב שנאמר "וערל זכר אִשְׁרָא לא ימול את בשר ערלתו ונקרתה הנפש ההוא מעמיה את ברייתי הפר" (בראשית י"ז י"ד), מבואר שהערלה היא במקום שניכר בין זכרות לנקבות.

כתיבת תפילין על עור בהמה וחיה טהורים ואפילו נבילות וטרפות

כותבים תפילין, על גבי עור בהמה טהורה, ועל גבי עור חיה טהורה, ועל גבי עור נבילות וטרפות שלהם.

והלכה למשה מסיני שאחר הכתיבה פרשיות התפילין נכרכות בשערם של כל אלו, ואחר כך מכניסים בתוך הבתים והבתים נתפרים בגידם של כל אלו.

אבל אין כותבים תפילין, לא על גבי עור בהמה טמאה, ולא על גבי עור חיה טמאה, ואין צריך לומר שאין כותבים על גבי עור נבלה וטרפה שלהם. ואין נכרכים בשערם, ואין נתפרות בגידם.

הטעם שכתובת סת"ם על בעלי חיים טהורים

וזו שאילה שאל ביתוסי אחד את רבי יהושע הגרסי, מניין שאין כותבים תפילין על עור בהמה טמאה.

ענה לו רבי יהושע, שנאמר "והנה לך לאות על גיד ולקרוך בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוצאת ה' ממצרים" (שמות י"ג ט') ללמד שתהא כתובה ועשויה מהדברים המותרים לאכילה בפיך.

שאל אותו בייתוסי, אלא מעתה, על גבי עור נבילות וטרפות אל יכתבו, שהרי גם הן אסורות באכילה.

ענה לו רבי יהושע, אמשול לך משל, למה הדבר

דומה, לשני בני אדם שנתחייבו הריגה למלכות, אחד הרגו המלך בעצמו, ואחד הרגו איספקליטור [=שר הטבחים], איזה מהן משובח, הריגה אומר זה שהרגו מלך, וכמו כן נבילות וטריפות שלקו על ידי בוראן משובחות יותר¹.

שאל אותו בייתוסי, אלא מעתה מאחר שמשובחות יותר יאכלו.

ענה לו רבי יהושע, התורה אמרה, "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לזכרי פי עם קדוש אתה לה' אלקיך לא תבשל גדי בחלב אמו" (דברים י"ד כ"א), ואתה אמרת יאכלו?

אמר על כך אותו בייתוסי, קאלוס, כלומר, משובח טעם זה.

עשיית מי מלח בשבת

מי מלח רגילים לעשותם לצורך שני דברים. (א) כדי לכבש בהם ירקות, שיתקיימו זמן מרובה. (ב) כדי לטבל בהם מאכל שאוכל.

ואסור לכבש ירקות [או שאר דברים] במי מלח בשבת, כי דבר זה מתקן את המאכל, והרי זה בכלל מעבד. אבל מותר לטבל את המאכל במי מלח בשבת שכן היא דרך האכילה.

ולדעת חכמים, מאחר שכבישת מאכלים במי מלח אסורה, אסור לעשות מי מלח מרובים [=הילמין], כשיעור הנצרך לכבישה. אבל מי מלח מועטים, מותר לעשות, שכן עושים זאת רק לצורך הטיבול, שהוא דבר היתר.

ולדברי רב יהודה, רבי יוסי חולק על חכמים, ומתיר לעשות אף מי מלח מרובים.

ולדברי רבה ורבי יוחנן, רבי יוסי חולק על חכמים, ואוסר לעשות אף מי מלח מועטים. כי כל שמערב מים עם מלח בלא דבר אחר, נראה הוא כעושה זאת לעבד אוכלים, ואסור לעשות זאת, אפילו אם דעתו לערב בהם אחר כך שמן המבטל את כוחם. ואין היתר לעשות מי מלח בשבת, אלא על ידי שיערב תחילה שמן במים או במלח, ואחר כך יערב אותם במלח או במים, שכשהשמן מעורב במי מלח, הוא מחליש אותם, ומעכב עליהם מלהתערב יפה.

מי מלח עזים

רבי יהודה בר חביבא שנה ברייתא, בה מבואר,

שאין עושים מי מלח עזים, [ולכאורה איסור זה הכל מודים בו].

וביאר רבה ורב יוסף, שמי מלח עזים, הם מי מלח שהביצה צפה בהם מרוב מליחותם.

ואמר אביי שהם אלו שנתנו בהם שני שליש מלח ושליש מים.

ואמר רבי אבהו, שרגילים לעשותם למורייס של דגים.

מליחת צנון

לדעת הברייתא ששנה רבי יהודה בר חביבא וכן לדעת רב חזקיה משמו של אביי, אסור למלוח בשבת כמה חתיכות של צנון יחד, כי המלח מעבד, ומקשם, והרי זה תיקון.

ורב נחמן אמר, שמתחילה היה מולח בשבת כמה חתיכות של צנון יחד, כי היה סבור, שאין הדבר מתקן, אלא מקלקל, שהרי שמואל אמר, שהצנון, ככל שהוא חריף יותר, כך הוא מעולה, ומאחר המלח מקלקל חריפותו, היה סבור שאין המליחה נחשבת תיקון.

וכששמע מעולא, שבארץ ישראל היו מולחים צנונות הרבה יחד, למד, שהדבר מתקן אותם, ולפיכך שוב לא היה מולח בשבת אפילו שתי חתיכות של צנון יחד, אבל בשעת האכילה, היה מטבל אחת אחת ואוכל.

מליחת ביצה

לדעת הברייתא ששנה רבי יהודה בר חביבא, אסור למלוח בשבת כמה חתיכות של ביצה יחד, כי המלח מעבד, ומקשם, והרי זה תיקון.

ולדעת רב חזקיה משמו של אביי, מותר למלוח כמה חתיכות של ביצה יחד, ואין הדבר נחשב תיקון.

קליפה חימונה של אתרוג צנון וביצה

רבי יהודה בר חביבא שנה ברייתא, אתרוג צנון וביצה, אילמלא קליפתם החימונה², אינם יוצאים מבני מעיים לעולם, שהיו מתקשרים ומתקשים ונעצרים.

¹ ואם תאמר תינח מתו מאליהן, נחורות ועקורות מאי איכא למימר. ויש לומר כיון דמתו שרי, אם כן מן המותר בפיך לא דוקא, אלא ממין המותר בפיך קאמר. [תוס'].

² קליפה חימונה של ביצה, היא החלבון, ובאמת אינו נחשב קליפה אלא חלק מהביצה אלא מתוך שנשנה עם אתרוג צנון שבהם יש קליפה נקט בכולם לשון קליפה. [ע"פ רש"י]. ובאתרוג אפשר שהכוונה לקליפה עצמה שכשמשבשלים אותו יש לשלו עם הקליפה.

מליחות ימה של סדום

כשבא רב דימי, אמר, **מעולם לא טבע אדם בים של סדום** [=ים המלח], מפני שהמים מלוחים, וכח מליחתם מעכבו מלטבוע.

רב יוסף היה סבור, שרב דימי בא לומר, שדווקא אדם לא טבע שם, ולפיכך תמה, ואמר, סדום הפוכה ודברים האמורים בה הפוכים, אדם אינו טובע בים שלה, וקורות טובעות.

ואבוי ביאר, שודאי גם קורות אינן טובעות בים של סדום, ורב דימי בא לומר, שבדבר זה בלבד ים של סדום שונה משאר ימים, שאפילו אדם אינו טובע בה.

רפואת העיניים במי ים סדום בשבת

רבי ירמיה לימד את רבין, שאף על פי שהרחיצה במי ימה של סדום מרפאת את העין, מותר לרחוץ בהן עיניו כדרכו, כלומר שנותן את המים על גב העין.

כי כשעושה באופן הזה, אין ניכר שעושה לרפואה, וכשגזרו חכמים לאסור כל דבר רפואה בשבת, גזרו רק בדבר הניכר לשם רפואה, שמא יעשו תרופות על ידי שחיקת סממנים, שהיא טחינה האסורה בשבת, אבל כל שאין הרפואה ניכרת, לא גזרו.

וכל זה ברחיצה כדרך הרוחצים, אבל אסור לעשות זאת, באופן שניכר שנותן את המים לרפואת עיניו. כגון שעוצם ופותח את העיניים, כדי שיכנסו בהם המים, כי כשעושה כן ניכר שעושה לרפואה וכל דבר הניכר לשם רפואה אסור אותו חכמים בשבת.

רפואת העיניים ביין וברוק תפל

אסור לתת את היין בתוך העין, כשניכר שעושה זאת לרפואה, כלומר כשפותח וסוגר את העין, כדי שיכנס בה היין. אבל מותר לתת את היין על גב העין, שדבר זה אינו ניכר כרפואה, כי פעמים אדם עושה כן שלא לרפואה.

ורוק תפל [=רוק של מי שלא טעם כלום משניעור משנתו, ולפי שהוא חזק הוא מרפא], אסור לתת אותו אפילו על גב העין, כי גם רוק תפל רגילים לתת אותו אפילו על גב העין רק לרפואה, משום שלרחיצה הרוק הזה מאוס.

שני הדינים הללו, [נתינת יין ונתינת רוק תפל], אחד מהם אמרו אביו של שמואל, ואחד מהם אמרו לוי. ושמואל ורב מתנא ומר עוקבא, שמעו מהם

את שני הדינים הללו. ורבי זירא שמע אותם מרב מתנא וממר עוקבא.

השומע אותה שמועה משני רבותיו

מהנהגת רבי זירא יש ללמוד, שהשומע אותה שמועה משני רבותיו, רשאי לאומרה, פעם משמו של זה, ופעם משמו של זה.

שכן כששמע רבי זירא את אותה השמועה, הן מרב מתנא והן ממר עוקבא, פעם אמרה משמו של זה, ופעם אמרה משמו של זה.

נתינת קילורין על גב העין בשבת

לדברי מר עוקבא, אמר שמואל, אף על פי שאסור לעשות דבר רפואה בשבת, השורה קילורין [=רפואת עיניים] במים מערב שבת, רשאי לתת אותם על גבי העין בשבת.

כי מאחר שהוצרך לשרות מערב שבת, יש לו היכר שלא לעשות הרפואה בשבת, ואין לחוש שיבוא לעשות רפואות בשבת.

ומצד הרואה אותו נותן את הקילורין בעיניים, גם כן אין לחוש שילמד ממנו היתר לעשות רפואה בשבת, כי הרואה אינו יודע שזה נותן רפואה בעיניו, וסבור שרוחץ עיניו ביין.

ומכל מקום גם על ידי שריית הקילורין מערב שבת הותר רק לתת אותם על גב העין. אבל לתת אותם בתוך העין על ידי פתיחת העין וסגירתה אסור, כי בזה ניכר יותר שעושה לרפואה.

דברים הטובים יותר מקילורין

רבי ינאי ביקש ממר עוקבא, שישלח לו את הקילורין שהיה שמואל עושה בהן רפואת עיניים.

עשה מר עוקבא כמבוקשו, ושלח את הקילורין הללו, והוסיף לומר לו, הנני משלח לך את מה שבקשת, שלא תאמר עלי, שאני צר עין, אולם דע, שיש דברים טובים מאלו, שכן כך אמר שמואל, טובה טיפת צונן שנותן בעיניו שחרית, ורחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית, מכל קילורין שבעולם. ומבואר בבביתא, שכן אמר גם רבי מונא משום רבי יהודה.

נגיעת יד קודם נטילת ידים שחרית

לדברי רבי מונא, רוח רעה שורה על הידים שחרית עד שנוטל ידיו, ואם יגע בידו קודם נטילה באחד מהדברים הבאים: (א) עין. (ב) חוטם. (ג)

פה. (ד) אוזן. (ה) חסודא [=פציעת אזמל הרופאים]. (ו) אמה. (ז) פי טבעת [=נקב הרעל]. (ח) גיגית-שכר. הרי הוא ניזוק בו. וטוב היה לו שתיקצץ ידו, ולא תיגע באותם איברים.

דף קט

נגיעת היד בעין קודם הנטילה גורמת לעוורון.

נגיעת היד באוזן קודם הנטילה גורמת לחרשות.

נגיעת היד בפה או בחוטם קודם הנטילה גורמת להעלאת פוליפוס הוא ריח רע של פה וחוטם.

- כן פירש רש"י מתחילה, שכל הדברים הנ"ל שווים, והסיבה שלא תיגע בהם היד, היא מפני רוח רעה.

- ולבסוף פירש, שיד הנוגעת באמה ראויה להיקצץ, לא משום נגיעת שחרית קודם נטילה, אלא בכל זמן, ומשום שמביא לידי קרי. וכן, יד הנוגעת לפי טבעת ראויה להיקצץ, כשממשש בה תדיר, שמביאתו לידי חולי של תחתוניות.

הסרת רוח רעה מידי שחרית

לדברי רבי נתן, הרוח הרעה ששורה על הידים לפני נטילה נקראת בת חורין, ואינה סרה מהם, עד שירחוץ ידיו שלוש פעמים.

נתינת פוך בעיניים

הנותן פוך [=כחול] בעיניו, אם הזיקה אותן רוח רעה הנקראת בת מלך, נתינת הפוך מעבירה אותה וכמו כן נתינת הפוך מייבשת את הדמעות, ומרבה שער בעפעפים.

דברים שאינם מועילים לרפואת העין

א. לדברי מר עוקבא אמר שמואל, עשבים ששמן עליו, אינם מרפאים את העין באכילתם.

ב. כן פירש רש"י שרפואת עליו והדברים הבאים היא באכילתם. ורש"י מפרש שבכל אלו הרפואה היא בנתינתם על גבי העין כמו הדברים המבוארים לעיל.

ג. לדברי רב יוסף, כוסברתא אין בה משום רפואה. ואמר רב יוסף, כוסברתא, אפילו לי, שאני עוור, קשה היא לכאב העין, אם אוכל ממנה.

ג. לדברי רב ששת, כשות אין בהן משום רפואה.

דבר שמועיל לרפואת העין

אמר רב ששת, גרגירא [=אורה] אפילו לי שאני עוור מועילה לי.

אכילת כשות בשבת

אמר מר עוקבא אמר שמואל, כל מיני כשות מותר לאוכל אותם בשבת, אף על פי שהם מרפאים, כי באמת מיני מאכל הם.

ומבואר במשנה, שכל האוכלים אוכל אדם, אף על פי שהם מרפאים.

ורק כשות הנקרא טרוזא, מאחר שבני אדם אוכלים אותו רק לרפואה, אין אוכלים אותו בשבת.

שריקא טויה

לדעת רב חסדא, מותר לטוח את הצלי בשמן וביצים מגולגלים, גם כשהוא חם משחשיכה.

ובתנאי שאינו רותח, כי אז בנתינתם עליו הם מתבשלים.

ואין לאסור זאת משום תיקון אוכל, כי כל שראוי לאוכלו בלא תיקון, מותר לתקנו שיהיה טוב יותר.

וכן דעת זעירי, ולפיכך כשאשתו של זעירי עשתה כן לחייה בר אשי תלמידו של זעירי, ולא רצה לאכול, אמרה לו, אפילו לרבך אני עושה כן, והוא אוכל.

ומהטעם הזה, שכל דבר שראוי לאוכלו מותר לתקנו יותר, אמר זעירי, שמותר לתת יין צלול ומים צלולים במשמרת שמסננים בה יין. כי מאחר שראוי לשתות את היין והמים בלא סינון, מותר לסננם.

כן פירש רש"י דין שריקא טויה. ור"ח פירש שהכוונה למים שמסננים ממעי אבטח, ושותים, כדי לשלשל, ומותר לעשות זאת, כי הם נאכלים גם בלא סינון.

פיעפועי ביעי

לדעת רב חסדא אסור לטרוף ביצים מגולגלים בקערה בשבת, כי נראה כעומד לתת אותם בקדרה לבשלים.

כן פירש רש"י דין פיעפועי ביעי. ור"ח פירש שהכוונה לסינון ביצים לרפואה, ואסור לעשות זאת, כי אינם נאכלים בלא סינון.

לתת יין או חומץ על המכה

רוב בני אדם שנגפה ידם או רגלם בשבת, מותרים לתת יין על גבי המכה, כדי לשכך את הדם, כי דבר זה אינו רפואה ניכרת, שכן אין רגילים לתת

יין על גבי מכה.

אבל חומץ, מאחר שרגילים לתת אותו על גבי מכה לשכך את הדם, אסור לתת אותו על המכה בשבת.

וכל זה ברוב בני אדם, אבל בני מחוזה, ודומיהם, שהם מעודנים, כל דבר שהוא חזק קצת, קשה לבשרם, ומשכך את הדם, ורגילים להשתמש בו לצורך זה.

ולפיכך גם נתינת יין על גבי מכה רפואה ניכרת היא אצלם ואסורים לעשותה בשבת.

מכה על גב היד וגב הרגל

לדברי רב אדא בר מתנה אמר רב, כל המבואר לעיל, שרוב בני אדם שנגפה ידם או רגלם, אינם מותרים לתת עליה אלא יין, ובני מחוזה אסורים גם בנתינת יין, אין זה אלא במכה שבכף היד ובכף הרגל.

אבל מכה שבגב היד ובגב הרגל דינה כמכה שבחלל הגוף, שיש בה סכנת נפשות, ומחללים את השבת לצורך רפואתה. ולפיכך, מותר לתת על המכה הזו יין וחומץ, ואפילו לבני מחוזה.

מקווה ומעיין

מקווה הוא מקום שנתכנסו בתוכו מים ממקום אחר, כגון שנתאספו בתוכו מי גשמים.

ומעיין הוא מקום שנובעים מים מתוכו, ולכן מימיו נקראים מים חיים.

ומקווה ומעיין חלוקים זה מזה.

א. הזב נטהר במעיין, ולא נטהר במקווה.

שנאמר בזב, "וכי יטהר הזב מזהב וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכבס בגדיו ורחץ בשרו במים חיים וטהר" (ויקרא ט"ו י"ג).

ב. טהרת צרעת על ידי צפורים במי מעיין ולא במי מקווה.

שנאמר "ונשחט את הצפר האחת אל כלי חרש על מים חיים" (ויקרא י"ד נ').

ג. מי מעיין כשרים לקדש מי חטאת, ומי מקווה אינם כשרים לכך.

שנאמר "ולקחו לשמא מעפר שרפת החטאת ונתנו עליו מים חיים אל כלי" (במדבר י"ט י"ז).

ד. מעיין מטהר בזוחלין ומקווה באשבורן.

מעיין מטהר את הטמאים הטובלים במימיו גם

כשהם טובלים במקום זחילתו וקילוחו של המעיין, שכן זו היא דרכו של מעיין.

ומקווה מטהר את הטמאים הטובלים בו, רק במקום שמימיו מכונסים, אבל במקום זחילתו אין המקווה מטהר.

דיני הימים שבעולם

א. לדעת רבי מאיר, כל הימים שבעולם דינם כמקווה.

שנאמר, "ויקרא אלקים לַיָּמִים אֶרֶץ וּלְמָקוֹה הַיָּמִים קָרָא יָמִים וַיֵּרָא אֱלֹקִים כִּי טוֹב" (בראשית א' י'), הרי שכל אלו הנקראים ימים, מקווה מים הם נחשבים, ואינם מעיין.

ב. ולדעת רבי יהודה, הים הגדול דינו כמקווה, ושאר ימים דינם כמעיין.

כי הכתוב "ולמקוה הַיָּמִים קָרָא יָמִים" מדבר רק בים הגדול, וקורא אותו הכתוב "יָמִים" בלשון רבים, כי מעורבים בו מיני ימים הרבה, שכל הנחלים הולכים אל הים.

ומכל מקום מאחר שהכתוב מדבר רק בים הגדול, רק הים הגדול נידון כמקווה, אבל שאר ימים דינם כמעיין.

ג. ולדעת רבי יוסי, כל הימים שבעולם אינם נחשבים מים חיים אבל מטהרים בזוחלים.

אמנם הכתוב "ולמקוה הַיָּמִים קָרָא יָמִים" מדבר בכל ימים שבעולם [כדעת רבי מאיר]. ואם כן, כל הימים שבעולם, ובכללם הים הגדול, נקראו מקווה. ומאחר שהם קרויים מקווה, אינם נחשבים מים חיים, ופסולים לכל הדברים שטעונים מים חיים. כגון: (א) לטהרת זב. (ב) לצפורי מצורע. (ג) לקדש בהן מי חטאת.

אבל אינם כמקווה ממש, אלא מטהרים את הטובלים בהם גם במקום זחילתם, כמעיין, והסיבה לכך, כי כן הוא דרך הימים, שנחלים זורמים להם.

רחיצה בים בשבת

זה הכלל, כל ים שרגילים לרחוץ בו לרפואה, אסור לרחוץ בו בשבת. וכל ים שרגילים לרחוץ בו אף שלא לרפואה, מותר לרחוץ בו בשבת. ועל פי הכלל הזה יתבארו הפרטים הבאים.

א-ב-ג-ד. מי גרר. מי חמתן. מי עסיא. מי טבריא.

כל אלו אף על פי שיש מהם שהם מלוחים קצת, ומרפאים, מאחר שרגילים לרחוץ בהם בחול גם

שלא לרפואה, מותר לרחוץ בהם בשבת¹.

ה-ו. מי משרה. ימה של סדום.

מים ששורים בהן פשתן, וכן מי ים המלח, שהם מלוחים הרבה, רגילים לרחוץ בהם רק לרפואה, ולפיכך אסור לרחוץ בהם בשבת.

וכל זה כששוהה במים הרבה. אבל מי שיש לו חטטים בראשו, רשאי לרחוץ במי משרה ובימה של סדום בלא להשתהות, כי בריחה מועטת לא ניכר שעושה לרפואה, ומותר.

ז. ים הגדול.

רבי יוחנן אמר, שרחיצה בים הגדול בשבת, תלויה במחלוקת הנזכרת לעיל, בין רבי מאיר ורבי יהודה, לעניין הטבילה בים הגדול.

לדעת רבי מאיר, לעניין טבילה, הים הגדול דינו כשאר ימים, וכמו כן לעניין רחצה בו בשבת, דינו כשאר ימים, ומותר לרחוץ בו.

ולדעת רבי יהודה, לעניין טבילה, הים הגדול אינו כשאר ימים, וכמו כן לעניין רחצה בו בשבת, אינו כשאר ימים, ואסור לרחוץ בו.

- ורב נחמן בר יצחק הקשה על כך, משום שלעניין טבילה, הדבר תלוי בכך, אם הים נחשב כמקווה או כמעיין. ולעניין הרחיצה בו בשבת, הדבר תלוי אם הרחיצה בו נחשבת רפואה ניכרת. ומאחר שבכל דין יש סברות שונות, אין להשוות את שני הדינים הללו.

ורב נחמן בר יצחק אמר, שכל הימים שווים בדין זה. לשהות בהם אסור, כי בכך ניכר שרוחץ בהם לרפואה, ובלא שהייה, הדבר מותר.

- והקשו על דבריו, שכן מתוך הברייתא יש ללמוד, שיש אופן, שמותר לרחוץ בים ואף לשהות בו.

ומסקנת הגמרא, שבמקומות יפים שבים הגדול שרגילים לרחוץ בהם גם בימות החול, מותר לרחוץ בשבת ואפילו לשהות, כי לא ניכר שעושה זאת לרפואה. ובמקומות רעים שבים הגדול, שרגילים לרחוץ בהם רק לרפואה, אסור לרחוץ בהם בשבת בשהייה מרובה.

מקומות שצוותה תורה לקחת אזור

א. קרבן פסח במצרים.

בעניין הקרבת פסח מצרים נאמר "ולקחתם אגדת אזור וטבלתם בדם אשר בסוף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסוף ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר" (שמות י"ב כ"ב).

ב. שריפת פרה אדומה.

בעניין שריפת פרה אדומה נאמר, "ולקח הכהן עץ ארז ואזור ושני תולעת והשליך אל תוך שרפת הפרה" (במדבר י"ט ו').

ג. טהרה מטומאת מת.

כן בעניין טהרת טומאת מת נאמר, "ולקחו לשמא מעפר שרפת החסאות ונתן עליו מים חיים אל כלי. ולקח אזור וטבל בפנים איש טהור והזה על האהל ועל כל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם ועל הנגע בעצם או בחלל או בפת או בקבר. והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחסאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב" (במדבר י"ט י"ז-י"ט).

מהו האזור האמור בתורה

א. לדעת רב יוסף, אזור הוא מה שהיה נקרא בזמנו אברתא בר המג. ויש מפרשים שהכוונה לזה הגדל במקום גמי.

ב. ולדעת עולא, אזור הוא מה שהיה נקרא בזמנו מרוא חיורא, והוא אחד ממניי המנתה.

ופעם כשנזדמן עולא לבית רב שמואל בר יהודה, והביאו לפניו מרוא חיורא, אמר שזהו אזור הכתוב בתורה.

ג. ולדעת רב פפי, אזור הוא מה שהיה נקרא בזמנו שומשוק.

ואמר רב ירמיה מדיפתי, שכן מסתבר, שהרי שנינו שמצוות אזור היא באגודה של שלושה קלחים ובכל קלח שלושה גבעולים והשומשוק הוא המצוי כן.

אכילת אזורבין בשבת לרפואת קוקיאני

יש חולי של תולעים בבני מעים הנקרא קוקיאני והוא בא על ידי אכילת קמח שעורים, שעברו עליו ארבעים יום משנטחן.

ותקנתו, שיאכל אזורבין בשבעה תמרים שחורים, ואזורבין זה הוא הנקרא אברתא בר הינג. יש מפרשים שהכוונה לאזורבין הגדל בין הקוצים.

ומבואר במשנתנו, שמאחר שאזורבין אינו מאכל

בריאיים ורק הלוקים בקוקיאני אוכלים אותו, לפיכך מי שאוכל אותו, ניכר שאוכל אותו לרפואה, ולכן אסור לאכול אותו בשבת.

אכילת יעזר בשבת לרפואת ארקתא

יש חולי של תולעים בכבד הנקרא ארקתא, והוא בא על ידי אכילת אחד מארבעת הדברים הבאים על קיבה ריקה, ושתית מים אחריהם. ואלו הם: (א) אומצא [=בשר בגחלים]. (ב) בשר שמן. (ג) אגוז. (ד) לולבי תילתן.

ותקנתו, שיאכל יעזר בשבעה תמרים לבנים, ויעזר זה הוא הנקרא פותנק [=סוג של נענה].

ומבואר במשנתנו, שמאחר שהרבה אוכלים יעזר גם כשהם בריאים. מי שאוכל אותו, אינו ניכר שאוכל אותו לרפואה, ולכן מותר לאכול אותו בשבת.

רפואות נוספות לארקתא

נתבאר, שמי שלקה בארקתא, תקנתו שיאכל יעזר בשבעה תמרים לבנים.

והובאו בגמרא רפואות נוספות לארקתא, וכל רפואה נוספת אמורה למי שלא נתרפא ברפואה שהביאו קודם לה, או שלא היה יכול לעשות את הרפואה שהביאו קודם לה. כי כל המוקדם ברישמה להלן עדיף מהמאוחר לו. ואלו הן הרפואות כפי סדרן.

ב. יבלע שחלים לבנים.

ג. ישב בתענית, ולאחר התענית ימצוץ היטב, שומן של אבר אחד של בשר שמן שנצלה על גבי גחלים.

- ויש אומרים שיחד עם זה יגמע חומץ.

- ויש אומרים שלא יגמע חומץ, כי הדבר מזיק לכבד.

ד. יקח קליפה של סנה, שגרדו אותה מהסנה מלמעלה למטה.

שכן היא מועילה שיצאו התולעים מנקביו. אבל אם היתה מגורדת מלמטה למעלה היתה גורמת שיצאו התולעים מפיו.

ויבשל את הקליפה הזו.

- יש גורסים שיעשה זאת בין השמשות,

¹ והא דתנן בפרק חבית, הרוחץ במי מערה במי טבריא, ודייק בגמרא, דיעבד אין לכתחילה לא, התם מיירי ברוחץ בגומא, דדמיא למרחץ, אבל בנהר מותר לכתחילה ... ורבינו נסים כתב במגילת סתרים, דהא דקתני הרוחץ, דיעבד אין לכתחילה לא, משום מי מערה, אבל במי טבריא אפילו לכתחילה שרי ... [תוס'].

כשהשמש שוקעת.

- ויש גורסים שיעשו זאת בבית שכוניו, שלא יריח הוא עצמו את ריח הדבר, כי מזיקו.

ולמחרת ישתה את התבשיל הזה.

- יש גורסים שכששותה אותו יסתום נחיריו, כדי שלא יריח את ריחו.

- ויש גורסים שכששותה אותו יסתום נחיריו ונקבי אוזניו, שלא יצא כוח המשקה מגופו.

וכשנפנה לצרכיו, יפנה במקום שנחתך הדקל.

שתיית אבוברועה בשבת

להינצל משתיית מים מגולים

מי ששתה מים מגולים, נחשב כמי שנעשה חולה מסוכן, משום שנחשים רגילים להטיל את ארסם במים מגולים, ונמצא ששתה זה ארס נחש.

ותקנתו, שישתה אבוברועה, הוא הנקרא בלשון הגמרא חומטריא, מין עץ הגדל כמקל יחידי, כלומר גזע בלא ענף.

ומבואר במשנתנו, שמאחר שהרבה שותים ממנו כשהם בריאים, מי ששותה אותו, אינו ניכר שעושה זאת לרפואה, ולכן **מותר** לשתותו בשבת.

רפואות נוספות לשתיית מים מגולים

נתבאר, שמי ששתה מים מגולים, תקנתו שישתה אבוברועה.

ומי שאין לו אבוברועה, או ששתה אבוברועה ולא הועיל לו, יעשה את אחת מהרפואות הבאות.

א. יקח חמישה ורדים וחמש כוסות שכר, ויתן הוורדים בשכר, ויבשל הכל יחד, עד שיהיה התבשיל הזה כשיעור אנפק [=רביעית הלוג], **וישתה אותו.**

ב. אימו של רב אחדבוי בר אמי עשתה לאדם אחד רפואה כזו, מוורד אחד וכוס אחת של שכר, שבשלה אותם יחד, והשקתה אותו. ומלבד זאת הסיקה תנור, וגרפה ממנו את הגחלים, שיתקרה מעט, ונתנה בתוכו לבינה, שיוכל אותו אדם לשבת בתוך התנור, וישב בו. ועל ידי מה שעשתה לו, הקיא אותו אדם את הארס שבלע, ויצא ממנו הארס כעלה [=הוצא] ירוק של לולב.

ג. לדברי רב אויא, ישתה רביעית של חלב מעז

לבנה.

ד. לדברי רב הונא בר יהודה, יקח אתרוג מתוק, ויחקק בתוכו, וימלא את החקק בדבש, ויניחנו על גבי גחלים לוחשות, כדי שיצלה האתרוג בדבש, ויאכלנו.

ה. לדברי רבי חנינא, ישתה חצי לוג [=פלגא ריבעא] **של מי רגלים בני ארבעים יום.**

יש מפרשים, שהכוונה למי רגלים שעברו עליהם ארבעים יום. ויש מפרשים, שהכוונה למי רגלים של תינוק בן ארבעים יום.

ו-ז-ח. לדברי רבי יוחנן, ישתה אניגרונ [=מי תבשיל תרדים] **או אבנור** [=מי תבשיל עשב הנקרא בנגרי] **או תירייקה** [=צרי].

ושלושת הדברים הללו מועילים גם לרפא מי ששתה מים מגולים וגם להציל מכשפים.

רפואות מי רגלים בני ארבעים יום

לעיל נתבאר, שלדברי רבי חנינא, מי רגלים בני ארבעים יום, הם רפואה לשתיית מים מגולים.

אמנם לא רק לדבר זה הם רפואה, אלא לארבעה דברים, ולכל אחד מהם השיעור הוא שונה.

א. מי שעקצתו צרעה, שותה ברזינא, הוא כוס קטן מאוד, מאותם מי רגלים ומתרפא. בערוך פירש שהוא כוס קטן שיש בו **שמינית הלוג**.

ב. מי שעקצו עקרב, שותה רביעית הלוג מאותם מי רגלים ומתרפא.

ג. מי ששתה מים מגולים, שותה חצי לוג [=פלגא ריבעא] מאותם מי רגלים ומתרפא.

ד. שתיית לוג [=ריבעא] **שלם** מאותם מי רגלים, **טובה להציל אף מכשפים.**

רפואות בליעת נחש

מי שבלע נחש חי, יאכילו אותו כשות במלח ויריצו אותו שלושה מיל, ועל ידי זה יתיש כוחו, יתחמם, וימות הנחש בתוכו.

- וכשרב שימי ראה אדם אחד שבלע נחש, עשה רב שימי עצמו כפרש, ותפסו לאותו אדם, וייסר אותו, וגם האכילו כשות, והריץ אותו שלושה מיל, ועל ידי הפחד והחימום והמרוצה, מת הנחש בתוכו, ויצא ממנו חתיכות חתיכות.

- ויש אומרים שרב שימי עצמו בלע נחש, ובא אליהו ונדמה לו כפרש, ועשה לו כני"ל, ועל ידי זה מת הנחש בתוכו, ויצא ממנו חתיכות חתיכות.

רפואות מי שנשכו נחש

מי שנשך אותו נחש, רפואתו, שיקחו עובר ממעי חמורה לבנה, ויקרעוהו, ויושיבוהו עליו. אולם דבר זה מועיל, רק אם לא נמצאת האם טרפה.

דף קי

נשיכת נחש מחמת נידוי חכם אין לה רפואה

ישראל אחד הנקרא בר קשא דפומבדיתא, היה ממונה למלך, ונשכו נחש.

ובפומבדיתא היו שלוש עשרה חמורות לבנות. ומאחר שנתבאר, שרפואת נשיכת נחש היא על ידי עובר של חמורה לבנה שאינה טריפה, הביאו לו את העוברים של החמורות הלבנות הללו, וכולם לא הועילו לו, כי כל עובר שהביאו לו, נמצאת אמו טריפה.

היתה עוד חמורה לבנה אחת בצד אחד של פומבדיתא, ועד שהלכו להביאה, טרף אותה אריה.

אמר על כך אבוי, שמה עבר זה על נידוי חכמים, ונחש הנושך על כך אין לו רפואה, שנאמר "חֲפֹר גִּוְעָץ בּוֹ יִפּוֹל וּפְרָץ גָּדָר יִשָּׁקְנוּ נָחָשׁ" (קהלת י"ח), ולכן לא נמצאה לו רפואה.

אמרו לאבוי, אמנם כן רבינו, כך היה הדבר, שכשרב נפטר [=נח נפשיה], גזר רב יצחק בר ביסנא, שיהיו ממעטים בשמחה אותה שנה, ולא יהא אדם מביא לבית המשתה הדס וענפי דקלים שקשורים בהם פעמונים, שהיו רגילים לשמוח בהם לפני החתן והכלה.

ואותו אדם עבר על כך והביא את הדברים הללו לבית משתה החתונה. לכן נענש שנשכו נחש ומת¹.

הצלת מי שנחש נכרך עליו

מי שנחש נכרך עליו, יכנס למקום מאגר מים, ובכך יגרום לנחש לעלות עליו כלפי מעלה.

¹ במסכת קידושין דף ע"ב מבואר שכשמת רב יהודה נולד רבא, ורבא היה חבירו של אבוי, ורב יהודה היה תלמידו של רב, ואם כן מסתבר שאבוי נולד אחר מות רב, ונמצא שמעשה זה שהיה בזמן אבוי, היה שנים הרבה אחר מות רב, ואם כן רק לאחר שנים רבות נענש אותו אדם שעבר גזרת רב יצחק בר ביסנא. וי"ל בדבר.

ואין לאסור זאת מטעם שהדבר נראה כרפואה, שהרי הכרשינין קשים לשיניים, ואם כן מסתבר שאינו אוכל אותם כשאר מאכלים, שהרי הם מזיקים, אלא בוודאי אוכל אותם משום שנצרך להם לרפואת המעיים, ואם כן ניכר שעושה לרפואה.

והסיבה שאין לאסור זאת, כי למעשה הרבה בריאים אוכלים כרשינין גם שלא לרפואה, וכל שהרבה בריאים אוכלים אותו שלא לרפואה, **מותר** לאוכלו גם לרפואה.

שתיית מי צלף בחומץ בשבת לרפואה

מותר לשתות מי צלף בחומץ בשבת אף לרפואה. והסיבה לכך, כי הרבה בריאים שותים זאת שלא לרפואה. וכל שהרבה בריאים שותים אותו שלא לרפואה, **מותר** לשתותו גם לרפואה.

שתיית מי רגלים בשבת לרפואה

אסור לשתות מי רגליים בשבת לרפואה. והסיבה לכך, כי בני אדם אינם שותים מי רגלים כשאר משקים, אלא שותים הם מי רגלים רק לרפואה. ואם כן, כששותה מי רגליים, ניכר שעושה זאת לרפואה, ואסרו חכמים לעשות בשבת, כל דבר שניכר שהוא לרפואה.

שתיית מי דקלים בשבת כדי לשלשל

מי שהוא עצור, יש לו תקנה שישלשל, על ידי שיתנה מי דקלים, הם מי מעיין היוצא מבין שני דקלים ידועים שהיו בארץ ישראל.

והיתה במים הללו סגולה, שהשותה מהם כוס אחד, זבל שבמעיו מתרפה. והשותה מהם כוס שני, משלשל הרבה. והשותה מהם כוס נוסף, המים יוצאים צלולים כמו שנכנסו, כי מעיו כבר נוקו לגמרי על ידי שתי הכוסות הראשונות.

ומבואר במשנתנו, שמאחר שאין בריאים רגילים לשתות מים אלו, **כשחולה שותה אותם לרפואה, רפואתם ניכרת, ולכן אסור לו לשתותם בשבת.**

אבל מי שאינו חולה, מותר לשתות מים אלו להרוות צמאונו.

שתשמש לפניו עם בעלה, ובכך תתגנה עליו.

- ויש אומרים שלא תעשה כן, כי אם תשמש לפניו, יתגבר יצרו. ותקנתה שתקח משערותיה ומצפורניה, ותזרוק בו, ותאמר את המילים "דישתנא אנא" [=דרך נשים לי].

הצלת אשה שנכנס בה נחש

כשהנחש מתאווה לאשה, הוא נכנס בה כולו, באותו מקום.

ותקנתה, שיפסקו את רגליה זו מזו, ויושיבוה על שתי חביות, כשמקצתה על זו ומקצתה על זו, כדי שיפתח רחמה.

ויביאו בשר שמן, ויתנוהו על גבי גחלים, כדי שיעלה ריחו.

וכן יביאו סל מלא שחליים², ויין שיש לו ריח טוב, ויושיבוהו על גבי הקרקע תחת מושבה, ויערבו את היין והשחליים יחד, כדי שיעלה ריחם.

ויתנו צבת בידה, שכשהנחש יריח את הריח, יצא ותתפסנו בצבת.

ויקחוהו, וישרפוהו באש, שאם לא יעשו כן, יבוא עליה פעם נוספת.

אכילת טחול לרפואת שנים בשבת

מי שחש בשיניו בשבת, מותר לאכול טחול, שהוא מועיל לשיניים.

ואין לאסור זאת מטעם שהדבר נראה כרפואה, שהרי הטחול קשה לבני מעיים, ואם כן, אין אוכלים אותו כשאר מאכלים, ואם אכל, מסתבר שאוכל אותו משום שנצרך לו לרפואת השיניים, ואם כן ניכר שעושה לרפואה.

והסיבה שאין לומר כן, כי למעשה הרבה בריאים אוכלים טחול שלא לרפואה, וכל שהרבה בריאים אוכלים אותו שלא לרפואה, **מותר** לאוכלו גם לרפואה.

אכילת כרשינין לרפואת בני מעיים בשבת

מי שחש במעיו בשבת, מותר לאכול כרשינין, שהם מועילים לרפא את בני המעיים.

וייכפה סל מעל ראש הנחש, ויקרבנו לאט לאט לצד הנחש, שלא ירגיש שהסל הוא חלק נפרד מהאדם.

וכך הנחש יעלה מהאדם לסל, וכשיהיה הנחש על הסל, ימהר האדם, ויזרקנו למים, ויברח.

אבל לא יאחז את הנחש בידו, או ינתקנו ממנו בחזקה, כי אם יעשה זאת, יכעוס עליו הנחש וישכנו.

הצלת מי שנחש מקנא בו

כשנחש כועס על אדם, הוא רודף ומחפש אחריו, על ידי שמריח ריח פסיעותיו.

ולפיכך אם יש עם הנרדף אדם נוסף, יבקש ממנו שירכיבו עליו ארבע אמות, כדי שיפסקו פסיעותיו בקרקע, ולא יוכל הנחש למצוא אותו.

ואם אין עמו אדם נוסף, ידלג חריץ של מים. ואם אין חריץ מים, יעבור את הנהר.

ואם ארע הדבר בלילה, ואינו יכול ללכת לדרכו, יתן את מיטתו על גבי ארבע חביות, כדי שיהיה גבוה ורחוק מהקרקע, ולא יריח הנחש את ריחו, ואף אם יריח, לא יוכל לעלות אליו מהרה.

ויעשה זאת במקום גלוי בלא גג כדי שלא יעלה הנחש דרך הגג, ויפיל עצמו עליו.

ויביא ארבעה חתולים, ויאסרם בארבעה רגלי מיטתו, ויתן שם ענפים וקסמים וכל דבר המקשקש ומשמיע קול, וכשיבוא הנחש, ירגישו בו החתולים, ויאכלוהו.

הצלת מי שנחש רץ אחריו

מי שנחש רודף אחריו, ירוץ לבין החולות, שאין הנחש יכול לרוץ שם, ויחזור הנחש לאחוריו.

אשה שראה אותה נחש

אשה שראה אותה נחש, ואינה יודעת אם מתאווה לה או לא, תפשוט בגדיה, ותשליכם לפניה. אם נכרך בהם, סימן הוא שמתאווה לה. ואם לאו, אינו מתאווה לה.

- יש אומרים שכשהוא מתאווה לה, תקנתה,

¹ לחש בעלמא הוא. [רש"י].

² משמע הכא דהנחש אוהב שחליים ... ואם כן יש בהן משום גילוי, ובפרק שני דמסכת עבודה זרה אמר, דשחליים אין בהם משום גילוי. (א) ויש לומר [דשחליים ממש יש בהם משום גילוי] והתם [דקאמר אין בהם משום גילוי], לא ממש שחליים קאמר, אלא בהנך דאמר התם, וכן היו עושין בערבי שבתות בצפורי, [ונתנין חומץ לתוך גריסין], והיו קורין אותו שחליים. (ב) אי נמי [שחליים ממש כשהם בפני עצמם אין בהם משום גילוי, שכשהם בפני עצמם, אין הנחש אוהב אותם], ובשילהי נדרים מייירי דהוה ביה חלא, כדמסקין התם במסכת עבודה זרה אבל אית בהו חלא, מיגרין בהו, והכא נמי חמרא מיגרין בהו. [תוס'].

רפואה נוספת לשלשל

נתבאר, ששתיית מי דקלים מועילה לשלשל, ואמר עולא, שבעבורו שתיית שכר בבלי מועילה יותר משתיית מי דקלים.

ואמרו ששתיית שכר מועילה למי שלא שתה שכר במשך ארבעים יום קודם שתיה זו.

שתיית מי דקרים בשבת כדי לשלשל

בברייתא מבואר, שמי דקרים דינם כמי דקלים, ואין לשנות אותם לרפואה בשבת. ונאמרו כמה ביאורים בגמרא, מה הם מי דקרים.

יש אומרים שמי דקרים הם מי דקלים הנזכרים לעיל. ושני שמות יש להם. (א) מי דקלים, על שם הדקלים שיוצאים מביניהם. (ב) מי דקרים, על שם שדוקרים את המרה.

ולדעת רב יוסף, מי דקרים הם השכר הנקרא זיתום המצרי¹, שנותנים בו שליש שעורים, ושלש כרכום, ושלש מלח, ונקרא מי דקרים, על שם שדוקרים את החולי.

ולדעת רב פפא, מי דקרים הוא משקה שנותנים בו שליש חטים, ושלש קורטמי [=כרכום], ושלש מלח.

ושלא תחליף בין דברי רב יוסף לדברי רב פפא, יהא שם הכלי סיסאני [=כלי שנותנים בו תמרים] לך לסימן. שכלי זה יש בו שני סמכיים, וכמו כן, רב יוסף שיש בשמו סמ"ך, אמר שעורים, [כמו שעורים]².

והשוותה משקה זה בין פסח לעצרת. אם הוא עצור, מתרפים מעי. ואם הם רפויים, נעצרים.

שתיית כוס עיקרין בשבת

כוס של עקרין הוא משקה שכותשים לתוכו עיקרי ירקות ובשמים.

ויש שני מינים של כוס עקרין. האחד מיועד לרפואת זבה, והאחד מיועד לרפואת ירקון.

ומכל מקום שניהם אין רגילים לשותתם בריאים, ולפיכך השותה אותם לרפואה, רפואה ניכרת היא, ואסורה בשבת.

כוס עקרין לרפואת זבה

כוס עקרין לרפואת זבה נעשה על ידי שלושה מינים, מכל אחד מהם משקל זוז, ואלו הם. (א) קומא אלכסנדריא [=שרף אילנות של אלכסנדריא].

(ב) גביא גילה [=אלום. צריף]. (ג) כורכמא רישקא [=כרכום הגדל בגינות].

ושוחקים את שלושת המינים הללו ביין, ונותנים לזבה לשתות, ומתרפאה.

ואינה נעשית עקרה מליד, כי היין מפגי חוזקם של סמנים, ואינם עושים לה דבר מלבד הרפואה.

כוס של עקרין לרפואת ירקון

כוס של עקרין לרפואת ירקון נעשה על ידי שני מינים מתוך השלושה הנ"ל.

ושוחקים אותם בשכר, ונותנים לחולה לשתות, ומתרפא.

אולם מלבד רפואתו מחולי הירקון הסמנים הללו גורמים לו שיהיה עקר מלהוליד.

ובסוף הסוגיה יתבאר בעזה"י, שמאחר שרפואה זו מעקרת, אינה מותרת לכל, ושם יתבאר למי היא מותרת.

סיכה בשמן עיקרין בשבת

אף שאסור לשתות כוס של עקרין בשבת, כפי שנתבאר, מותר לסוך שמן עקרין שלא לרפואה.

רפואות לזבה

א. נתבאר, שרפואת הזבה היא שתיית מי עקרין.

והובאו בגמרא רפואות נוספות לדבר. וכל רפואה נוספת אמורה למי שלא נתרפאה ברפואה שהובאה קודם לה, או שלא היתה יכול לעשות את הרפואה שהובאה קודם לה. שכל המוקדם ברשימה להלן עדיף מהמאוחר לו. ואלו הן הרפואות כפי סדרן.

ב. יקחו בצלים פרסים [שהם גדולים], שממלאים שלושה כלים הקרויים קפיזי, [שכל אחד מכיל שלושה לוגין סה"כ תשעה לוגין], ויבשלו את כל הבצלים הללו ביין, וישקו את הזבה, ויאמרו לה, "קום מזוביד", כלומר חדלי מהזיבה.

ג. יושיבו את הזבה בפרשת דרכים, ויתנו לה לאחוז בידה כוס יין, ויבוא איש מאחוריה בלא שתרגיש, ויבהילנה, שיאמר לה בפתאומיות "קום מזוביד".

ד. יקחו מלא אגרוף כמון ומלא אגרוף מוריקא [=כרכום], ומלא אגרוף שביליתא [=תלתן, חילבה], ויבשלו אותם ביין, וישקו את הזבה, ויאמרו לה, "קום מזוביד".

ה. יקחו ששים מגופות של חבית, וישרו אותם במים, ולאחר שנימוחו, ישפשו אותם בה, ויאמרו לה "קום מזוביד".

ו. יקחו עשב פשיטנא, [נשיאו גדל בקומה אלא חולך ומתפשט על גבי קרקע], ויבשלו אותו ביין, וישפשו אותו בה, ויאמרו לה "קום מזוביד".

ז. יקחו חרגונה דהיגתא רומיתא [=מין עשב הנקרא חרגונא, הגדל אצל הקוצים הקרויים היגי רומית], וישרפו אותו. וכשיעשו זאת בקיץ, יקחו את עפרו בבגדי [כיתנא] פשתן בלואים. וכשיעשו זאת בחורף, יקחו את עפרו בבגדי [עמרא] צמר בלואים³.

ח. יחפרו שבע גומות, וישרפו בכל הגומות זמורות של כרם צעיר, שהוא עדיין ערלה, ויתנו בידה כוס של יין, ותשב על אחת הגומות, ויעמידו אותה מגומא זו, ויושיבו אותה על זו, ושוב יעמידו אותה מזו, ויושיבו אותה על זו, וכן יעשו על כל הגומות, ועל כל עמידה, [כלומר בכל פעם שיאמרו לה לעמוד], יאמרו לה "קום מזוביד".

ט. יקחו קמח סולת ויסוכו אותו ממנו מחציה ולמטה ויאמרו לה "קום מזוביד".

י. יקחו ביצה של בת יענה וישרפו אותה. וכשיעשו זאת בקיץ, יקחו את העפר בבגדי [כיתנא] פשתן בלואים. וכשיעשו זאת בחורף, יקחו את העפר בבגדי [עמרא] צמר בלואים⁴.

יא. יפתחו לה חבית יין שתהא מיוחדת לה כלומר יין הרבה תשתה תמיד.

יב. יתנו לה לאחוז שעורה הנמצאת בגללי פרדה לבנה. אם תאחז אותה יום אחד, [וי"ג אם תאחז גרגיר אחד], תפסוק מזובה שני ימים. ואם תאחז אותה שני ימים, [וי"ג אם תאחז שני גרגירים], תפסוק מזובה שלושה ימים. ואם תאחז אותה שלושה ימים, [וי"ג אם תאחז שלושה גרגירים],

¹ כן פירש רש"י, שרב יוסף בא לבאר מה הם מי דקרים שאסור לשתותם בשבת. והקשה על כך רבינו תם, מהמבואר בפרק האחרון במסכת, שמותר לשתות זיתום המצרי בשבת. ורבי"א פירש, שרב יוסף לא בא לבאר מה הם מי דקרים האסורים בשבת, אלא בא לומר דבר נוסף שמועיל לשלשל כמו שיכרא בבלאי. [עיי' תוס'].

² ולא קאמר וסימניך סמך סמך כדאמר בשילהי במה אשה, משום דשערי לא כתיב בסמך. [תוס'].

³ ולא נתבאר מה יעשה עימם. ויל"ע אם יאכילו אותם, [על ידי בישול], או ישקו אותם, [על ידי עירוב במשקה], או ישפשו בהם, או תלך בהם.

⁴ ולא נתבאר מה יעשה עימם. ועיין בהערה לעיל.

תפסוק מזוזה לעולם.

רפואות לירקון

א. נתבאר, שרפואת הירקון היא שתיית מי עקרין.

והובאו בגמרא רפואות נוספות לדבר, וכל רפואה נוספת אמורה למי שלא נתרפא ברפואה שהביאו קודם לה, או שלא היה יכול לעשות את הרפואה שהביאו קודם לה. ואלו הן הרפואות כפי סדרן.

ב. יקחו ראש של דג הנקרא שיבוטא, שהוא מלוח, ויבשלו אותו בשכר, וישתה אותו, ויתחמם, ויצא ממנו החולי.

ג. יקחו ציר של חגבים, ואם אין להם, יקחו ציר של עופות קטנים, ויכניסו אותו לבית המרחץ, וישפשפו אותו בהם, ויתחמם. ואם אין בית מרחץ, יעשו זאת כשיעמידו אותו בין תנור לכותל, שהוא מקום חם, שיזיע, ויצא ממנו החולי.

ד. רבי יוחנן אמר, שרפואתו של ירקון בחימום, על ידי שיעטפו אותו יפה בסדינו, או בסדין של אחר החולה בחולי זה, ובכך יתחמם, ויצא ממנו החולי. וכשרב אחא בר יוסף חלה בזה, עשה לו רב כהנא רפואה זו של סדין ונרפא.

ה. יביאו את שלושת המינים הבאים: (א) תמרים פרסייתא הם תמרים טובים המתבשלים יפה, שכל האוכל שלהם נפרש מהגרעין. (ב) שעוה צפה ונוטפת מכורת שנתמלאה ועודפת. (ג) וכן מין בשמים הנקראים אהל אדום. מכל אחד מהמינים הללו יקחו כמות הממלאה שלושה כלים הקרויים קפיזי, [שכל אחד מכיל שלושה לוגין סה"כ מכל מין יבוא תשעה לוגין], ויבשלו הכל בשכר, וישתה אותו, ויתחמם, ויצא ממנו החולי.

ו. יקחו עייר בן אתון, ויגלחו את החולה באמצע ראשו, ויקיזו את העייר במצחו, שישפך הדם על מקום התגלחת שבראש החולה, ויתחמם, ויצא ממנו החולי. אך יזהרו, שלא יכנס מדם זה בעיניו של החולה.

ז. יקחו ראש של איל כבוש בחומץ או בציר, ויבשלו אותו בשכר, וישתה, ויתחמם, ויצא ממנו החולי.

ח. יקחו דבר אחר [=חזיר] שהוא טלוא ומנומר

בחברבורות, ויקרעו אותו, ויתנוהו על לבו של החולה, ויתחמם, ויצא ממנו החולי.

ט. יקחו כרשינין מאמצע הערוגה, שהם חריפים, ויאכל אותם, ויחממוהו, ויצא ממנו החולי.

ומעשה בישמעאלי אחד שחלה בחולי זה, ואמר לבעל גינה אחת, קח את גלימתי, ותן לי ארוגת כרתי. נתן לו, ואכל. חזר הישמעאלי ואמר לבעל הגינה, השאילני גלימתך, ואישן בה מעט. נכרך בה, וישן. ועל ידי אכילת הכרתי והשינה כשהוא כרוך בגלימה, נתחמם הרבה, ויצא ממנו החולי. ומרוב החום שנתחממה הגלימה מזיעתו, כשקם, נפלה ממנו הגלימה ונתפוררה לחתיכות דקות.

איסור סירוס

בעניין הדברים הפסולים להקרבה נאמר, "וַיִּמְעוֹד וְקָתוּת וְנִתְּנָה וְכָרוּת לֹא תִקְרִיבוּ לַה' וְבִאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ" (ויקרא כ"ב כ"ד).

וכדי ללמד שאסור לסרס בהמות, לעשותן מעוכות כתותות נתוקות וכרותות, די היה לכתוב בסוף הכתוב "וְלֹא תַעֲשׂוּ".

ואין לומר שכשהוסיף הכתוב לומר "וְבִאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ", בא ללמד, שרק בארץ הדבר אסור. שכן כל מצוות שאינן תלויות בארץ, נוהגות בכל מקום.

והכתוב "וְבִאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ", בא ללמד, שלא רק בהמות אסור לסרס, אלא כל בעלי חיים שבארץ אסור לסרס.

וללמד איסור סירוס בכל בעלי חיים, די היה לכתוב "ובארץ" ללא תַעֲשׂוּ, ומתוך כך שנאמר "וְבִאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ", אותיות "כס" יתירות, נדרשות, שאף בכם לא תעשו את הדבר הזה, ומכאן שהסירוס אסור גם באדם.

חולה בירקון שמותר לו לשתות כוס עקרין

נתבאר, שמי שחלה בירקון, רפואתו שישתה כוס עקרין, ועל ידה מתרפא מחוליו, אבל נעקר מלהוליד.

ומאחר שאסור לאדם לסרס עצמו להיות עקר¹, כפי שנתבאר לעיל. ודאי לא כל חולה בירקון מותר

בשתיית כוס עקרין, שלא יעשה עצמו עקר. ולהלן יתבאר בעזה"י, לאיזה חולה ירקון מותר לשתות כוס עקרין.

א. מתחילה רצו לומר, שכל חולה בירקון מותר בשתיית כוס עקרין.

כי לא אסרה תורה סירוס אלא בעושה באותו מקום עצמו, שהסירוס בא באופן ישיר, כמו מיעוד וכיתות האמורים בתורה. אבל השותה כוס עקרין, אינו עושה הדבר באותו מקום, אלא שותה כדרכו, והסירוס נעשה מעצמו.

והביאו ראיה לכך, מדברי רבי יוחנן, שהתיר לסרס תרנגול על ידי נטילת כרבלתו שבכך הוא מסתרס מאיליו.

ודחו זאת, כי באמת, בנטילת הכרבלת אין התרנגול מסתרס כלל, אלא מאחר שניטל הודו, הוא מתאבל עליו, ואינו משמש, אבל סירוס ממש, אפילו כשהוא בא ממילא אסור הוא.

ב. שוב אמרו, שהחולה שמותר לו לשתות כוס עקרין, הוא חולה סריס.

שמאחר שכבר נסתרס, שוב אינו אסור לשתות כוס עקרין.

דף קיא

ודחו זאת, כי גם מי שנסתרס פעם אחת, אסור לסרסו פעם נוספת, כפי שיתבאר בעזה"י להלן.

ג. שוב אמרו, שהחולה שמותר לו לשתות כוס עקרין, הוא חולה זקן.

שמאחר שכבר פסק מלהוליד, שוב אינו אסור לשתות כוס עקרין².

ודחו זאת, כי באמת אפילו מי שהוא זקן, ופסק מלהוליד, ראוי לחזור לנערותו על ידי רפואה. וכן היה עם רבי יוחנן, שלאחר שהזקין, חזר לנערותו על ידי רפואות. ואם כן, זקנה אינה מבטלת את כוח ההולדה, ואין להחשיב את הזקן כמי שאינו ראוי להוליד.

ד-ה-ו. שוב אמרו, שהחולה שמותר לו לשתות כוס עקרין, הוא אשה חולה.

שמאחר שאינה מצווה בפריה ורביה, אינה אסורה בסירוס.

ויישוב זה עולה יפה כדעת חכמים, האומרים כן,

¹ ואם תאמר, אפילו לא אסור סירוס, תיקשי ליה, דליתסר משום פריה ורביה. וכי תימא משום דהוי מצי לשנויי ביש לו בנים, הא משמע בסוף הבא על יבמתו ... דאי הוה מיפקדה אפריה ורביה לא הוה שתיא סמא דעקרתא אף על גב דהוי לה שתי נקבות ושני זכרים משום בבקר זרע [את] זרעך ולערב אל תנח ירך ... ויש לומר, דמסירוס ניחא ליה למפרך, משום דאיכא למאן דאמר ... כיון דקיימא פריה ורביה תו לא צריך. [תוס'].

² הכא לא שייך למיסר משום מסרס אחר מסרס דזקנה לאו סירוס היא. [תוס'].

שאשה אינה מצווה בפריה ורביה, שנאמר, "וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹקִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹקִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֶׁהָ וַיֹּרְדוּ בְּדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הַרְמֵשֶׁת עַל הָאָרֶץ" (בראשית א' כ"ח), ללמד, שרק האיש, שדרכו לכבש, מצווה בפריה ורביה.

אבל לא כדעת רבי יוחנן בן ברוקא, האומר, שגם האשה מצווה על כך, שכן הציווי נאמר בלשון רבים לשניהם "פְּרוּ וּרְבוּ".

ויש נשים שמודה בהן רבי יוחנן בן ברוקא, שמותרות לשתות כוס עקרון, והן (ה) אשה זקינה, (ו) ואשה עקרה¹.

האיסור לאיש לשתות כוס של עיקרים

בשאלות מפרש, שהאיסור לשתות כוס עקרון לאיש, הוא רק כדעת רבי יהודה, האומר, **שדבר שאין מתכוון אסור. ומכל מקום הלכה כמותו**, כי מה שאמרו, **שהלכה כרבי שמעון בדבר שאין מתכוון**, הוא רק לעניין שבת, שלא נאסרה בו אלא מלאכת מחשבת.

ור"י אומר שבכל דיני התורה הלכה כרבי שמעון שדבר שאין מתכוון מותר, ומכל מקום גם לדעתו אסור לשתות כוס עקרון כי דבר זה הוא פסיק רישא.

מחמץ אחר מחמץ

אסור לעשות את המנחות חמץ, ואיסור זה אמור בכל אחד מחלקי עשיית המנחה, ובכלל זה: לישה, עריכה, אפיה וקיטוף.

ואפילו אם כבר נעשה אחד המעשים הללו בחמץ, ובכך נפסלה המנחה, אסור לעשות מעשה נוסף בחמץ.

ודין זה, שבמנחות המחמץ אחר מחמץ חייב, למד, מתוך שנאמר האיסור **"לא תַעֲשֶׂה חֻמֵץ"** (ויקרא ב' י"א), **ולאחר מכן נשנה "לא תֵאָפֶה חֻמֵץ"** (ויקרא ו' י'), **ללמד שגם המחמץ אחר המחמץ חייב.**

מסרס אחר מסרס

נתבאר שהכתוב, **"ומְעוֹד וְנִתּוּק וְנִתּוּק וְנִתּוּק"** לא תקריבו לה' וּבְאֶרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ", בא ללמד שאסור לסרס בעלי חיים.

והנה מאחר שנאמר **"וְנִתּוּק"**, לאסור את הסירוס אף כשאינו מנתק את הביצים לגמרי,

אלא הן כרותות אך עודן תלויות בכיס, כל שכן שאסור לנתק אותן לגמרי².

ואם כן לא היה צריך לכתוב בפירוש גם **"וְנִתּוּק"** שמשמעותו לגמרי.

והטעם שבכל זאת נאמר גם **"וְנִתּוּק"** וגם **"וְנִתּוּק"**, ללמד, שחייבים על הניתוק אף אחר הכריתה.

ומכאן שהמסרס חייב על הסירוס, אף על פי שסירס דבר שכבר נסתרס.

מטיל מום בקדשים שכבר יש בהם מום

נאמר **"וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זֶבֶחַ שְׁלָמִים לַה' לִפְלֹא נֶגֶד אוֹ לְנִדְבָה בִּבְקָר אוֹ בְצֹאן תָּמִים יִהְיֶה לְרֹצוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בוֹ"**, ללמד שאסור להטיל מום בקדשים.

לדעת רבי מאיר ורבי יהודה, הריבוי **"כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בוֹ"**, בא ללמד, שלא רק כשהוא תמים אין לתת בו מום, אלא אף אחר שנעשה בעל מום אין להטיל בו מום נוסף.

וכל זה בעודם קדושים, אבל לאחר שנפדו מחמת המום, מותר להטיל בהם מום, שנאמר **"תָּמִים יִהְיֶה לְרֹצוֹן"**, ללמד, שדווקא בעודם קדושים, ונחשבים כדבר העולה לרצון, אסור הכתוב להטיל בהם מום.

ולדעת חכמים, הכתוב **"תָּמִים יִהְיֶה לְרֹצוֹן"**, מלמד שאיסור הטלת מום בקדשים נאמר רק כשהם תמימים, אבל אחר שנפל בהם מום, מותר להטיל בהם מום אחר.

והריבוי **"כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בוֹ"**, בא ללמד שמכל מקום בעודם תמימים לא רק בידו אסור להטיל בהם מום, אלא אף לגרום להם למום, כגון להניח בצק או בדילה על אוזן הבהמה, כדי שיבוא כלב וישך את האוזן, אסור.

חומץ לשיניים

נאמר בספר משלי (י' כ"ו), **"כַּחֲמֹץ לְשׁוֹנִים וְכַעֲשָׂן לְעֵינַיִם כֵּן הַעֲצָל לְשִׁלְחָיו"**, מבואר שהחומץ מזיק לשיניים. ואילו במשנתנו מבואר שמי שחש בשיניו החומץ מועיל לו. ונאמרו שני ביאורים ליישב סתירה זו.

א. חומץ שהוא רע לשיניים הוא קיוהא דפרי כלומר יין שלא נתבשל כל צרכו בענביו. אבל חומץ ממש טוב לשיניים.

ב. מי שלקה בשיניו, החומץ מרפא אותן. אבל מי

שלא לקה בשיניו, ואינו צריך לחומץ, החומץ מזיקו, שהוא צומת את הבשר, והשיניים נעשות רפויות.

רפואת שנים בחומץ בשבת

נתבאר, שמי שחש בשיניו, רפואתו לתת בהן חומץ, ולעניין נתינת החומץ בשבת יש חילוק.

א. אסור לתת את החומץ בפיו ולחזור ולפולטו, כי בכך ניכר שנותן אותו בפיו לרפואה, וכל רפואה ניכרת אסורה בשבת.

ב. מותר לטבל מאכלו בחומץ, כי כן רגילים הכל לעשות, לטבל את אכילתם, ואין הדבר נראה כרפואה.

ג. מותר לתת את החומץ בפיו ולבלועו, שבאופן הזה אין הדבר ניכר כרפואה.

- ומתחילה רבא רצה לומר, שמותר לתת את החומץ בפיו לבלועו רק בתוך סעודתו או סמוך לסעודתו לפניה, שמאחר שדרכם היתה לטבל את אכילתם בחומץ, כשנותן חומץ בפיו ובולע סמוך לסעודתו, הרי זה נראה כדרך אכילה. אבל לתת חומץ בפיו ולבלוע שלא בשעת האכילה, אסור, כי דבר זה נראה כרפואה.

- ולבסוף חזר בו רבא, והודה לאביי, שמאחר שבזמן מסוים בשבת מותר לתת את החומץ בפיו ולבלועו, שוב אין לאסור זאת בזמן אחר, וכל השבת שווה להיתר.

שכלל הוא בדינו בדברים מעין אלו, הואיל ומותר במקצת שבת מותר בכולה.

וכפי שיתבאר להלן שכן דעתו לעניין היתר טבילת אדם ביום הכיפורים³.

טבילה בשבת וביום הכיפורים

במסכת ביצה מבואר, שאין מטבילים כלים בשבת לטהר אותם מטומאתם, ונאמרו שם כמה טעמים לאיסור זה

ואחד מהטעמים, שמא יטלטל את הכלים ארבע אמות ברשות הרבים.

ולדעת רבא, טעם האיסור הוא, כי בכך שמטבילים את הכלים מכשירים אותם לשימוש, והרי זה דומה לתיקון ועשיית כלי, לזכור איסור

¹ באשה לא שייך בה מסרס אחר מסרס, דאין שייך בה סירוס. [תוס']

² כן פירש רש"י. ותוס' פירשו, שכורת היינו שנכרתו ממקום חיבורם, ולא לגמרי, וניתוק היינו שנתקם לגמרי, וזהו עודם בכיס.

³ תימה, מנא לן דמהא דהדר ביה, דילמא מטעם דמפרש דאין מטבילין בשבת משום דמיחזי כמתקן כלי, ויפרש דאסור לטבול משום גזירה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים ... והני טעמי לא שייכי באדם, הלכך מותר ביום הכיפורים בלא טעמא דהואיל ... ואומר ר"י, דלא מסתבר להפוכי תרי מיילי משום חדא, דתרי מיילי נינהו, חדא מטעם דנראה כמתקן, וחדא הא מילתא דאית ליה הואיל, ולהכי ניחא ליה טפי למימר דהדר מהך דהכא, ויהיו שני דבריו קיימים. [תוס']

זה לעיל בדף ל"ד].

עוד מבואר במסכת ביצה, שדווקא כלים אין מטבילים בשבת, אבל אדם מותר לטבול בשבת.

ולדעת רבא, הסיבה לכך, כי כשהאדם טובל, אין ניכר שעושה כן לטהר עצמו, אלא נראה כרוחץ לקרר את עצמו מן החום, ומאחר שאין ניכר שטובל לטהר עצמו, הרי זה מותר.

ואמרו שם, שאף שטעם זה הוא טעם נכון להיתיר טבילה בשבת בלבד, אבל לא ביום הכיפורים, שהרי ביום הכיפורים אסור לאדם לרחוץ במים לקרר עצמו.

מכל מקום גם לטעמו של רבא, אדם מותר לטבול ביום הכיפורים לטהר עצמו, כי כלל בידינו, שאין דבר שמצד הלכות שבת מותר בשבת ואסור ביום הכיפורים. ומאחר שבשבת מותר לטבול לטהר עצמו, ואין לאסור זאת משום שהדבר נראה כתיקון הכשר של האדם, גם ביום הכיפורים מותר לעשות זאת.

ודין זה הוא כדעת הברייטא, "כל חייבי טבילות טובלים כדרכם, בין בתשעה באב¹, ובין ביום הכיפורים²".

ומבואר בתוס', שדין זה הוא בין לדעת האומרים טבילה בזמנה מצווה, ובין לדעת האומרים טבילה בזמנה אינה מצווה.

מסוכרייא דנזייתא

מסוכרייא דנזייתא, הוא בגד שתוחבים בנקב שבחבית כדי לסתום אותו שלא יצאו המשקים שבחבית, וכשמהדקים אותו בנקב כראוי, הוא נסחט.

ומתחילה היה נראה שרבי שמעון ורבי יהודה נחלקו בדיון זה.

לדעת רבי שמעון, האומר המתיר לעשות מלאכה כשאנו מתכוון לכך, מותר להדק ביום טוב את הבגד בנקב, כי אף שבכך הוא סוחט את הבגד, מאחר שאנו מתכוון לכך, הרי זה מותר.

ולדעת רבי יהודה, האוסר לעשות מלאכה גם כשאנו מתכוון לעשותה, אסור להדק ביום טוב את הבגד בנקב, כי אף שאנו מתכוון לסחיטתו, מאחר שלמעשה הוא סוחט, הרי זה אסור.

ולפיכך, מתוך כך שרבי שימי בר חייא אמר משמו של רב, שהלכה היא שאסור להדק את הבגד בנקב ביום טוב, רצו ללמוד שדעת רב כדעת רבי שמעון.

ולמסקנה אמרו, שהכל מודים בדיון זה, שאסור להדק ביום טוב את הבגד בנקב, כי בהידוקו ודאי הוא שיסחט, וכבר נתבאר בכמה מקומות, שלדברי אביי ורבא, מודה רבי שמעון בדבר שוודאי יעשה, שאף שאנו מתכוון לו, הרי זה אסור³ [=מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות].

בגד שנפסג בו יין או מים אסור לסוחטו משני טעמים

(א) כשסוחט את הבגד משום שרוצה להוציא ממנו את המשקים, הוא נחשב כמי שמנקה את הבגד, והרי זה אסור משום מלבן.

(ב) כשצריך את המשקה הנסחט, וסוחט את הבגד כדי לקבל את המשקה הנסחט, הרי זה כסוחט ענבים להוציא יינם, ואסור משום מפרק.

ומבואר בתוס', שאף שיש איסור סחיטה בין בין ובין במים, כל זה כשסוחט בוודאי, אבל במקום שאין סחיטה בוודאי, אלא יש לחוש שיבוא לידי סחיטה, לא אסור זאת מפני החשש שמא יסחט, אלא כשיש חשש סחיטה של מים⁴, אבל כשהחשש הוא סחיטה של יין, לא גזר⁵.

והסיבה לכך, כי כשהיין ספוג בבגד, הסחיטה אינה מועילה כל כך, כי לא יתנקה לגמרי, ולכן אין לחוש שיסחטנו. אבל כשיש לחוש שיבוא לידי סחיטת מים, גזר, משום שבוה יש לחוש יותר, שהרי הבגד מתנקה לגמרי⁶.

הלכה בדבר שאין מתכוון

נתבאר, שרבי יהודה ורבי שמעון נחלקו בעושה איסור כשאנו מתכוון לעשותו. לדעת רבי יהודה אף על פי שאנו מתכוון לכך הדבר אסור, ולדעת רבי שמעון הדבר מותר.

- ולדברי רב חייא בר אשי, וכן לדברי רב חייא בר אבין, רב אמר שהלכה כרבי יהודה.

- ולדברי רב חנן בר אמר, וכן לדברי רב חייא בר אבין, שמואל אמר שהלכה כרבי שמעון.

לסוף מותן לרפואתם

מי שחש במתניו, סך אותם בין או חומץ או שמן, והדבר מועיל לו.

וכבר נתבאר, שכל רפואה ניכרת אסורה בשבת, ולפיכך אין לסוך בשבת בין או בחומץ, כי רגילים לסוך אותם רק לרפואה, וכששך בהם ניכר הדבר שעושה לרפואה.

אבל בשמן, שגם בריאים רגילים לסוך בו, כשהחולה סך בו, לא ניכר שעושה זאת לרפואה, ולכן מותר לסוך בו גם בשבת לרפואת מתניו.

ושמן וורד שדמיו יקרים משום שאנו מצוי, **רק בני מלכים רגילים לסוך בו שלא לרפואה, ולפיכך, כשסכים בו מחמת כאב, לא ניכר שעושים זאת לרפואה, ולדברי הכל מותרים לסוך בו גם בשבת.**

ולדעת תנא קמא, רק בני מלכים מותרים לסוך בשמן וורד בשבת לרפואה, אבל שאר בני אדם, שאינם רגילים לסוך בו שלא לרפואה, כשסכים בו הרי זו רפואה הניכרת, ולכן אסורים לסוך בו בשבת.

¹ בפרק קמא דתענית פליג עליה רבי חנינא סגן הכהנים, ואמר, כדי הוא בית אלקינו לאבד עליו טבילה אחת בשנה. והלכתא כוותיה כדאמר בירושלמי. [תוס'].

² וכן שנינו בפרק בתרא דיומא הזב והזבה ובוכל נדה וטמא מת טובלין ביום הכיפורים. ואם תאמר, טמא מת היכי טביל, ומה תועלת לו אותה טבילה, הא אין טבילה בלא הזאת מי חטאת, והזאה אינה דוחה יום הכיפורים ולא שבת ... וליכא למימר שתועיל לו טבילה לענין שיוכל להזות למחר, דהא תנן ... דהוא עצמו טובל בלילה ומוה ביום, משמע שצריך להזות ביום שטבל. ויש לומר דלעולם אין צריך לטבול ביום הזאה, והתם קא משמע לן דיכול לטבול בלילה, אף על גב דטבילה היא כתחלת הזאה, דאין הזאה בלא טבילה, והזאה ביום היא. אי נמי התם איירי בטבילה דלאחר הזאה, כדאמר בספרא, הקדים טבילה להזאה לא עשה ולא כלום, משמע דאיכא נמי טבילה לאחר הזאה. [תוס'].

³ והא דאמר גבי לא ליהדוק אינש אודרא אפומא דשישא, דילמא אתי לידי סחיטה, ולא הוי פסיק רישיה. יש לחלק, דהתם מיירי בכיסוי שאינו בולע כל כך, וגם אינו סותמו כל כך בחוזה, שאינו חושש רק שיהא מכוסה. אבל כאן, שהוא בצד הגיגית, בולע הרבה, וגם מהדקו בחוזה כדי שלא יצא היין, והוי פסיק רישיה. [תוס'].

⁴ כגון (א) היה מחלק בשבת ופגע באמת המים ... אתי לידי סחיטה (ב) הרוחץ במי מערה ונסתפג באלונגטית לא יביאנה בידו ... משום דאתי לידי סחיטה. (ג) הני נשי דלא משניין ניפרוש סודרא ... על הכד דלמא מישמיט במיא ואתי לידי סחיטה. [תוס'].

⁵ כדאמר משניין את היין בסודרין. [תוס'].

⁶ ואם תאמר, דאמר בפרק בתרא דיומא, ההולך להקביל פני רבו או פני אביו או פני מי שגדול הימנו, עובר עד צוארו במים ואינו חושש, ואמר נמי בפרק שני דביצה גבי טבילת כלים בשבת, דנדה שאין לה בגדים, מערמת וטובלת בבגדיה, ולא גזרינן דילמא אתי לידי סחיטה. ויש לומר דמצוה שאני. [תוס']. ואם תאמר היכי שרי התם ליכנס בבגדיה, ונדה נמי איך טובלת בבגדיה, נימא שרייתו זהו כיבוסו כדאמרין בזבחים ... (א) ויש לומר דדוקא היכא דאיכא טיפת דם או טינוף אמר שרייתו זהו כיבוסו ... (ב) ועוד מצא ר"י מוגה בספר הישר, דלא אמר שרייתו זהו כיבוסו בדבר שאינו כי אם לכלוך, כמו סיפוג באלונגטית וקינוח ידיים במפה, והני שהולכין במים עם הבגדים, הוי נמי דרך לכלוך ולא דרך נקיון. [תוס']. ועל תינוק שלכלך בגדי אמו במי רגלים, אין לזרוק עליו מים, דשרייתו זהו כיבוסו. ושמע ר"י מפי הנשים, שהתיר רבינו תם ליטול ידיה ולקנח ידיה בבגד, כיון שהוא דרך לכלוך, כדי שתוכל להתפלל ולברך. ואין נראה לר"י, שהרי היא מתכוונת לטהר הלכלוך, ודרך רחיצה וליבון הוא זה הקינוח. [תוס'].

פרק חמישה עשר ואלו קשרים

דף קיא

הקושר והמתיר

כבר נתבאר בדף ע"ג, שהקשירה וההתרה הן מלאכות האסורות בשבת. ולהלן יתבאר שיש חילוק בין הקשרים.

יש קשרים שאסורים מהתורה, [הם והתרתם], והקושר או מתיר אותם חייב.

ויש קשרים שאסורים מדברי חכמים בלבד, [הם והתרתם], והקושר ומתיר אותם פטור.

ויש קשרים שאינם אסורים כלל, [לא הם ולא התרתם], ומותר לכתחילה לקשור ולהתיר.

קשרים האסורים מהתורה

הקשרים האסורים מהתורה, הם קשרים של קיימא, כלומר קשרים שנעשים לעמוד כך לעולם בלא התרה, כקשרי יריעות שהיו במשכן, שמאחר שנקשרו, שוב לא עמדו להיות מותרים לעולם.

ובכלל זה, קשר הגמלים הנקרא זממא. הוא קשר של רצועה קטנה שקושרים בנקב שבאף הנאקה, שעומד להיות שם לעולם, שכשיירצו לקשור את הנאקה לדבר אחר, יקשרו רצועה ארוכה לאותה רצועה קטנה שבאפה.

וכן קשר הספנים הנקרא אסטרידא. הוא קשר של רצועה שקושרים בנקב שבראש הספינה, שעומד להיות שם לעולם, שכשיירצו להעמיד את הספינה, יקשרו רצועה ארוכה באותה רצועה שבנקב ראש הספינה, ועל ידה יעמידו את הספינה.

וקשרים אלו, כשם שמתחייב על קשירתם בשבת, כך מתחייב על התרתם, שהמתיר קשר של קיימא חייב, שכן צידי חלזון היו מתירים קשרי רשתות, כפי שנתבאר בדף ע"ד.

ולדעת רבי מאיר, לא כל קשרים של קיימא שווים לחיוב, ורק קשרים שאינם יכול להתירם ביד אחת, חייבים על קשירתם והתרתם, אבל כל קשר שיכול להתירו באחת מידיו, כגון שאינו מהודק בחוזקה, אף על פי שהוא קשר של קיימא, שעומד להיות כך לעולם, אין חייבים עליו.

ונסתפקו בגמרא, מה הדין לדעת רבי מאיר,

לסוך בו.

ולא אמר רב שהלכה כרבי שמעון, אלא במקומו של רב, שהיה שמן וורד שכיח, והכל היו רגילים לסוך בו, שבכך נעשה שווה לשאר שמנים, וגם רבי יהודה מודה, שמותר לכל אדם לסוך בו.

כן משמע לכאורה מפירוש רש"י, שיש כאן רק שתי דעות. רבי שמעון מתיר לכל אדם תמיד. ורבי יהודה הוא תנא קמא של משנתו, ומחלק בין מקום שרק בני מלכים סכים בשמן זה, שבו רק להם מותר לסוך בו לרפואה, לבין מקום שהכל רגילים לסוך בו, שבו כולם מותר לסוך בו לרפואה.

ומתוך פירוש התוס' משמע, שיש גרסאות אחרות, שלפיהן דעת משנתו אינה כדעת רבי יהודה, אלא דעה שלישית היא, ולפיה בכל מקום אין סכין בשמן וורד אלא בני מלכים בלבד.

סליק פרק שמונה שרצים

ומתוך פירוש רש"י משמע, שהאיסור הוא כשעושים לרפואה. ורבינו תם מפרש, שהאיסור הוא אף כשעושים שלא לרפואה, והסיבה לכך, כי לדעת תנא קמא, דבר שאין מתכוון אסור, ולכן אף שאינם מתכוונים לרפואה, מאחר שיש בכך רפואה, ואצלם היא רפואה אסורה, הרי זה אסור.

ולדעת רבי שמעון, כל ישראל דינם כבני מלכים, ומותרים לסוך בשמן וורד בשבת.

ומתוך פירוש רש"י משמע שרבי שמעון מתיר לכל אדם לסוך בו אף לרפואה. ורבינו תם מפרש, שגם רבי שמעון אינו מתיר לכל אדם לסוך בו לרפואה, כי רפואה הניכרת היא, ואינו מתיר שמן זה לכל אדם אלא סיכה לתענוג שאינו מתכוון לרפואה, שתנא קמא אסר משום שלדעתו דבר שאין מתכוון אסור, ורבי שמעון מתיר כי לדעתו דבר שאין מתכוון מותר.

ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב, שהלכה כרבי שמעון.

ומתחילה היה נראה, שרב פוסק כרבי שמעון מטעמו של רבי שמעון, ולפיכך הקשו על זה, הלא דעת רב אינה כדעת רבי שמעון.

- רש"י מפרש, שהיו סבורים שרב אמר הלכה כרבי שמעון, כי רב פוסק כרבי שמעון בכל הלכות שבת. והקשו על זה ממה שנתבאר לעיל, שרב אינו פוסק כרבי שמעון בדבר שאין מתכוון.

- ורבינו תם מפרש, שהיו סבורים שרב אמר שהלכה כרבי שמעון, כי רב פוסק כרבי שמעון בדבר שאין מתכוון, שכן לפירוש רבינו תם טעמו של רבי שמעון בדיון זה הוא משום שמתיר דבר שאין מתכוון. והקשו על זה ממה שנתבאר לעיל, שרב אינו פוסק כרבי שמעון בדבר שאין מתכוון.

ולפיכך אמר רבא, וכן רבי חייא בר אבין, הנקרא ארי שבחבורה, שכשרב אמר הלכה כרבי שמעון, כוונתו לומר, שהדין עמו, אבל לא מטעמו.

שרבי שמעון סבור, ששמן וורד מרפא, ואף על פי כן התיר לכל אדם לסוך בו לרפואה, כי כל ישראל בני מלכים, ואין דבר שיהא מותר לזה ואסור לזה. ואמר רב שהדין עמו, שמותר לכל אדם לסוך בשמן וורד, אבל הטעם לכך הוא, כי באמת אין השמן הזה מרפא, ואין כאן רפואה כלל.

ודחו זאת, כי מתוך משנתו מבואר, שלדברי כל התנאים, שמן וורד מרפא, ולא נחלקו אלא אם מותר לכל, או רק לבני מלכים.

ולמסקנת הסוגיה, דעת רב שבמקום שיש מחלוקת בין רבי שמעון ורבי יהודה בדיון זה, כלומר במקום שרק בני מלכים סכים בשמן וורד, שחכמים אוסרים לשאר בני אדם לסוך בו, ורבי שמעון מתיר, דעת רב שאין הלכה כרבי שמעון, ולשאר בני אדם שאינם בני מלכים אסור

ומאחר שרגילים לקשור את פיהם ולהתירו בכל יום, אין קשירתם דומה כלל לקשרים של קיימא, ומותר לקושרם ולהתירם בשבת.

ואמרו, שגם כשיש להם שתי פיות, אין לומר שפה אחד בלבד משמש להוציא מהם, וקשר שעליו אינו קשר של קיימא, ופה שני אין מוצאים בו, וקשר שעליו הוא קשר של קיימא, אלא שני הקשרים שווים, ושניהם אינם קשרים של קיימא, ומותר לקושרם ולהתירם בשבת.

ו. קשירת קדירה של בשר.

יש שקושרים בגד על גבי קדרה של בשר לכסותה, ומאחר שרגילים לקשור את ולהתיר בכל יום, כדי להוציא מהקדירה, אין קשירה דומה כלל לקשרים של קיימא, ומותר לקשור ולהתיר בשבת.

ואמרו, שכן הדין גם כשיש לקדירה זרובית, שניתן להוציא דרכה את התבשיל, אינו מבטל את הבגד על פיה להיות הקשר קבוע, ומותר לקושרו ולהתירו בשבת.

ז. קשירת חבל על הפתח לפני הבהמה בשביל שלא תצא.

לדברי רבי אליעזר בן יעקב, הקשר שקושרים בו את החבל על הפתח לפני הבהמה בשביל שלא תצא, מאחר שרגילים לקשור אותו ולהתירו בכל יום, כדי שתוכל הבהמה לצאת, אין קשירה זו דומה כלל לקשרים של קיימא, ומותר לקשור ולהתיר בשבת.

ואמרו, שכן הדין גם כשהוא קשור בשני קשרים. [וי"מ שהכוונה לקשירת שני חבלים זה מעל זה ברוחב הפתח. וי"מ שהכוונה לקשירת חבל אחת, שקושרים אותו משני צידי הפתח, ומכל צד עושים קשר].

אף שניתן להוציא את הבהמה על ידי פתיחת האחד בלבד, אין להחשיב את השני כקשר של קיימא, ומותר לפתוח את שני הקשרים.

גמרא גמור זמורתא תהא

נתבאר שלדברי רבי אליעזר בן יעקב הקשר שקושרים לפני הבהמה הוא קשר שמותר לקשור ולהתיר בשבת.

ואמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

ואביי הקשה, הלא לכאורה אין סיבה שחכמים יחלקו על רבי אליעזר בן יעקב בדבר זה שהרי סברתו כסברתם ככל האמור לעיל. ואם כן, לא היה צריך לפסוק כמותו, שהרי דבר פשוט הוא

להחשיב את חלק מהקשרים כקשרים של קיימא, [ומספק יהיו כולם אסורים], אלא כולם שווים להתיר, ומותר לקושרם ולהתירם בשבת.

ב. קשירת חוטי סבכה.

השבכה היא מעין כובע של בגד, שהנשים נותנות בראשן, להחזיק בו את שערן שלא יתפזר, והיה נקשר על הראש בחוטים, כדי שיהיו השערות תפוסות בתוכו.

ומאחר שהאשה לובשת ופושטת את השבכה בכל יום, היא קושרת ומתירה את הקשרים הללו בכל יום.

ולפיכך אין קשירתם דומה כלל לקשרים של קיימא, ומותר לקושרם ולהתירם בשבת.

ואמרו, שגם כשיש לה אפשרות להסיר את השבכה מראשה, בלא להתיר את הקשרים, כגון שקשרה אותו על הראש ברווח, בכל זאת אין להחשיב את הקשרים כקשרים של קיימא.

כי גם כשיכולה להסיר את השבכה בלא להתיר את קשריה, היא מתירה אותם, משום שאשה חסה על שעה, וחוששת שמא אם תסיר את השבכה בלא להתיר קשריה, יתלשו שערות מראשה.

ג. קשירת פסקיא.

הפסקיא היא מעין חגורה רחבה, שיש בשני ראשיה חוטים, וכשחוגרים אותה, קושרים את החוטים שבשני ראשיה אלו באלו.

ומאחר שרגילים ללבוש ולפשוט את החגורה בכל יום, רגילים לקשור ולהתיר את הקשרים הללו בכל יום.

ולפיכך אין קשירתם דומה כלל לקשרים של קיימא, ומותר לקושרם ולהתירם בשבת.

ואמרו, שגם כשיש אפשרות להסיר את הפסקיא בלא להתיר את הקשרים, כגון להורידה כלפי מטה כמות שהיא, ולהוציאה דרך הרגלים, מאחר שאין רגלים לעשות זאת, הקשרים הללו אינם כקשרים של קיימא, ומותר לקושרם ולהתירם בשבת.

ד. קשירת רצועות מנעל וסנדל.

עניין זה יתבאר בעזה"י להלן.

ה. קשירת נודות יין ושמן.

נודות יין ושמן עשויות עור רך, ויש להם פה, שדרכו מוציאים מהם. ורגילים לכופף את הפה ולקשור אותו.

בקשר של עניבה המהודק בחוזקה, האם מאחר שהוא מהודק, מודה בו רבי מאיר שחייבים עליו, או מאחר שניתן להתירו ביד אחת, אין חייבים עליו. ועמד הספק בתיקו.

דף קיב

קשרים האסורים מדברי חכמים

קשרים שאינם קשרים של קיימא, כלומר שאינם עומדים להיות כך לעולם, אבל גם אינם קשרים שניתנים בכל יום, אלא עומדים כך תקופה מסויימת, כגון שבוע או שבועיים.

מאחר שאינם קשרים של קיימא אינם אסורים מהתורה, אבל מאחר שהם דומים לקשרים של קיימא, חכמים אסרו אותם ואת התרתם.

ובכלל זה, קשר הגמלים הנקרא קטרא דקטרי בזממא. כלומר רצועה ארוכה שקושרים ברצועת הזממא שעל ידי כך הנאקה נשמרת ורגילים להניחה שם שבוע או יותר ואחר כך מתירים.

וכן קשר הספנים הנקרא קטרא דקטרי באסטרידא. כלומר רצועה ארוכה שקושרים ברצועת האסטרידא להעמיד הספינה ורגילים להניחה שם שבוע או יותר ואחר כך מתירים.

קשרים המותרים לכתחילה

כל קשר שרגילים לקשור ולהתיר בכל יום, אינו דומה כלל לקשר של קיימא, ואינו אסור, לא מהתורה ולא מדברי חכמים. ולפיכך מותר לכתחילה לקשור ולהתיר.

ונזכרו במשנתנו הקשרים הבאים, שהם מותרים לכתחילה, כי אינם דומים כלל לקשר של קיימא, ויש בכל אחד מהם מעט חידוש:

א. קשירת מפתחי חלוקה של אשה.

חלוקי הנשים, היו להם לשונות מימין ומשמאל, והיו קושרים לשונות של ימין בלולאה שבכתף שמאל, ולשונות של שמאל בלולאה שבכתף ימין.

ומאחר שהאשה לובשת ופושטת את חלוקה בכל יום, היא קושרת ומתירה את הקשרים הללו בכל יום.

ולפיכך אין קשירתם דומה כלל לקשרים של קיימא, ומותר לקושרם ולהתירם בשבת.

ואמרו, שגם כשיש לה אפשרות לפשוט את חלוקה בדוחק, בלא להתיר את כל הקשרים, אין

שהלכה כמותו, ואין לומר שמועות ללא צורך, כמי שמזמר זמירות ללא תועלת [=גמרא גמור ומורתא תהא].

קשירת רצועות מנעלים

שלושה מיני קשרים יש ברצועות המנעלים, וחלוקים זה מזה בדיניהם.

כשהרצען [=הסנדלר] עושה את המנעל, הוא נותן בו רצועות, וקושר אותם מתוך הנעל מצדם האחד, קשר של קיימא, שלא ינתקו ממנו לעולם, והקושר או מתיר קשר זה בשבת חייב.

וכשבני אדם נועלים את מנעליהם, הם קושרים את הצד החיצון של הרצועות, כדי שהנעל לא תיפול מרגלם, ויש בזה שני אופנים החלוקים זה מזה.

ותלמידי חכמים רגילים לקשור את הנעלים לרגל באופן שאין הנעל דחוקה על הרגל, וניתן לחולצה בלא להתיר את הקשר.

וכך נועלים וחולצים את הנעל בלא להתיר את הקשר במשך תקופה, ובכך נעשה הקשר דומה לקשר של קיימא.

אבל אינו ממש קשר של קיימא, כי בשעת הטיט גם תלמידי חכמים מתירים את הקשר הזה, וחוזרים וקושרים בחזקה, שמא תדבק הנעל בטיט, ותישמש מרגליהם, וכשהיא מהודקת ברגלם אינם יכולים לחולצה בלא להתיר את הקשר.

ונמצא שבשעת הטיט הם קושרים ומתירים בכל יום.

ומאחר שפעמים הם מתירים את הקשר בכל יום, גם כשאינם מתירים אותו בכל יום אינו נחשב קשר של קיימא האסור מהתורה, אבל מאחר שהוא דומה לקשר של קיימא, הוא אסור מדברי חכמים.

ובני מחוזא שהם רחבי לב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם שיהיו כהוגן, רגילים לקשור את נעליהם בדוחק, כדי שיעמדו על רגליהם בדיוק, ומאחר שכשהנעל קשורה כך אין אפשר לחולצה כשהיא קשורה, הם מתירים את הקשר בכל יום.

ומאחר שקושרים ומתירים אותו בכל יום, אינו דומה כלל לקשר של קיימא, ומותר לכתחילה לקשור ולהתיר בשבת.

קשירת רצועות סנדלים

שלושה מיני קשרים יש בחיבור רצועות הסנדלים לסנדלים, וחלוקים זה מזה בדיניהם.

א. סוחרים ישמעאלים ההולכים ממקום למקום זמן מרובה, צריכים שתהא הרצועה של סנדליהם תפוסה בסנדל בחוזק, שלא תישמט לעולם.

ולפיכך הרצענים [=סנדלרים] קושרים להם את הרצועה בקשר של קיימא, ולכן הקושר או מתיר קשר זה בשבת חייב.

ב. שאר בני אדם, אין הרצועה קבועה בסנדלים שלהם על ידי אומן, אלא הם עצמם קושרים אותה בקשר בעלמא, ומידי פעם מתירים אותו, אבל מתקיים הוא שבוע או חודש בלא התרה.

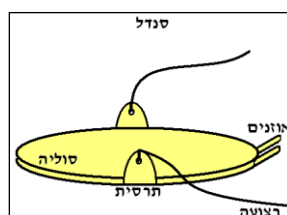
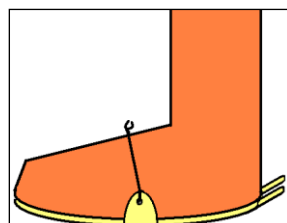
ולפיכך אף שאינו קשר של קיימא האסור מהתורה, מאחר שהוא דומה לו, מדברי חכמים אסור לקושרו ולהתירו בשבת.

ג. סנדל של שני בני אדם שמידת רגלם שונה זה מזה, בכל פעם שמעבירים אותו מזה לזה, צריכים לקשור את הקשר מחדש, להתאימו למידת הברגל לנעלו, וכששניהם רגילים לצאת בו מידי יום, נמצא שמתירים את הקשר הזה בכל יום, ואינו דומה כלל לקשר של קיימא.

ולפיכך מותר לקושרו ולהתירו בשבת. וכן הורה אב"י לרב יהודה אחיו של רב סלא החסיד, שהיו לו זוג סנדלים, שבכל יום, פעמים היה הוא יוצא בהם, ופעמים היה יוצא בהם בנו קטן.

דין סנדל שנפסק לעניין טומאה

הסנדל יש לו [=כף] סוליה מתחת, ומלמעלה הוא פתוח, ומשני צידי הסוליה שתי תרסיות, שבהן קובעים שתי רצועות, שקושרים אותן על גב הרגל כדי שהסנדל לא יפול, ויש לסנדל גם שתי אוזניים לצד גב הרגל, שאוחז בהן כשנועלו.

וכשהסנדל שלם, הוא כלי הראוי לטומאת מדרס, ולפיכך מקבל הוא כל טומאה.

וכשנפסקו מהסנדל שתי אוזניות, או שתי תרסיותיו, או שניטלה כל סוליתו, לדברי הכל בטל מהיות כלי, והרי הוא טהור, כלומר, אם היה טמא, נטהר, ואם נוגעת בו טומאה, אינו נטמא.

וכשנפסקה אחת מאוזניות, או אחת מתרסיותיו, או שניטלה רוב הסוליה אבל לא כולה, לא בטל הסנדל מהיות כלי, כי רגילים לתקנו.

ולדעת חכמים, אין חילוק בין סנדל שניטלה ממנו תרסית או אוזן של צד החיצון, לבין סנדל שניטלה ממנו תרסית או אוזן של צד הפנימי.

ובכל אופן לא בטל מהיות כלי, ואף על פי שגנאי לאדם ללכת בסנדל שתרסית או אוזן של צד החיצון שבו מתוקנת, שבכך התיקון ניכר.

והסיבה לכך שבכל זאת לא בטל הסנדל מהיות כלי, כי יוכל לתקן את התרסית או האוזן של צד חוץ, ולהחליף בין הסנדלים, שאם תיקן תרסית או אוזן ימין של סנדל ימין, יעשה אותו סנדל שמאל, ויהיה התיקון לצד הפנימי שלו.

ולדעת רבי יהודה, יש חילוק בין סנדל שניטלה ממנו תרסית או אוזן של צד החיצון, לבין סנדל שניטלה ממנו תרסית או אוזן של צד הפנימי.

ורק כשניטלה תרסית או אוזן של צד פנימי מתקן אותה, ולא בטל הסנדל מהיות כלי.

אבל כשניטלה תרסית או אוזן של צד חיצון, אינו מתקן אותה, כי התיקון ניכר, וגנאי הוא לו, ואינו מתקן ומחליף בין סנדליו.

ומאחר שאינו מתקנו, בטל הסנדל מהיות כלי, והרי הוא טהור.

ומכל מקום, **באופן הזה, שלא בטל הסנדל מהיות כלי בנטילת אוזנו האחת,** [לדעת חכמים בין כשניטלה פנימית, ובין כשניטלה חיצונית. ולדעת רבי יהודה כשניטלה פנימית], **אם קודם לכן נטמא הסנדל מהזב טומאת מדרס, עדיין טומאת מדרס עליו,** כי בכך שניטלה ממנו אוזן אחת, אינו בטל כלל ממה שהיה, ועדיין נחשב כדבר העומד למדרס.

ובסנדל רגיל שיש לו אוזן אחת מכל צד, אם אחר שתיקן את האוזן האחת שנפלה, ניטלה ממנו גם האוזן השנייה, בזה לכאורה לדברי הכל בטל הסנדל מטומאת מדרס שהיתה בו.

שכן מאחר שמשני צידיו נטלו אוזניות, גם חכמים מודים, שאין לו תקנה להחליפו לרגל האחרת, שהרי בכל רגל שיענל יהא הסנדל החיצון פגום.

ומתחילה היה נראה, שלדברי עולא או רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, לעניין חליצה לא נחלקו חכמים ורבי יהודה, ובחליצה [בימין] בסנדל של שמאל שנפסקה תרסיתו החיצונה, הדין שווה לשניהם.

והקשו על כך, מניין לו דבר זה, שכן אין שום סיבה לומר, שחכמים מודים לרבי יהודה, שחליצה זו פסולה. כי דין מוסכם הוא, שחליצה כשרה בימין, אף בסנדל של שמאל, ואם כן, למה לא יכשירו חכמים חליצה בימין, בסנדל של שמאל שנפסקה תרסיתו החיצונית, הלא כשניתן בימין, התרסית המתוקנת היא פנימית, ולדעתם סנדל זה נחשב סנדל.

וכמו כן אין שום סיבה לומר, שרבי יהודה מודה לחכמים, שחליצה זו כשרה, שכן אף שדין מוסכם הוא, שחליצה בימין כשרה אף בסנדל של שמאל, מסתבר שכל זה בסנדל שנחשב סנדל לשמאל, אבל כשלשמאל, שלה נעשה, בטל מהיות סנדל, לא יחשב סנדל גם לימין.

ולפיכך אמרו, שבאמת לא אמר רבי יוחנן שלעניין חליצה אין מחלוקת בדבר זה, אלא אדרבה, בא לומר שאף לעניין חליצה נחלק רבי יהודה עם חכמים.

ואמר, שאף שהיה מקום לומר, שמאחר, שחליצה בימין כשרה אף בסנדל של שמאל, יכשיר רבי יהודה חליצה בימין בסנדל של שמאל שנפסקה תרסיתו החיצונית, כי כשנועלו בימין היא נעשית פנימית.

מכל מקום אין הדין כן אלא גם בזה חולק רבי יהודה, כי לא אמרו שחליצה בימין כשרה גם בסנדל של שמאל, אלא כשהסנדל נחשב סנדל לשמאל, אבל כשלשמאל, שלה נעשה, בטל מהיות סנדל, לא יחשב סנדל גם לימין.

ואמרו, שמתוך כך שבא רבי יוחנן ללמד מה דעת רבי יהודה בדין זה, ודאי גם דעת רבי יוחנן כדעת רבי יהודה.

וכל זה כדברי עולא או רבה בר בר חנה, אבל לדברי רבין אמר רב חנן בר אבא, רב ורבי יוחנן

טומאה. ויש אופן שנחלקו חכמים, והוא, כשנפסקה מהסנדל תרסיתו החיצונה, שלדעת חכמים, לא בטל מהיות כלי, ומקבל טומאה, ולדעת רבי יהודה, בטל מהיות כלי, ואינו מקבל טומאה.

ולדברי עולא או רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, בכל האופנים שהסנדל נחשב ככלי לקבל טומאה, הוא נחשב ככלי לעניין שבת, שיהא מותר בטלטול.

ובכל האופנים שהסנדל אינו נחשב ככלי לקבל טומאה, אינו נחשב ככלי לעניין שבת, ואסור בטלטול.

וסנדל שנפסקה תרסיתו החיצונה, נחלקו בו חכמים ורבי יהודה. לדעת חכמים לא בטל מהיות כלי ומותר לטלטלו. ולדעת רבי יהודה בטל מהיות כלי ואסור לטלטלו.

ומעשה באביי, שנפסקה רצועה³ חיצונה מסנדלו בחצר, והורה לו רב יוסף שיניח אותה במקומה, ולא יטול אותה, כי בטלה מהיות כלי, ואסורה בטלטול, כדעת רבי יהודה.

והסיבה שהורה כן, כי יש ללמוד מתוך דברי רבי יוחנן, שהלכה כרבי יהודה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

ומכל מקום, מבואר, שכל זה בחצר, שהסנדל משתמר לו למוצאי שבת.

אבל כשארע דבר כזה לרבי ירמיה בכרמלית, התיר לו רבי אבהו לקחת גמי לח הראוי למאכל בהמה ואינו מוקצה, ולתת אותו בסנדל תחת הרצועה, ולנועלו בו כך, עד שיכניסו למקום המשתמר.

דין סנדל שנפסק לעניין חליצה

מי שמת בלא בנים, אשת המת זקוקה לאחיו של המת ליבום או חליצה, כלומר או שהאח כונס את אשת המת להיות אשתו, או שחולצת לו נעלו, ויוצאת ממנו להיות מותרת לשאר בני אדם, וחליצה זו צריכה להיות ברגל ימין שלו.

ומאחר שאינו ראוי להיות סנדל, בטל מטומאת מדרס, אבל מאחר שעדיין ניתן להשתמש בו לדברים אחרים, נחשב הוא ככלי המקבל טומאה¹.

ומאחר שנגע בעצמו קודם שבטל מהיות סנדל, הרי הוא ראשון לטומאה, כדין מי שנגע במדרס הזב.

וסנדל שיש לו שתי אוזנים מכל צד, כשנפסקה אוזנו האחת, עדיין הוא טמא טומאת מדרס.

לדעת רבי יהודה, רק כשנטלה האוזן הפנימית, לא בטל מהיות סנדל. ולדעת חכמים, אף כשנטלה האוזן החיצונית, לא בטל מהיות סנדל, כי ראוי לתת ברגל השניה.

ובאופן שניטלה אוזן אחת, שאינה מבטלת אותו מהיות כלי, וחזר ותקנה, ושוב ניטלה האוזן השנית שבאותו צד.

אף שלדברי הכל ניתן להלך בסנדל זה, ואם כן לא בטל מהיות דבר הראוי לטומאת מדרס, ואם ידרוס בו הזב יטמא טומאת מדרס.

מכל מקום טומאת מדרס שהיתה בו מתחילה, בטלה, כי אף שראוי הוא למדרס, מכל מקום סנדל ראשון שהיה כאן אינו, שהרי ניטלו שתי האוזנים הראשונות, ועתה יש שתי אוזנים אחרות, ופנים חדשות באו לכאן, ואין זה הסנדל שנטמא טומאת מדרס.

ומכל מקום דווקא טומאת מדרס שהיתה בו מתחילה בטלה, אבל עדיין הוא ראשון לטומאה מחמת הטומאה הראשונה, שהרי נגע בעצמו באותה שעה².

דין סנדל שנפסק לעניין שבת

נתבאר, שיש אופנים, שלדברי הכל, הסנדל, אף שנפסק ממנו דבר, לא בטל מהיות כלי, ומקבל טומאה. ויש אופנים, שלדברי הכל, הסנדל שנפסק ממנו דבר, בטל מהיות כלי, ואינו מקבל

¹ כן משמע מתוך מה שפירש רש"י מתחילה, שאף כשאינו ראוי להיות סנדל, עדיין הוא כלי לדבר אחר. אולם לפי מה שחזר בו, כל שאינו ראוי לסנדל, הרי זה טהור לגמרי. ויל"ע בדבר.

² הקשה ה"ר שמעון, היאך יתכן שטומאת מגע באה לו על ידי שנגע בעצמו, הא נסתפקו במסכתא מנחות אם אמרינן שבע לה טומאה, כלומר מאחר שכבר נטמא הכלי במדרס הזב, שוב אינו חוזר ונטמא שוב במגע מדרס, ואם כן, כשבטל ממנו טומאת מדרס, אין בו שום טומאה. (א) וליכא למימר, כיון שדרס עליו הזב ברגלו יחף, דבא לו מדרס ומגע מדרס יחד, ובבת אחת לא אמרינן שבע לה טומאה ... דאם כן איכא פנים חדשות למגע מדרס כמו למדרס. אלא על כרחך, אחר שנטלה הראשונה וניתקנה בא לו מגע מדרס ... ואם כן נימא דשבע לה טומאה. (ב) ולפירוש הקונטרס קמא ניחא, דאפילו נפסקו שתי אוזניו טמא מגע מדרס. (ג) ומפרש ה"ר שמעון, דלא אמרינן שבע לה טומאה, כשהטומאה באה לו מגופו ... ולפירוש איתא כרבי מאיר, דאמר טומאת בית הסתרים מטמא, דמה שנוגע בעצמו, טומאת בית הסתרים היא, וזהו דוחק ... (ד) ובפרק שני דעירובין פירש בקונטרס, דבשעת פרישתו דאוזן, קיבל טומאה מאביו ... (ה) ונראה לר"י, כשתיקן אוזן ראשונה, באה לו לאוזן טומאת מדרס ומגע מדרס יחד, והסנדל בטל לאוזן, דאי אפשר להיות טומאה לזה בלא זה. [תוס'].

³ מתוך לשון הגמרא מבואר, שדין שווה הוא לפסיקת תרסית ולפסיקת רצועה, ולכאורה יל"ע בדבר, שכן התרסית היא חלק מהסנדל, וכשהיא נפסקת, בטל הסנדל, וגם כשיתקן חדר ניכר, אבל הרצועה אינה חלק ממנו, אלא דבר הניתן בתרסית, וניתן להחליפה, ויש שקושרים ומתירים אותה מידי פעם, כפי שנתבאר לעיל, שלכן על קשירתה אין חייבים, ואם כן למה בפסיקתה יבטל הסנדל מהיות כלי.

נחלקו כמי ההלכה, ורב הוא שאמר הלכה כרבי יהודה, אבל רבי יוחנן אמר שאין הלכה כרבי יהודה.

ניקב וסתמו ניקב וסתמו עד שהשלימו למוציא רימון

במסכת כלים מבואר, שכלי [עץ של] בעלי בתים, בטלים מהיות כלי על ידי נקב שיש בהם, רק כשיהא הנקב כמוציא רימון, [כלומר נקב שרימון יוצא בו], אבל כל זמן שלא ניקבו כל כך, בעליהם חסים עליהם, ושומרים עליהם ועדיין הם נחשבים כלי.

ונסתפק חזקיה, מה הדין כשמתחילה ניקב הכלי נקב קטן כמוציא זית, וסתמו. ושוב ניקב נקב אחר כמוציא זית אצל הראשון, וסתמו. וכן ארע כמה פעמים, עד שהיו כל נקבים בשיעור הזה, שאם היו כולם קיימים, היו יחד כמוציא רימון, אבל למעשה, מאחר שבכל פעם סתם את הנקבים, אין כאן נקב כזה.

ופשט רבי יוחנן תלמידו את הספק, מהמשנה המבוארת לעיל², בעניין סנדל שנפסקו אזניו, שכשנפסקה אחת ותיקן אותה עדיין הוא טמא טומאת מדרס שהיתה בו. אבל אם נפסקה שניה, אף עך פי שתיקן אותה, טהר מטומאת מדרס שהיתה בו, ויש בו רק טומאת מגע מדרס, מחמת שנגע בעצמו כשהיה טמא טומאת מדרס.

שכן כשחזקיה לימד את המשנה הזו, רבי יוחנן שאל אותו, מדוע יש חילוק בין נפסקה אחת לנפסקה שניה, הלא כשנפסקה שניה כבר תיקן את הראשונה. ואם כן, בשני האופנים יש סנדל שיש לו אוזן אחת, שלימה ואחת חסרה.

וביאר חזקיה שהחילוק הוא בזה, שכשנפסקה השניה, סנדל ראשון שהיה כאן אינו, שהרי ניטלו שתי האוזנים הראשונות, ועתה יש שתי אוזנים אחרות, ופנים חדשות באו לכאן, ואין זה הסנדל שנטמא טומאת מדרס.

ואמר רבי יוחנן, שכמו כן יש לדון את הכלי שנסתפק בו חזקיה, שניקב וסתמו וניקב וסתמו, שעל ידי כל הסתימות יש להחשיב את הכלי, לכלי אחר ממה שהיתה תחילה, והראשון בטל, וטומאה שהיתה בו גם כן בטלה עמו.

- יש אומרים שכשחזקיה שמע את דברי רבי יוחנן אמר עליו "לית דין בר אינש" [=אין זה בו אדם, אלא מלאך].

- ויש אומרים שכשחזקיה שמע את דברי רבי יוחנן אמר עליו "כגון דין בר אינש" [=כמו זה יחשב לאיש, גברא בכולא].

ראשונים ואחרונים

אמר רבי זירא אמר רבא בר זימונא, אם ראשונים בני מלאכים, אנו בני אנשים. ואם ראשונים בני אנשים, אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא, ושל רבי פנחס בן יאיר, [שלא רצו לאכול דברים שאינם מעושרים], אלא כשאר חמורים.

דף ק"נ

קשירת דלי על פי הבור

הדלי שבו שואבים מים מהבור, רגיל להיות קשור בחבל על פי הבור, ומאחר שרגילים לקשור אותו לפי הבור קשר של קיימא, אסור לקשור אותו לפי הבור בשבת.

ומעיקר הדין דווקא בחבל שמיועד לדלי, אין לקשור את הדלי בשבת, כי מאחר שהחבל מיועד לדלי, הוא מניחו קשור בדלי תמיד, והרי הקשר קשר של קיימא.

אבל בחבל שנצרך לאדם לדבר אחר, כגון חבל של מלאכת האורג, שהוא צריך לו למלאכתו, גם כשקושר אותו לדלי, אין כוונתו להניחו שם, אלא להתירו לאחר מכן, ואם כן, אין זה קשר של קיימא.

- ומהטעם הזה, שקשירת חבל גרדי בדלי אינה קשירה של קיימא, מתיר רבי יהודה לקשורו בדלי בשבת.

- אולם לדעת חכמים, אף שמעיקר הדין היה מקום להתיר לקשור דלי בחבל שמיועד לדבר אחר, למעשה הדבר אסור, כי אם היה מותר לקשור בחבל זה, היו בני אדם טועים וקושרים גם בחבל המיועד לדלי. וכדי שלא יבואו לטעות

בדבר זה, אמרו, שבכל חבל אין לקשור את הדלי בשבת.

ומכל מקום, גם חכמים לא אסרו קשירת דלי אלא בחבל ואפילו כשהוא מיועד לדבר אחר.

אבל בחגורה [=פסקיא] המיועדת לדבר אחר, לדברי הכל מותר לקשור בה את הדלי.

וגם חכמים לא אסרו את הדבר, כי הכל מבחינים בין חגורה לבין חבל, וכשהיו קושרים את הדלי בחגורה, לא יטעו לומר, שכשם שמותר לקשורו בחגורה, כך מותר לקשורו בחבל.

קשירת חבל דלי שנפסק באמצעיתו

חבל דלי שנפסק באמצעיתו, אסור לקשור את שני חלקיו זה בזה בשבת, כי הוא קשר של קיימא, שהרי ניח אותו כך לעולם.

ולדעת חכמים רק קשירה ממש אסורה, אבל מותר לחבר את שני חלקי החבל בקשר עניבה.

כי קשר כזה אינו נחשב קשר. ואין לחוש שאם יהיה מותר לעשות קשר עניבה, יטעו בני אדם ויקשרו גם בקשר גמור, כי יש היכר בין עניבה לקשירה, ולא יטעו בדבר זה.

ולדעת רבי יהודה, אין שום חילוק בין קשר ממש לקשר עניבה, ושניהם נחשבים קשרים גמורים ושווים לאיסור. ולכן, כשם שאסור לקשור בקשר ממש, כך אסור לקשור בקשר עניבה.

ויש אופן, שבו לדברי הכל מותר לחבר את שני חלקי החבל בשבת, והוא, על ידי שיתן את שני הראשים של מקום הפסיקה זה על זה, ויחזקם יחד, על ידי שיכרוך עליהם פונדא או פסקיא [=מיני חגורות].

כל קשר שאינו של קיימא

כלל אמר רבי יהודה, כל קשר שאינו של קיימא, אין חייבין עליו.

קשירת פרה לאבוס

חבל הקשור בפרה, מותר לקשור אותו בשבת לאבוס, כדי שהפרה לא תברח.

¹ והא דתנן במסכת כלים, רימונים שאמרו, שלשה אחוזים זה בזה. לא שהשיעור בשלשה רימונים, אלא מפרש מה שאמר למעלה, הרימון לא גדול ולא קטן אלא בינוני, וקאמר דהיינו בינוני כשלשה האחוזים זה בזה וגדילים אחד אחד או שנים הם גדולים, ואותן שגדילים ארבעה יחד הם קטנים. [תוס'].
² תמוה לה"ר אלחנן, אמאי לא מיייתי ההיא סייעתא דמטה, דמתניה מקמי הך, [כלים פ"ח משנה ו'], מטה שהיתה טמאה מדרס, נשברה ארוכה ותיקנה, טמאה מדרס, נשברה שניה ותיקנה, טהורה מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס, אם לא הספיק לתקן את הראשונה כו'. [תוס']. ונמצא כאן דבר שלא מצינו דוגמתו במקום אחר, שבגה"ש כאן על המקום, הקשה את קושית התוס'.

וכתב עך כל רש"י, ובגה"ש אגב שיטפיה הקשה זאת מדנפשיה ולא ראה בתוס'.

תבואה מהקרקע, ולכן :

(א) אינו צריך לעשר את מה שמוציא.

(ב) מותר לתלוש אותם אף בשבת, אלא שדבר זה מותר, רק אם היו מקצת מהעלים מגולים, ויכול לאחוז בהם, ולמשוך, שמאחר שאינו מזיז העפר בידיו, אלא אחוז בעלים והעפר זז מאליהו הדבר מותר.

אבל אם היו טמונים לגמרי, לא יוכל להוציאם בשבת, משום מוקצה, כי לא יוכל להסיר העפר כדי להוציאם.

ואין לאסור את הדבר [באופן שאינו מזיז עפר בידיו] אף שבתלישת הלפת או הצנן תעשה גומא במקומם, ועלול לבוא ולסתום אותה, כי מאחר שנעשית הגומא בשדה, אינו מקפיד עליה, ולא יבוא לסותמה.

קיפול בגדים בשבת

הבגדים שפשט אותם, מאחר שנתרככו בכיבוס, אם אינו מקפל אותם, הם מתקמטים, והקיפול הוא תיקונם שיהיו ראויים ללבישה פעם נוספת.

ומאחר שהקיפול נחשב כתיקון הבגד, יש אופנים שאסרו אותו חכמים בשבת.

ובבית מדרשו של רבי ינאי לימדו, שאין מקפלים בגדים בשבת, אלא כשיתקיימו ארבעת התנאים הבאים.

א. אדם אחד לבדו יקפל את הבגדים ולא יקפלו אותם שנים יחד. כי כששנים מקפלים בגדים הם מפשטים את קמטיהם ונראים כמתקנים.

ב. רק בגדים חדשים מותר לקפל אבל בגדים ישנים לא יקפל. כי הישנים, מתוך שכבר נתרככו הרבה, ממהרים להתקמט, וקיפולם מתקנם יותר מן החדשים, שעודם קשים ואינם ממהרים להתקמט.

ג. רק בגדים לבנים מותר לקפל אבל צבועים לא יקפל. כי קיפול הצבועים מתקנם.

ד. רק מי שאין לו בגד אחר ללבוש, מותר לקפל אותו, אבל אם יש לו בגד אחר להחליף היום, לא יקפל את זה¹. ומהטעם הזה, של בית רבן גמליאל לא היו מקפלים שום בגדים בשבת, מפני שהיה להם להחליף.

וכשנתקיימו כל התנאים הללו, מותר לקפל את הבגדים אפילו ארבע וחמש פעמים, ובתנאי שבכל פעם מקפל לצורך לבישתו של הבגד היום.

ומכאן למדנו, שאסור לקפל טליתות של בית הכנסת, לפי שהם צורך מחר. [תוס'].

טלטול כלי קיואי

לדברי רב יהודה אמר שמואל, כלי קיואי [=כלי האורג] אין האורג מקפיד עליהם אם ישתמשו בהם לדברים אחרים, ולכן אינם נידונים כדבר שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטל אותם בשבת.

ורב יהודה עצמו נסתפק בדבר, האם בכלל היתר זה גם כובד העליון וכובד התחתון.

הם שני קנים גדולים שבמכונת האריגה, על העליון מסודרים חוטי השתי קודם שאורג ביניהם את חוט הערב, ועל התחתון מסודר הבגד אחר האריגה.

וכשהיה נשאל דבר זה, רפויה היתה התשובה בפיו, אם לאסור אם להתיר [=אין ולא ורפיא בידיה].

ולדעת רבי יהודה בר ליואי, אסור לטלטל בשבת את הכובד העליון והכובד התחתון.

והסיבה לכך, כי מפני כובדם אין מטלטלים אותם ממקומם אף בחול, ונמצא שכל מלאכתם לאריגה, והרי הם דבר שמלאכתו לאיסור.

ולדעת רב נחמן אמר שמואל, כל כלי האורג ובכללם כובד העליון וכובד התחתון שווים הם.

ומאחר שאין הגרדי מקפיד עליהם להשתמש בהם לדבר אחר, מותר לטלטל אותם בשבת. ורק את העמודים של כלי האריגה, שהם תקועים בקרקע, אסור לטלטל.

ולא משום איסור מוקצה, אלא משום שכשהם יוצאים מהקרקע, נעשים במקומם בקרקע גומות, ומאחר שאדם מקפיד שלא יהיו בביתו גומות, יש לחוש שמא יבוא לסתום את הגומות, ומתחייב משום בונה.

הטומן לפת או צנונות בקרקע

הטומן לפת או צנונות בקרקע כדי לשמור אותם, [כל זמן שלא השרישו] אין זה נחשב כמי ששתל אותם בקרקע, אלא כמי שנתנם לשמירה בלבד.

ומאחר שאין ההטמנה נחשבת כשתילה :

(א) מותר להטמין אותם גם תחת הגפן, ואין כאן איסור זריעת כלאים.

(ב) מותר להטמין אותם גם בשביעית, ואין כאן איסור זריעה בשביעית.

וכמו כן, מאחר שאינם נחשבים כשתולים בקרקע, כשמוציא אותם אינו נחשב תולש

כי ודאי לא יניח את החבל הזה קשור באבוס לעולם, אלא כשתסיים הפרה את אכילתה, יתיר את הקשר הזה שקשר עתה באבוס, כדי שתוכל הפרה ללכת.

ולא יתיר את הקשר הראשון שבפרה, ויניח את הקשר שבאבוס, כי מאחר שמתחילה היה החבל בפרה, ודאי יניח אותו בפרה.

ומאחר שקשר שעשה אחרון אינו דומה כלל לקשר של קיימא, מותר הוא.

וכמו כן חבל הקשור באבוס, מותר לקשור בשבת לפרה, כדי שהפרה לא תברח.

כי ודאי לא יניח את החבל הזה קשור בפרה לעולם, אלא כשתסיים הפרה את אכילתה, יתיר את הקשר הזה שקשר עתה בפרה, כדי שתוכל הפרה ללכת.

ולא יתיר את הקשר הראשון שבאבוס, ויניח את הקשר שבפרה, כי מאחר שמתחילה היה החבל באבוס, ודאי יניח אותו באבוס.

ומאחר שקשר שעשה אחרון אינו דומה כלל לקשר של קיימא, מותר הוא.

אבל אסור להביא חבל, ולקשור בשבת בפרה ובאבוס, כדי שהפרה תאכל שם ולא תברח.

כי כשירצה להוליך משם את הפרה, לא יתיר את שני ראשי החבל, אלא יניח אחד מהם קשור בפרה או באבוס, והרי זה קשר של קיימא.

ולדברי רבי אבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב, דווקא חבל שמיועד לכך, לא יקשור בפרה ובאבוס, אבל חבל המיועד לדבר אחר, כגון למלאכת האורג, אין לחוש שיניח אותו קשור לפרה או לאבוס, ולכן מותר לקשור אותו בשבת לפרה ולאבוס.

יש מפרשים שדברי רב אלו הם רק כדעת רבי יהודה, שאינו גוזר בכל חבלים משום חבלים המיועדים לאותו דבר, אבל חכמים חולקים, ואוסרים גם בחבל המיועד לדבר אחר.

ויש מפרשים שדברי רב אלו הם גם כדעת חכמים, האומרים שגזרו שלא לקשור דלי בשום חבל, ואפילו אינו מיועד לו, שבקשירת פרה ואבוס מודים הם שלא גזרו על כל חבלים, והטעם לכך, כי אין רגילים לקשור שום חבל בפרה ובאבוס קשר של קיימא.

רבי אחא אריכא

רבי אחא אריכא הוא רבי אחא בר פפא.

¹ ומסתפק ר"י, אי קרי יש לו להחליף, כשאין לו יפה כזה. [תוס'].

בגדי שבת

לדברי רב הונא, **מי שיש לו בגדים נוספים מלבד אותם שלבש בחול, עליו להחליפם**, כדי שילבש בגדים לכבוד שבת.

ומי שאין לו בגדים להחליף, ישלשל בגדיו כלפי מטה, שיראו ארוכים. והוא מדת עשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא.

ואין הדבר הזה נחשב כמנהג גאווה וגסות רוח [=רמות רוחא], כי מאחר שבכל יום אינו עושה כן, ורק היום עושה, ניכר שעושה לכבוד שבת, ולא מחמת גאווה.

"וְכַבְּדֵתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ"

ממצוא חפצך ודבר דבר

נאמר בספר ישעיה (נ"ח י"ג-י"ד) "אם תשיב משפּת רגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קִדְּשִׁי וְקִרְאֵת לִשְׁפָת עֶגְלָה לְקַדּוֹשׁ ה' מִכְּבֹד וְכַבְּדֵתוּ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמִּצְוֹת חֲפָצֶיךָ וְדַבֵּר דָּבָר. אֲזֻ תִתְעַנֵּג עַל ה' וְהִרְפַּבְתִּיךָ עַל בְּמִוְתִי אֲרָץ וְהֶאֱכַלְתִּיךָ נִחְלַת יַעֲקֹב אֲבִיד כִּי פִי ה' דָּבָר", וביארו כאן את הכתוב.

"וְכַבְּדֵתוּ" – שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. וראיה לדבר שלשון כבוד שייך בבגדים כמו שמצינו שרבי יוחנן היה קורא לבגדיו מכבדותי [שהם מכבדים את בעליהם].

"מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ" – שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול. [וכפי שיתבאר בעזה"י להלן].

"מִמִּצְוֹת חֲפָצֶיךָ" – חפצך אסורים כמו שאמרו במסכת עירובין, לא יטייל אדם לסוף שדחו בשבת לידע מה היא צריכה, **חפצי שמים מותרים**, כגון פוסקים צדקה, ומשדכים על התינוקות ליארס.

"וְדַבֵּר דָּבָר" – שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול, [רש"י פירש שהכוונה לכך שלא ידבר בשבת בענייני מקח וממכר וחשבונות]. ורבינו תם מפרש, שיש למעט בשבת בכל דיבור. **ודווקא דבור בפה אסור, אבל הרהור מותר** כלומר מותר להרהר בלבו, כגון כך וכך יציאות אני צריך להוציא על שדה זו.

שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול

לדברי רב הונא אמר רב, ויש אומרים לדברי רבי אבא אמר רב הונא, המהלך בדרך בשבת, והגיע לאמת מים. אם אינה רחבה יותר מכדי פסיעה,

כלומר, שיכול להניח רגל אחת כאן, ורגל אחת כאן, מותר לעבור עליה, [בין בהליכה ובין בדילוג]. אבל כשהיא רחבה יותר, אסור לעבור עליה, כי **אסור לדלג ולקפוץ בשבת יותר משיעור של פסיעה**.

ורבא חולק על הדין הזה, ואומר, שאם אינו יכול לעבור את אמת המים בלא דילוג, מותר לו לדלג אותה.

ואין לחייבו להקיף את כל אמת המים, כי בכך יתרבה הילוכו.

וכמו כן אין לומר לו לעבור בתוך המים, כי בכך יספגו בגדיו מים, ויבוא לידי סחיטה. ומכל מקום מסתבר, שכשאנו עובר אמת מים, הכל מודים, שאין לדלג ולקפוץ בשבת יותר משיעור של פסיעה.

לפסוע פסיעה גסה

כשרבי שאל את רבי ישמעאל ברבי יוסי, אם מותר לפסוע פסיעה גסה בשבת¹, או שהעושה כן עובר על הכתוב "מעשות דרכיך".

ענה לו רבי ישמעאל ברבי יוסי, וכי **בחול מי הותרה?** אני אומר, פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם.

ומחזיר את מאור עיניו בשתיית יין של קידוש בלילי שבתות.

אכילת אדמה לרפואה

רבי היה סבור שאכילת אדמה [=חומר וטין], יש בה רפואה, ולפיכך **שאל** את רבי ישמעאל ברבי יוסי, **אם מותר לאכול אדמה בשבת לרפואה**, כלומר, האם גזרו בה משום שחיקת סמנים כשאר רפואה, או לא.

ענה רבי ישמעאל ברבי יוסי, וכי **בחול מי הותרה?** אני אומר, **אף בחול אסור, מפני שהוא מלקה**, כלומר **מביא לידי חולי**.

כל האוכל מעפרה של בבל

לדעת רבי אמי, כל האוכל מעפרה של בבל, **כאילו אוכל מבשר אבותיו**, ישראל שיצאו לגלות בבל, ומתו שם בגולה.

ויש אומרים, כל האוכל מעפרה של בבל, **כאילו אוכל שקצים ורמשים**.

שנאמר במבול, "וַיִּמָּח אֶת כָּל הַחַיּוֹם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּמָחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֲרָ אִדָּן וְאַשֶּׁר אֶתּוֹ בַּתְּבָח" (בראשית ז' כ"ג), וכל מה שנימוח במבול בא לבבל, כפי שיש ללמוד מדברי ריש לקיש ורבי יוחנן המובאים להלן.

ונמצא שהאוכל מעפרה של בבל, אוכל מאותם דברים שנימוחו במבול, ובכללם שקצים ורמשים.

ולמסקנת הגמרא, אותם שקצים ורמשים מהמבול נימוחו, ולא נעשו עפר בבבל, אלא מאחר שאכילת עפרה של בבל מזיק, גזרו חכמים שיהא כשקצים ורמשים ולא יאכל.

והיזק זה של עפר בבל הוא, כמו שארע לאותו **אדם שאכל גרגישתא** [=גוש אדמה] **ואכל עמו שחלים, ונקלטו השחלים באדמה, וגדלו במעי, ונגע בלבו, ומת**.

בבל נקראת גם שנער

אחד משמותיה של בבל הוא שנער, **כמו שנאמר**, "וַיְהִי בְּנִסְעֶם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בְקֶעָה בְּאֶרֶץ שְׁנַעַר וַיִּשְׁבּוּ שָׁם" (בראשית י"א ב').

ואמר ריש לקיש, **למה נקרא שמה שנער? שכל מתי מבול ננערו לשם**.

בבל נקראת גם מצולה

שם נוסף משמותיה של בבל הוא מצולה כמו **שנאמר** בספר זכריה (א' ח') "רְאִיתִי הֶלְלָה וְהִנֵּה אִישׁ רָכַב עַל סוֹס אֲדָם וְהוּא עֶמֶד בֵּין הַהֲדָסִים אֲשֶׁר בַּמִּצְלָה וְהָאֲרִיזוֹת סוֹסִים אֲדָמִים שָׂרָקִים וְלִבְנִים" ופירש שם רש"י, בין אילני דהדסיא דבבל.

ואמר רבי יוחנן, **למה נקרא שמה מצולה? שכל מתי מבול נצטללו לשם**.

בגדים שלבשה רות בלכתה לבועז

כשנעמי אמרה לרות, שתלך לבועז, אמרה לה, "וַיִּרְחַצְתָּ וְסָכַתְּ וְשָׁמַתְּ שְׂמֹלְתֶיךָ עָלֶיךָ וַיְבָרֶךְ הָאֱלֹהִים אֶת תְּנֻפְתֶּיךָ לְאִישׁ עַד כִּלְתּוֹ לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת" (רות ג' ג').

¹ ואין נראה לרבינו תם, דהא כבר נפקא ממצוא חפצך. [תוס'].]

² כדאמר בויקרא רבה, רבי שמעון בן יוחי הוה ליה אימא סבתא דהות מישתעיא סגיא, אמר לה אימא שבתא הוא, שתקה, משמע שאין כל כך לדבר בשבת כמו בחול. ובירושלמי אמרין בטורח התירו בשאלת שלום בשבת. [תוס'].]

³ פסיעה בינונית היא אמה ופסיעה גסה היא יותר מאמה. [רש"י].]

ולא הושיבה בתוכם או אצלו. רוח הקדש נזרקה בו, ורמזו רמזו לה, שמלכות בית דוד היוצאת משניהם עתידה ליחלק.

ולכן הפסיק בכל הקוצרים בינו לבינה, אבל אם היתה יושבת בתוכם, לא היה זה רמז הפסקה בין שניהם.

"וַיִּצְבֹּט לָהּ קָלִי וְתֹאכַל וְתִשְׁבַּע וְתִתֵּר"

אכילה ושיביעה לשון עושר הוא, ונחלקו חכמים למי נתכוון.

אמר רבי אלעזר, **"וְתֹאכַל"** בימי דוד. **"וְתִשְׁבַּע"** בימי שלמה. **"וְתִתֵּר"** בימי חזקיה. שכל אלו היה עושר בימיהם שכל מלכי ארץ היו מביאים להם מנחה.

ויש אומרים, **"וְתֹאכַל"** בימי דוד ובימי שלמה. **"וְתִשְׁבַּע"** בימי חזקיה. **"וְתִתֵּר"** בימי רבי, שכן גם ברבי מצינו עשירות שאפילו ממונה על סוסי ופרדותיו היה עשיר משבור מלכא.

ובמתניתא תנא, **"וְתֹאכַל"** בעולם הזה. **"וְתִשְׁבַּע"** לימות המשיח. **"וְתִתֵּר"** לעתיד לבוא.

"וְתִתֵּחַת כְּבֹדוֹ יֵקֵד יֵקֵד כִּיקוֹד אֵשׁ"

נאמר על חיל סנחריב מלך אשור שרצה להחרים את ירושלים, **"לָכֵן יִשְׁלַח הָאֱדוֹן ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁמָנֵי רָזוֹן וְתִתֵּחַת כְּבֹדוֹ יֵקֵד יֵקֵד כִּיקוֹד אֵשׁ"** (ישעיה י" ט"ז). ונחלקו חכמים בביאור הכתוב **"וְתִתֵּחַת כְּבֹדוֹ יֵקֵד יֵקֵד כִּיקוֹד אֵשׁ"**.

לדעת רבי יוחנן, **"כְּבֹדוֹ"** האמור כאן הוא לשון בגדים, [כפי שנתבאר לעיל שרבי יוחנן היה קורא לבגדיו מכבדות]. **"וְתִתֵּחַת"** האמור כאן הוא לשון תחתון. ונמצא שהכתוב **"וְתִתֵּחַת כְּבֹדוֹ"** היינו הגוף שהוא מתחת לבגדים, ונאמר עליו **"יֵקֵד יֵקֵד כִּיקוֹד אֵשׁ"**, כלומר **גופותיהם שתחת בגדיהם ישרפו** [ולא בגדיהם].

ולדעת רבי אלעזר, **"כְּבֹדוֹ"** האמור כאן הוא גופם. **"וְתִתֵּחַת"** האמור כאן הוא לשון חליפין כמו **"שור תחת השור"**. ונמצא שהכתוב **"וְתִתֵּחַת כְּבֹדוֹ"**, הכוונה חליפי הגוף, ונאמר עליו **"יֵקֵד יֵקֵד כִּיקוֹד אֵשׁ"**, כלומר **הגופים ממש ישרפו**, ובמקום הגופים יהיה עפר ושריפה כיקוד אש.

ולדעת רבי שמואל בר נחמני, **"כְּבֹדוֹ"** האמור כאן הוא גופם. **"וְתִתֵּחַת"** האמור כאן הוא לשון תחתון. ונמצא שהכתוב **"וְתִתֵּחַת כְּבֹדוֹ"** היינו דבר שמתחת לגוף כלומר הנשמה, וכשנאמר עליו **"יֵקֵד יֵקֵד כִּיקוֹד אֵשׁ"**, למדנו **שרק נשמתם נשרפה, וגופם קיים, כשריפת בני אהרן**.

לדעת רבי אלעזר, דבר חכמה ראה בה. כשהיתה רואה **שתי שבלים** שנפלו מן הקוצרים, היתה **לוקטת אותן**, אבל כשהיתה רואה **שלוש שבלים** שוכבות יחד, **לא היתה לוקטת אותן**, כדין המבואר במסכת פאה, שתי שבלים, לקט, שלש, אינן לקט.

ולדעת מתניתא, דבר צניעות ראה בה. **שבלים עומדות**, כלומר מחוברות, ששכח בועז, היתה **לוקטת מעומד**, [ויש להם דין שכחה, כמבואר בכמה מקומות, ששכחת קמה גם כן שכחה היא]. **ושבלים נופלות**, כלומר אותן שנשרו מן הקוצרים, **לוקטת מיושב**, ואינה מתכופפת ליטול, משום צניעות.

"וְכֵה תִדְבָּקִין עִם נִעְרֵי"

"וַיֹּאמֶר בְּעוֹז אֶל רוֹת הָלֹא שְׁמַעְתָּ בְּתִי אֶל תַּלְכִּי לִלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי מִזֶּה וְכֵה תִדְבָּקִין עִם נִעְרֵי" (רות ב' ח').

ואמר רבי אלעזר, אף שלא היתה דרכו של בועז לדבר עם הנשים, לומר להן שיבואו לשדוהו, זאת מאחר **שדבקה בישראל, כמו שנאמר** **"וַתִּשְׁנֶה קוֹלָן וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וַתִּשָּׁק עֲרֹפָה לְחֻמוֹתָהּ וְרוֹת דְּבָקָה בָּהּ"** (רות א' י"ד), אמר עליה בועז **שמותר להידיבק בה**.

"וַיֹּאמֶר לָהּ בְּעוֹז הָאֶכֶל גִּשִּׁי הֵלֶם וְאֶכְלָת מִן הַלֶּחֶם וְטַבְלָת פֶּתַח בְּחֻמִּי וְתִשָּׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים וַיִּצְבֹּט לָהּ קָלִי וְתֹאכַל וְתִשְׁבַּע וְתִתֵּר" (רות ב' י"ח).

"וַיֹּאמֶר לָהּ בְּעוֹז הָאֶכֶל גִּשִּׁי הֵלֶם"

אמר רבי אלעזר, רוח הקודש נזרקה בו, **ורמזו רמז לה, עתידה לצאת ממך מלכות**, שנאמר בה לשון **"הֵלֶם"**, היא מלכות בית דוד, שנאמר **"וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לְפָנָי ה' וַיֹּאמֶר מִי אֲנִי ה' אֲקִים וּמִי בֵּיתִי כִּי הִבִּיתִנִּי עַד הֵלֶם"** (שמואל ב' ז' י"ח).

"וְטַבְלָת פֶּתַח בְּחֻמִּי"

אמר רבי אלעזר, **מכאן שהחומץ יפה לשרב**.

רבי שמואל בר נחמני אמר, **רמזו רמז לה, עתיד בן לצאת ממך, שמעשיו קשים כחומץ**, וזהו מנשה.

"וְתִשָּׁב מִצַּד הַקּוֹצְרִים"

אמר רבי אלעזר, **"מִצַּד הַקּוֹצְרִים"** ולא בתוך הקוצרים, כלומר כל הקוצרים הפסיקו בינו לבינה,

ואמר רבי אלעזר, שכוונתה לומר, שתלבש בגדים **של שבת**. שכן רות לא היתה ערומה קודם לכן, אלא לבושה, ומאחר שאמרה לה להתלבש, ודאי כוונתה שתלבש בגדים מיוחדים, והם בגדי שבת.

"תֵּן לְחֶכֶם וְיִחְפֹּם עוֹד"

נאמר, **"תֵּן לְחֶכֶם וְיִחְפֹּם עוֹד הוֹדַע לְצַדִּיק וַיִּסְּף לְקַח"** (משלי ט' ט'). ואמר רבי אלעזר, זו רות המואביה ושמואל הרמתי, ששינו בחכמה ממה שאמרו להם.

נעמי אמרה לרות, וְרַחֲמָתָ וְסִכָּתָ וְשִׁמְתָּ שְׁמִלִיתִיךְ עֲלֶיךָ ואחר כך וַיִּרְדָּתָ הָגֵרן. ואילו רות לא עשתה כסדר הזה, אלא תחילה וַיִּתְּרָד הָגֵרן, ואחר כך וַיִּתְּעַשׂ כָּל אֲשֶׁר צִוְּתָהּ חֻמוֹתָהּ" (רות ג' ו').

שרק בהיותה בגורן סכה ולבשה שמלות נאות, ועשתה זאת כדי שלא יפגשו בה כשהיא מקושטת, ויאמרו זונה היא.

וכשהיתה שכנה קוראה לשמואל מתוך ההיכל, ולא היה יודע שמואל מי קורא לו, **עלי הבין מי קורא לו, וַיֹּאמֶר עָלִי לְשִׁמּוּאֵל לֵךְ שָׁכַב וְהָיָה אִם יִקְרָא אֲלֶיךָ וְאָמַרְתָּ דָּבָר ה' כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ וַיִּלָּךְ שִׁמּוּאֵל וַיִּשָּׁקֵב בְּמִקְוֵמוֹ** (שמואל א' ג' ט').

אולם שמואל לא רצה להזכיר שם ה', כי אמר, שמה אין זו שכנה, ולכן כשפעם נוספת וַיָּבֹא ה' וַיִּתְּיָצֵב וַיִּקְרָא כְּפֶעַם בְּפֶעַם שִׁמּוּאֵל שִׁמּוּאֵל וַיֹּאמֶר שִׁמּוּאֵל דָּבָר כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ" (שמואל א' ג' י'), ולא אמר **"דָּבָר ה' כִּי שָׁמַע עֲבָדְךָ"**.

"וַתִּלָּךְ וַתִּבּוֹא וַתִּלְקֹט בְּשָׂדֶה"

נאמר ברות, **"וַתִּלָּךְ וַתִּבּוֹא וַתִּלְקֹט בְּשָׂדֶה אַחֲרֵי הַקּוֹצְרִים וַיָּקָר מִקְרָה חֲלָתָהּ הַשָּׂדֶה לְבַעַז אֲשֶׁר מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ"** (רות ב' ג').

ואמר רבי אלעזר, שהכוונה לכך שהלכה ובאה הלכה ובאה, כלומר לא הלכה להיכן שיעלה בידה, אלא **חיפשה ודקדקה בדבר, עד שמצאה בני אדם קוצרים מהוגנים, והלכה עמהם**.

"לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת"

כשהיתה רות בשדה בועז, **"וַיֹּאמֶר בְּעוֹז לְנַעֲרָה הַנָּצֵב עַל הַקּוֹצְרִים לְמִי הַנַּעֲרָה הַזֹּאת"** (רות ב' ה'), ובוודאי לא היתה דרכו להסתכל על הנערות, ולשאול על כל אחת למי היא, וסיבה היתה לו ששאל עליה.

דף קיד

שנוי בגדים מן התורה

נתבאר שדרך כבוד הוא להחליף בגדיו לכבוד שבת. ואמר רבי אחא בר אבא אמר רבי יוחנן, שיש ראייה מהתורה לכך, שדרך כבוד היא להחליף בגדיו לצורך דבר חשוב.

שכן בעניין הוצאת הדשן, שאינה עבודה חשובה, נאמר, "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְהוֹצִיא אֶת הַדָּשָׁן אֶל מְחוּץ לַמִּחְנָה אֶל מְקוֹם קָהוֹר" (ויקרא ו' ד'). שהזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הוצאת הדשן, כדי שלא ימאסו בגדיו החשובים שעובד בהם עבודה חשובה כהקטרה וניסוך, ומכאן שכשבא לעבוד עבודה חשובה, עליו להחליף לבגדים חשובים.

וכן שנו בבית מדרשו של רבי ישמעאל, לימדך תורה דרך ארץ, בגדים שבישל בהן קדירה לרבו, שהוא תשמיש פחות כמו הוצאת הדשן, אל ימזוג בהן כוס לרבו, שהוא תשמיש חשוב, ולפיכך הוזקק ללבוש בגדים פחותים בהוצאת הדשן.

מנעלי תלמידי חכמים

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, גנאי הוא לתלמיד חכם שיצא במנעלים המטולאים לשוק.

וביאר רבי אחא בריה דרב נחמן, שהכוונה ליציאה במנעלים שיש בהם טלאי על גבי טלאי, אבל כשאין טלאי על גבי טלאי, אין גנאי בדבר. וכן יצא רבי אחא בר חנינא, במנעלים מטולאים שאין טלאי על גבי טלאי.

רבב ורבד על בגדי תלמידי חכמים

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל תלמיד חכם שנמצא רבב [=שומן וחלב] על בגדו, חייב מיתה.

כי תלמיד חכם צריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו, וכשהוא מגונה, הוא בכלל הכתוב "וְחָסְאֵי חֲמִס נִפְשׁוּ כָּל מְשֻׁנְאֵי אֶהְיֶה מוֹת" (משלי ח' ל"ו), אל תקרי "משנאי" אלא "משנאי", שממאסים עצמם בעיני הבריות, והבריות אומרים, אוי להם ללומדי התורה שהם מאוסים ומגונים, ונמצא זה משניא את התורה.

ומבואר, שדברי רבי חייא בר אבא אלו אמורים

בגלימה שהיא הבגד העליון, שבו אפילו כשנמצא רבב, התלמידי חכמים הם בכלל "משנאי", וכל שכן כשנמצא בו רבד [=שכבת זרע¹].

ורבינא אמר שבלבושא [שהוא תחת הגלימא], אם נמצא בו רבב, אין להקפיד, ורק אם נמצא בו רבד, התלמיד חכם הוא בכלל "משנאי".

הליכת ישעיה ערום ויחף

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, מאי דכתיב, "וַיֹּאמֶר ה' כְּאֶשֶׁר הִלַּךְ עֲבָדַי יִשְׁעִיָּהוּ עָרוֹם וְיִחְף שְׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹת וּמוֹפֶת עַל מִצְרַיִם וְעַל כּוּשׁ" (ישעיה כ' ג')? ערום בבגדים בלואים ויחף במנעלים המטולאים.

חציצת רבב בטבילה

כל דבר הטעון טבילה, צריך שיבוא כולו במים, בלא שיהא דבר חוצץ בינו למים. וכלל בדינו, שכל שיש עליו איזה דבר שהוא מקפיד עליו, כלומר שאינו רוצה שיהיה עליו, הרי זה חוצץ. ורק כשאינו מקפיד עליו, הוא בטל לו, ואינו חוצץ. ולהלן יתבאר באלו אופנים הרבב חוצץ בטבילה.

א. במרדעת החמור.

לדעת תנא קמא, אדם מקפיד שלא יהא רבב על מרדעת החמור, ולפיכך הוא חוצץ בטבילה.

ולדעת רבנן שמעון בן גמליאל, אין אדם מקפיד על רבב שבמרדעת החמור, אלא אם כן הוא גדול כאיסור האיטלקי, ולכן רק כשיהא הרבב בשיעור כזה, הוא חוצץ.

ואמר רבי חנינא, שלדברי רבי יוסי משום רבי ישמעאל, אין הרבב חוצץ במרדעת, אלא כשהוא בלוע בו מצד לצד, אבל כשהוא מצד אחד, לעולם אינו חוצץ, שהרי אפילו בבגדי בור אינו חוצץ באופן הזה, כפי שיתבאר בעזה"י בסמוך, ובוודאי אין מקפידים על הרבב במרדעת, יותר ממה שבור מקפיד עליו בבגדו שלו.

ב. בבגדים.

לדעת תנא קמא, מצד אחד אינו חוצץ, משני צדדים חוצץ. כלומר, רבב מועט, שאינו בלוע בבגד מצד לצד, אין מקפידים עליו, ואינו חוצץ, אבל כשיש הרבה רבב, עד שהוא בלוע מצד לצד בבגד, מקפידים עליו, והוא חוצץ.

ולדעת רבי יהודה משום רבי ישמעאל, אף מצד אחד חוצץ. כלומר, אפילו רבב מועט, שאינו בלוע בבגד מצד לצד, מקפידים עליו, והוא חוצץ.

ולדעת רבי יוסי [משום רבי ישמעאל], בנאים, [לדעת רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים. ולדעת ריש לקיש הם בלנים], מקפידים על רבב שבבגדיהם, אף כשאינו בלוע מצד לצד, ולכן הרבב חוצץ בבגדי בנאים גם כשהוא מצד אחד. ובור אינו מקפיד על רבב שבבגדו אלא כשהוא בלוע מצד לצד, ולכן הרבב חוצץ בבגד בור, רק כשהוא משני צדדים.

בנאים

לדעת רבי יוחנן, הבנאים הנזכרים לעיל, שמקפידים על בגדיהם שלא יהא בו רבב אפילו מצד אחד, הם תלמידי חכמים, וקרויים בנאים משום שעוסקים בבנינו של עולם כל ימיהם.

ולדעת רבי שמעון בן לקיש, בנאים הנזכרים לעיל, שמקפידים על בגדיהם שלא יהא בו רבב אפילו מצד אחד, הם בלנים. והבגדים שהם מקפידים עליהם, הם כלים האוליריים הנאים ממדינת הים, שהם בגדים חשובים שיש לבלנים, שיתעטפו בהם בני אדם חשובים בצאתם מהמרחץ. ומקפידים עליהם אף בטינוף מועט, ונקראים הבלנים בשם בנאים, מלשון בי בני [=בית המרחץ].

תלמיד חכם שמחזירי

לו אבידה בטביעות העין

במסכת בבא מציעא מבואר, שתלמיד חכם, מאחר שודאי אינו משקר, מחזירים לו אבדתו בטביעות העין, כלומר, כשיאמר שמכיר אותה שהיא שלו, אף בלא נתינת סימן.

ואמר רבי יוחנן, איזהו תלמיד חכם שמחזירים לו אבידה בטביעות העין? זה המקפיד על חלוקו להופכו, כלומר, שאם לבשו הפוך, שהתפירות בחוץ, מקפיד והופכו שיהיה ישר, שמקפיד שלא יראו התפירות המגונות, ואימרי החלוק.

תלמיד חכם שבני עירו

מצווים לעשות לו מלאכתו

במסכת יומא אמר רבי יוחנן שיש ללמוד מהכתובים שתלמיד חכם בני עירו מצווים לעשות לו מלאכתו, שכן נאמר למשה "וְעָשִׂיתָ לָךְ

¹ לשון "מרבדים רבדתי ערש"י" (משלי ז') ריפדתיו וקישטתיו בבשמים, מינים המכניסים תאוה, ותזקק לי. [רש"י].

שאינן זמנים קבועים, ויכול להקריבם בימות החול, **רשאי להקריב אותם גם ביום טוב**.

ולדעת רבי עקיבא, נדרים ונדבות, מאחר שיכול להקריבם בימות החול, אינם דוחים את יום טוב, ואינם קרבים בו.

ומחלוקת זו, נחלקו בה חכמים במסכת ביצה, ושם נתבאר טעמי החולקים.

הקטרת חלבי שבת ביום הכיפורים

בעניין קרבן מוסף של שבת נאמר, "עלת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ עַל עֶלְת הַתִּמְדִּי וְנִסְכָּהּ" (במדבר כ"ח י'), ודרשו את הכתוב הזה בשני אופנים.

(א) עם וי"ו, כמו שהוא, "עלת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ".

(ב) בלי וי"ו, כאילו כתוב, "עלת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶת".

וכשהוא נדרש בלא וי"ו, "עלת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶת", משמעותו שעולת שבת זו קרבה גם בשבת אחרת.

וכשהוא נדרש עם וי"ו "עלת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתוֹ", משמעותו שעולת שבת זו אינה קרבה בשבת אחרת.

ועל כרחק דרשות אלו אינן על ההקרה עצמה, שהרי לעולם יש להקריב כל קרבנות שבת ומועד בזמניהם, אלא הדרשות הללו על ההקטרה.

שמעיקר הדין קרבן שקרב היום, מקטירים את חלבו על המזבח אף בלילה שאחריו, ובא הכתוב הזה ללמד מה הדין, כשהלילה שאחר השבת הוא גם כן שבת, [כיום טוב או יום כיפורים¹], האם קרבן שקרב בשבת הראשונה, מותר להקטיר את חלבו בליל שבת הסמוכה לה.

ונחלקו חכמים כיצד להעמיד את הדרשות הללו:

לדעת רבי ישמעאל, הכתוב המלמד שחלבי שבת זו קרבים בשבת זו, אינו נצרך ללמד על חלבי שבת שקרבים בליל יום טוב הסמוך לו, שהרי אפילו נדרים ונדבות קרבים ביום טוב וכל שכן שחלבי שבת יהיו נקטרים ביום טוב.

והכתוב הזה בא ללמד שחלבי שבת קרבים אפילו בליל יום הכיפורים הסמוך לו. והכתוב המלמד שחלבי שבת זו אינם קרבים בשבת זו, מלמד, שחלבי יום הכיפורים אינם קרבים בליל שבת הסמוכה לו.

ולדעת רבי עקיבא, הכתוב המלמד שחלבי שבת זו קרבים בשבת זו, בא ללמד על חלבי שבת שקרבים בליל יום טוב הסמוך לו.

כשגם זאת אינו יודע אינו ראוי להיות פרנס על הציבור.

מיני כלים האוליירים

א. לבושי.

אלו הם הבגדים הניתנים תחת הגלימא, והם אלו שהבלנים מקפידים על טינוף מועט שבהם, כפי שנתבאר לעיל בדברי רבי שמעון בן לקיש.

ומתוך כך שמקפידים עליהם כל כך, יש ללמוד, שכלים אלו לבנים הם, שאם לא כן, טינוף מועט אינו ניכר בהם ואין להקפיד עליו.

ב. גלימי.

אלו הם הבגדים העליונים של כלים האוליירים, והם אינם שחורים ולא לבנים, אלא אדומים.

ולחם נתכוון רבי ינאי, כשאמר לבניו שיקברוהו בכלים האוליירים הבאים ממדינת הים, שאינם לא שחורים ולא לבנים.

ג. פתורי.

אלו הם מיני סדינים וכיסויים של כלים האוליירים והם שחורים כמבואר במסכת נדה.

במה קברו את רבי ינאי

רבי ינאי אמר לבניו, בני אל תקברוני לא בכלים לבנים, ולא בכלים שחורים.

בכלים לבנים לא תקברוני, שמא לא אזכה, ואהיה כחתן בין אבלים, שאשב בין אותם שנדונים בגיהנם, שדומים לשולי קדירה.

בכלים שחורים לא תקברוני, שמא אזכה, ואהיה כאבל בין חתנים.

אלא בכלים האולייירין הבאים ממדינת הים שהם אדומים.

להציע מיטות מליל שבת

לשבת ומשבת למוצאי שבת

א. מציעים את המטות מלילי שבת לשבת.

ב. אבל לא משבת למוצאי שבת.

הקרבת נדרים ונדבות ביום טוב

לדעת רבי ישמעאל, נדרים ונדבות, אף על פי

אָרֹן עָצִי (דברים י"א), כלומר שהוא יעשהו. אולם למעשה הכתוב אומר, "וְעָשִׂי אֶרֶן עֲצֵי שִׁטִּים" (שמות כ"ה י'), הרי שאחרים עשו, ומכאן שתלמיד חכם אחרים מצווים לעשות מלאכתו.

ואמר רבי יוחנן, איזהו תלמיד חכם שבני עירו מצווים לעשות לו מלאכתו? זה שמניח חפצו, ועוסק בחפצי שמים.

ומבואר בגמרא, שהמלאכה שבני עירו מצווים לעשות לו, היא לטרוח בלחמו, כלומר לטרוח בדבר שהוא יכול לעשותו, וחיייו תלויים בו.

תלמיד חכם שממנים אותו פרנס על הציבור

תלמיד חכם ששואלים אותו הלכה בכל מקום במסכת אחת שעוסק בה, ויודע להשיב, ממנים אותו להיות פרנס על הציבור במקומו.

ותלמיד חכם ששואלים אותו הלכה בכל התלמוד, ויודע להשיב, [כלומר עומד במסכת זו, ומשיב אף במסכת אחרת], ממנים אותו להיות ראש ישיבה.

את החילוק הזה אמר רבי יוחנן, ומלבד זאת אמר מימרא נוספת בעניין זה. והיא, איזהו תלמיד חכם שממנים אותו פרנס על הציבור, זה ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום, ואומר, ואפילו במסכת כלה.

רש"י פירש, שמסכת כלה האמורה כאן, היא ברייתא המתחילה "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה". וכוונת המאמר הזה של רבי יוחנן, היא כמאמרו השני, שתלמיד חכם שממנים אותו להיות ראש ישיבה, הוא זה שיודע לענות בכל מקום בתלמוד, ואפילו במסכת כלה, שאין רגילים ללומדה, נתן הוא לבו לגורסה, ויודע להשיב בה.

ועל פי פירוש רש"י במסכת קידושין היה מקום לומר, שכוונת המאמר הזה של רבי יוחנן, היא כפי המבואר לעיל במאמרו הראשון, שתלמיד חכם שממנים אותו במקומו, הוא זה שיודע לענות בכל המסכת שלומד בה, ואפילו במסכת כלה, שהיא קלה, אם כשלומד אותה יודע להשיב בכולה, ראוי להיות פרנס במקומו.

ור"י פירש, שמסכת כלה האמורה כאן, הן דרשות הסדורות מהלכות החג, שהכל רגילים בהם ובקיאם בהם, וכוונת המאמר הזה של רבי יוחנן, היא כפי המבואר במאמרו הראשון, שתלמיד חכם שממנים אותו במקומו, הוא זה שיודע לענות בכל המסכת שלומד בה, ואפילו בהלכות כלה, שהכל בקיאים בהם, אדם יודע להשיב בהם, ראוי להיות פרנס במקומו. אבל

¹ אומר ר"י, דכל היכא דקתני תרי שבי דהוו בהדי הדדי, אתיא כאחרים, דאמרי, אין בין עצרת לעצרת אלא ארבעה ימים בלבד, והכי מפרש הש"ס בפרק בתרא דסוכה. [תוס']

וסימן זה נעשה לשאר העם שבירושלים, שהיו קוראים קריאת שמע בזמנה, אבל כהני המשמר ואנשי המעמד היו קוראים את שמע קודם לזמן זה, והקורא עימהם באותה שעה לא יצא ידי חובתו.

תקיעה בין יום כיפור לשבת מחמת קניבת ירק

לעיל נתבאר, שנחלקו חכמים אם שבת חמורה מיום הכיפורים לעניין הקטרת חלבי זה בזה. ומכל מקום גם לדברי האומר שהיא חמורה, אין בכך סיבה לתקוע בין יום הכיפורים לשבת, כי חומרא זה הוא דבר שנוהג רק בכהנים המקריבים, וכהנים זריזים הם, וידעו להבדיל בין יום הכיפורים לשבת גם בלא תקיעה.

ויש דבר שבו לדברי הכל שבת חמורה מיום הכיפורים, והוא נוהג בכל אדם, והוא **היתר קניבת ירק מן המנחה ולמעלה**.

שביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה, מותר לנתק עלי ירק מהקלחים להשוותם שיהיו מוכנים לחותכם ולפורמם לערב, והתירו דבר זה, כי יש בו ענין, שרואה האוכל, ומזמנו לאכילה, ואינו יכול לאכול. ודווקא ביום הכיפורים הדבר מותר, אבל בשבת הוא אסור.

ואף על פי שבדבר זה הכל מודים ששבת חמורה מיום הכיפורים, אין לתקוע בין יום הכיפורים לשבת, **להודיע שנכנסה שבת**¹.

- **רב יוסף אמר**, שהסיבה לכך שאין תוקעים להודיע דבר זה שיום הכיפורים קל משבת לעניין קניבת ירק. **כי אין דוחים שבות להתיר, כלומר סתם תקיעת שופר אסורה מדברי חכמים בשבת ויום טוב, ולא התירו לתקוע בערב שבת שהוא יום טוב, אלא להודיע, שמעתה אסורים במלאכות המותרות ביום טוב. אבל כדי להודיע שקניבת ירק מותרת ביום הכיפורים, לא התירו לתקוע**².

- **ורב שישא בנו של רב אידי אמר**, שבאמת מעיקר הדין מותר לתקוע ביום טוב, גם כדי לפרסם את היתרו. והסיבה שאין תוקעים בערב שבת שחל ביום הכיפורים להודיע שקניבת ירק מותרת ביום הכיפורים, כי באמת ביום כיפורים זה אינה מותרת, שהרי בשבת לא יוכל לבשל, ואם כן למה יקנב את הירק ללא צורך.

ומאחר שאין תקיעה זו מלמדת היתר קניבה של עכשיו, אלא שבשנה הבאה, כשמוצאי יום הכיפורים לא יהא בשבת, יהא מותר לקנוב בו

תוקעים בו, להודיע על כניסת שבת. **וכן כשחל יום הכיפורים במוצאי שבת, אין מבדילים בו** [בתפילה לומר המבדיל בין קודש לקודש].

והסיבה לכך, כי לדעת רבי עקיבא, **יום הכיפורים חשוב כמו שבת**. ואם כן, אין צריך לעשות היכר ביניהם, שאין עושים היכר תקיעות והבדלות אלא בין יום חמור ליום קל.

ולדברי יהודה בנו של רבי שמעון בן פזי, רבי ישמעאל חולק על רבי עקיבא בדין זה.

שכן לדעתו שבת חמורה מיום הכיפורים, שהרי חלבי שבת קרבים ביום הכיפורים, וחלבי יום הכפורים אינם קרבים בשבת, ומאחר ששבת חמורה, יש לעשות לה היכר, ולתקוע בכניסתה אף כשערב שבת היה יום הכיפורים.

וכשרבי זירא היה בבבל, לא עלתה על דעתו סברא זו, שרבי ישמעאל יחלוק מחמתה על רבי עקיבא בדין זה.

ואף כשעלה לארץ ישראל, ושמע את דברי יהודה בנו של רבי שמעון בן פזי, לא הסכים עמו, ואמר, שאין כאן מחלוקת.

כי גם רבי ישמעאל האומר ששבת חמורה מיום הכיפורים לעניין הקטרת חלבי זה בזה, מודה הוא, שאין צריך לתקוע ביניהם להודיע על ההבדל הזה.

משום שדין זה תלוי בכהנים המקטירים, וכהנים זריזים הם, כלומר בקיאים הם בכל, שנאמר בהם, **"וְזָרְזוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְעֶקֶב"** (דברים ל"ג י'). ואינם צריכים סימנים שלא יטעו.

גם במקדש היו תוקעים

נתבאר שכהנים זריזים הם, ואינם צריכים לתקיעות, להודיע שנכנסה השבת.

ומכל מקום, גם במקדש היו תוקעים בכל ערב שבת שש תקיעות, שלוש להבטיל את העם ממלאכה ושלוש להבדיל בין קודש לחול.

כי היה צורך בתקיעות אלו, **לשאר העם שבירושלים שלא היו זריזים כמו הכהנים**.

סימן לקריאת שמע בנברשת שעשתה הלני המלכה

הלני המלכה עשתה נברשת על פתחו של היכל, ובשעה שהחמה זורחת, ניצוצות יוצאות ממנה, והכל יודעים שהגיע זמן קריאת שמע.

והכתוב המלמד שחלבי שבת זו אינם קרבים בשבת זו, מלמד, שחלבי שבת אינם קרבים בליל יום הכיפורים הסמוך לו.

	רבי ישמעאל	רבי עקיבא
חלבי יום טוב בליל שבת	אסור	אסור
חלבי יום הכיפורים בליל שבת	אסור	אסור
חלבי שבת בליל יום הכיפורים	מותר	אסור
חלבי שבת בליל יום טוב	מותר	מותר

להציע מיטות ולקפל בגדים

מיום כיפורים לשבת

במשנתנו מבואר, **שלדעת רבי ישמעאל, מותר לקפל בגדים ולהציע מיטות מיום כיפורים לשבת**. ודין זה הוא כשיטתו, ששבת עדיפה על יום הכיפורים, כפי שנתבאר, שלדעתו חלבי שבת קרבים ביום הכיפורים.

ולדעת רבי עקיבא, ששבת אינה עדיפה על יום הכיפורים, ולכן חלבי שבת אינם קרבים ביום הכיפורים, אפשר שכן הדין לעניין קיפול בגדים והצעת מיטות, שאסור לעשות זאת ביום הכיפורים לצורך שבת.

תקיעות והבדלות בין שבת ויום טוב

כל ערב שבת היו תוקעים שש תקיעות, להבטיל את העם ממלאכה, ולקבל את השבת, [כפי שנתבאר בדף ל"ה].

ודין זה אמור, **בין כשהיה ערב שבת יום חול, ובין כשהיה ערב שבת יום טוב**, כי מכל מקום שבת חמורה מיום טוב, וצריך להודיע לעם, להיבטל ממלאכות המותרות ביום טוב ואסורות בשבת.

וכל מוצאי שבת היו מבדילים, [בתפילה ועל הכוס, כמבואר במסכת ברכות].

ודין זה אמור, **בין כשהיה מוצאי שבת יום חול, ובין כשהיה מוצאי שבת יום טוב**, כי מכל מקום שבת חמורה מיום טוב, וצריך להודיע להבדיל ביניהם [ובהבדלה זו אומרים המבדיל בין קודש לקודש].

תקיעות והבדלות בין שבת ויום כיפורים

לדברי הכל, דעת רבי עקיבא, שדווקא בחול או ביום טוב הסמוך לשבת תוקעים ומבדילים.

אבל כשחל יום הכיפורים להיות ערב שבת, אין

¹ הוא הדין דהוה מצי למיפרך אליבא דרבי ישמעאל ליתקע כי היכי דלדיעו שמציעין את המטות מיום הכיפורים לשבת, אלא ניחא ליה למיפרך לכולי עלמא. [תוס'].

² יל"ע בדבר הלא התקיעה היא בכניסת שבת, ואם כן היא באה להודיע שמעתה קניבת הירק אסורה.

ובביתו של רב יהודה, היו מקנבים כרוב מן המנחה ולמעלה.

ובביתו של רבה היו מגרדים דלעת. אולם כשראה שהיו מקדימים לעשות זאת קודם המנחה, כשעדיין הדבר אסור, מפני שאז עוד אין בו עינוי כל כך, רצה למנוע מאנשי ביתו לעשות זאת. וכדי שיקבלו את דבריו, אמר להם, שהגיעה אגרת מארץ ישראל משמו של רבי יוחנן, וכתוב בה שאסר את הדבר.

תלות דבריו באדם אחר כדי שיתקבלו דבריו

מתוך מעשהו של רבה, שכשרצה שיתקבלו דבריו לאנשי ביתו, אמרם בשם רבי יוחנן, יש ללמוד שהרצה שיתקבלו דבריו רשאי לאומרם בשם אדם אחר. [וכן מבואר במסכת פסחים דף ק"ב].

סליק פרק ואלו קשרים

כ"ט.

אלא בא הכתוב "שבתון" ללמד, שאפילו קניבת ירק תלוש, שאין בה איסור מלאכה, אסורה היא בשבת.

ומאחר שאסורה היא מהתורה בשבת, אין להתירה כשחל יום כיפורים בשבת.

ובשאר יום הכפורים קניבת ירק מותרת, אף על פי שגם ביום הכיפורים נאמר "שבתון", כי ביום הכיפורים אין כוונת הכתוב למלאכה, אלא לכל דבר המעכב מלהתענות. ומאחר שקניבת ירק יש בה עינוי, אינה נחשבת כדבר המעכב את התענית ואינה אסורה.

ותוס' כתבו שהסיבה שביום הכיפורים הדבר מותר, כי באמת גם בשבת אין כאן איסור תורה², והכתוב "שבתון" הוא אסמכתא בעלמא, וכשאסרו חכמים אסרו בשבת ולא ביום כיפורים.

ולדעת רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, גם כשיום הכיפורים חל בשבת, הוא מותר בקניבת ירק.

כי בכל שבת הדבר אסור רק מדברי חכמים, וביום הכיפורים לא אסרו, **כי יש בה צער, והרי היא בכלל עינוי היום**. ודווקא מן המנחה ולמעלה, שהוא שואף ומצפה לעת אכילה, ויש בה עגמת נפש יותר.

והכתוב "שבתון" האמור בשבת, לא בא לאסור קניבת ירק, אלא ללמד, שכל המלאכות האסורות בשבת מהכתוב "לא תעשה כל מלאכה", מלבד איסור לא תעשה שיש בהן, יש בהן גם איסור עשה³, שנאמר "שבתון".

דף קטו

דברים נוספים שהתירו

ביום הכיפורים כקניבת ירק

נתבאר שהתירו חכמים קניבת ירק ביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה משום שאין בה ביטול עינוי היום.

וכמו כן, **מותר לפצע אגוזים ולפרכס ברימונים מן המנחה ולמעלה**, שכל אלו יש בהם עגמת נפש, כלומר מתענה הוא בכך שרואה ואינו יכול לאכול, ולכן אין בכך ביטול העינוי.

ירק, אין להתירה עתה, שלא התירו לתקוע ביום הכיפורים אלא לצורך קרוב, ולא לצורך רחוק.

ודברי רב שישא, שאמר, שמעיקר הדין התירו לתקוע גם כדי ללמד היתר, נדחו, שכן כשחל יום טוב אחר השבת, לא התירו לתקוע בכניסת יום טוב, ללמד שמענתה הותרו מלאכות אוכל נפש¹.

התקיעה במוצאי יום הכיפורים

אומר ר"י, מה שתוקעים במוצאי יום הכיפורים **להודיע שהוא לילה, ויאכילו את בניהם שהתענו. וגם להכין סעודת מוצאי יום הכיפורים שהיא כעין יום טוב**. כמו שסיד הפייטן, אחר גמר מיצוי אכול בדצוי ורצוי.

ולא כמו שכתוב מחזורים, שהתקיעה **זכר ליובל**, כי למה תוקעים בכל שנה ושנה, וכי היה יובל בכל שנה ושנה.

קניבת ירק ביום הכיפורים שחל להיות בשבת

נתבאר, שביום הכיפורים [שלא חל בשבת] התירו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה. כלומר, מותר לנתק עלי ירק מהקלחים להשוותם, שיהיו מוכנים לחותכם ולפורמם לערב.

והתירו דבר זה, כי יש בו עינוי, שרואה האוכל, ומזמנו לאכילה, ואינו יכול לאכול.

ודווקא ביום הכיפורים הדבר מותר, אבל בשבת [שאינה יום כיפורים] אסור, כי יש בדבר טרחה משבת לחול.

ונחלקו חכמים מה הדין ביום הכיפורים שחל להיות בשבת.

לדעת רבי זירא אמר רב הונא, כשיום הכיפורים חל בשבת, אסור בקניבת ירק, משום איסור שבת שבו.

וכן דעת הברייטא, בה מבואר, שקניבת ירק אסורה בכל שבת מהתורה, מהכתוב "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה' שְׁבִתוֹן שְׁבִת קֹדֶשׁ לְה' מִקֹּדֶשׁ אֶת אֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אִפּוֹ וְאֶת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ וְאֶת כָּל הַעֲדָף הִנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמַרְתָּ עַד הַבֹּקֶר" (שמות ט"ז כ"ג).

שלא בא הכתוב הזה ללמד על השביתה ממלאכות גמורות שהרי כבר נאמר בהן, "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁבִת לְה' אֶלְקִיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְךָ עִבְדְּךָ וַאֲמִתְךָ וּבְהִמְתָּד וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ" (שמות

¹ ותוס' כתבו, לא שיתקע להודיע דיום טוב קיל, אלא להודיע שהוא לילה.

² והא דאמר בפרק כלל גדול, האי מאן דקניב סילקא חייב שטים, התם מיירי במחובר, והכא איירי בתלוש ... ולא דמי להא דאמר בפרק כלל גדול, האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן, דהתם מיירי כשעושה חתיכות דקות מאד, והכא מיירי כשעושה חתיכות גדולות. [תוס'].

³ וקניבת ירק דברייטא היינו שעושים דק דק דהוי איסור דאורייתא דדמי לטוחן א"י במחובר. [תוס'].

פרק שישה עשר כל כתבי

דף קטו

כתבי קודש שאינם כתובים בלשון הקודש

לדעת תנא קמא במסכת מגילה, **כתבי הקודש נכתבים בין בלשון הקודש ובין בשאר לשונות, ובכל לשון שהם נכתבים, מותר לקרוא בהם.**

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, **כתבי הקודש נכתבים רק בלשון הקודש** [וביוונית¹], **אבל בשאר לשונות אינם נכתבים, ואם נכתבו, אסור לקרוא בהם**².

רבתינו של רש"י פירשו, שדין זה שאין לקרוא בכתבי הקודש שבשאר לשונות, נאמר רק בכתובים. אבל נביאים, [ולכאורה הוא הדין תורה], לדברי הכל מותר לכתוב בכל לשון.

שכן מצינו שיונתן בן עוזיאל תרגם את הנביאים לארמית, [ואונקלוס הגר תרגם התורה לארמית], והוא הדין לשאר לשונות.

ורש"י דחה זאת, שכן אף שתרגם יונתן בן עוזיאל את הנביאים, לא כתב זאת, אלא בעל פה אמרו.

הצלת כתבי הקודש מפני הדליקה

בדף קי"ז יתבאר בעזה"י באיזה אופן התירו להציל את כתבי הקודש מפני הדליקה. ולהלן נבאר בעזה"י אלו כתבי קודש בכלל היתר זה, ואלו כתבי קודש אין מצילים מפני הדליקה.

כתבי הקודש שקוראים בהם בשבת

כתבי הקודש שקוראים בהם בשבת, **הם תורה ונביאים הכתובים כהלכתם בלשון הקודש**, שקוראים בהם בציבור את הפרשה ואת ההפטרה.

ולדברי הכל כתבי קודש אלו **מצילים אותם בשבת מפני הדליקה**.

כתבי הקודש שאין קוראים בהם בשבת

כתבי הקודש שאין קוראים בהם בשבת **הם חלק הכתובים שבתנ"ך**, שאין קוראים בהם בציבור בשבת.

וי"מ שגם יחיד אסור לקרוא בהם בשבת, מפני ביטול בית המדרש, שהם מושכים את לב הקורא. ובשבת היו דורשים דרשה לבעלי בתים שעסוקים במלאכה כל ימות החול, ובתוך הדרשה היו מורים להן הלכות איסור והיתר, וטוב להם לשמוע הדרשה מלקרות בכתובים.

ולדברי הכל כתבי קודש אלו **מצילים אותם בשבת מפני הדליקה**.

כתבי הקודש שאין קוראים בהם אף בחול

לדעת האומרים שהספרים נכתבים בכל לשון, כל הדינים האמורים לעיל בעניין הצלת תורה נביאים וכתובים, אמורים בין כשהם כתובים בלשון הקודש, ובין כשהם כתובים בשאר לשונות, שהרי דינם שווה, ומצילים אותם מפני הדליקה.

וכתבו התוס' שבזמן הזה, מצילים גם ספרים שלנו, של תורה שבעל פה, כי נתנו לקרות בהם, משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך" כמבואר במסכת גיטין.

ולדעת האומרים שהספרים נכתבים רק בלשון הקודש, ואם נכתבו בשאר לשונות אין לקרוא בהם, נחלקו חכמים אם מצילים אותם מפני הדליקה.

לדעת רב הונא, מאחר שאסור לקרוא בהם, **אין מצילים אותם מפני הדליקה**, [ומכל מקום יש בהם קדושה, ולכן בחול טעונים הם גניזה].

ודעת רב הונא היא כדעת רבי יוסי שאמר בבבביתא, שאין מצילים כתבי הקודש מפני הדליקה.

ולדעת רב חסדא, אף על פי שאסור לקרוא בהם, מכיון שהם כתבי הקודש, חששו שלא יהיו בבזיון, ולכן **מצילים אותם מפני הדליקה**. [ואם בלו ונעשו רקבון. את המקק, כלומר רקבובית של אכילת התולעים, אין מצילים מפני הדליקה, אבל הוא

טעון גניזה].

ודעת רב חסדא היא כדעת ברייתא אחת, שמבואר בה, שאם היו כתובים גיפטיים [=מצרית], מדית, עיברית [=כתב של עבר הנהר], עילמית, יוונית³, אף על פי שלא ניתנו לקרות בהם, מצילים אותם מפני הדליקה.

ויתכן שכמו כן דעת תנא קמא החולק על רבי יוסי, ואומר שמצילים כתבי הקודש. אולם יתכן שטעמו של תנא קמא הוא משום שסובר שמותר לקרוא בהם, ואם כן גם לסברת רב הונא מצילים אותם, שהרי רב הונא לא אמר שאין מצילים, אלא לדעת האומרים שאין קוראים בהם.

גניזת כתבי הקודש הכתובים בכל לשון

נתבאר, שלדעת האומרים שאין לקרוא בכתבי הקודש הכתובים בשאר לשונות, אף שאסור לקרוא בהם, יש בהם קדושה, וטעונים גניזה.

לדעת רבי יוסי, ניתן לגנוז אותם על ידי נתינתם בתוך בנין.

ומעשה זה סיפר רבי יוסי על חלפתא אביו, שהלך לטבריא אצל רבן גמליאל בריבי [=לשון חשיבות. והוא אבי אביו של רבין], ומצאו שהיה יושב על שלחנו של רבי יוחנן בן ניוזף, ובידו ספר איוב תרגום⁴, [כלומר שאינו בלשון הקודש], והוא קורא בו. אמר לו, זכור אני ברבן גמליאל [הזקן] אבי אביך, שהיה עומד על גבי מעלה בהר הבית, [שבהר הבית היו מעלות, כשהוא הולך וגבוה], והביאו לפניו ספר איוב תרגום, ואמר לבנאי שקעהו תחת הנדבך [=שורת אבני הבנין]. אף הוא צוה עליו וגנוז.

ולדעת רבי יוסי ברבי יהודה, ניתן לגנוז את כתבי הקודש הנ"ל, על ידי שיתנו עליהם טיט.

ואף במעשה הנ"ל שהיה עם רבן גמליאל בהר הבית, כך עשו לאותו ספר איוב תרגום, כפו עליו עריבה של טיט.

ולדעת רבי, לא יתכן שהיה המעשה כפי שאמרו רבי יוסי ורבי יוסי ברבי יהודה, כי ודאי **אסור לאבד כתבי קודש אלו ביד**.

¹ מאן דאסר, בכולהו אסר, בר מספר תורה יוונית, משום מעשה דתלמי המלך. [רש"י]. וכתב ביערות דבש חלק שני דרוש י"ב ... אבל ביותר תדע מעלת לשון הקודש, במה שאמרו (מגילה ט ע"א), שהתירו התורה לכתוב יוונית בימי תלמי, ואמרו דווקא יוונית, משום מעשה שהיה, עיין שם ברש"י (ד"ה תלמי), דכתב תלמי מלך מצרים היה, וכוונתו בזה דקשיא ליה מנא לן יוונית דווקא, ואי דכתב יוונית משום מעשה שהיה שכן הוה, והוא הדין לשאר לשונות, וכיון דהותר לכתוב התורה בלשון עמים, מאי שני יוונית ומאי שני שאר לשונות, לזה פירש רש"י תלמי מלך מצרים היה, ולמה לא העתיקו בלשון מצרית שהיא נקראת בלשון חז"ל לשון גיפטיית שהיא לשון מצרית, כי בלטיין קורין למצרים גיפטיית, ולמה כתבו בלשון יוונית דוקא, שהיא אינה לשון מצרית, רק החכמים שבהם דיברו בלשון יוונית, ולזה הוכיח דלא התירו רק לשון יוונית. [יערות דבש חלק שני דרוש י"ב].

² ופירש הרב פור"ת דהיינו טעמא, כיון דלא ניתנו לכתב, [אינן נחשבים ככתב והקורא בהן כאילו קורא על פה, ולכן] אסור לקרות בהן, משום דדברים שבכתב אסור לאומרן בעל פה. וקשה, דאין זה אי אתה רשאי לאומרו בעל פה, כיון שאינו אומרו בלשון הקדש אלא באותו לשון כשהן כתובין, דהא שרי למימר בעל פה תרגום כדמתרגם רב יוסף. [תוס'].
³ אומר ר"י, דאתיא כרבי יהודה, דאסר שאר ספרים לכתוב יוונית, ולא התיר אלא בספר תורה בלבד, אבל רבנן שרו אף בשאר ספרים, כדאמר בפרק קמא דמגילה. [תוס'].
⁴ משמע שבימי התנאים כבר נעשה תרגום כתובים ... אף על פי שיונתן לא עשה, מכל מקום שוב נעשה בימי התנאים. ודלא כאומרים דתרגום של כתובים רב יוסף עשה. [תוס'].
⁵ ופירש הרב פור"ת דהיינו טעמא, כיון דלא ניתנו לכתב, [אינן נחשבים ככתב והקורא בהן כאילו קורא על פה, ולכן] אסור לקרות בהן, משום דדברים שבכתב אסור לאומרן בעל פה. וקשה, דאין זה אי אתה רשאי לאומרו בעל פה, כיון שאינו אומרו בלשון הקדש אלא באותו לשון כשהן כתובין, דהא שרי למימר בעל פה תרגום כדמתרגם רב יוסף. [תוס'].
⁶ אומר ר"י, דאתיא כרבי יהודה, דאסר שאר ספרים לכתוב יוונית, ולא התיר אלא בספר תורה בלבד, אבל רבנן שרו אף בשאר ספרים, כדאמר בפרק קמא דמגילה. [תוס'].
⁷ משמע שבימי התנאים כבר נעשה תרגום כתובים ... אף על פי שיונתן לא עשה, מכל מקום שוב נעשה בימי התנאים. ודלא כאומרים דתרגום של כתובים רב יוסף עשה. [תוס'].

[שכתבו תרגום כהלכתו].

ולדעת רב הונא, כן הדין כשאותיות אלו מכונסות יחד, כלומר שכולן מילים שלמות, אבל כשהן חצאי מילים, אינן נמנות במנין שמונים וחמש אותיות.

ולדעת רב חסדא, כן הדין גם כשהאותיות מפוזרות, שכל אחת בפני עצמה, ואינן מילים שלמות.

ופרשת "ויהי בנסוע הארון" עצמה, אפילו אם נכתבה לבדה, ונמחקו ממנה אותיות, ואם כן אין בה שמונים וחמש אותיות, כל זמן שנשאר בה שם ה', מצילים אותה מפני הדליקה.

אבל כשנשארו בספר תורה פחות משמונים וחמש אותיות, ואין בהם שם ה', אין מצילים אותו מפני הדליקה.

[במדבר (י' ל"ג)-(י"א ב')] וַיִּסְעוּ מִהָר ה' דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרֹן בְּרִית ה' נָסַע לִפְנֵיהֶם דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה. וַעֲנֹן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנֹסֶעַם מִן הַמִּחְנֶה. ל וַיְהִי בְּנֹסֶעַ הָאָרֶן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה ה' וְנִפְצוּ אֲנִיכֶם וְנִסְּסוּ מִשְׁנֵאִיד מִפְּנֶיךָ. וַיִּבְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל. ל וַיְהִי הָעָם מְמַתְאֲנִים רַע בְּאֲזְנֵי ה' וַיִּשְׁמַע ה' וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בִּקְצָה הַמִּחְנֶה.

סימניות של פרשת ויהי בנסוע הארון

פרשת ויהי בנסוע אהרן יש בה סימניה אחת בתחילה ואחת בסופה, להפריד אותה מהפרשיות שלפניה ושלאחריה.

לדעת רבן שמעון בן גמליאל, הסיבה שעשה הקב"ה סימניות לפרשת "ויהי בנסוע הארון", אחת לפנייה ואחת לאחריה, ללמד שאין זה מקומה.

שכן פרשה זו, המדברת בצורת המסע של הארון, היתה ראויה להיות כתובה בפרשה בה מבואר סדר המסעות לדגלי ישראל בתחילת ספר במדבר.

דף קטז

האחרון מן הראשון.

הצלת כתבי הקודש הכתובים בכתב שאינו מתקיים

ספרים הנכתבים בסם או בסקרא או בקומוס או בקנקנתוס אינם מתקיימים¹ כמו ספרים הנכתבים בדיו.

ורבה בר רב הונא אמר לריש גלותא, שספרים אלו, מאחר שאין הכתב שלהם מתקיים, **לדברי הכל אין מצילים אותם מפני הדליקה,** ואפילו לדעת האומרים שכתבי הקודש כשרים בכל לשון.

אולם לאחר מכן רבה בר רב הונא חזר בו, **כי רב המנונא שנה ברייתא, בה מבואר,** שמאחר שספרים אלו כתובים בלשון הקודש, **לדברי הכל מצילים אותם מפני הדליקה** ואפילו לדעת האומרים, שכתבי הקודש אינם כשרים בכל לשון.

ואמר רב אשי שהברייתא הזו היא הברייתא שבה שנו, "אין בין ספרים למגילה אלא שהספרים נכתבים בכל לשון ומגילה עד שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו" הרי שדווקא מגילה נכתבת רק בדיו, אבל שאר ספרים נכתבים גם בסם וסיקרא ודומיהם².

הצלת ספר תורה שאין בו

ללקט שמונים וחמש אותיות

להלן יתבאר בעזה"י, שפרשת "ויהי בנסוע הארון" נחשבת כספר בפני עצמו. ולפיכך, כל ספר שנמחק או בלה, כל זמן שיש בו שמונים וחמש אותיות כמנין אותיות פרשת ויהי בנסוע הארון, עדיין עומד בקדושתו, ודין פשוט הוא שמצילים אותו מפני הדליקה בשבת.

וכשהיו בו שמונים וחמש אותיות, ובכללם, תרגום שכתבו מקרא, [כגון תחת "יגר שהדותא" כתב "גל עד"], **או מקרא שכתב תרגום,** או שהיה בכתב עברית [=אותיות גדולות הן, ואין דומות לכתב אשורית], **מצילים אותם מפני הדליקה.**

וכל שכן תרגום שבעזרא ושבדניאל ושבתורה,

ועל מה שאמר רבי יוסי ברבי יהודה יש להקשות דבר נוסף, שהרי לא היה טיט בהר הבית, כי לא היו בונים בטיט [=עפר ומים] אלא בטרסיד [=חול וסיד מעורבים], ואם כן, מהיכן היתה להם עריבה של טיט לכפות על אותו ספר איוב תרגום.

והאופן שבו גונזים את כתבי הקודש הללו הוא, שמניח אותם במקום תורפה [=גלוי והפקר], **והם מריבים מאליהם.**

הצלת ברכות וקמיעות מפני הדליקה

כתב של נוסח הברכות [שתקנו חכמים, כגון שמונה עשרה ושאר ברכות]. וכן קמיעות, אף על פי שיש בהם אותיות של שם ה', ומעניינות הרבה שבתורה, שהיו כותבים בקמיעות פסוקים ללחש, כגון "כל המחלה" וכגון "לא תירא מפחד לילה", **אין מצילים אותם מפני הדליקה בשבת,** אלא נשרפים במקומם הם ואזכרות הכתובות בהם.

וכבר נתבאר, שבזמן הזה, שהותר לכתוב, מצילים אותם.

כותבי ברכות כשורפי תורה

נתבאר, שכתב של ברכות, אין מצילים אותו מפני הדליקה בשבת, אלא נשרף במקומו, הוא ופסוקי תורה שבו.

ומאחר שהכותב אותו גורם לכך שאם תהא דליקה בשבת ישרף, אסרו לכתוב זאת, ואמרו על הכותבים, "כותבי ברכות כשורפי תורה".

כשהודיעו לרבי ישמעאל

על אחד שעשה שלא כהוגן

נתבאר לעיל, שאסור לכתוב נוסח ברכות, ומעשה באחד בצידן, שהיה כותב.

באו והודיעו את רבי ישמעאל. **והלך רבי ישמעאל לבדוקו אם אמת היה הדבר.**

כשהיה עולה בסולם, הרגיש בו אותו אדם, וכדי להעלים מעשיו, נטל טומוס [=קבוצות קונטרסים] של ברכות, ושקעם בספל של מים כדי שימחקו.

ובלשון הזה אמר לו רבי ישמעאל, גדול עונש

¹ אף על גב דבפרק שני דגיטין קרי להו דבר שמתקיים ... אומר ר"י, דהתם קרי ליה מתקיים טפי ממשקין ומי פירות ... אבל אין מתקיימין כמו דיו. אבל קשה לר"י דתנן בפרק שני דסוטה ... אלמא קומוס וקנקנתוס מתקיימין יותר מדיו. ואומר ר"י, דלעולם אין מתקיימין כמו דיו, ואין יכול למחות כמו דיו, לפי שנבלעין בקלף.

² משמע דשאר ספרים לא בעי ספר ודיו. וקשה, דבפרק המוציא יין משמע דספר תורה בעי ספר ... ותיירך הרב יוסף, דספר תורה ודאי בעי ספר ודיו, והכא איירי דווקא בשאר ספרים, והא דלא קתני אין בין ספרים לספר תורה ומגילה, משום דספרי תורה נכתבים בכל לשון ... ואכתי קשה לר"י ... ונראה לר"י, דדוקא לענין הצלה מיתניא הך ברייתא, דאין בין ספרים למגילה, אלא שהספרים נכתבין בכל לשון ואפילו בלא ספר ודיו חשיבו לענין דמצילין אותו מפני הדליקה, אף על גב דלא חזו לקריאה, משום דיש בהו אזכרות, אבל במגילה אין מצילין אלא אם כן ראויה לקריאה, שתהא כתובה אשורית על הספר ובדיו, לפי שאין בה הזכרה. [תוס'].

ובאמת, לעתיד, כשיהיו כל הפורעניות בטלות, ולא ידאגו מהן, שיהיה יצר הרע בטל, עתידה פרשה זו להיעקר מכאן, ולהיכתב במקומה.

ולמה מתחילה כתבה כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה. פורענות שנייה היא מה שנאמר "וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְּנִים", ופורענות ראשונה היא מה שנאמר, "וַיִּסְעוּ מִהָרַי הַ", ואמר רבי חמא ברבי חנינא, שסרו מאחרי ה'.

ולדעת רבי, פרשת "ויהי בנסוע הארון" כתובה במקום הראוי לה, שהוא תחילת המסע שנסעו מהר סיני.

והסיבה שעשה לה הקב"ה סימניות, **מפני שפרשה זו היא ספר חשוב בפני עצמו**.

וזהו שאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן, "חֲכָמוֹת בְּנֵיהָ בֵּיתָהּ חֲצִבָּה עֲמוּנָתָהּ שְׁבַע" (משלי ט' א'), אלו שבעה ספרי תורה, שפרשה זו ספר לעצמו, נמצא שלמעלה ספר לעצמו, ושלמטה ספר לעצמו, ונמצא ספר במדבר חלוק לשלושה.

הצלת גליוני ספר תורה מפני הדליקה

ספר תורה שבלה, עד שמחמת בלייתו אין בו שמונים וחמש אותיות, **כשם שבטלה קדושתו מהכתב, כך בטלה מכל הגליון**, ולפיכך אין מצילים אותו מפני הדליקה בשבת.

וספר תורה שנמחק עד שאין בו שמונים וחמש אותיות, **כשם שבטלה קדושתו מהכתב, כך בטלה הקדושה ממקום הכתב**, שכן לא נתקדש המקום אלא לשם כתיבה, ומאחר שנמחק הכתב, בטלה הקדושה ממקומו.

ונסתפקו חכמים, מה דין הגליון של מעלה ושל מטה ושבין פרשה לפרשה ושבין דף לדף ושבתחילת הספר ושבסוף הספר, שמתחילה נתקדשו לשם גליון ולא לשם כתב.

האם מאחר שבהם לא ארע חסרון, שהרי מתחילה נתקדשו להיות חלקים, וגם עתה הם חלקים, לא בטלה מהם קדושתם, ובשבילם מצילים את הספר מפני הדליקה בשבת.

ומה ששינו, שספר תורה שנמחק, אין מצילים אותו, מדובר בספר תורה שגזזו ממנו את הגליונות.

או שגם הגליונים לא נתקדשו מתחילה אלא לצורך הכתב שבאמצע, ומאחר שנמחק הכתב, בטלה הקדושה גם מהגליונים, ואין מצילים את הספר בשבילם.

וכל הספק הוא כשנמחק הכתב, אבל כשלא נמחק הכתב, דין פשוט הוא, שגם הגליונים קדושים ככתבי הקודש עצמם, והנוגע בהם, מטמא את הידים, כמי שנוגע בכתב עצמו.

כתבי הקודש שביד מינים

ספרי מינים, **בשבת דינם כגליונות נייר חלקים, ואין מצילים אותם מפני הדליקה**.

וכשם שאין מצילים אותם מפני הדליקה, כך אין מצילים אותם [אפילו בחול], לא מן המפולת, ולא מן המים, ולא מדבר המאבד אותם.²

ונחלקו חכמים מה דינם בחול.

לדעת רבי יוסי, קודר את האזכרות שבהן, כלומר **חותך מהקלף את השמות הכתובים בו, וגונז אותם, ואת כל השאר שורף**.

ולדעת רבי טרפון ורבי ישמעאל, שורף אותם עם האזכרות הכתובות בהם.

שכך אמר רבי טרפון, אקפח את בני, שאם יבאו ספרי מינים אלו ליד, אשרוף אותם, ואת האזכרות שבהם, שאפילו אדם רודף אחריו להורגו, [על עצמו אמר כך], ונחש רץ להכישו, נכנס לבית עבודה זרה, ואין נכנס לבתיהם של מינים אלו.

שמינים הללו מכירים את בוראם, וכופרים בו, וגרועים מגוים עובדי עבודה זרה, שאינם מכירים את בוראם, שגדלו בטעותם, כי כך למדום אבותיהם, ולכן כופרים בו.

ועל המינים הללו הכתוב אומר "וְאִתָּהּ הִדְּלָתָּ וְהִמְזוּזָה שָׁמַת זָכְרוֹנָהּ כִּי מֵאִתִּי גִלִּית וַתַּעֲלֵי הִרְחַבְתָּ מִשְׁכָּנָהּ וַתִּבְרָךְ לָךְ מִקֵּדָה מִשְׁכָּנָהּ וְדִי חֲזִית" (וישעוהו' נ"ז ח'), כלומר זכרון הוא בידך, ואינה שכחה לך, אלא שהשלכת אותי אחרי הדלת.

וכך אמר רבי ישמעאל, קל וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו, אמרה תורה, שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, הללו שמטילים קנאה ואיבה ותחרות בין ישראל לאביהם שבשמים, על

אחת כמה וכמה.

ועליהם אמר דוד, "הֲלוֹא מְשֻׁנָּאִיךָ ה' אֶשְׁנָא וּבִתְקוּמִיךָ אֶתְקוּטָט. תְּכָלִית שְׁנָאָה שְׁנֵאתִים לְאוֹנִיָּבִים הָיוּ לִי" (תהילים קל"ט כ"א-כ"ב).

- **רש"י פירש**, שספרי מינים אלו, הם כתבי הקודש שכתבו להם משרתי עבודה זרה, בכתב אשורית ולשון הקודש.

- **ור"י מפרש**, שמדובר כאן בכתבי הקודש שנמצאו ביד מינים, אבל אם נכתבו על ידי מינים, לדברי הכל ישרפו.

כתבי הקודש של בי אבידן

בית אבידן הוא מקום שקבעו אותו הגלחים להתווכח עם ישראל, ויש שם כתבי קודש שכתבו הגלחים, כדי שיוכלו להתווכח עם ישראל על הכתוב בהם.

וכשרב יוסף בר חנין שאל את רבי אבהו אם מצילים כתבי קודש אלו מפני הדליקה, פעמים ענה לו הן, ופעמים ענה לו לאו, והיה רפוי הדבר בידו. [אין ולא ורפאי בידה].

הליכה לבי אבידן ולבי נצרפי

שמואל היה הולך להתווכח עם הגלחים בבית אבידן, ולא היה חושש, ורק לבית עבודה זרה הקרויה נצרפי, היה נמנע מללכת.

ורב לא היה הולך, לא לבית אבידן [להתווכח עם הגלחים], ולא לבית נצרפי.

וגם רבא נהג כרב, ולא היה הולך לבית אבידן. **וכשבקשו ממנו שיבוא ולא רצה, ושאלו אותו מדוע. ענה להם, משום שיש בדרך לשם דקל מסוים, שנעשו שורשיו גבשושיות, וקשה ללכת**.

אמרו לו שיעקרו את הדקל, כדי שיוכל לבוא. ואמר להם, שאם יעשו כן, גם כן לא יועילו, כי מקומו של הדקל יהיה קשה ללכת, שכן תהא במקומו גומה. ויש מפרשים שענה להם שאינו בא, כי ריח הדקל שבדרך קשה לו, ולכן לא תועיל עקירתו, כי ריחו לא יעקר משם.

וכל זה שהיו מתייראים רב ורבא מללכת לבי אבידן, שמא מתוך שיתווכחו, יעמדו עליהם, ויהרגו אותם.

¹ ופירש רש"י, בתוך שלשה ימים למסעם התאוו האספסוף תאוה, להתרעם על הבשר, כדי למרוד בקב"ה. ויל"ע בדבר, שכן לכאורה דבר זה אינו ביאור הכתוב, "ויסעו מהר ה'", אלא מה שנאמר לאחר פורענות המתאוננים, "וְהָאֲסַפְסוּף אֲשֶׁר בָּקְרָבוּ הִתְאַווּ תַּאֲוָה וַיִּשְׁבּוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר" (במדבר י"א ד'). שו"ר בתוס', שכוונת רש"י, שתחילת שאילתם בשר היתה מאז שנסעו מהר ה'. ואין נראה לר"י, אלא פורענות ראשונה כדאמר במדרש "ויסעו", שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים, כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים, לפי שלמדו הרבה תורה בסיני, אמר הקב"ה לא נסמוד פורענות לפורענות אלא נפסוק פרשת "ויהי בנסוע הארון". [תוס'].
² דלא תימא דוקא מן הדליקה אין מצילין, משום דאי שרית ליה אתי לכבויה, אלא אפילו היכא דלכא למיגזר מידי, אסור לטלטלן ולהוציאן. והך סיפא כרבנן דלרבי טרפון לא איצטריך. [תוס'].
³ ופירש רש"י, בתוך שלשה ימים למסעם התאוו האספסוף תאוה, להתרעם על הבשר, כדי למרוד בקב"ה. ויל"ע בדבר, שכן לכאורה דבר זה אינו ביאור הכתוב, "ויסעו מהר ה'", אלא מה שנאמר לאחר פורענות המתאוננים, "וְהָאֲסַפְסוּף אֲשֶׁר בָּקְרָבוּ הִתְאַווּ תַּאֲוָה וַיִּשְׁבּוּ וַיִּכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר" (במדבר י"א ד'). שו"ר בתוס', שכוונת רש"י, שתחילת שאילתם בשר היתה מאז שנסעו מהר ה'. ואין נראה לר"י, אלא פורענות ראשונה כדאמר במדרש "ויסעו", שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים, כתינוק היוצא מבית הספר, שבורח לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים, לפי שלמדו הרבה תורה בסיני, אמר הקב"ה לא נסמוד פורענות לפורענות אלא נפסוק פרשת "ויהי בנסוע הארון". [תוס'].
⁴ דלא תימא דוקא מן הדליקה אין מצילין, משום דאי שרית ליה אתי לכבויה, אלא אפילו היכא דלכא למיגזר מידי, אסור לטלטלן ולהוציאן. והך סיפא כרבנן דלרבי טרפון לא איצטריך. [תוס'].

ומר בר יוסף אמר, אנא מינייהו אנא [כלומר מכירי
הם], ואיני פוחד מהם. פעם אחת הלך, ורצו
להרגו.

און גליון

ספר היסוד של הדת הנוצרית, הנקרא בלטינית
אֶנְגֵּלִיוֹן, שמשמעותו הבשורה הטובה¹, כינו
אותו חכמים בשם גנאי.

רבי מאיר היה קורא אותו אָנוֹ גִּלְיוֹן, כלומר גליון
של דברי שקר וזיוף, כמו בכתוב "הוי החקקים
חקקי אָנוֹ וּמְכַתְּבִים עִמָּל כְּתָבוֹ" (ישעיה י' א'), ופירש שם
רש"י, ש"חקקי און" הם שטרי און, שטרות
מזוייפים.

ורבי יוחנן היה קורא אותו עוון גליון, כלומר
גליון של דברי חטא.

פילוסוף

רש"י פירש, שפילוסוף הוא מי.

ותוס' כתבו, רבינו שמע מיהודי אחד שבא מארץ יון,
ואמר, שבלשון יון, פלוסופוס הוא דוד החכמה.

ויש גורסים, פילא סבא ופילא הוא לשון לצון ושחוק,
כדאמר באיכה רבתי, דפלי ביהודאי, פירוש ששחק
ונתלוצץ, ואם כן פילא סבא הוא זקן ליצן.

אימא שלום ורבן גמליאל בדין לפני הפילוסוף

אימא שלום [״אמא״ הוא לשון חשיבות, כמו
שאומרים היום ״גברתי״, ו״שלום״ הוא שמה], אשת
רבי אליעזר, היתה אחותו של רבן גמליאל.

ופלוסוף אחד היה בשכנותם, שהיה מוציא על
עצמו שם שאינו לוקח שוחד מבעלי דין הבאים
לפניו, אולם באמת היה מקבל שוחד בסתר.

רצו רבן גמליאל ושלום אחותו, לצחק באותו
פילוסוף, ולהראות נבלותו.

הכניסה לו אימא שלום נר זהב, ואחר באו לפניו
לדין.

אמרה לו, רוצה אני שיתן לי אחי חלק בירושת
בית אבי.

אמר להם אותו פילוסוף, תנו לה חלק.

¹ ע"פ גליון הערוך על הש"ס.

אכילה לא דרשו משום שכרות].

ולדברי שמואל, אפילו שלא בזמן הדרשה, אין
לקרוא בכתובים.

ושוב אמרו שרב ושמואל נחלקו באופן הבא:

לדברי רב, מאחר שטעם איסור קריאת כתובים
בשבת הוא מפני ביטול בית המדרש, **אסרו זאת
רק במקום הדרשה**, כדי שלא יפריע לשומעי
הדרשה.

אבל במקום אחר, מותר לקרוא בכתובים, אפילו
בזמן שדורשים בבית המדרש.

ולדברי שמואל, אפילו בשאר מקומות אין לקרוא
בכתובים **בזמן שדורשים** בבית המדרש.

אבל לאחר הדרשה גם שמואל מודה, שמוותר
לקרוא בכתובים.

וכן היו נוהגים בנהרדעא עירו של שמואל, שהיו
רגילים לקרוא בבית המדרש פרשה מהכתובים
במנחה של שבת [=פסקי סידרא בכתובים במנחתא
דשבתא].

ורב אשי אמר, שלא נחלקו רב ושמואל בדבר זה,
ולדברי שניהם, בזמן הדרשה, אין לקרוא
בכתובים בשום מקום. ולאחר זמן הדרשה, מותר
לקרוא בכתובים בכל מקום.

לשון א'	לשון ב'		רב אשי	
	רש	שמואל	רש	לדברי הכל
בבית המדרש	אסור	אסור	אסור	אסור
בחוץ לבית המדרש	אסור	אסור	מותר	אסור
בבית המדרש	מותר	אסור	מותר	מותר
בחוץ לבית המדרש	מותר	אסור	מותר	מותר

טעם ב.

אין קוראים בכתובים בשבת

גזרה משום שטרי הדיוטות

לדעת רבי נחמיה בברייתא, הסיבה שאסרו
לקרוא בכתובים בשבת, כדי שיאמרו, בכתבי
הקדש אין קוראים וכל שכן בשטרי הדיוטות
[כגון של חשבונות, או איגרות השלוחות למצא חפץ²].

אמר לו רבן גמליאל, כתוב בתורתנו, שבמקום
שיש בנים, הבת אינה יורשת.

אמר לו אותו פילוסוף, מיום שגליתם מארצכם
ניטלה תורת משה, וניתן ספר אחר, ובו כתוב,
שבן ובת יורשים כאחד.

למחרת חזר רבן גמליאל, והכניס לו חמור לובי.
ואמר אותו פילוסוף, דקדקתי בספר האמור עד
סופו, וכתוב בו, ״אני לא לפחות מתורת משה
באתי, ולא להוסיף על תורת משה באתי״, וכתוב
בתורת משה, שבמקום שיש בנים, הבת אינה
יורשת.

אמרה לו אימא שלום, האר אורך כנר, [רמזה
שנתנה לו מנורה בשוחד]

אמר לו רבן גמליאל, בא החמור ובעט במנורה
והפילה לארץ [כלומר אני נצחתי בשוחד].

ואמרו כל זה, כדי שישמעו המתאספים שם
נבלותו, ומי הוא.

קריאת כתובים בשבת

נתבאר בתחילת הפרק, שאין קוראים בשבת
בחלק הכתובים שבתנ"ך, ונאמרו בזה שני
טעמים.

טעם א.

אין קוראים בכתובים בשבת

מפני ביטול בית המדרש

לדעת התנא של משנתנו, הסיבה שאסרו לקרוא
בכתובים בשבת, משום שהם מושכים את לב
הקורא, ובשבת היו דורשים דרשה לבעלי בתים
שעסוקים במלאכה כל ימות החול, ובתוך
הדרשה היו מורים להן הלכות איסור והיתר,
וטוב להם יותר שישמעו את הדרשה מלקרות
בכתובים.

מתחילה אמרו שרב ושמואל נחלקו באופן הבא:

לדברי רב, מאחר שטעם איסור קריאת כתובים
בשבת הוא מפני ביטול בית המדרש, **אסרו זאת
רק בזמן הדרשה**, כדי שלא ימנעו מלבוא לדרשה.

אבל שלא בזמן הדרשה, מותר לקרוא בכתובים,
[והיו רגילים לדרוש קודם האכילה אבל לאחר

² ותימה, דנהגו העולם לקרות בכתב ואיגרות השלוחים ממקום למקום. ולטלטלם ודאי מותר, שכן ראויים לצור על פי צלוחית. ונראה לר"י, דלא קרי שטרי הדיוטות, אלא שטרי חובות וכיוצא בהן, אבל איגרות מותר, דפעמים שיש בהן פקוח נפש. ואפילו יודע שאין בו פקוח נפש מתיר רבינו תם, דלא הוי שטרי הדיוטות, כיון שאין צריך למה שכתוב בה, לפי שיודע מה שבאיגרות, ואם אינו יודע, שמא יש בו צורך גדול או פקוח נפש, ושרי. **וכן משמע בירושלמי**, דקאמר, מפני מה אין קורין בכתבי הקדש, מפני שטרי הדיוטות, שאם אתה אומר לו שהוא מותר, אף הוא אומר מה בכך אם אתעסק בשטרותי, משמע דווקא כעין חובות ושטרות קאמר. **וכן פירש רש"י לקמן**, גבי גזירה שלא יקרא בשטרי הדיוטות, דבשטרי מקח וממכר קאמר. **וכן הגיה בפירוש כתב ידו**.

הפסח בשבת, אף שלצורך הקטרת האימורים לגבוה די בהפשטת העור עד מקום הוצאת האימורים, מפשיטים את כל העור, כי יש בכך צורך לבשר הנאכל.

ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא, שחכמים הביאו ראיה לדבריהם, **מהדין המבואר במשנתנו, שכשמציילים את הספר כשהוא בתיק שלו מפני הדליקה, מותר לטלטל אותו גם כשיש מעות בתוך התיק.**

ומתחילה, וכן למסקנת הגמרא, חכמים הביאו ראיה לדין הנ"ל, שמותר להפשיט את כל עור הפסח בשבת.

ואף שרק חלק מההפשטה היא צורך גבוה [=עד מקום הוצאת האימורים], מכל מקום, מאחר שמתחילים להפשיט לצורך גבוה, מותר להפשיט אף לצורך הדיוט [=הפשטת כל הבשר].

שכן מצינו לעניין הצלת הספר, שמאחר שמותר לטלטלו לצורך גבוה [=הצלת הספר] מותר לטלטל גם לצורך הדיוט [=הצלת המעות].

אלא שמתחילה הקשו על כך, שאין הנידון דומה לראיה. שכן הדבר שהתירו עם הצלת הספר, הוא טלטול מוקצה ברשות היחיד, שהוא איסור מדברי חכמים ואינו מלאכה האסורה מהתורה. ואיך נלמד ממנו להתיר הפשטת עור, שהיא מלאכה האסורה מהתורה.

ומחמת הקושיה הזו רצו לומר שבאמת חכמים הביאו ראיה זו לדין אחר שאינו מלאכה כפי שיתבאר בעזה"י להלן, אולם גם דבר זה נדחה כפי שיתבאר.

ומסקנת הגמרא, שחכמים הביאו ראיה מדין זה, **כי באמת גם ההפשטה שהתירו לעשות בפסח שחל בשבת, אינה מלאכה. כי לדבריהם, כשהפסח חל בשבת, לא היו מפשיטים אותו בדרך המפשיטים, שהם מפשיטים את העור בשלימות, אלא היו מפשיטים בבידוי³, בחתיכות דקות, כלומר מפשיט מעט וחותר מפשיט מעט וחותר, שאין דרך הפשטה בכך, ואין זו מלאכה האסורה מהתורה אלא איסור שבות מדברי חכמים.**

ולר"י נראה, שאפילו איסור שבות מדברי חכמים אין בדבר, כי אינו מפשיט כשיעור חשיבות עור יחד.

"כל פֶּעַל ה' לְמַעַנְהוּ [=לכבודו] וגם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה" (משלי ט"ז ד'), יש ללמוד, שכמו בכל דבר כך גם בהפשטת העור, יש לעשות את הדבר באופן שיהיה בכך כבוד שמים וימנע בזיון כבוד שמים.

לדעת רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, אין היתר להפשיט את עור הפסח בשבת עצמה, אלא כפי מה שצריך כדי להוציא ממנו את אימוריו.

ולפיכך מפשיטו מרגליו האחוריות **עד החזה,** מקום הוצאת האימורים, ואת שאר העור יפשיטו במוצאי שבת.

והסיבה שיש להפשיט את העור לצורך הוצאת האימורים, כי אם יוציא את האימורים בלא להפשיט את העור תחילה, ידבקו נימי צמר בבשר, ואין הדבר הגון.

ולדעת חכמים, מאחר שמותר להפשיט את עורו, **מפשיטים את כולו.**

- **לדברי רב יוסף,** הסיבה לכך, שמותר להפשיט את כל העור, **כי אם לא יפשיטו את כל העור, הבשר שבתוך העור יתחמם ויסריח,** ואין זה כבוד שמים שיהיה בשר קרבנותיו מגואל.

וטעם זה הוא ברוב ימים, אבל [ביומא דאיסתנא², כלומר] ביום שנושבת רוח צפונית [ויש מפרשים דרומית], אין הבשר מתחמם, ולא מסריח.

- **ולדברי רבה,** הסיבה לכך, שמותר להפשיט את כל העור, **כי אם לא יפשיטו את כל העור, קדשי שמים נראים מוטלים כנבילה.**

וטעם זה הוא רק כשהיה הפסחים מוטלים בבזיון על הארץ, אבל אם יניחו אותם על שלחנות זהב, גם אם לא יפשיטו אותם, אינם נראים כנבילות.

דפים קטז-קיו

תשובה שהשיבו חכמים לרבי

ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא

נתבאר, שלדעת חכמים, גם כשמקריבים את

ולדעה זו אמר שמואל, **שהאיסור הוא כל יום השבת,** בין בזמן הדרשה, ובין שלא בזמן הדרשה, **ובכל מקום,** בין בבית המדרש, ובין חוצה לו, **כי אין האיסור מחמת הדרשה.**

ומכל מקום, גם לדעה זו, אסרו רק את הלימוד בכתובים עצמם, אבל מותר לשנותם על פה, ולדרוש את הכתובים, [כגון מדרש שיר השירים וקהלת]. ואם נצרך לפסוק, מביא אף את הכתובים עצמם, ורואה בהם את הפסוק שנצרך לו.

הצלת תיק הספר עם הספר

נתבאר, שמותר להציל את כתבי הקודש מפני הדליקה בשבת.

ומבואר במשנתנו, **שמותר** להציל את הספר יחד עם התיק שהוא מונח בו, **ואפילו היו בו גם מעות,** אינו מחויב להשליך אותו, אלא **מטלטל הכל יחד ומציל.**

וכן מצילים את התפילין יחד עם התיק שהן מונחות בו, ואפילו היו בו גם מעות, אינו מחויב להשליך אותו, אלא מטלטל הכל יחד ומציל.

ולכאורה מבואר בדף קי"ז, שאת הצלת המעות עם הספר התירו רק באופן הזה, שמתחילה היו מונחים בתיק הספר, גם ספר וגם מעות, שאז מותר לטלטל הכל יחד, ולא חייבו אותו להשליך את המעות, שמא בתוך כך יתעכב מלהציל, ותגיע הדליקה לספר.

אבל כשמתחילה לא היה הספר בתיק, ומביא את התיק כדי להציל בו את הספר, אם היו בתיק מעות, עליו להשליך אותו מתוכו, בדרכו עם התיק להציל את הספר¹.

הפשטת קרבן פסח שקרב בשבת

הפסח הוא בכלל קרבנות ציבור הקרבים בשבת, ולפיכך, כל דבר שהוא צורך הקרבתו דוחה את השבת, כגון שחיטתו, והפשטת עורו לצורך הוצאת האימורים, הקרבים על גבי המזבח.

ואמר רבה בר בר חנא אמר רבי יוחנן, שמהכתוב,

ומיהו, אותם סיפורי מלחמות ודברי הימים הכתובים בלע"ז, נראה לרבינו יהודה דאסור לעיין בהן, דלא גרע מהא דתניא בפרק שואל, כתב שתחת הצורה והדיקטאות, אסור לקרות בהן בשבת. ואפילו בחול לא ידע ר"י מי התייר, דהוי ליה כמושב לצים. [ע"פ התוס'].

¹ אפשר שטעם החילוק הוא, שכשהמעות לבדם בתיק, יכול להפוך את התיק, ולהשליך את המעות בדרכו, בלא להתעכב. אבל כשהספר עם המעות בתיק, לא יוכל להפכו להשליך המעות, כי אם יעשה כן, גם הספר יפול, וכדי להוציא את המעות עליו להתעכב, להוציא תחילה את הספר, ואז להשליך המעות, ושוב להחזיר הספר, ודבר זה יש בו עיכוב.

² רוח צפונית, היא בינונית, לא חמה ולא צנה ... ואיזו רוח המסרחת, רוח מזרחית בשעת החום ... ויש מפרשין יומא דאסתנא, רוח דרומית, שהיא צוננת. ואמת שרוח דרומית צוננת, אבל אסתנא על כרחיך צפונית היא, ונוחה, כדאמר בעלמא, צריכא שמעתא צילותא, כיומא דאסתנא, ורוח דרומית היא בלשון ארמי יומא דשותא. [רש"י].

³ ... ועוד אומר ר"י, דאיכא למימר דרבנן לדברי רבי ישמעאל קאמרי, לדידן מותר להפשיט לגמרי, לדידך אודי לן מיהא דמותר להפשיט בבידוי. [תוס'].

וכשהמבוי פרוץ לרשות הרבים מרוח אחת, צריך לעשות לו תיקון באותה רוח.

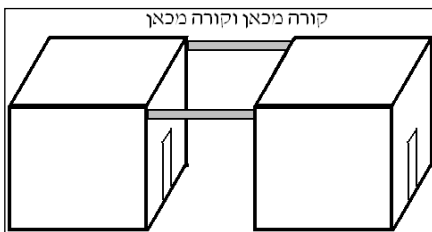
לדעת בית שמאי, צריך לעשות לו שני דברים באותה רוח, **גם לחי** הוא קנה גבוה עשרה טפחים בצד הפתח, **וגם קורה** הנתונה מצד לצד מעל פתח המבוי.

ולדעת בית הלל, די בכך שיעשה את אחד משני הדברים הללו, כלומר **או לחי או קורה**.

ולדעת רבי אליעזר, צריך שיעשה שני לחיים משני צידי הפתח.

עירוב שני בתים משני צידי רשות הרבים

לדעת רבי יהודה, מי שיש לו שני בתים בשני צדי רשות הרבים, זו כנגד זו, מאחר שיש במקום שבין שני הבתים שתי מחיצות, על ידי הבתים שבשני הצדדים, לדעתו די בכך בכדי שהמקום יחשב רשות היחיד מהתורה. אלא שחכמים אסרו לטלטל שם, עד שיעשה תיקון, להיכר שזו רשות היחיד, וזאת או על ידי שיעשה **לחי מכאן ולחי מכאן**, בשתי פאות של אחד מן הבתים, או על ידי שיעשה **קורה מכאן וקורה מכאן**. ועל ידי תיקון זה מוטל לטלטל באמצע בין שני הבתים.

ולדעת חכמים, על ידי שתי מחיצות אין הרשות נגמרת להיות רשות היחיד, ומאחר שיש במקום שבין שני הבתים שתי מחיצות בלבד אין בין שני הבתים רשות היחיד אלא **רשות הרבים**, ואין הבתים יכולים לערב יחד.

ההצלה שהתירו להציל את

כתבי הקודש מפני הדליקה

נתבאר, שהתירו להציל את כתבי הקודש מפני הדליקה, לטלטל אותם ממקומם למקום

בתיק רק מעות, והוא בסיס לדבר האסור.

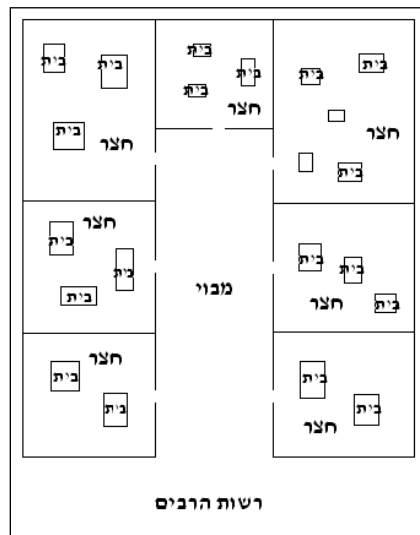
ודחו זאת, ואמרו, שבאמת לא מצינו שיהיה מותר לטלטל תיק עם מעות שבו, כדי להציל בו ספר שעדיין אינו בתוכו, אלא הבא לטלטל את התיק להציל בו את הספר, מאחר שיכול להשליך ממנו את המעות בלא להתעכב, ישליך ממנו את המעות בדרכו אל הספר, ויציל בו את הספר בלא שיהיו בו מעות⁴.

- ולמסקנה, לא נחלקו חכמים ורבי ישמעאל בדיון זה.

דף קיז

הכשר לחי לטלטל בו על ידי שיתופי מבואות

המבוי הוא מקום שחצירות פתוחות אליו והוא פתוח לרשות הרבים.

ומדין תורה, מאחר שהמבוי הוא רשות היחיד, מותר לטלטל בכולו ובכלל זה מהחצרות למבוי.

אולם מאחר שהמבוי חלוק בתוכו לחצירות ובתים שכל אחד שייך לאדם אחר, ובכך הוא דומה לרשות הרבים, אסרו חכמים לטלטל בו, עד שיעשו בו שיתופי מבואות, על ידי שיתנו חבית יין או שמן במקום אחד עבור כולם, להיות כולם שותפים בכל המבוי יחד.

אכן, קודם מסקנת הגמרא, מחמת הקושיה הנ"ל, שאין להביא ראיה לכך שמותר להפשיט עור דבר שהוא איסור מלאכה מהתורה, ממה שהתירו לטלטל מעות ברשות היחיד, שאין בכך אלא איסור שבות מדברי חכמים. **רצו לומר, שבאמת חכמים נחלקו עם רבי ישמעאל בדבר נוסף. והוא, שלדעת רבי ישמעאל, כשחל הפסח בשבת, מאחר שהוציאו ממנו את אימוריו, מעתה אסור לטלטלו עד צאת השבת**, [ואפילו מחמה לצל], והטעם לכך, **כי לא הפשיטו ממנו את העור, והעור הוא מוקצה**.

כן פירש רש"י¹. ומשמע מפירושו, שמחלוקת זו היא רק לפי רבי ישמעאל, כלומר לפי רבי ישמעאל האומר שאין מפשיטים את העור, דעתו שאין לטלטלו, וחכמים אומרים שיש היתר לטלטלו.

והתוס' פירשו, שאם לא נפשט העור, ודאי מותר לטלטלו עם הבשר, כי הוא בטל לו, ומחלוקת זו היא אחר שנפשט כל העור². לדעת חכמים אף זה מותר לטלטל בו את הבשר, כי הוא שומר עליו שלא יתלכלך. ולדעת רבי ישמעאל אסור.

ועל דברי רבי ישמעאל אלו השיבו חכמים מהדין המבואר במשנתנו.

- מתחילה אמרו שהראיה שהביאו לכך שמותר לטלטל את העור עם הבשר היא, שכמו כן מצינו שמותר לטלטל את התיק עם הספר.

ודחו זאת, כי יש לחלק בין תיק הספר, שהוא בסיס לספר, שהוא דבר המותר, לבין העור, שהוא בסיס לבשר, שהוא דבר האסור בלטול, שאינו ראוי לאכילה עד הערב³.

- ולכן אמרו, שהראיה שהביאו לכך, שמותר לטלטל את העור עם הבשר, היא שכמו כן מצינו שמותר לטלטל את התיק עם הספר, ואף על פי שיש בתיק מעות, ונעשה בסיס לדבר האסור.

אולם דחו זאת, כי יש לחלק בין תיק הספר, שיש בו גם מעות, שהוא בסיס גם לדבר אסור וגם לדבר מותר, לבין העור, שהוא בסיס רק לדבר האסור.

- ולכן אמרו, שהראיה שהביאו לכך, שמותר לטלטל את העור עם הבשר, היא שכמו כן מצינו שמותר לטלטל תיק שיש בתוכו מעות, להביאו, להציל בו את הספר, ואף על פי שמתחילה היה

¹ כן משמע מפירושו בסוף דף קי"ז שטלטול הבשר אסור משום העור שהעור אסור בטלטול משום הבשר שהוא מוקצה ויל"ע בדבר.

² ואף על גב דרבי ישמעאל לא שרי להפשיט אלא עד החזה, מכל מקום פליגי במופשט כולו, כגון שעבר בהפשיט. אי נמי בתמידיים ומוספים דמותר להפשיט. [תוס'].

³ פירש בקונטרס, שהבשר אסור לטלטל, שהרי אינו ראוי לאכילה עד הלילה. ואינו נראה, דאם כן היכי קאמר לא לטלטל עור אגב בשר, כיון דבשר אסור לטלטל. ונראה דלכולי עלמא בשר מותר לטלטל ... משום בזיון קדשי שמים ... ובטלטול עור אגב בשר הוא דפליגי, והא דקאמר הכא דהוי בסיס לדבר האסור, היינו קודם שנשחטה היה בסיס לדבר האסור, שכל הבהמה מוקצה היא מטלטול. [תוס'].

⁴ משמע דאי לא מצי למשדי המעות, הוה מצי להביא התיק עם המעות, להביא בו ספר תורה, ואם כן, כשאינו מופשט אלא עד החזה, מותר לכולי עלמא לטלטל, הואיל ולא מצי שדי ליה, ולא פליגי אלא כשהופשט לגמרי. [תוס'].

המשתמר.

הנקרא מבוי שאינו מפולש.

הצלת מזונות מפני הדליקה בשבת

נתבאר, שאסרו חכמים להציל דבר מפני הדליקה בשבת, אבל התירו חכמים לאדם להציל מפני הדליקה מזונות הראויים לו ולבהמתו לשבת.

לדעת חכמים, התירו להציל רק מה שראוי לו בפועל. כלומר, בכניסת שבת, שעתיד לאכול שלוש סעודות, רשאי להציל מזון שלוש סעודות. ובשחרית קודם סעודתו רשאי להציל מזון שתי סעודות. ובמנחה⁴ קודם סעודתו רשאי להציל מזון סעודה אחת.

ולדעת רבי יוסי, מאחר שמעיקר הדין מותר לטלטל בחצר מעורבת, ולא אסרו אלא משום גזרה. כשהתירו להציל מזון שלוש סעודות, התירו זאת בכל השבת בשווה, ואפילו בסופה רשאי להציל מזון שלוש סעודות⁵.

להציל פעם נוספת שלוש סעודות באיכות שונה מי שהציל שלוש סעודות של פת הדראה [=פת קיבר, שניטל הדרה], **רשאי לחזור ולהציל שלוש סעודות של פת נקיה**, שאומר, פת נקיה נוחה לי יותר, ואם כן הצלה שניה היא לצורך סעודות שבת.

אבל מי שהציל פת נקיה [לשלש סעודות], **אינו רשאי לחזור ולהציל פת הדראה** [=פת קיבר, שניטל הדרה]. שאינו יכול לומר פת הדראה נוחה לי⁶.

להציל שלוש סעודות מיום קדוש ליום קדוש מצילים שלוש סעודות מיום הכפורים לשבת. אבל לא משבת לצורך מוצאי יום הכפורים שאחר השבת, כי יוכל לטרוח במוצאי יום הכיפורים להכין מזונות⁷.

וכל שכן שאין מצילים משבת לצורך יום טוב שאחר השבת כי יוכל להכין מזונות ליום טוב ביום טוב עצמו. **וכל שכן שאין מצילים משבת לשבת**

ולדעת בן בתירא, התירו להציל את כתבי הקודש מבית לבית שבשני צידי רשות הרבים, **גם כשלא תיקנו הדבר כהלכתו, שעשו לחי בצד אחד בלבד,** כי לענין הצלת כתבי הקודש די בשלוש מחיצות. וזהו הנקרא מבוי מפולש.

ואביי הקשה על כך, מאחר שלדעת חכמים יש כאן תיקון כהלכתו, יהא מותר להציל מפני הדליקה גם אוכלים ומשקים, וממשנתנו משמע שדווקא כתבי הקודש מצילים בו⁸.

ג. ביאור המחלוקת כדברי רב אשי.

החכמים שנחלקו בדבר זה, דעתם כדעת רבי אליעזר, שמבוי שיש לו שלוש מחיצות, הכשרו בשני לחיים בפתחו.

ולדעת חכמים, אף ששאר דברים מותר לטלטל במבוי רק כשהוא מתוקן כהלכתו, שיש לו בפתחו שני לחיים, ועשו בו עירובי חצירות או שיתופי מבואות. **כתבי הקודש התירו להציל בו, גם כשיש לו לחי אחת בפתחו.** וזהו הנקרא מבוי שאינו מפולש.

ולדעת בן בתירא, התירו להציל בו את כתבי הקודש, **גם כשאין לו בפתחו שום לחי.** וזהו הנקרא מבוי מפולש.

טיטול בחצר מעורבת שנפלה בה דליקה

אף על פי שחצר שיש בה עירוב מותר לטלטל בכולה, וכן מותר לטלטל ממנה לבתים, ומהבתים אליה. כשנפלה דליקה בבית, אסרו חכמים לטלטל ממנו דברים לחצר, להציל אותם מפני הדליקה.

וביאר רבא, שהסיבה לכך, **שמתוך שאדם בהול על ממונו, אם יהא מותר לו להתחיל בהצלת דבר מה מפני הדליקה, ישכח ששבת, ויבוא לידי כיבוי.**

ולדברי הכל לא התירו לעבור על איסור תורה בשביל הצלת כתבי הקודש, כגון להוציאם מרשות היחיד שבה הדליקה לרשות הרבים.

ורק כשיש בטלטולם איסור מדברי חכמים בלבד, כגון לטלטל מרשות יחיד זו לרשות יחיד זו בלא עירוב, התירו לעבור על האיסור הזה ולהציל אותם¹. ונחלקו חכמים בדבר.

א. ביאור המחלוקת כדברי רב חסדא.

החכמים שנחלקו בדבר זה, דעתם כדעת רבי אליעזר, שמבוי שיש לו שלוש מחיצות, הכשרו על ידי נתינת שני לחיים בפתחו שלו.

ולדעת חכמים, לא התירו להציל את כתבי הקודש מחצר לחצר במבוי, אלא כשהמבוי מתוקן כהלכתו, שיש לו בפתחו שני לחיים². וזהו הנקרא מבוי שאינו מפולש.

ולדעת בן בתירא, התירו להציל את כתבי הקודש מחצר לחצר במבוי, **גם כשהמבוי אינו מתוקן כהלכתו, שיש לו בפתחו לחי אחד בלבד.** וזהו הנקרא מבוי מפולש.

ורבה הקשה על כך שתי קושיות. (א) אם לדעת בן בתירא מדובר במבוי שיש לו לחי, אין ראוי לקרותו מבוי מפולש. (ב) מאחר שלדעת חכמים הוא מתוקן כהלכתו, יהא מותר להציל בו מפני הדליקה גם אוכלים ומשקים, וממשנתנו משמע שדווקא כתבי הקודש מצילים בו.

ב. ביאור המחלוקת כדברי רבה.

החכמים שנחלקו בדבר זה, דעתם כדעת רבי יהודה, האומר, שניתן לערב שני בתים משני צידי רשות הרבים, על ידי נתינת לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן וקורה מכאן.

ולדעת חכמים, התירו להציל את כתבי הקודש מבית לבית שבשני צידי רשות הרבים, רק כשתיקנו את הדבר כהלכתו, על ידי לחי מכאן ולחי מכאן, או קורה מכאן וקורה מכאן. וזהו

¹ אומר רבינו תם, דכולא האי פירקא [שלא התירו להציל אלא כתבי הקודש או אוכלים ומשקים], איירי כשנפלה דליקה באותו בית או באותו חצר, דכיון שהאש שם, ודאי בהול הוא, ואי שרית ליה, אתי לכבוי, כדמפרש בגמרא, אבל נפלה דליקה בבית אחר, מותר להציל הכל. [תוס']. ולכאורה דברים אלו הם כפי המבואר להלן, שאפילו כתבי הקודש לא התירו, אלא כשיש עירוב, שאף במקום עירוב דווקא אותם התירו להציל, אבל אם מדובר שלא במקום עירוב, ודאי שיהיה אסור להציל שאר דברים גם מבתים אחרים. ויל"ע בכל זה.

² מתוך פירוש רש"י בדף זה מבואר שהתיר זה הוא רק כשעשו עירוב או שיתוף וכן משמע מפירושו בדף ס"א. אולם מתוך פירושו בתחילת הפרק משמע, שהתירו להציל אף בלא עירוב, ואם כן, כל המחלוקת היא מתי יש הכשר מבוי, שאז מותר להציל אפילו בלא עירוב. ויל"ע בכל זה. ועיין בחידושי רש"י בדף ס"א.

³ תימה, מה תירץ רבה מקושיא דנציל לתוכו אוכלין ומשקין. ואומר ר"י, דרבה רוצה לומר, דרבנן סברי כרבי יהודה דוקא לצורך הצלת כתבי הקדש, ולא לצורך אחר. ואביי פריך משום דאינו נראה לו סברא שסיברו כרבי יהודה לחצאין. [תוס'].
⁴ מכאן משמע דזמן אכילה שלישית בשבת היא מן המנחה ולמעלה, דלא כאותם שמחלקין סעודת שחרית, ומברכין בינתים ... ועוד אומר ר"י, שיש כאן איסור ברכה שאינה צריכה ... [תוס'].
⁵ ולכאורה זה לא כדעת בן בתירא בדף ק"כ, האומר, שמצילים גם לחצר שאינה מעורבת.

⁶ אומר ר"י, כשאפו ביום טוב של פסח מצות מסולת נקיה, שיש לו די לצורך יום טוב, אין אופין אחריהן פת של הדראה, אלא מתחילה יעשה של הדראה, ואחרי כן יעשה הנקיה. [תוס'].
⁷ כן פירש רש"י. ואם תאמר פשיטא, דחול גמור הוא, ומאי שנא משבת למוצאי שבת. ויש לומר, דמצוה לאכול במוצאי יום הכיפורים ... ועוד, לפי שהתענו מותר יותר. אי נמי ליום הכיפורים עצמו קאמר, ולהאכיל התינוקות. [תוס'].
⁸ אומר רבינו תם, דכולא האי פירקא [שלא התירו להציל אלא כתבי הקודש או אוכלים ומשקים], איירי כשנפלה דליקה באותו בית או באותו חצר, דכיון שהאש שם, ודאי בהול הוא, ואי שרית ליה, אתי לכבוי, כדמפרש בגמרא, אבל נפלה דליקה בבית אחר, מותר להציל הכל. [תוס']. ולכאורה דברים אלו הם כפי המבואר להלן, שאפילו כתבי הקודש לא התירו, אלא כשיש עירוב, שאף במקום עירוב דווקא אותם התירו להציל, אבל אם מדובר שלא במקום עירוב, ודאי שיהיה אסור להציל שאר דברים גם מבתים אחרים. ויל"ע בכל זה.

הבאה.

בחול יעשה, ולכן לא ירדה במרדה אלא בסכין⁵.

טלטול כלים להצלת יין חבית שנשברה

נתבאר שאף שמעיקר הדין מותר לטלטל בחצר, כשנפלה דליקה אסרו את הטלטול בהצלת ממונו מפני הדליקה, שמא אם יתחיל בהצלה על ידי טלטול יבוא לידי כיבוי.

ומבואר, שכמו כן, מי שנשברה לו חבית יין בראש גגו, אף שמעיקר הדין רשאי לטלטל כלים בחצר מעורבת, חששו חכמים, שמא אם יתירו לו לטלטל כלים הרבה להציל את יינו, ישכח, ויביא כלים דרך רשות הרבים. ולפיכך תקנו, שיציל את היין רק בכלי אחד, ויניח אותו תחת הקילוח לקבל בו את היין.

אבל לא יביא כלים נוספים¹, ויקלוט בהם הקילוח הנופל מהאור, או יצמידם² למקום הקילוח בחבית³.

ובדף ק"כ מבואר, שלדעת רב חסדא, יביא רק כלי שמחזיק מזון שלוש סעודות, ולא יותר. ולדעת רבא, רשאי להביא גם כלי גדול.

וכל זה כשהוא לבדו, אבל כשנזדמנו לו אורחים, רשאי להציל את היין גם בכמה כלים, אבל לא יציל על סמך שאחר כך יזמין אורחים כי בשעה שמציל עוד אין לו אורחים.

- ולדעת תנא קמא, אין מערימים בדבר זה, לזמן אורחים שאינם צריכים לאכול, ולהציל בכך יין יותר מכדי הצורך לשבת, אלא יציל כפי מה שנצרך לו בפועל בשעת הצלה.

- ולדעת רבי יוסי בר יהודה, מי שיש לו אורחים, מאחר שהותר להרבות בהצלה, מותר להערים ולהציל אף יותר ממה שהם צריכים באמת.

אותו ואת בנו שנפלו לבור ביום טוב

נאמר בתורה, "וְנִשּׁוּר אֹז שָׁה אֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד" (ויקרא כ"ב כ"ח), ללמד שאסור לשחוט את האם ואת הבן ביום אחד.

ומעתה, כשם שבימות החול אסור לשחוט ביום אחד את האם ואת הבן, כך גם ביום טוב, שמותר לשחוט בו בהמות, אין לשחוט בו באותו יום את האם ואת בנה.

ולפיכך, כשנפלו אם ובנה לבור ביום טוב, לדברי הכל אסור להעלות את שניהם יחד, כי אי אפשר לשחוט את שניהם, ונמצא שהעלאת אחד מהם היא טרחה שלא לצורך יום טוב.

ולדעת רבי אליעזר, אסור להערים בדבר, אלא מעלה אחד מהם בלבד, ונותן לשני מזונות בבור.

ואמרו בגמרא, שאפשר שלא בכל מקום אסר רבי אליעזר הערמה, אלא רק במקום שיש תקנה שלא יפסד, שיאכיל את בעלי החיים במקומם, ולא יפסדו.

ולדעת רבי יהושע, מותר להערים בדבר, על ידי שמעלה תחילה אחד מהם על מנת לשחוטו, ומוצא לו עלילה שלא לשחוט, כגון שיאמר שמא חברו טוב ממנו, ומערים ומעלה את השני, ולאחר שהעלה את שניהם, שוחט איזה שירצה.

ואמרו בגמרא, שאפשר שלא בכל מקום התיר רבי יהושע הערמה, אלא רק במקום צער בעלי חיים.

רדיה פת מהתנור בשבת לצורך סעודות שבת

נאמר⁴, "וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אֲתָה וּבִנְךָ וּבִתְךָ עִבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ" (שמות כ' ט'), ותנא דבי רבי ישמעאל, שדווקא מלאכות אסרה תורה, אבל דברים שאינם נחשבים מלאכות, אף שהם דברי חכמה, [כלומר שצריכים ללמודם], כגון תקיעת שופר ורדיית פת, אינם אסורים מהתורה, אבל מדברי חכמים הם אסורים.

ומי ששכח פת בתנור, ונתקדש היום, התירו לו לעבור על האיסור הזה לרדות מהתנור פת לצורך שלוש סעודות שבת, וכן רשאי לומר לאחרים שיבואו ויצילו לעצמם.

ומכל מקום מה שיכול לעשות בשינוי מדרכו

השכמה להוצאת שבת

אמר רב חסדא, לעולם ישכים אדם בערב שבת לטרוח ולהכין הוצאת שבת.

שנאמר, "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי וַהֲכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיָאוּ וַיְהִי מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם" (שמות ט"ז ה'), כלומר מיד כשיביאו יכינו, וההבאה בהשכמה היתה, שנאמר "וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר" (שמות ט"ז כ"א).

כמה ככרות בוצע בסעודת שבת

לדעת רבי אבא, בשבת חייב אדם לבצוע שתי ככרות, כלומר כשמברך "המוציא" פורס שני לחמים. שנאמר "וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הַעֲמֹר לֶאֱחָד וַיָּבִיאוּ כָל נְשִׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה" (שמות ט"ז כ"ב) ורב אשי ראה, שרב כהנא היה אוזב בשני ככרות, אבל לא היה בוצע את שניהם, אלא אחד בלבד. שנאמר "לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה", כלומר יש לאחוז בשני לחמים, אבל די בבציעת אחד מהם.

בציעת הכר בשבת

רבי זירא, כשהיה בוצע את הפת בשבת, היה בוצע פרוסה גדולה, שתספיק לו לכל הסעודה.

ואמנם, העושה כן בכל יום, מנהג רעבתנות הוא, ואינו מנהג ראוי. אבל העושה זאת רק בשבת, ניכר שעושה לכבוד שבת, משום שחביבה עליו סעודת שבת לאכול בה הרבה, ולא משום רעבתנות.

לבצוע על פת של עירוב

רבי אמי ורבי אסי, כשהיתה מזדמנת להם הפת שבה עירבו אתמול עירובי חצרות⁶, היו מברכים עליה "המוציא" בסעודת שבת. כי היו אומרים, הואיל ונעשית בה מצווה אחת, נעשה בה מצווה

¹ אומר ה"ר שמואל בשם רבינו תם דדוקא נשברה לו חבית, אבל נסדקה, ועושה טיף טיף, מותר להביא כלים לקלוט ולצרף, דאינו בהול כל כך להביא כלים דרך רשות הרבים כמו כשנשברה [תוס'].
² אומר ר"י, דזו אף זו קטני, לא מבעי לקלוט, דמינכר שמציל, דאסור, אלא אפילו לצרף, דלא מינכר כולי האי שהוא מציל, אסור. [תוס'].
³ וכל זה מייירי ביותר משלוש סעודות, אבל בשלוש סעודות יכול להציל אפילו בכלים הרבה, ואפילו לקלוט ולצרף. ובאמת ביותר משלוש סעודות אסור להציל בכלי אחר אף בלי קליטה וצירוף ... אלא דאורחא דמלתא נקט, דכן דרך להציל בקילוט וצירוף, כן כתב בספר תוספות שבת, ובספר פרי מגדים מצדד להחמיר בקליטה וצירוף אפילו עד שלוש סעודות, דאף דקיימא לן לעיל ... דעד שלוש סעודות יכול להציל אפילו בכלים הרבה, היינו כשהם מונחים על הארץ, אבל על ידי קליטה וצירוף אסור בכל גווני, כל שהוא יותר מכלי אחד. [מ"ב סימן של"ה ס"ק ט'].
⁴ כן הגרסא לפנינו אולם י"ג את הכתוב האמור ביום טוב "כל מלאכת עבודה לא תעשו" ... ושבת ילפינן מיום טוב דאין בין יום טוב לשבת, אלא אוכל נפש בלבד, כדכתיב "אך אשר יאכל לכל נפש". [תוס'].
⁵ מרדה הוא כלי שרודים בו הפת, ומפרידים אותו מכותל התנור שנבדק בה. [רש"י].
⁶ פעמים שהעירוב בביתם ופעמים בבית אחד משאר בני אדם. [רש"י].

אחרת.

כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת

נאמר בעניין אכילת המן בשבת, "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הוֹי הַיּוֹם כִּי שֶׁבֶת הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֶהוּ בַשָּׂדֶה" (שמות ט"ז כ"ה). ולדברי רבי יוחנן, יש ללמוד מהכתוב הזה את מנין הסעודות שיש לאכול בשבת, שכנגד כל פעם שנאמר בכתוב "היום", יש לעשות סעודה אחת, סך הכל שלוש סעודות.

לדעת תנא קמא בברייתא, מניין זה כולל את סעודת ליל שבת, ואם כן, **חייב אדם לאכול בשבת שלוש סעודות, אחת בלילה ושתיים ביום**.

וכן דעת משנתנו בה מבואר שאין מצילים מפני הדליקה בשבת אלא שלוש סעודות ולא יותר.

ולדעת רבי חידקא, מניין זה אינו כולל אלא את סעודות היום, ומלבדם יש סעודה נוספת בליל שבת, ואם כן, **חייב אדם לאכול בשבת ארבע סעודות, אחת בלילה ושלוש ביום**.

דף קיח

תמחוי של צדקה וחלוקתו

תמחוי של צדקה, היא קערה גדולה, שבכל יום גבאי צדקה גובים בה מאכלים מבעלי בתים שבעיר, ובכל יום חוזרים ומחלקים ממנה שתי סעודות לכל העניים שבאו לעיר.

ומבואר במסכת פאה, **שכל עני שיש לו שתי סעודות, אסור לו ליטול מהתמחוי**, כי יש לו די צורכו והוא גוזל שאר עניים שאין להם.

קופה של צדקה וחלוקתה

קופה של צדקה, הם מעות שגובים מבני העיר בכל זמן, ובכל ערב שבת מחלקים ממנה לעניים בני טובים שגנאי להם ליטול מהתמחוי. ונותנים לכל אחד מהם מעות מהקופה, שיוכל לקנות בהם ארבע עשרה סעודות לשבעת ימי השבוע, שתי סעודות לכל יום.

ומבואר במסכת פאה, **שכל עני שיש לו מעות שיוכל לקנות בהם ארבע עשרה סעודות, אסור**

לו ליטול מהקופה, כי יש לו די צורכו והוא גוזל שאר עניים שאין להם.

ומתחילה אמרו, שמשנה זו לא כדעת חכמים האומרים שבשבת חייב אדם לאכול שלוש סעודות, **ולא כדעת רבי חידקא** האומר שבשבת חייב אדם לאכול ארבע סעודות.

שכן לדעת חכמים כל שבוע אוכל אדם חמש עשרה סעודות, [שתיים עשרה בששת ימי החול ושלוש בשבת]. **ולדעת רבי חידקא כל שבוע אוכל אדם שש עשרה סעודות** [שתיים עשרה בששת ימי החול וארבע בשבת]. ואילו במשנה במסכת פאה מבואר, שדי לו בארבע עשרה סעודות.

שוב אמרו, שניתן להעמיד את משנתנו גם כדעת חכמים, כי באמת אף שבשבת אוכל אדם שלוש סעודות, יוכל להסתפק במשך השבוע בארבע עשרה סעודות, כשיאכל סעודה אחרונה של שבת סמוך לערב, **ולא יצטרך לאכול שוב בלילה**¹.

אבל לא נוכל ליישב את המשנה באופן הזה גם עם דעת רבי חידקא, בכך שנאמר שאף שבשבת אוכל אדם ארבע סעודות, יוכל להסתפק במשך השבוע בארבע עשרה סעודות, על ידי שלא יאכל שום סעודה קודם השבת, ויאכל את ארבע הסעודות של יום ששי ושבת כולן בשבת עצמה, כי לא מסתבר שיהיה צריך להתענות כל ערב שבת.

אולם ניתן להעמיד את המשנה גם כדעת רבי חידקא וגם כדעת חכמים, בכך שנעמידנה כדעת רבי עקיבא האומר, עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.

כלומר מי שיש לו משל עצמו, ודאי מחויב לאכול בשבת עצמה שלוש סעודות או ארבע סעודות, אבל מי שאין לו משלו, ונצרך לבריות, עדיף לו שיאכל בשבת שתי סעודות כשאר ימים, ולא יטיל על אחרים לספק לו כבוד שבתותיו.

ככר שהוא מזון שתי סעודות

הסלע הוא 48 פונדיונים, וארבעה סאה הם 48 חצאי קב [סאה = 6 קב. ואם כן 4 סאה = 24 קב = 48 חצאי קב].

נמצא שלפי חשבון זה, כשאדם קונה בסלע 4 סאים תבואה, הרי הוא קונה בכל פונדיון חצי קב תבואה.

אולם כשאופה אותו, ומוכר אותו כלחם, משתכר מחצה, ואם כן מוכר **ככר של רבע קב** [=6 ביצים] בפונדיון, וככר זה הוא שיעור מזון שתי סעודות, שכל סעודה 3 ביצים².

מה נותנים לעניים מהצדקה

עני העובר ממקום למקום, נותנים לו בכל יום מזון ליום אחד, ולכן מקבל מזון שתי סעודות [=ככר שנעשה מתבואה בשיעור 6 ביצים].

וביאר התוס', שהחלוקה נעשית בבקר ולא בלילה, ולכן נותנים בבת אחת שתי סעודות.

עוד כתבו התוס', שהדין הזה אמור במי שיש לו סעודה אחת עמו, כי עתה כשינתנו לו שתיים ויהיה לו שלוש יאכל אחת שחרית ואחת לערב, ואחת תשאר לו למחר כשיצא לדרך, שלא יצא בלא מזונות.

בא ללון, נותנים לו צרכי לילה, שהם מיטה ומצעים לראשו.

בא ליום השבת, נותנים לו מזון 3 סעודות.

וביאר התוס' שבערב שבת חלקו שתי פעמים, פעם ראשונה כמו בכל יום, ואז נתנו לכל אחד שתי סעודות כמו בשאר ימים, כי לא ידעו מי ישאר כאן לשבת.

וסמוך לשבת חילקו לנשואים עוד שלוש סעודות, ונמצא שקבלו היום 5 סעודות, ומלבד זאת היתה בידו סעודה נוספת שקיבל אתמול, סך הכל 6 סעודות.

ולדעת חכמים, האומרים, שבשבת אוכל אדם 3 סעודות, יש בידו מזון כראוי, שכן אחת יאכל בערב שבת, ושלוש יאכל בשבת, ואחת במוצאי שבת, ויש בידו סעודה נוספת ליום ראשון בבוקר כשיצא לדרך.

אבל לדעת רבי חידקא, אם יאכל בשבת 4 סעודות, תחסר לו סעודה אחת לבוקר יום ראשון, ולפיכך צריך לומר, שנותנים לו עוד סעודה אחת.

הדחת כלים בשבת

קערות שאכל בהן ערבית, מותר להדיח אותן לאכול בהן שחרית.

קערות שאכל בהן שחרית, מותר להדיח לאכול בהן בצהרים.

קערות שאכל בהן בצהרים, מותר להדיח לאכול בהן במנחה.

ומן המנחה ואילך שוב אינו מדיח, כי אין הדחה זו אלא לחול.

¹ ואף על גב דאמרינן לקמן, לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, הני מיילי למאן דאפשר ליה. [רש"י].

² היינו כרבי יוחנן בן ברוקא, דחשיב ככר בפונדיון מארבע סאין בסלע שתי סעודות דעירוב, ופליג התם ארבי מאיר ורבי יהודה שאומרים התם שיעור אחר. [תוס'].

שבת כהלכתו, מוחלים לו על חטא עבודה זרה שבידו.

שנאמר, "אֲשֶׁרִי אֶנּוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וְכוּן אֶדָם יִחְזֹק בָּהּ שְׁמוֹ שֶׁבֶת מִחֻלּוֹ וְשִׁמְרוּ יְדוֹ מַעֲשֵׂוֹת כָּל רָע" (ישעיה נ"ו ב'), אל תקרי "מחללו" אלא "מחול לו".

הפסד חילול שבת ראשונה

אמר רב יהודה אמר רב, אילו שמרו ישראל שבת ראשונה, לא שלטה בהם אומה ולשון.

שנאמר, "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן הָעַם לִלְקוֹט וְלֹא מִצָּאוּ" (שמות ט"ז כ"ז), ומחמת חילול שבת זה, ארע להם מה שנאמר בפרשה הבאה, "וַיָּבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִּים" (שמות י"ז ח').

על ידי שמירת שתי שבתות יגאלו מיד

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, אילו משמרים ישראל שתי שבתות כהלכתו, מיד נגאלים.

שנאמר, "כִּי כֹה אָמַר ה' לְסָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבָּתוֹתַי [מיעוט רבים שתי שבתות] וְיִחְזְרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצִיתִי וּמִחֻזְקִים בְּבְרִיתִי. וְנִתְּתִי לָהֶם בְּבִיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנִים וּמִבְנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֲתָן לוֹ אֲשֶׁר לֹא יָכֹרֶת. וּבְנֵי הַנֶּזֶר הַנְּזָלִים עַל ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת שֵׁם ה' לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל שְׁמֹר שַׁבָּת מִחֻלּוֹ וּמִחֻזְקִים בְּבְרִיתִי. וְהִבְיֵאוּתִים אֶל הָרָקֶדֶשׁ שִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תַּפְלִית עוֹלֵתִיתָם וְזִבְחֵיהֶם לְרַצּוֹן עַל מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית תַּפְלֶה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים" (ישעיה נ"ו ד-ז).

דברים טובים שביקש רבי יוסי

א. אמר רבי יוסי, יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת.

ב. אמר רבי יוסי, יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום.

ומבואר בגמרא שהכוונה להלל של פסוקי דזמרא [הם שני מזמורים של הילולים, "הללו את ה' מן השמים" "הללו אל בקדשו"].

אבל הקורא הלל ממש בכל יום, הרי זה מחרף ומגדף, שנביאים הראשונים תיקנו לומר בזמנים מיוחדים לשבח והודיה, וזה הקורא תמיד בלא עתה, אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ.

ג. אמר רבי יוסי, יהא חלקי ממתפללים עם

שניתנה מידה לנחלתו, ארץ זו ולא יותר.

ולא כיצחק שנאמר לו, "גֵּוֶר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי לֹךְ וְלֹאֲרַעְךָ אֶתְּנֶן אֶת כָּל הָאֶרֶץ הַזֹּאת וְהִקְמַתִי אֶת הַשְּׂבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ" (בראשית כ"ו ג'), הארצות האל ולא יותר.

אלא כיעקב שנאמר לו, "וְהָיָה זֶרְעֶךָ כַּעֲפַר הָאֶרֶץ וּפְרָצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְצָפְנָה וְנִגְבָּה וְנִבְרַכְו בְּךָ כָּל מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה וּבְנֵיךָ" (בראשית כ"ח י"ד), נחלה ללא גבולות.

ב. ניצול משעבוד גליות.

לדברי רב נחמן בר יצחק, כל המענג את השבת, ניצול משעבוד גליות. שנאמר בו, "וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמוֹתֵי אֶרֶץ". והוא כלשון הכתוב בעניין התגברות ישראל על העמים, "אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹד עַם נוֹשָׁע בְּה' מִגֵּו עֶרְדָּה וְאֲשֶׁר חָרַב גְּאוֹתֶיךָ וַיִּכְחָשׁוּ אֲנִיךְ לָךְ וְאֶתָּה עַל בָּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ" (דברים ל"ג כ"ט), הרי שניצול משעבוד גליות.

ג. נותנים לו משאלות לבו.

לדברי רב יהודה אמר רב, כל המענג את השבת, נותנים לו משאלות לבו. שנאמר בו, "אֲזֵי תִתְעַנֵּג עַל ה'", והמתענג על ה' הוא בכלל הכתוב, "וְהִתְעַנֵּג עַל ה' וַיִּתֵּן לָךְ מִשְׁאַלֶּת לְבָבְךָ" (תהילים ל"ז ד').

קיום מצוות עונג שבת

א. לדברי רב יהודה בנו של רב שמואל בר שילת משמו של רב, אדם מקיים מצוות עונג שבת, כשיאכל בו מאכלים חשובים, כתבשיל של תרדים ודגים גדולים וראשי שומים, שכל אלו היו אצלם מאכלים חשובים.

ב. ולדברי רב חייא בר אשי אמר רב, כל שיעשה מאכל מיוחד לכבוד שבת, אפילו הוא דבר מועט, כגון כסא דהרסנא, הם דגים קטנים מטוגנים בשמן קרביהן ובקמח, מאחר שעושה אותו לכבוד שבת, מקיים בכך מצוות עונג שבת.

השומר שבת כהלכתו נמחלים עוונותיו

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש, שאז התחילו לעבוד עבודה זרה, כמו שנאמר "וּלְשֵׁת גַם הָיָה בֶן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֶנּוֹשׁ אֵז הוֹחֵל לִקְרָא בְּשֵׁם ה'" (בראשית ד' כ"ו), מאחר ששמר

אבל כוסות וקיתוניות וצלוחיות, מדיח והולך כל היום כולו, לפי שאין קבע לשתייה¹.

כל המקיים שלש סעודות

בשבת ניצול משלש פורעניות

אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, כל המקיים שלש סעודות בשבת, ניצול משלש הפורעניות המנויות להלן.

שכן בעניין סעודות שבת נאמר שלוש פעמים יום: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הו' הַיּוֹם כִּי שַׁבַּת הַיּוֹם לַה' הַיּוֹם לֹא תַמְצִיחֻהוּ בַשָּׂדֶה". ועל ידי קיום שלוש הסעודות הללו, ניצול משלוש פורעניות שנאמר בהם "יום".

א. חבלו של משיח.

חבל זה לשון חבלי לידה הוא, והכוונה למה שאמרו במסכת כתובות, דור שמשיח בן דוד בא בו, קטיגוריא בתלמידי חכמים, והם חבלי משיח.

ובפורענות זו נאמר לשון "יום", "הַיּוֹם אֶנְכִּי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא" (מלאכי ג' כ"ג).

ב. דינה של גיהנם.

שנאמר בו "יום עֲבָרָה הַיּוֹם הַזֶּה" יום צרה ומצוקה יום שָׂעָה וּמִשׁוּאָה יוֹם חֹשֶׁךְ וְאֶפְלָה יוֹם עָנָן וְעֶרְפֶּל" (צפניה א' ט"ו).

ג. מלחמת גוג ומגוג.

שנאמר בו "וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא בַּיּוֹם בּוֹא גֹג עַל אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל נָאֵם ה' אֱלֹקִים תַּעֲלֶה חֲמָתִי בְּאַפִּי" (יחזקאל ל"ח י"ח).

שכר המענג את השבת

א. נותנים לו נחלה בלי מצרים.

לדברי רבי יוחנן משום רבי יוסי, כל המענג את השבת, נותנים לו נחלה בלי מצרים, כלומר, ללא גבולות.

שנאמר, "אִם תִּשָּׁב מִשְׁבֶּת רִגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בַּיּוֹם קִדְשִׁי וְקִרְאתָ לְשַׁבָּת עֹנֵג לְקֹדֶשׁ ה' מְכַבֵּד וְכֹבֵדוֹ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמִּצְוַת חֲפָצֶיךָ וְדָבָר. [אֲזֵי תִתְעַנֵּג עַל ה'] [וְהִרְכַּבְתִּיךָ עַל בָּמוֹתֵי אֶרֶץ] [וְהִאֲכַלְתִּיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ] כִּי פִי ה' דָּבָר" (ישעיה נ"ח י"ד), והכוונה בדווקא לנחלת יעקב.

לא כאברהם, שנאמר לו, "קוים הִתְהַלַּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְבֶּה וּלְרַחֲבָה כִּי לֹךְ אֶתְנַגַּח" (בראשית י"ג י"ז),

¹ מכאן יש ללמוד, בלילה כשרוצה להתענות למחר, לאחר אכילה, אף על פי שאינו יכול לאכול, אם לא התנה, לפי שמשמטא כשבירך סילק דעתו מלאכול, מלשתות ודאי לא סילק דעתו ... דאין קבע לשתייה. והיכא דלא שכיח יין, אף על גב דסילק דעתו מן היין, מכל מקום ממים לא סילק דעתו. ומיהו אומר ר"י, דשמא דוקא בימיהם שהיו קובעים עצמם לשתייה אחר אכילה, אמרו דאין קבע לשתייה, אבל לדידן לא. וריב"א מירש במסכת תענית, שאף לאחר שישן, מותר לשתייה, על פי הירושלמי. ואין ר"י רוצה להקל כל כך, כיון שלא נזכר בהדיא ב"ש"ס שלנו. [תוס'].

חמש בעילות של רבי יוסי

שלדעת רבי יוסי, כל דבר הנאמר על אדם בפניו, אין בו איסור לשון הרע, וכל מה שהיה אומר על בני אדם, היה אומר אף בפניהם, שכל דבריו לא היה בהם לשון הרע.

דברים שאמרו חכמים שעליהם ישולם שכרם

א. אמר רב נחמן, תיתי לי [=ישולם שכר], על שקיימתי **שלוש סעודות בשבת**.

ב. אמר רב יהודה, תיתי לי [=ישולם שכר], על שקיימתי **עיון תפילה**.³

ג. אמר רב הונא בריה דרב יהושע, תיתי לי [=ישולם שכר], על **שלא הלכתי ארבע אמות בגילוי הראש**.

ד. אמר רב ששת, תיתי לי [=ישולם שכר], על שקיימתי **מצוות תפילין**, שלא הלך ארבע אמות בלא תפילין.

ה. אמר רב נחמן, תיתי לי [=ישולם שכר], על שקיימתי **מצוות ציצית**, שלא הלך ארבע אמות בלא ציצית.

וכשרב יוסף שאל את רב יוסף בנו של רבה, במה רבה אביו נזהר ביותר. ענה לו, שהוא נזהר ביותר במצוות ציצית, ויום אחד, כשהיה עולה במדרגות, נפסק לו חוט בציצית, ולא זו ממקומו עד שתקנו.

ו. אמר אבוי, שהיה ראש ישיבה, תיתי לי [=ישולם שכר], על זאת, **שכשאני רואה תלמיד שהשלים לגרוס את המסכת שלומד, הנני עושה יום טוב לתלמידים**.

דף קיט

ז. אמר רבא, תיתי לי [=ישולם שכר], על זאת שאני מחבב תלמידי חכמים כך, **שכשבא צורבא מרבנן לפני לדין, איני מניח את ראשי על הכר, עד שאראה אם יש בדבריו לזכותו**.

ואמר מר בר רב אשי, הנני פסול לדון צורבא מרבנן, משום שהוא חביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו.

קבלת שבת

א. רבי חנינא היה מתעטף בבגדים נאים, ועומד

אמר רבי יוסי, חמש בעילות **בעלתי ושנית**,¹ כמבואר במסכת עירובין, שהרצוה שיהיו בניו זכרים, יבעול וישנה, ונטעתי **חמשה ארזים בישראל**.

(א) רבי ישמעאל ברבי יוסי. (ב) ורבי אלעזר ברבי יוסי. (ג) ורבי חלפתא ברבי יוסי. (ד) ורבי אבטילס ברבי יוסי (ה) ורבי מנחם ברבי יוסי.

ורבי מנחם זה, מאחר שהיו פניו דומים לוורד, היה נקרא גם בשם ורדימס.

מהנהגותיו של רבי יוסי

א. אמר רבי יוסי, **מימי לא קריתי לשורי "שורי"**, ומעולם לא קריתי לשורי "שורי".

והסיבה לכך, כי גם משיחת חולין של תלמידי חכמים יש ללמוד ממנה חכמה, והיה **קורא לדברים אלו בשמות שיש ללמוד מהם חכמה**.

שהיה קורא לאשתו "ביתי", על שם שהיא עיקר הבית. והיה קורא לשורו "שדי", על שם שהוא עיקר השדה, שנאמר "וְרָב תְּבוּאוֹת בְּכֶחָ שׁוֹר" (משלי י"ד י').

ב. אמר רבי יוסי, **מימי לא נסתכלתי במילה שלי**, מרוב צניעות.

אולם לא היה ראוי להיקרא קדוש כרבי, שנקרא קדוש על הנהגה דומה. כי אצל רבי, מלבד הנהגה זו שלא נסתכל מימיו במילה שלו, היתה בו מעלה נוספת, שלא הכניס ידו תחת אבנטו.

ג. אמר רבי יוסי, **מימי לא ראו קורות ביתי אימרי חלוקי**.

שכשפושט חלוקו פושטו כמו שהוא לובשו דרך ראשו, ומכסה את עצמו תחלה משום צניעות בסדינו מתחת, ויושב במטו.

ד. אמר רבי יוסי, **מימי לא עברתי על דברי חברי**. יודע אני בעצמי שאיני כהן, אם אומרים לי חברי עלה לדוכן, אני עולה.²

ה. אמר רבי יוסי, **מימי לא אמרתי דבר וחזרתי בו**.

שאם בא מי שאמרתי עליו דבר, ושאל אם אמרתי כן עליו, לא חזרתי בו לאמר אינו כדבריו, לפי שמתחלה אמת אמרתי.

דמדומי חמה, כלומר כשהיא אדומה, שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה, וערבית סמוך לשקיעתה.

זה כדברי רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, מצוה להתפלל עם דמדומי חמה.

ואמר רבי זירא, שעניין זה למד מהכתוב, "וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵשׁ" [=עם זריחתה] וְלִפְנֵי יָרֵחַ [=קודם אורו בטרם השקיעה] דֹּר דֹּרִים" (תהילים ע"ב ה').

ד. אמר רבי יוסי, **יהא חלקי ממתי בחולי מעיים**. וזה כפי מה שאמרו שרובם של צדיקים מתים בחולי מעיים, שמתייסרים ביסורים ומתמרקים עונותיהם.

ור"י מפרש על פי המבואר במדרש, שרובם של צדיקים מתים בחולי מעיים, למרק אכילה מן המעיים, להיות נקיים וטהורים כמלאכי השרת.

ה. אמר רבי יוסי, **יהא חלקי ממתי בדרך מצוה**.

ו. אמר רבי יוסי, **יהא חלקי ממכניסי שבת בטבריא, וממוציאי שבת בצפורי**.

וכוונתו לכך שיהיה מהמקדימים לקבל את השבת, ומהמאחרים להוציא אותה.

שבטבריא, מפני שהיא עמוקה, מחשיך שם מבעוד יום, ומקדימים לקבל את השבת.

ובצפורי מפני שיושבת בראש ההר, בעוד שהחמה שוקעת נראית שם אור גדול, ומאחרים לצאת.

ז. אמר רבי יוסי, **יהא חלקי ממושיבי בית המדרש** [=חזנים מאספי תלמידים בכל יום לבא], **ולא ממעמידי בית המדרש** [=ממונים לעת האוכל, לומר, הגיע עת לעמוד ולאכול].

ח. אמר רבי יוסי, **יהא חלקי מגבאי צדקה, ולא ממחלקי צדקה**.

שהצדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה, והמחלקים אותה, עליהם לבדוק לפי הצריך לכל אחד ואחד, ופעמים שקרובים דעתם לרחם על זה, ולחלוק יותר מן הצורך, שאומדים אותו בהרווחה, ואומדים את חברו בצמצום.

ט. אמר רבי יוסי, **יהא חלקי ממי שחושדים אותו ואין בו**.

ואמר רב פפא, אותי חשדו ולא היה בי.

¹ כן ישבו בגמרא, מה שאמר, חמש בעילות בעלתי. שכן לכאורה בעל הרבה יותר, בקיום מצוות עונה. ובירושלמי תירצו, שחמש בעילות בעל בחמש יבמות, ולא רצה לקיים בהן מצות עונה, אלא רק כדי לקיים מצות יבום, דהיינו ביאה ראשונה. [ע"פ תוס'].

² לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן, אם לא משום ברכה לבטלה, שלכנהנים אמרה תורה לברך את ישראל. [תוס'].

³ פירוש בכוונת הלב ... אבל הא דאמר בברכות, המענין בתפלתו סוף בא לידי כאב לב, ההוא עיון דמצפה מתי יעשה הקב"ה בקשתו, שסבור שתפלתו מקובלת ... והא דאמר ... שלשה דברים אין אדם ניצול מהם בכל יום ... ועיון תפלה ... הוה כי ההוא דשמעתין, כלומר שאינו מתכוין בתפלה, שאי אפשר ליהרהר, כדאמרין בירושלמי, מחזיקנא טיבו לרישא, דכי מטא למודים מנפשיה כרע. [תוס'].

בפנות יום של ערב שבת, ואומר, **"בואו ונצא לקראת שבת המלכה"**.

ב. רבי ינאי היה לובש בגדיו בערב שבת, ומתוך חביבות השבת היה אומר, **"בואי כלה בואי כלה"**

מאכלים שהכינו לשבת בבית רבה בר רב נחמן

רבה בר רב הונא נזדמן לבית רבה בר רב נחמן לשבת והביאו לפניו שלוש סאים של ריקים, שטחו אותם בשומן אליה או שמן.

שאל רבה בר רב הונא, האם ידעתם שאבוא שעשיתם רוב מאכלים לכבודי?

אמרו לו, כלום אתה חשוב לנו מן השבת, לכבוד שבת הכנסו, ולא היינו יודעים שתבא.

רוב בשר שרבי אבא היה קונה לכבוד שבת

רבי אבא היה קונה בשר לשבת, בשלושה עשר אסתירי פשיטי [=חצאי דינר¹], משלושה עשר טבחים, כדי שיטעם בשבת מהבשר המובחר ביותר.

- יש מפרשים שלכל אחד מהטבחים שאצלם היה קונה, היה משלם לו מעותיו על פתחו, עוד בטרם הביאו לו את הבשר, והיה מזרז אותם, שימהרו לחזור ולמכור ולהתעסק בצרכי שבת.

- ויש מפרשים שבכל פעם שהביא בשר לביתו מאחד מהטבחים הללו, היה נותן את הבשר לשמשים המכינים סעודתו, ולא היה נכנס לביתו, אלא ממחר לחזור ולהביא אחר, ואומר לשמשים, מהרו להכין את זו, בזמן שאלך להביא את זו.

הנהגת החכמים לעסוק בעצמם בצרכי שבת

א. **רבי אבהו** שהיה חשוב ועשיר, היה יושב על כסא מתקפל של שן, ויש מפרשים כסא של תדהר, ומשם היה נופח בעצמו אש לכבוד שבת.

ב. **רב ענן** היה לובש בגד שחור שאין הלכלוך ניכר בו, להודיע שהיום אינו כדי להתנהג בחשיבות מלהתעסק בתבשילי שבת, ואינו חושש לטנף בגדיו בבישול קדירות.

וכן למדנו שבישול קדרה מטנף בגדים מדברי תנא דבי רבי ישמעאל שאמר, בגדים שבישל בהן

קדירה לרבו, אל ימזוג בהם כוס לרבו.

ג. **רב ספרא**, אם היה שם ראש בהמה לחרוך, היה מחרך בעצמו את ראש הבהמה.

ד. **רבא מלח** בעצמו דג הנקרא **שיבוטא**.

ה. **רב הונא** היה מדליק את הנרות בעצמו.

ו. **רב פפא** היה גודל בעצמו את הפתילות להדלקת הנר.

ז. **רב חסדא** היה מחתך בעצמו את הסלק.

ח. **רבה ורב יוסף** היו מבקעים בעצמם את העצים.

ט. **רבי זירא** היה מצית בעצמו את האש בעצים דקים.

י. **רב נחמן בר יצחק** היה יוצא ונכנס להביא תמיד משאות, כלי תשמיש ובגדי חופש, ומגדים, כאדם שמקבל את רבו בביתו, ומראה לו שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו, לטרוח ולהרבות בשבילו, והיה אומר, אילו נזדמנו אלי רבי אמי ורבי אסי, האם לא הייתי עושה כן לכבודם.

ויש אומרים שרבי אמי ורבי אסי הם שהיו נוהגים כן ואומרים אילו נזדמן אלינו רבי יוחנן האם לא היינו עושה כן לכבודו.

יוסף מוקיר שבת

יוסף מוקיר שבי [=מכבד שבתות], היה נוכרי אחד בשכנותו, שהיו נכסיו מרובים מאוד.

אמרו החוזים בכוכבים לאותו נוכרי, כל נכסיד סופם ליפול בידי יוסף מוקיר שבי.

הלך אותו נוכרי, ומכר את כל נכסיו, וקנה בהם מרגלית. יש גורסים שנתן אותה בכובעו, שעשה לו כובע לבד, ושבצו במשבצות זהב, וקבע בו מרגליות, וקבע זו עימהם. ויש גורסים שנתן אותה בסודרו.

וכשעבר על מעבר הנהר, נשבה בו הרוח, והשליכה למים את הכובע [או הבגד] שבו המרגלית.

דג בלע את המרגלית, והעלוהו דייגים, והביאו לפנות ערב שבת.

שאלו הדייגים, מי יקנה עתה דג לשבת.

אמרו להם, לכו, הביאו אותו אצל יוסף מוקיר שבי, שרגיל לקנות דברים לכבוד שבת.

הביאו אליו את הדג, קנה אותו, ופתח את בטנו, ומצא בו את המרגלית, ומכרה בשלוש עשרה עליות מלאות דנרי זהב².

פגש אותו זקן אחד, ואמר, מי שמלווה לשבת, השבת פורעת לו.

זכות שבעבורה מתעשרים

רבי ישמעאל ברבי יוסי לימד את רבי, מהי הזכות, שבעבורה זוכים העשירים לעושרם.

א. **בארץ ישראל - בשביל שמעשרים.**

ארץ ישראל, שמצוות התלויות בארץ נוהגות בה, עשירים שבה זוכים לעושרם הגדול, בזכות שמעשרים את תבואותיהם.

שנאמר, **"עֲשֹׂר תַעֲשֹׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה"** (דברים י"ד כ"ב), עשר בשביל שתתעשר.

ב. **בבבל - בשביל שמכבדים את התורה.**

בבל, שהיא מקום תורה, עשירים שבה זוכים לעושרם הגדול, בזכות שמכבדים את התורה.

ג. **בשאר ארצות - בשביל שמכבדים את השבת.**

בשאר ארצות שאין בהם לא זכות מעשרות ולא זכות תורה, עשירים שבהן זוכים לעושרם הגדול, בזכות שמכבדים את השבת.

ואמר רבי חייה בר אבא, פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא [שהיא משאר ארצות], והביאו לפניו שלחן של זהב משא ששה עשר בני אדם, ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות וכוסות וקיתוניות וצלוחיות קבועות בו, ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים.

וכשמניחים אותו אומרים, **"לְדוֹד מִזְמוֹר לֵה' הָאֶרֶץ וּמִלֹּאָה תִּבֵּל וְיִשְׂבִּי בָהּ"** (תהילים כ"ד א') [שאין אנו רשאים ליהנות עד שנברך שמו בברכת הלחם], וכשמסלקים אותו אומרים, **"הַשְּׁמִים שְׁמִים לֵה' וְהָאֶרֶץ נָתַן לְבָנֵי אָדָם"** (תהילים קט"ו ט"ז) [על ידי מתנתו נהנינו הטובה הזאת].

אמרתי לו, בני, במה זכית לכך?

אמר לי, קצב הייתי, ומכל בהמה שהיתה נאה, אמרתי זו תהא לשבת.

אמרתי לו, אשריך שזכית, וברוך המקום שזיכך לך.

¹ אסתירי היינו סלעים צורים, ואסתירי פשיטי היינו סלעים מדינה, והם אחד משמונה בסלע צורי, כלומר חצי דינר. [רש"י].

² וגוזמא בעלמא הוא, כלומר, הון עתק מאוד, כך פירש רבינו הלוי. וכן בכל מקום, כגון תליסר גמלי ספיקי טריפתא [חולין צ"ה], וכן תליסר טבחי דלעיל. [רש"י]. אומר רבינו תם דעיליתא שם כלי הוא, כדאמרינן בריש כיצד מעברין, עלת נקפת בכדה. [תוס'].

תבלין ושמו שבת

אמר לו קיסר לרבי יהושע בן חנניא, מפני מה תבשיל של שבת ריחו נודף?

ענה לו, תבלין אחד יש לנו, ושבת שמו, שאנו מטילים לתוכו, וריחו נודף.

ביקש קיסר, תן לנו הימנו.

אמר לו רבי יהושע, כל המשמר את השבת, מועיל לו, ושאינו משמר את השבת, אינו מועיל לו.

"לקדוש ה' מִכְבֵּד"

נאמר "אם תִּשָּׁב מִשְׁבֶּת רִגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בַּיּוֹם קִדְּשִׁי וְקָרָאתָ לְשִׁבְתָּ עֲנֵךְ לְקִדּוּשׁ¹ ה' מִכְבֵּד וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ מִמִּצְוַת חֲפָצֶיךָ וְדַבַּר דְּבָר" (ישעיה נ"ח י"ג), ומתוך כך שנאמר "וְקָרָאתָ לְשִׁבְתָּ עֲנֵךְ", על כרחך "לקדוש ה' מִכְבֵּד" אינו מדבר בשבת, אלא בדבר אחר.

וביאר רב המנונא לריש גלותא, שהכוונה ליום הכפורים, שאין בו לא אכילה ולא שתיה, ואי אפשר לכבדו בהם, ואמרה בו תורה, כבדו בכסות נקיה.

זמן סעודת שבת

אף שנתבאר, שהכתוב "לקדוש ה' מִכְבֵּד", מדבר ביום הכיפורים, הכתוב "וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ", מדבר בשבת, שכן ביום הכיפורים כבר נאמר "מִכְבֵּד".

ובא הכתוב "וְכִבְדָּתוֹ מַעֲשֵׂוֹת דְּרָכֶיךָ" ללמד, שיש לכבד את השבת אף בשינוי זמן הסעודה.

רב אמר, שבשבת יש להקדים את זמן הסעודה מזמנה בימות החול, להראות שמתאוה לאכול בה.

ושמואל אמר, שבשבת יש לאחר את זמן הסעודה מזמנה בימות החול, כדי שכשיבוא לאכול, יהא תאב יותר לאכילה.

וכתבו התוס', שלא נחלקו רב ושמואל בדין, ושניהם מודים שיש לשנות את זמן הסעודה בשבת, אלא רב דיבר במי שדרכו להקדים, ושמואל דיבר במי שדרכו לאחר.

וכששאלו בני רב פפא בר אבא את רב פפא, מאחר שאוכלים בשר ויין בכל יום, במה יכבדו את

סעודת שבת משאר ימים. אמר להם, שישנו את זמנה, שאם בכל יום מקדימים אכילתם, בשבת יאחרו, ואם בכל יום רגילים לאחר, בשבת יקדימו.

ורב ששת שהיה סגי נהור, ואינו רואה מתי הגיע זמן האכילה, כשהיה דורש בשבת, היה מושיב את התלמידים במקום שיש להם בו צער, שימהרו לקום. בקיץ היה מושיבם במקום שחמה זורחת, ובחורף היה מושיבם במקום מוצל.

ורבי זירא, כשהיה רואה את החכמים זוגות זוגות מדברים בתורה, היה מחזר אחריהם, ואומר להם, בבקשה מכם לכו והתעסקו בעונג שבת, ולא תחללוהו לבטל תענוגים.

אמירת "ויכולו"

אמר רבא או רבי יהושע בן לוי, אפילו יחיד המתפלל בערב שבת, צריך לומר "ויכולו" השמים והארץ וכל צבאם. ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה. ויברך אלהים את יום השביעי ויְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מְכָל מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת" (בראשית ב' א-ג).

ואמר רב המנונא, כל המתפלל בערב שבת, ואומר "ויכולו", מעלה עליו הכתוב, כאילו נעשה שותף להקב"ה, שנאמר "ויכולו", אל תקרי "ויכולו" אלא ויכלו, כלומר הקב"ה וזה המספר בשבחו של מקום ובשבח של שבת שניהם יחד כילו הדבר.

ואמר רב חסדא אמר מר עוקבא, כל המתפלל בערב שבת, ואומר "ויכולו", שני מלאכי השרת המלווים לו לאדם, מניחים ידיהם על ראשו, ואומרים לו, "וינצח על פי וילאמר הנה נגזר זה על שפתיך וְסָר עֲוֹנֶךָ וְחֲטָאתְךָ תִּכָּפֵּר" (ישעיה ו' ז').

הדיבור כמעשה

אמר רבי אלעזר, מניין שהדיבור כמעשה, שנאמר, "בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נִצְעָשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל צָבָאָם" (תהילים ל"ג ו').

שני מלאכי השרת המלווים לו לאדם בערב שבת

רבי יוסי בר יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלווים לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע.

וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק, ושלחן ערוך², ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר, "יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך", ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו.

ואם לאו, מלאך רע אומר, "יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך", ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו.

סדור השלחן מערב שבת

אמר רבי אלעזר, לעולם יסדר אדם שלחנו בערב שבת ללילי שבת, אף על פי שאינו צריך אלא לכזית.

כבוד שבת בצאתו

אמר רבי חנניא, לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת, אף על פי שאינו צריך אלא לכזית. שכן גם בסעודה זו מכבד את השבת, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר.

וראו לעשות דבר מיוחד לכבוד סעודה זו, ולא לאכול משניר מאכלי שבת.

וכך היתה דרכו של רבי אבהו, שהיו עושים לו במוצאי שבת עגל משולש, והיה אוכל ממנו כליה אחת.

וכשגדל אבימי בנו, אמר לו, למה לך להפסיד עגל שלם בשביל כליה אחת, נשמור כליה מערב שבת, ותאכלנה.

עשו כן, ולא הרוויחו, כי בא אריה, ואכל את העגל שהיה עומד לשחיטה בשביל מוצאי שבת.

מלוגמא במוצאי שבת

שתיה ורחיצה בחמין במוצאי שבת מלוגמא [=רפואה] היא.

וכן אכילת פת חמה במוצאי שבת, מלוגמא היא.

מעלת עניית "אמן יהא שמא רבא מברך"

אמר רבי יהושע בן לוי, כל העונה "אמן יהא שמיה רבא מברך" בכל כחו כלומר בכל כוונתו³, קורעים לו גזר דינו.

¹ בגמרא הגרסא "ולקדושו".

² ואם תאמר, דאמר בריש ערבי פסחים, ושון שאין מביאין את השולחן אלא אם כן קידש. ויש לומר, דערוך הוא במקום אחר, אלא שאין מביאין אותו עד אחר הקידוש, כי היכי דתייתי סעודתא ביקרא דשבת, כדאיתא בשאלתות דרב אחאי. ודוקא בימיהם, שהיו להם שלחנות קטנים לפני כל אחד ואחד, אבל שלנו גדולים הם, וקשה לטלטלם. [תוס'].

³ ובפסיקתא במעשה דרבי ישמעאל בן אלישע, אמרו, כשישראל נכנסים לבתי כנסיות, ואומרים יהא שמיה רבא מברך בקול רם, מבטלים גזירות קשות. [תוס'].

ח. אמר רבא, לא חרבה ירושלים, אלא **בשביל שפסקו ממנה אנשי אמנה**.

שנאמר, "שׁוּטְטוּ בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַם וְרָאוּ וְדָעוּ וּבִקְשׁוּ בְּרַחוּבוֹתֶיהָ אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם יֵשׁ עֹשֶׂה מְשֻׁפָּט מִבְּקֶשׁ אֲמוֹנָה וְאֶסְלַח לָהּ" (ירמיה ה' א').

ומסקנת הגמרא, שבשאר דברים פסקו מירושלים אנשי אמנה, אבל בדברי תורה היו נאמנים לומר האמת, ולא היו מתהללים על שקר, לומר שיודעים יותר ממה שיודעים באמת.

המבזה תלמידי חכמים

לדברי רב יהודה אמר רב, מתוך שנאמר בכתוב הנ"ל, "עַד לָאֵין מִרְפָּא", למדנו, שכל המבזה תלמידי חכמים, **אין לו רפואה למכתו**.

"אַל תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וּבִנְבִיאִי אֶל תִּרְעוּ"

לדברי רב יהודה אמר רב כך הוא ביאור הכתוב, "אַל תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וּבִנְבִיאִי אֶל תִּרְעוּ" (דה"י ט"ז כ"ב)

"אַל תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחִי" – אלו תינוקות של בית רבן, שדרך תינוקות למושחן בשמן.

"וּבִנְבִיאִי אֶל תִּרְעוּ" – אלו תלמידי חכמים, שנאמר "וְנָבֵא לָבֵב חֻקָּה" (תהלים צ"ב).

מעלת לימוד תורה של תינוקות של בית רבן

א. אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה, **אין העולם מתקיים, אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן,** כלומר בשביל דברי תורה שלומדים.

וכשרב פפא שאל את אביו, לימוד שלי ושלך מהו? וכי אינו חשוב כשל תינוקות של בית רבן?

ענה לו אביו, אינו דומה הבל שיש בו חטא, להבל שאין בו חטא.

ב. ואמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה, **אין מבטלים תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש.**

ג. ואמר ריש לקיש לרבי יהודה נשיאה, כך מקובלני מאבותי, ויש אומרים מאבותיך, **כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחריבים אותה.**

ורבינא אמר, כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, **מחרימים אותה,** והוא חמור מחורבן, שחורבן יש לו שיעור, וחרם אין לו שיעור.

שנאמר "כִּהְיִינָה חֲמִסוֹ תוֹרָתִי וְיִחַלְלוּ קִדְשִׁי בֵּין קִדֵּשׁ לְחָל לֹא הִבְדִּילוּ וּבֵין חֲטָמָא לְטָהוֹר לֹא הוֹדִיעוּ וּמִשְׁבְּתוֹתַי הִעֲלִימוּ עֵינֵיהֶם וְאַחַל בְּתוֹכָם" (יחזקאל כ"ב כ"ו)

ב. אמר רבי אבהו, לא חרבה ירושלים, אלא **בשביל שביטלו קריאת שמע שחרית וערבית.**

שנאמר, "הוֹי מְשֻׁפָּיִי בְּבֹקֶר [בזמן קריאת שמע] שָׁכַר יְרֵדְפוּ [וכן בערב בזמן קריאת שמע] מִאֲחֵרֵי בִנְיָשׁף יִיו יְדִלְקֶם. וְהָיָה כְּנֹר וְנֶבֶל תֵּף וְחִלְלִל וְיִין מְשֻׁתִּיחֶם וְאֵת פֶּעַל ה' לֹא יִבִּיטוּ [שלא יחדו שמו לקבל עול מלכות שמים בקריאת שמע] וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לֹא רָאוּ. לָכֵן גָּלָה עָמִי מִבְּלִי דַעַת וּכְבוֹדוֹ מִתִּי רָעַב וְחֲמוֹנוֹ צָחָה צָמָא" (ישעיה ה' י"א-י"ג).

ג. אמר רב המנונא, לא חרבה ירושלים, אלא **בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן.**

שנאמר "וְאֵת חֲמַת ה' מְלֹאֲתִי וְלֹאֲתִי הִכִּיל שְׁפָף עַל עוֹלָל בְּחוּץ וְעַל סוּד בְּחוּרִים יִחַדּוּ כִּי גַם אִישׁ עִם אִשָּׁה יִלְכְּדוּ זֶסֶן עִם מְלֹא יָמִים" (ירמיה ו' י"א), כלומר, שפוף החימה בנקמה, בשביל שעולל בחוץ ובטלים מבית רבן.

ד. אמר עולא, לא חרבה ירושלים, אלא **מפני שלא היה להם בושת פנים זה מזה.**

שנאמר "הִבִּישׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַם בּוֹשׁ לֹא יְבוֹשׁוּ גַם הַכֹּהֲנִים לֹא יִדְעוּ לָכֵן יִפְּלוּ בְּנִפְלִים בְּעֵת פְּקֻדָּתֵיהֶם יִקְשְׁלוּ אָמַר ה' (ירמיה ו' ט"ו).

ה. אמר רבי יצחק, לא חרבה ירושלים, אלא **בשביל שהושוו קטן וגדול.**

שנאמר, "וְהָיָה קָצֶם כְּפֶהֶן כְּעֶבֶד פֹּאדָנִי כְּשִׁפְחָה כְּגִבְרִיתָה כְּקוֹנָה כְּמוֹכַר כְּמִלְחָה כְּלֹחַ כְּנֶשֶׁה כְּאִשָּׁר נָשָׂא בִּי" (ישעיה כ"ד ב'), ונאמר על כך, "הַבּוֹק תִּבּוֹק הָאֶרֶץ וְהַבּוֹז תִּבּוֹז כִּי ה' דָּבָר אֶת הַדָּבָר הַזֶּה" (ישעיה כ"ד ג')

ו. אמר רב עמרם בריה דרבי שמעון בר אבא אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי חנינא, לא חרבה ירושלים, אלא **בשביל שלא הוכיחו זה את זה.**

שנאמר "וַיֵּצֵא מִמֶּנִּי צִיּוֹן כֵּל הַדָּרָה הָיוּ שָׁרִיָּה כְּאֵילִים לֹא מִצְאוּ מִרְעָה וַיִּלְכְּדוּ בָלָא כֹחַ לִפְנֵי רֹדְפִי" (איכה א' ו'), מה איל זה, ראשו של זה בצד זנבו של זה, אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע, ולא הוכיחו זה את זה.

ז. אמר רבי יהודה, לא חרבה ירושלים, אלא **בשביל שביזו בה תלמידי חכמים.**

שנאמר, "וַיִּהְיוּ מִלְעָבִים בְּמִלְאָכֵי הָאֱלֹקִים וּבִזְזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעֲתִיעִים בְּנִבְאָיו עַד עֲלֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד לָאֵין מִרְפָּא" (דה"י ב' ל"ו ט"ז).

שנאמר "בְּפֶרֶעַ פְּרָעוֹת בִּישְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עִם בְּרַכּוֹ ה'" (שופטים ה' ב'), כלומר מה מביא לידי "בְּפֶרֶעַ [=ביטול] פְּרָעוֹת [=גזרות] בִּישְׂרָאֵל", "בְּהִתְנַדֵּב עִם בְּרַכּוֹ ה'", שמתנדבים ישראל לברך את בוראם.

ורבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, **אפילו יש בו שמץ של עבודה זרה, מוחלים לו,** שנאמר כאן "בְּפֶרֶעַ [=ביטול] פְּרָעוֹת [=גזרות] בִּישְׂרָאֵל", והכוונה אף לגזירות הבאות על חטא עבודה זרה, שנאמר בה לשון זה בחטא העגל, "וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם כִּי פָרַע הוּא כִּי פָרְעָה אֶהְיֶה לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם" (שמות ל"ב כ"ה).

מעלת ענייני "אמן"

אמר ריש לקיש, **כל העונה "אמן" בכל כחו** כלומר בכל כוונתו, **פותחים לו שערי גן עדן,** שנאמר, "פִּתְחוּ שַׁעְרִים וְנִבְא גוֹי צָדִיק שִׁמְרֵ אֲמָנִים" (ישעיה כ"ו ב'), אל תיקרי "שומר אמונים" אלא "שואמרים אמן".

אמן – אל מלך נאמן

אמר רבי חנינא, שהמילה "אמן" היא נוטריקון אל מלך נאמן, **שהאומר "אמן", הרי הוא מעיד על בוראו, שהוא אל מלך נאמן.**

ותוס' כתבו שכוונת רבי חנינא לומר שבשעה שאומר אמן צריך לחשוב בלבו שהקב"ה הוא אל מלך נאמן.

אין הדליקה מצויה אלא

במקום שיש חילול שבת

אמר רב יהודה בנו של רב שמואל משמו של רב, אין הדליקה מצויה, אלא במקום שיש חילול שבת.

שנאמר, "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וּלְבַלְתִּי שְׁאֵת מִשְׁאֵה וּבֹא בְּשַׁעְרֵי יְרוּשָׁלַם בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּשַׁעְרֶיהָ וְאֶכְלָה אֲרָמְנוֹת יְרוּשָׁלַם וְלֹא תִכְבְּהָ" (ירמיה י"ז כ"ז).

וביאר רב נחמן בר יצחק שכוונת הכתוב "וְלֹא תִכְבְּהָ", שתדלק אש בשבת, בשעה שאין בני אדם מצויים לכבותה.

על מה חרבה ירושלים

א. אמר אביו, לא חרבה ירושלים, אלא **בשביל שחללו בה את השבת.**

¹ "מן בתי" כתיב.

לא פסקו מירושלים אנשי אמנה בדברי תורה לעיל נתבאר שלדעת רבא חרבה ירושלים כי פסקו ממנה אנשי אמנה, ומסקנת הגמרא שכל זה בשאר דברים, אבל בדברי תורה היו נאמנים לומר האמת, ולא היו מתהללים על שקר, לומר שיודעים יותר ממה שיודעים באמת.

וזהו שאמר רב קטינא, **אפילו בשעת כשלונה של ירושלים**, לא פסקו ממנה אנשי אמנה, שנאמר, **"כִּי יִתְפַּשׂ אִישׁ בְּאֶחָיו בֵּית אָבִיו שְׁמֶלְה לָכָה קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ וְהַמְכָּשֶׁלָה הָזֹאת תַּחַת יָדָךְ. יֵשָׁא בְיוֹם הַהוּא לֵאמֹר לֹא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ וּבִבִּיתִי אֵין לָחֶם וְאֵין שְׁמֶלְה לֹא תִשְׁמַנִּי קָצִין עִם"** (ישעיה ג' ו-ז), שכך ביאור הכתובים הללו.

"כִּי יִתְפַּשׂ אִישׁ בְּאֶחָיו בֵּית אָבִיו", ויאמר לו, **"שְׁמֶלְה לָכָה"**, כלומר, דברים שבני אדם מתכסים בהם כשמלה, ישנם בידך, והכוונה לכך, שיש בידך **טעמי תורה**, שהם דברים, שכששואלים אותם הרבה בני אדם, עושים עצמם כמעלימים את דבריהם, מפני שאינן יודעים להשיב, ואתה בקי בהם, **ולפיכך "קָצִין תִּהְיֶה לָנוּ" ותלמדנו חכמה, "וְהַמְכָּשֶׁלָה הָזֹאת תַּחַת יָדָךְ" כלומר דברים שאין בני אדם עומדים עליהם על בוריים, לאומרים כהלכתם אלא אם כן נכשלים בהם שנים ושלשה פעמים בשיבוש, והם טעמי תורה המסותרים, ישנם תחת ידך.**

דף קב

"יֵשָׁא", לשון שבועה הוא, כמו **"לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹן כִּי לֹא יִנָּקֶה ה' אֶת אִשְׁרָךְ יֵשָׁא אֶת שְׁמוֹ לְשׁוֹן"** (שמות כ' ו'), כלומר **ישבע "ביום ההוא לאמר לא אֶהְיֶה חֹבֵשׁ"**, **איני רגיל להיות מחובשי בית המדרש**, **"וּבִבִּיתִי אֵין לָחֶם וְאֵין שְׁמֶלְה"**, שאין בידי לא מקרא ולא משנה ולא גמרא, **"לֹא תִשְׁמַנִּי קָצִין עִם"**.

הרי, אף שהיה בידם לומר למדתי ושכחתי, מודים על האמת, שלא למדו כלל.

הצלת מזון מרובה מפני הדליקה

לעיל בדף קי"ז נתבאר שלא התירו להציל מפני הדליקה מזון אלא כדי שלוש סעודות.

לדעת רב הונא, כן הדין כשלצורך הצלה נוספת יצטרך לטרוח טרחה נוספת.

כגון שבסל אחד היו לו מזון שלוש סעודות או פחות, ומאסף לתוכו מזון שלוש סעודות, ואם ירצה להציל עוד, יש כאן טרחה בפני עצמה לצורך מזון היתר על שלוש סעודות. אבל

כשמציל הכל באותה פעולה, כגון סל מלא ככרות, או עיגול של דבילה גדול, או חבית של יין, מאחר שהכל בכלי אחד, אף שהוא יותר ממזון שלוש סעודות, רשאי להציל הכל יחד.

וכמו כן רשאי לפרוש טליתו, ולהניח בתוכה יותר ממזון שלוש סעודות, ולהוציא הכל יחד, כי מוציא הכל בפעם אחת באותו כלי.

ולדעת רב אבא בר זבדא אמר רב, אין חילוק בין מציל הכל יחד או כל דבר בפני עצמו, והחילוק הוא, שכשמציל לאותה חצר, רשאי להציל אף יותר משלוש סעודות, וכשמציל לחצר אחרת מציל רק מזון שלוש סעודות.

אחרים המצילים

נתבאר שרשאי אדם להציל מזון שלוש סעודות מפני הדליקה.

וכמו כן, אם אומר לאחרים, בואו והצילו לכם, רשאי כל אחד להציל בשביל עצמו מזון שלוש סעודות.

ומעיקר הדין, כל אחד זכה במה שבידו מההפקר, שהרי הבעלים אינו יכול להציל לעצמו יותר ממזון שלוש סעודות, ואם כן, כל אחד זכה לעצמו, ואינו צריך לשלם לבעלים מה שהציל.

ומידת חסידות היא, להחזיר לבעלים כל מה שהצילו משלו, ולא לבקש ממנו שכר טרחה על ההצלה, כי הוא דומה לשכר שבת ויש להם לוותר משלהם בכל דבר שיש בו נדנדוד עבירה. ואף שבאמת אין זה שכר שבת גמור, שהרי לא התנה עימהם מתחילה על כך, ומהפקר זכו, מכל מקום אינו נקרא חסיד, אלא אם כן מוותר משלו.

ומי שאינו חסיד לוותר משלו, לטרוח בחינם עבור חבירו, אולם הוא ירא שמים, שאינו רוצה להנות מחבירו, כשיודע שלא מרצונו איבד ממונו, **אם פיקח הוא בהלכות שבת, ויודע שיוכל ליטול שכר על ההצלה, משום שמתחילה לא התנה עמו על כך, יחזיר מה שהציל, ולאחר השבת יעשה עם הבעלים חשבון ליטול ממנו שכר טרחתו.**

להיכן מצילים מזונות מפני הדליקה

לדעת תנא קמא, לא התירו להציל מזונות מפני הדליקה, אלא **לחצר מעורבת** [וכפי שנתבאר בדף קי"ז].

ולדעת בן בתירא, התירו להציל מזונות גם לחצר שאינה מעורבת.

הצלת כלי תשמישו ובגדיו מפני הדליקה בשבת למקום שהתירו להציל מזונות בשבת מפני הדליקה, התירו להציל כל כלי תשמישו הצריכים לו לאותו יום, כגון כוסות וצלחות.

ולדעת משנתנו ורבי מאיר, (א) **מותר ללבוש כל בגדים שיוכל ללבוש**, ולהתעטף בכל מה שיוכל לעטוף, ומוציאם עליו דרך מלבוש. (ב) **ופושט** הבגדים הראשונים בחוץ, וחוזר ונכנס, ולבוש בגדים אחרים, ומוציאם, ועושה זאת כמה פעמים שיוכל. (ג) **ורשאי לומר לאחרים שיצילו בעבורו**, ואין זה כהצלת אוכלים, שאינם רשאים להציל עבורו, כי אין להציל לכל אדם אלא שלוש סעודות, אבל בגדים, יכול ללבוש בשבת אחת אף הרבה, ולכן יכולים להציל עבורו.

ולדעת רבי יוסי, (א) **מותר ללבוש רק שמונה עשרה בגדים שרגילים ללבוש אותם יחד**, [והם מנויים להלן], אבל יותר מזה לא ילבש. (ב) **ואחר שפושט את הבגדים הראשונים בחוץ, אינו חוזר ונכנס, ללבוש בגדים אחרים**, להוציאם. (ג) **ואפשר שאינו יכול לומר לאחרים בואו והצילו עבורי**, אלא בואו והצילו לכם, כמו בהצלת מזונות.

שמונה עשרה בגדים

שלדעת רבי יוסי רשאי להציל

(א) מקטורן [=מעיל או גלימה].

(ב) אונקלי [=בגד עליון רחב].

(ג) פונדא [=אזור חלול מעל למדיו].

(ד) קלבוס של פשתן [=בגד מרופד במוכין].

(ה) חלוק [=כתונת שעל בשרו כלומר גופיה].

(ו) אפיליות [=סדין להתעטף בו כולו].

(ז) מעפורת [לעטף ראשו].

(ח-ט) שני ספרקין [חגורות או אבנטים].

(י-יא) שני מנעלים.

(יב-יג) שתי אנפילאות [=גרביים של צמר].

(יד-טו) שני פרגד [=כעין מכנסים המגיעים עד לברך].

(טז) חגור שבמתניו [על חלוקו מבפנים].

(יז) כובע שבראשו.

(יח) סודר שבצוארו [ותלויים ראשיו לפניו, לקנח בו פיו ועיניו].

הצלת ארון וטלית מפני האש

לדעת רבי שמעון בן ננס, מותר לפרוס עור לח של גדי על גבי ארון שאחזה בו האש, שהעור נחרך ומתכווץ מפני האש, ומגין על הארון.

וכדעה זו אמר רב יהודה אמר רב, **שטלית שאחזה בה האש מצד אחד, נותנים עליה מים מצד אחר¹, ואם כבתה אין לחוש**, כי גרם כיבוי מותר.

ולדעת הברייתא גרם כיבוי **אסור, והאופן שבו מותר** להציל את השטלית מהאש, הוא, **שיפשטה, ויתכסה בה**.

וכן ספר תורה שאחזה בו האש, פושטו וקורא בו, ואם כבה כבה.

נר שעל גבי טבלה

מי שהניח נר דולק על גבי טבלה [או שולחן], נעשית הטבלה בסיס לדבר האסור, ואסור לטלטלה.

ואם מתחילה שכח את הנר על גבי הטבלה, לא נעשית בסיס לדבר האסור, ומותר לטלטלה, ואפילו אם בכך יפול הנר ויכבה, מאחר שאינו מתכוון לכך, מותר².

פתיחת דלת כנגד נר

בברייתא מבואר, שמותר לפתוח את הדלת שהנר מאחוריה, ואינו צריך לחוש אם יכבה בכך מהרוח, כי אינו מתכוון לכך³.

אולם רב היה מקלל את המורים כן. ולא משום שדעת רב כדעת רבי יהודה, האוסר דבר שאין מתכוון.

כי אם לדעת רבי שמעון הדבר מותר אין לקלל את המורים כרבי שמעון.

והסיבה שרב קילל את המורים כן, משום שגם רבי שמעון המתיר דבר שאין מתכוון, מודה הוא שדבר זה אסור לעשותו, כי הוא כפסיק רישא ולא ימות, כלומר מאחר שודאי יכבה הנר ברוח, אין להתיר אף כשאינו מתכוון.

פתיחת דלת כנגד המדורה

לדברי הכל **אסור** לפתוח דלת כנגד המדורה כשבכך תיכנס רוח שאינה מצויה שרגילים להבעיר בה את האש כי בפתיחת הדלת הרי הוא כמבעיר את האש.

- **ולדעת רב יהודה, דווקא כשתיכנס רוח שאינה מצויה** אין לפתוח את הדלת כנגד המדורה **אבל כשיש רוח מצויה** שאינה רגילה להבעיר את המדורה אין להחשיב את פתיחת הדלת כפסיק רישא ומאחר שאינו מתכוון להבעיר מותר.

- **ואביי היה מקלל את המורים כן**, כי לדעתו יש לגזור על פתיחת דלת אף ברוח מצויה, כדי שלא יבואו לפתוח ברוח שאינה מצויה⁴.

גרם כיבוי

לדעת חכמים, גרם כיבוי מותר, כלומר כל שאינו מכבה את האש בעצמו, אלא גורם לכך שתכבה, הרי זה מותר.

ולכן, כשנפלה דליקה, מותר לעשות בפניה מחיצה בכלים, בין מלאים מים, ובין ריקים, ואין לחוש שכשתגיע אליהם האש, הם יבקעו, ויצאו מהם מים ויכבו את האש.

ולדעת רבי יוסי, גרם כיבוי אסור, כלומר לא רק הכיבוי בידים אסור, אלא אף לגרום לכיבוי אסור.

ולכן אין לעשות בפני הדליקה מחיצה של כלי חרס חדשים מלאים מים, כי כשתגיע אצלם האש, הם יתבקעו ויכבו את האש.

אבל מותר לעשות מחיצה בכלים מלאים שאינם מתבקעים מהאש כגון בכלי מתכות או בכלי חרס העשוי מעפר כפר שיחין וכפר חנניה שהם חזקים ואינם משתברים.

מי שהיה שם כתוב על בשרו

וצריך לתת שם מים

נאמר "וַתִּתְּצֵם אֶת מִזְבְּחָתָם וְשַׁבְּרָתָם אֶת מִצְבְּתָם

וַאֲשֶׁרֵיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וַיְפִסִּילִי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן וְאֶבְדָּתָם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא. לא תַעֲשֶׂוּן כֵּן לָהּ אֱלֹהֵיכֶם" (דברים י"ב ג-ד'), ומכאן שאסור למחוק את שם ה'.

ולפיכך, מי שהיה שם כתוב על בשרו אסור לרחוץ או לסוך את אותו מקום וכמו כן אסור לו לעמוד במקום הטינופת.

ואם נזדמנה לו טבילה של מצווה, עליו לטבול. ונחלקו חכמים כיצד יעשה. ונאמרו כמה אופנים בביאור מחלוקתם.

א. נחלקו בגרם מחיקה.

מתחילה אמרו, שלדעת חכמים יש לכרוך גמי על מקום השם, כדי שיגן עליו שלא ימחק. כי אף שבטבילה אינו מוחק את השם בידים, הדבר אסור, משום שגם גרם מחיקה אסור.

ולדעת רבי יוסי, כל שאינו מוחק את השם בידים, אין לו לחוש למחיקה בטבילה זו, ולכן טובל כדרכו, ובלבד שלא ישפשף את מקום השם.

והקשו על הביאור הזה. שכן, לפי הביאור הזה נמצא, שלדעת חכמים גרמא אסורה כמעשה בידים, ולדעת רבי יוסי גרמא אינה אסורה כמעשה בידים. וזה הפוך ממה שאמרו בעניין גרם כיבוי.

ואין לתרץ את דברי רבי יוסי, שאמנם לעניין כיבוי, גם גרמא אסורה, אבל לעניין מחיקת השם נאסר רק מעשה, כי כתוב בו "לא תַעֲשֶׂוּן". שכן גם לעניין שבת כתוב כך "לא תַעֲשֶׂה קָל מְלָאכָה".

וכמו כן, אין לתרץ את דברי רבי יוסי שאמנם לעניין כיבוי גם גרמא אסורה, כי יש לחוש שאם יתירו לו דבר זה, מתוך שבהול על ממונו יבוא לכבות בידים. כי אם כן סברת חכמים תהא מוקשה ביותר, שהרי במקום הפסד ממונו שאדם בהול עליו לא אסרו גרמא, וכל שכן שאין להם לאסור במקום מחיקת השם.

וקושיה נוספת שיש להקשות על הביאור הזה, שאם לדברי חכמים יש לתת את הגמי על מקום השם כדי שלא ימחק, הלא יש לתת אותו מהודק, ואם כן הוא מהווה חציצה לטבילה [ודווקא הגמי

¹ פירש רשב"ם, לאו דוקא על השטלית, דהא קיימא לן ... דבבגד, שרייתו זהו כיבוסו, ולעיל בסוף פרק שמנה שרצים נתבאר. [תוס'].

² כן פירש רש"י שמדובר בנר דולק ואם כן לכאורה רב שקילל את המורים היתר בפתיחת דלת כנגד הנר כל שכן שיקלל את המטלטלים טבלה זו. ור"י מפרש, דמיירי דליכא שמן בנר, דאי איכא שמן בנר, חייב, שהרי שופך ממנו, והוי כמסתפק ממנו דחייב משום מכבה ... ובירושלמי מוקי לה בנר שכבה, ולא קתני בהך ברייתא ואם כבתה כבתה, ואתא לאשמעינן היתר טלטול על ידי נייעור לרבי יהודה דאסר טלטול בנר שכבה. אי נמי אפילו לרבי שמעון ובנר גדול, כגון קערה ועששית דמודה רבי שמעון ... או כשיש אפר וגחלת אלא שכבה השלהבת. [תוס'].

³ ותוס' כתבו שמדובר שהנר על גבי הדלת, והחידוש הוא שמותר לפתוח את הדלת אף על פי שעל ידי כן מתנדנד הנר, ומתרחק השמן מן השלהבת או מתקרר, והוי מכבה או מבעיר. אבל אין לפרש משום כיבוי דרוח, דאחורי הדלת ליכא רוח. ועוד דאם כן הוה ליה למימר פותח אדם דלת כנגד הנר כדקאמר בסמוך כנגד המדורה. ועוד דתינח פותח נועל מאי איסורא איכא, אלא כדפרישית. ואי לאו משום כיבוי והבערה, משום טלטול אין לאסור, דבעיגילת דלת לא חשיב טלטול, וגם לא הוי בסיס לדבר האסור, דבית חשוב הוא ובטל אנב בית. אי נמי בשכח דלא הוי בסיס. [תוס'].

⁴ הלכך צריך ליזהר שלא לפתוח הדלת לפני המדורה, אפילו ברוח מצויה, דהא לייט עלה אביי, דהוי בתראה, והני מילי כשהמדורה קצת קרובה אצל הדלת. [תוס'].

חוצץ, אבל הדיו אינו חוצץ, כגון שהוא לת). ואם לא יתנו אותו מהודק, אינו מגן על השם ממחיקה.

ב. נחלקו אם די בכיסוי של נתינת יד.

לדברי רבא בר רב שילא, הסיבה שחכמים אומרים לתת גמי על מקום השם, היא כדי לכסותו, שלא יעמוד בפני השם ערום.

ורבי יוסי אומר, שאין צריך לכסותו בגמי, כי יוכל לכסותו בידו.

ודחו ביאור זה מסברא, כי ודאי אין לסמוך על כך שיכסה את השם ביד, משום שפעמים ישכח ולא יכסה.

ג. נחלקו אם טבילה בזמנה מצווה.

למסקנת הגמרא, הכל מודים, שלכתחילה יש לתת גמי על מקום השם לכסותו. ומחלוקתם היא כשאין הגמי מצוי לו, וצריך לחפש אחריו, ועל ידי זה יאלץ לדחות את טבילתו.

לדעת חכמים, אין חיוב לטבול מיד בזמן שניתן לעשות כן, ולכן כשאין בידו גמי, ידחה טבילתו עד שימצא גמי.

דף קכא

ולדעת רבי יוסי, טבילה בזמנה מצווה, שנאמר, "והיה לפנות ערב ירחץ במים" (דברים כ"ג י"ב), ואין לדחות את הטבילה מחמת חסרון הגמי, ולכן בלית ברירה, יטבול בלא גמי, ויכסה את מקום השם בידו.

טבילה ביום הכיפורים

הזב והזבה והמצורע והמצורעת ובעל נדה וטמא מת, טבילתם ביום, משהאיר המזרח ביום השביעי שלהם. ואם חל יום שביעי שלהם ביום הכיפורים, טובלים כדרכם, ומותרים לאכול תרומה לערב.

נדה ויולדת, טבילתן בלילה, ואם חל שביעי שלהם בערב יום הכיפורים, טובלות כדרכן בלילי יום הכיפורים, שאינן יכולות לטבול ביום שביעי.

בעל קרי שצריך טבילה לדברי תורה מדברי סופרים, אפילו אם אינו אוכל טהרות לבו ביום, טובל והולך כל היום כולו.

וכל זה כדעת האומרים טבילה בזמנה מצווה,

אבל רבי יוסי ברבי יהודה אומר, שטבילה בזמנה אינה מצווה, ולכן דווקא מי שראה קרי קודם תפילת מנחה, שצריך לטבול כדי להתפלל, רשאי. אבל אם ראה קרי לאחר שהתפלל מנחה, אינו צריך לטבול¹, שהרי הוא יכול להמתין עד שתחשך, ויטבול, ויתפלל תפלת ערבית².

ולכאורה, לדעה זו, רק בעל קרי יטבול ביום הכיפורים, אבל שאר טמאים כלל וכלל לא. ויל"ע בדבר.

אשה שיצאה מלאה ובאה

ריקנית ואינה יודעת מתי ילדה

אשה שיצאה מלאה ובאה ריקנית, ואינה יודעת מתי ילדה, הרי יש לה ספק של ארבעה צדדים (א) שמא ילדה זכר וטעונה טבילה בסוף שבעה. (ב) שמא ילדה נקיבה, וטעונה טבילה בסוף שתי שבועות. (ג) שמא ילדה זכר בזוב, וטעונה טבילה בסוף שבעה נקיים. (ד) שמא ילדה נקיבה בזוב. ומחמת כל הספיקות הללו, **לדעת האומרים טבילה בזמנה מצווה**, היא **טעונה שלוששים וחמש טבילות**, שכל אחת מהם היא בספק זמנה.

אולם **רבי יוסי ברבי יהודה חולק על כך, ואומר, שדייה בטבילה אחת לבסוף**, כלומר לאחר שלושה שבועות שאפילו ילדה נקיבה בזוב יש לה שבועיים לטומאת לידה ועוד שבעה נקיים, ובה ודאי תטהר, ואינה טעונה טבילה בכל אחד מהספיקות, כי טבילה בזמנה אינה מצווה.

כיבוי דליקה על ידי נוכרי

חכמים גזרו שלא לומר לנוכרי לעשות מלאכות בשבת עבור ישראל³. ולפיכך, אם נפלה דליקה אצל ישראל, **אסור לו לומר לנוכרי לכבותה**.

ומכל מקום, אם עמד הנוכרי מעצמו, וכיבה את הדליקה, אין צריך למנוע ממנו מלעשות זאת, לומר לו אל תכבה, כי ישראל אינם מוזהרים על שביתת הנוכרים [שאינם עבדיהם]. והנוכרי אינו עושה לצורך ישראל, אלא לצורך עצמו, שיודע שיקבל שכר.

ולדברי רבי אמי, בדליקה התירו חכמים לומר, "כל המכבה אינו מפסיד", שבכך יבין הגוי, שאם יכבה, יטול שכר, ויבוא לכבות.

וממשנתנו אין לדעת האם הדין כמותו. מכל מקום קיימא לן כרבי אמי. ובירושלמי אמר שעשה רבי אמי מעשה כזה. [תוס'].

דליקה שנפלה בחצירו של יוסף בן סימאי

מעשה ונפלה דליקה בחצירו של יוסף בן סימאי בשיחין, ובאו אנשי גיסטרא [=שלטון] של ציפורי לכבות, מפני שאפטרופוס של מלך היה [=ממונה על ממונו].

ולא הניחם מפני כבוד השבת. ונעשה לו נס, וירדו גשמים וכיבו. לערב שיגר לכל אחד מהם שתי סלעין, ולאפרכוס שבהן, חמשים.

וכששמעו חכמים בדבר, אמרו, לא היה צריך למנוע מהם מלכבות, שהרי שנינו, נכרי שבא לכבות, אין אומרים לו כבה ואל תכבה.

ישראל קטן הבא לכבות דליקה

מבואר במשנתנו, **שישראל קטן הבא לכבות דליקה בשבת, אף על פי שהוא עצמו פטור מהמצוות, מונעים אותו מכך**, מפני שאביו מוזהר על שביתתו.

ולדעת רבי יוחנן, דין זה אמור **כשהקטן מתכוון לעשות לצורך אביו**, אבל כשעושה לצורך עצמו, אין צריך למנוע ממנו.

וכתבו תוס', נראה שמדובר בקטן שלא הגיע לחינוך, שכן אם הגיע לחינוך, כיון שחייב לחנכו, כל שכן דצריך להפרישו שלא יעשה עבירה.

מי שאבד דבר ברשות הרבים

כשאבדו לרבה בר בר חנה מפתחות בית המדרש ברשות הרבים, אמר לו רבי יוחנן, **שיליך לשם תינוק ותינוקות, שאם ימצאו את המפתחות, יביאו אותם משם**.

ואין צריך למנוע מהם מלהכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, כי יעשו זאת לצורך עצמם.

כפיית קערה על גבי הנר שלא יאחז בקורה

מבואר במשנתנו, ש**מותיר** לכפות קערה של חרס על גבי הנר, כדי שלא תאחז האש מהנר בתקרה. ודין זה נתבאר לעיל בדף מ"ג.

כפיית קערה על גבי צואה

רב יהודה, ורב ירמיה בר אבא, ורב חנן בר רבא,

¹ אבל לא גרסינן אינו יכול לטבול, דאפילו מאן דסבר טבילה בזמנה לאו מצוה, שרי לטבול. [תוס'].

² ותפלת נעילה נמי סבירא ליה שיכול להתפלל בלילה כרב, דאמר תפלת נעילה פוטרת של ערבית. [רש"י]. והא דפירש בקונטרס דרבי יוסי כרב דאמר תפלת נעילה בלילה, לא דק, דבשלהי יומא ... משני, דהכא איירי בדצלי כבר תפלת נעילה, והתם בדלא צלי. [תוס'].

³ אפילו באיסור דרבנן, אמירה לנוכרי שבות ... [תוס'].

נזדמנו לבית אבין דמן נשיקא.

לפני רב יהודה ולפני רב ירמיה בר אבא הביאו מטות לישב עליהן, ולפני רב חנן בר רבא לא הביאו מיטה לשבת עליה, אלא הושיבוהו לארץ.

מצאו רב חנן את אבין שהוא שונה לבנו, שמותר לכפות קערה על צואה של קטן, מפני הקטן, שלא יטפח בה ויתלכלך.

ורב חנן שהיה כעוס על רבי אבין, נתכוון להקניטו, ואמר לו, אבין השוטה שונה שטות לבניו.

אם כדברך, שהכוונה לצואה של קטן, הלא אינה מוקצית, שהרי היא מוכנה מאתמול לכלבים, ואם כן יפנו אותה, ולמה צריך לכפות עליה כלי.

ואין לומר שאינה מוכנה מאתמול משום שרק היום נולדה. שכן שנינו, שכל דבר שדרכו לבוא, אף שבה בשבת עצמה, הרי הוא מוכן. ולכן נהרות המושכים, ומעינות הנובעים, אף שהמים שישנם כאן כעת באו לכאן בשבת, מותר לכל אדם לטלטלם כמו את חפציו שקנו שביתה במקומו, שכל שדרכו לבוא בשבת, דעתו עליו מאתמול.

שאל רבי אבין, אם כן כיצד אשנה לבני.

אמר לו רב חנן, כך תשנה, מותר לכפות קערה על צואה של תרנגולים, כדי שלא יתלכלך בה קטן. כי צואה זו, מאחר שאינה ראויה לכלבים, מוקצית היא, ואסורה בטלטול, וכדי שלא יתלכלך בה הקטן, מותר לכפות עליה קערה.

וכשהצואה הזאת בבית או בחצר, במקום בני אדם, מותר לטלטל אותה עצמה, להוציאה, כדין גרף של רעי, שמותר לפנותו לאשפה. [בין כשהוא בכלי, ובין כשאינו בכלי, שכן הורה רב אשי בעכבר שנמצא בתיבת בשמים, שיטלוהו בשבת בזנבו ויוציאוהו].

אבל דין משנתנו הוא כשנמצאת הצואה הזו באשפה שבחצר, שאין לטלטל אותה משם, כי שם ראוי לה להיות, אבל מותר לכפות עליה כלי, שלא יתלכלך בה הקטן.

לסיכום:

א. צואה של קטן, אינה מוקצית, כי היא מוכנה לכלבים, ולפיכך מותר לטלטלה בשבת.

ב. צואה של תרנגולים, אינה מוכנה לכלבים,

ולפיכך היא מוקצית ואסורה בטלטול. וכשהיא בבית או בחצר במקום נקי, יש לה דין גרף של רעי, שמותר לפנותו לאשפה. וכשהיא באשפה, אסור לטלטלה, אבל מותר לכפות עליה כלי, כדי שלא יתלכלכו בה הקטנים.

לצוד עקרב כדי שלא יזיק

מותר לכפות קערה על עקרב לצוד אותו בתוך הקערה כדי שלא יישך.

ולדעת רבי יהודה הדבר מותר רק כשהעקרב היה רץ אחריו להזיקו, אבל כשאין העקרב רץ אחריו יש בכך איסור תורה.

וכשבא מעשה כזה לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב, אמר, חושש אני לו מחטאת, כלומר מאחר שלא היה העקרב רץ אחריו, איני יודע אם חייב משום צידה אם לאו, וחושש אני לומר חייב חטאת הוא.

הריגת בעלי חיים מזיקים בשבת

א. כשרצים אחריו להורגו.

לדברי הכל, כל בעלי חיים שרודפים אחר בני אדם להורגם, מותר להרוג אותם בשבת, כי פיקוח נפש דוחה איסורי שבת¹.

ולמסקנת הגמרא, דין זה אמר רבי יהושע בן לוי.

כן פירש רש"י את הסוגיה. והתוס' כתבו, שלדעת רבי יהודה, רק חמישה בעלי חיים מותר להרוג כשהם רצים אחריו, אבל שאר בעלי חיים אסור להרוג אפילו אם רצים אחריו.

ב. כשאינם רצים אחריו להורגו.

הריגת בעלי חיים כדי שלא יזיקו, היא מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ולפיכך **לדעת רבי יהודה,** האומר שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, כל זמן שאין סכנה בבעלי חיים אלו **אסור להרוג אותם בשבת.**

ולדעת רבי שמעון האומר שהעושה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ההורג בעלי חיים כדי שלא יזיקו אינו עובר בכך איסור תורה אף כשאין בהם סכנה כעת.

- ומתחילה אמרו שמהטעם הזה, אמר רבי יהושע בן לוי, שלדעת רבי שמעון, מותר להרוג בשבת כל

בעלי חיים המזיקים.

- ולמסקנה, לא אמר רבי יהושע בן לוי דבר זה, ודעת רבי שמעון היא כמבואר בברייתא, שרק חמישה בעלי חיים נהרגים בשבת, אף כשאינם רצים אחר האדם להזיקו. ואילו הם: (א) זבוב שבארץ מצרים. (ב) וצירעה שבנינוה. (ג) ועקרב שבחדייב. (ד) ונחש שבארץ ישראל. (ה) וכלב שוטה בכל מקום.

כן פירש רש"י. ותוס' פירשו, שלדברי רבי יהושע בן לוי, רבי שמעון מתיר להרוג כל בעלי חיים אף כשאינם רצים אחריו².

ההורג נחשים ועקרבים בשבת

תנא אחד שנה ברייתא לפני רבא בר רב הונא, ההורג נחשים ועקרבים בשבת, **אין רוח חסידים נוחה הימנו.** כלומר, דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאינו הגון בעיניהם על מה שעשה.

אמר רבא לאותו תנא, ואותם חסידים, אין רוח חכמים נוחה מהם. כי לדעת רבא, טוב עושה ההורג נחשים ועקרבים, שכן אף שאינם מזיקים עכשיו, סופם להזיק בשעת כעסם.

ורבא בר רב הונא חלוק בדבר זה עם רב הונא אביו, שכן כשרב הונא ראה אדם אחד הורג צרעה, אמר לו, וכי בכך מתו כל הצרעות, כלומר אין תועלת בפעולה זו.

אמר רבי אבא בר כהנא, פעם אחת נפל נחש אחד בבית המדרש, ועמד ישראלי אחד ממקום הנקרא ניות, והרגו. אמר על כך רבי, פגע בו כיוצא בו.

ונסתפקו, האם כוונת רבי לומר, שטוב עשה זה שהרגו, וכך אמר עליו, עשה עם הנחש הרודף כפי מה שרצה לעשות. או שכוונת רבי לומר, שלא טוב עשה זה שהרגו, ואמר עליו, שפגע בנחש אדם שהוא כיוצא בו כלומר רע כמו הנחש.

ורצו לפשוט ספק זה, ממה ששאלו רבי אבא בנו של רבי חייה בר אבא ורבי זירא את רבי ינאי, האם מותר להרוג נחשים ועקרבים בשבת. ואמר להם, צירעה אני הורג בשבת, נחש ועקרב לא כל שכן.

ומתחילה הבינו שכוונתו לומר, שהיה הורג צרעה בשבת בכוונה, לכלות המזיקים, וכל שכן שמותר להרוג נחש.

¹ אף על גב דתנן במתניתין, ועל עקרב שלא ישוך, איצטריך לאשמעינן דהריגה נמי שרינן, דסלקא דעתך דאסירא, משום דמיפרסמא מילתא טפי מבצידה, ומהאי טעמא נמי פליג רב הונא בסמוך, ואסר הריגה. [תוס'].

² ורב הונא דאסר בסמוך לא סבר כרבי יהושע בן לוי. ונראה לרש"י וכן פירש ר"ח, שאין להקל כרבי יהושע בן לוי, אלא כהנהו אמוראי דלקמן, דלא שרו אלא בדריסה לפי תומו.

ידחו זאת ואמרו שאפשר שכוונתו לומר שהיה הורג צרעה לפי תומו בדרך הליכתו ואינו צריך להיזהר שלא להרוג אותה¹ אבל להרוג בכוונה אסור.

וכן אמר רב ששת, נחש דורסו לפי תומו. וכן אמר רב קטינא, עקרב דורסו לפי תומו.

נזדמנו לו נחשים ועקרבים

מי שנזדמנו לו נחשים ועקרבים והרג אותם, **בידוע שלכך נזדמנו לו**, כלומר, שזימן לו המקום לאבדם, לפי שהיו עתידים להזיק, וגלגלו זכות על ידי זכאי.

ואם לא הרג אותם, **בידוע שנזדמנו לו שיהרגו אותו, אלא שנעשה לו נס, וניצל**, והראה לו הקב"ה, שידע שחטא והיה ראוי למות.

ואמר עולא או רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, שדבר זה, שבידוע שנזדמנו לו להרגו, אמור, כשהיו נישופים בו, כדרך הנחש, שכשהוא רואה שונאו וכועס, עושה כעין שריקה.

רוק דורסו לפי תומו

אמר רב יהודה, אף שהדורס על הרוק, ממרחו, ומשווה גומות, שהיא תולדת בונה או חורש, ההולך לפי תומו, ואינו מתכוין למרח ולהשוות גומות, רשאי לדורס על הרוק שבדרך.

ואף על פי שעל ידי דריסתו הוא ממרח ומשווה הגומות, מאחר שאינו מתכוון לכך, התירו חכמים, כדי שימרחו הרוקים המאוסים מהדרכים.

ומעשה באבא בר מרתא, שהוא אבא בר מניומי, שהיה חייב ממון לבית ראש הגולה, הביאווה וציערוהו.

היה רוק מוטל לפניו, ושבת היתה, אמר להם ראש הגולה, הביאו כלי וכפו על הרוק.

אמר להם אבא בר מרתא, אינכם צריכים לכך,

שכן כך אמר רב יהודה, רוק, דורסו לפי תומו.

אמר להם ראש הגולה, צורבא מרבנן הוא, שחררו אותו.

טלטול פמוטות של בית רבי

פמוטות כמו שהיו בבית רבי, שהן עשויות מקשה אחת, וניטלות ביד אחת, מותר לטלטלם בשבת.

ופמוטות גדולות, שאינן ניטלות ביד אחת, אדם קובע להם מקום, והרי הן מוקצות מטלטול.

דף קכב

טלטול קרונות של בית רבי

קרונות כמו שהיו לבית רבי, שעשויות למשוך בהן בני אדם, כשהן ניטלות באדם אחד, מותר לטלטל אותן בשבת.

וכשהן גדולות, שאינן ניטלות באדם אחד, אדם קובע להם מקום, והרי הם מוקצות מטלטול.

בית רבי שותים יין נוכרי בחותם אחד

אמר רבי אבא בר כהנא, התיר להם רבי חנינא לבית רבי, לשתות יין בקרונות של נכרי בחותם אחד.

ונסתפק רבי אבא האם רבי חנינא התיר זאת, משום שדעתו כדעת רבי אליעזר, שאמר במסכת עבודה זרה, שיין מותר בחותם אחד.

או שלדעתו שאר בני אדם צריכים שתי חותמות ורק לבית רבי התיר זאת משום אימת בית הנשיא, שהיה הנכרי המביאו ירא מן הנשיא שהיה שליט על פי המלכות.

ליהנות ממלאכת נוכרי

נוכרי שעשה מלאכה בשביל עצמו, מותר

לישראל ליהנות ממנה.

ובכלל זה כשעשה הנוכרי בשביל עצמו מלאכה שמועילה לרבים כמו ליחיד.

כגון נר, שכשהדליקו הנוכרי לעצמו, מותר לישראל להנות ממנו, ואין חשש שהנוכרי הרבה במלאכה בשביל ישראל, כי כל מה שעשה, היה צריך לעשות בשביל עצמו.

או כבש שעשה גוי לרדת ממנו מספינה, שכל מה שעשה, היה צריך לעשות בשביל עצמו.

וכן הדין גם כשעשה הנוכרי לעצמו מלאכה שצריך להרבות בה כדי שירבו הנהנים.

כגון מים שמילא נוכרי לבהמתו, מבור שהוא רשות היחיד והוציא לרשות הרבים, שלצורך בהמתו די היה לו למלא מעט, ומילא דלי שלם. אף על פי כן, מאחר שבאמת עשה הנוכרי את המלאכה לעצמו, אם נשתייר ממנה, מותר לישראל לתת מהם לבהמתו לשתות².

וכן נוכרי שליקט עשבים לבהמתו, אם נשתיירו מהם, מאכיל אחריו ישראל. ומכל מקום אסור לו לתת אותם לבהמתו בידים, כי מוקצים הם אצלו, שהרי אתמול היו מחוברים, אלא עומד בפניו בהמתו, עד שתלך ותאכלם.

ואם עשה הנוכרי את המלאכה בשביל ישראל, אסור לישראל להנות ממנה³.

וגם כשהנוכרי עשה את המלאכה בשביל עצמו, אם הוא מכיר את הישראל הבא להנות אחריו, יש אופנים שאסור לישראל להנות מהמלאכה, כי יש לחוש, שהנוכרי עשה בשבילו.

לדעת אב"י, אם הנוכרי עשה את המלאכה בפני אותו ישראל שהוא מכיר, יש לחוש שנתכוון לעשות גם בשבילו, ואסור לישראל להנות מהמלאכה⁴.

ולדעת רבא, כל מלאכה שיש בה חילוק בטרחה בין עשייתה יחיד לבין עשייתה לרבים, אסור לישראל שמכיר את הנוכרי להנות ממנה, שמא הרבה בה בשבילו. אבל כשאין בה חילוק בין יחיד

¹ דדבר שאין מתכוין לרבי יהודה מדרבנן הוא, ולענין מזהיקין לא גזור. [רש"י].

² אומר רבינו תם, מדנקט בהמתו ולא נקט מילא מים לעצמו, דווקא להשקות בהמתו אסור, משום שלא היה יכול להביאה לתוך הבור, אבל הוא עצמו שרי, דמטפס ועולה מטפס ויורד, וכיון שיכול ליכנס לתוך הבור ולשתות, לא אסור לו בשביל שמילא אותם נכרי. והא דאסרין בגמרא נכרי שליקט עשבים לצורך ישראל, אף על גב דישראל יכול להעמיד בהמתו על גבי העשבים במחבור, אומר רבינו תם, דהתם נמי איירי בתרי עברי דנהרא, שלא היה יכול להביא הבהמה לשם ... ור"י אומר, דהוא הדין לישראל עצמו אסור, והאי דנקט בהמתו, לאשמעינן רבותא, דלא גזרין דילמא אתי לאפושי בשביל ישראל, שבהמה רגילה לשתות הרבה, אבל ישראל עצמו פשיטא דשותא אחריו, דליכא למיחש כולי האי דילמא אתי לאפושי, דבדליה אחת מושך הרבה לצורכו ולצורך ישראל. [תוס'].

³ נראה דאסור לכל ישראל, דדוקא בחוץ לתחום דרבנן, אמר ... הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר, אבל באיסורא דאורייתא, כי הכא, לא. ואף על גב דישראל המבשל בשבת בשוגג יאכל, התם לא חיישינן אי שרית ליה לאכול, דילמא אתי לבשולי במזיד, דהא איכא איסור סקילה, וחמיר עליה, אבל בנכרי העושה לצורך ישראל, אי שרית ליה, אתי למימר לנכרי לעשות בשבילו. ולא דמי דהא דאמר לעיל, נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה, והכא אסור כשעושה בשביל ישראל, דכי אמרינן דנכרי אדעתא דנפשיה קא עביד הני מילי בכיבוי וכיבוי בן, שאין ישראל נהנה במעשה הנכרי, אבל הכא שגוף ישראל נהנה במעשה של נכרי, לא אמרינן אדעתא דנפשיה קעביד, הואיל והנכרי מתכוין להנאתו, כך פירש רבינו שמשון הזקן. [תוס'].

⁴ נראה לר"י, דמודה אב"י דנר לאחד נר למאה, אלא דסבר דהכא אם היה בפניו, עיקר היה נעשה לצורך רבן גמליאל שהיה נשיא ושר וראש בספינה. [תוס'].

פרק שבעה עשר כל הכלים

לרבים, מותר לישראל שמכיר אותו להנות ממנה, ויתן לה. ואפילו אם עשה אותה הנוכרי בפניו.

אמנם מרחץ בעיר שרובה ישראל, אם חיממו אותו נוכרים בשבת, אסור לישראל לרחוץ בו במוצאי שבת עד שיעור זמן שיוכלו לחממו לאחר השבת¹.

ואין להתיר להם מטעם שמחממים אותו גם עבור הנוכרים, ועושים זאת בלא להרבות במלאכה, שהרי כך מחממים למעט ולהרבה, וגם עושים זאת שלא בפני ישראל.

והסיבה לכך שאין להתיר, כי המחממים דעתם לעשות לצורך הרוב שהם ישראלים, והרי זה כעושים מלאכה בשביל ישראל.

וכן נר שהדליקו נוכרי במקום שבני אדם מסובים, אם רוב המסובים ישראלים אסור להם להנות ממנו. [וכן הדין כשהם מחצה].

ואין להתיר להם מטעם שמדליקים את הנר גם עבור הנוכרים, ועושים זאת בלא להרבות במלאכה.

והסיבה לכך שאין להתיר, כי המדליקים דעתם לעשות לצורך הרוב שהם ישראלים, והרי זה כעושים מלאכה בשביל ישראל. [נרק כשהנוכרי מדליק בשביל עצמו, מותר לישראל להנות ממנו, אבל כשמדליק בשביל אחרים המסובים הרי הוא מדליק בשביל הרוב].

-

ומעשה בשמואל שנזדמן לבית אבין תורן, בא נוכרי אחד והדליק נר, החזיר שמואל פניו לצד אחר, שלא להנות מהאור, כי היה סבור שבעבורו הדליק².

וכשראה שמואל, שהנוכרי הזה מביא שטר, וקורא בו, אמר שמואל, ודאי בשביל עצמו הדליק הנוכרי, והשיב פניו לצד האור.

העמדת בהמה על גבי האוכל

מותר לאדם להעמיד בהמתו לרעות על גבי עשבים מחוברים בשבת³. ואין לחוש שיתלוש בידו, ויתן לה, כי ודאי יזהר בכך.

אבל אסור לו להעמידה על גבי עשבים תלושים, שהם מוקצים, כי יש לחוש שמא יטלטל אותם

סליק פרק כל כתבי

דף קכב

טלטול דלתות

א. דלתות הבית.

דלתות הבית אינן עשויות להטלטל אלא לסגור את הפתח. ולפיכך, **אם נתפרקו מהפתח, בין בשבת עצמה, ובין קודם השבת, מוקצות הן, ואסורות בטלטול בשבת.**

ב. דלתות כלים.

דלתות הכלים המטלטלים בשבת, **דינם ככלים עצמם, ועשויות הן לטלטול עם הכלים.** ולפיכך, כל זמן שהן מחוברות לכלים, דין פשוט הוא שהן מטלטלות עים הכלים.

ומאחר שמתחילתן עשויות הן לטלטול עם הכלי, **אפילו אם נתפרקו מהכלי, דינן כבתחילה, ומותר לטלטל אותן בשבת.**

ולא רק כשנתפרקו בשבת עצמה, שבכניסת השבת היו עומדות להטלטל עם הכלי, אלא אף כשנתפרקו קודם השבת. כי בכל אופן נעשות לטלטול ככלי, ואינן מוקצות מטלטול⁴.

פירוק דלת והתקנת דלת

א. דלת בנין המחובר בקרקע.

הכל מודים, שבדבר המחובר לקרקע, **הבנין והסתירה אסורים מהתורה.**

ולפיכך, דלת של בניין כזה המחובר לקרקע, כגון דלת לול של תרנגולים, אסור לפרק אותה מהלול בשבת, ואסור להחזיר אותה ללול בשבת. שהמפרק חייב משום סותר, והמחזיר חייב משום בונה.

ב. דלת כלי שאינו מחובר בקרקע.

לדברי אביי, דעת הברייתא, שכשם שבדבר המחובר לקרקע, הבנין והסתירה אסורים מהתורה, כך בכלים המטלטלים הבנין והסתירה

¹ שלא יהנה במה שהקדימו להחם בשבת. וכן בכל מעשה שבת, נתנו חכמים שיעור להמתין לערב בכדי שיעשו. [רש"י].

² מייירי שהיה לכל הפחות מחצה על מחצה דמשום נר לאחד נר למאה לא משתריא אלא היכא שהוא ניכר שהוא עושה לצרכו דתו לא גזרינן אפילו במכירו שמא ירבה בשבילו. [תוס'].

³ כדדרשין במכילתין, "למען ינוח שורך וחמורך וגו'", יכול לא יניחו תולש, לא יניחו עוקר, תלמוד לומר "למען ינוח" ואין זה נוח אלא צער. ר"ת. [תוס'].

⁴ אע"ג דלקמן בפירקין אמר איפכא, גבי שברי כלי חרס, דשרי לטלטל יותר כשנשברו בערב שבת משנשברו בשבת, לא דמיא, דהכא אכתי כלי הוא, שעדיין עומד למלאכה ראשונה, וראוי להתחבר הכיסוי עם הכלי, אבל לקמן לא חשיב כלי אלא מחמת שעומד למלאכה אחרת, הלכך כשנשבר בשבת אסור טפי דהוי נולד. [תוס'].

אסורים מהתורה.

ולפיכך, גם דלת של דבר כזה שאינו מחובר לקרקע, כגון דלת של ארון, אסור לפרק אותה מהארון בשבת, ואסור להחזיר אותה לארון בשבת, והמפרק חייב משום סותר, והמחזיר חייב משום בונה.

ולדברי רבא, דעת הברייטא, שבכלים המטלטלים שאינם מחובר לקרקע, **הבנין והסתירה אינם אסורים מהתורה**.

ולפיכך מותר לפרק דלת של כלי כזה בשבת. אבל חכמים אסרו לחבר בו דלת בשבת, ולא משום שיש בכך איסור בונה, אלא **משום שיכול לבוא לידי מלאכת מכה בפטיש**, אם יתקע הדלת בחזקה, בסכין ויתידות, שבכך נגמרת מלאכת עשיית הכלי להיות נשלם.

נטילת קורנס לפצע בו אגוזים בשבת

א. דברי רב יהודה.

לדעת התנא של משנתנו, **אין לטלטל קורנס [=פטיש] בשבת, לפצח בו אגוזים, אלא אם כן הוא קורנס שמויעד לפצח בו אגוזים, אבל קורנס של בעלי מלאכה, כגון קורנס של נפחים, שהם מרדדים בו כלי מתכות, או קורנס של בשמים, שהם שוחקים בו מיני בשמים. מאחר שהוא מיוחד למלאכת איסור, אין לטלטל אותו בשבת, אפילו לצורך מלאכת היתר של פיצוח אגוזים.**

שלדעת התנא של משנתנו, כלי שמלאכתו לאיסור, אין לטלטלו אפילו לצורך גופו¹.

כלומר, אף כשצריך לגופו של הכלי למלאכה אחרת של היתר, אין מטלטלים אותו לאותה מלאכה. **וכל שכן** אם אין צריך לגופו של כלי, אלא לפנות את מקומו, שאין מטלטלים אותו **לצורך מקומו**.

וכמו כן אין נוטלים קרדום [=גרזן] לחתוך בו את הדבילה², אלא אם כן הקרדום מיוחד לכך.

וכמו כן, אין נוטלים מגירה [=מסור] לגרר [=לחתוך] בו את הגבינה, אלא אם כן המגירה מיוחדת לכך.

וכמו כן, אין נוטלים מגריפה לגרוף בה את הגרוגרות מן החבית, אלא אם כן המגריפה מיוחדת לכך.

ורבה הקשה על דברי רבי יהודה, שכן במשנתנו

מבואר, שמותר לטלטל את החרת [=כעין את רחב] ואת המלגז [=קילשון של ברזל ולו שלוש שיניים ומהפכים בו קש בגורן], כדי להאכיל בהם את הקטן.

ודברים אלו לעולם אין מייחדים אותם להאכיל בהם, אלא נעשים לצורך הפיכת התבואה בגורן, ואף על פי כן מותר לטלטל אותם לצורך מלאכת היתר.

ומכאן, שלדעת התנא של משנתנו, אפילו כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו לצורך גופו למלאכת היתר.

ב. דברי רבה ורבי חייא בר אבא ורב שמן בר אבא.

לדעת התנא של משנתנו, **מותר לטלטל קורנס בשבת, לפצח בו אגוזים, אפילו אם הוא קורנס של בעלי מלאכה, כגון קורנס של נפחים, שהוא מיוחד למלאכת איסור**.

כי לדעת התנא של משנתנו, כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו לצורך גופו, כלומר, כשצריך לגופו של הכלי למלאכה אחרת של היתר.

דף קכג

לדברי רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, אף שמותר לטלטל קורנס של מלאכת איסור לפצח בו אגוזים, מכל מקום **אין היתר אלא בקורנס של נפחים**, שאינם מקפידים על נקינותו. ואף שצריכים שיהיה חלק, אינם מקפידים שלא יפצחו בו אגוזים, כי יכולים להחליקו שוב על הסדן. **אבל קורנס של בשמים, השוחקים בו בשמים, מקפידים הם עליו שלא יתלכלך וימאס את הבשמים הנשחקים בו, ולכן אין לפצח בו אגוזים בשבת**.

ולדברי רב שמן בר אבא, גם קורנס של בשמים, מותר לטלטלו בשבת, ולפצח בו אגוזים.

על כל פנים, לדעות אלו, כמו כן מותר ליטול קרדום [=גרזן] לחתוך בו את הדבילה, אף כשאין מיוחד לכך.

וכמו כן מותר ליטול מגירה [=מסור] לגרר [=לחתוך] בה את הגבינה, אף כשאין מיוחדת לכך.

וכמו כן מותר ליטול מגריפה לגרוף בה את הגרוגרות מן החבית, אף כשאין מיוחדת לכך.

וכמו כן מותר ליטול את החרת ואת המלגז, כדי להאכיל בהם את הקטן, אף שאינם מיוחדים לכך.

וכמו כן מותר ליטול מחט קטנה [מחט של יד שתופרים בו בגדים], כדי ליטול בו את הקוץ, אף שאינה מיוחדת לכך.

וכמו כן מותר ליטול מחט גדולה שתופרים של שקים, כדי ליטול בה את הדלת, אף שאינה מיוחדת לכך.

דעת רבי נחמיה

נתבאר שנחלקו רב יהודה ורבה, האם לדעת התנא של משנתנו, כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו.

וכל זה לדעת התנא של משנתנו, אבל לדעת רבי נחמיה, **אין מטלטלים שום כלי, אלא לצורך תשמישו המיוחד לו**, ואפילו כלי שמלאכתו להיתר, אין מטלטלים אותו אלא לצורך מלאכת היתר שהוא מיוחד לה, ולא לדבר אחר.

ולפיכך, לדעתו, מדוכה של שום שמיוחדת לדוך בה שום, ולתת בה שום, אין מטלטלים אותה בשבת, אלא אם כן יש בה שום, שאז מותר לטלטלה אגב השום, אבל כשאין בה שום, אין מטלטלים אותה אף לצורך גופה, כגון לשבת עליה.

כלים שמקפידים עליהם

יש כלים, שבני אדם מקפידים עליהם שלא לטלטל אותם אלא רק לצורך מה שמיוחדים לו, כי חוששים, שמא יתלכלכו או יתקלקלו.

ולפיכך **הכל מודים בהם, שאין מטלטלים אותם בשבת לצורך דבר אחר**. ובכלל זה: (א) סיכי. (ב) זיירי. (ג) מזורי.

- יש מפרשים שכל אלו כלי צבעים הם.

- ורבינו הלוי פירש שהם כלי אורגים, סיכי הם העמודים, זיירי הם קנים שבשתי, ומזורי הם כובד העליון וכובד התחתון.

- ובערוך פירש, שסיכי הם יתדות המוכנים לנפץ בהן משי, וזיירי הם כלי עץ, כמו קרשים שכובשים בהן בגדים, שכל אלו הם כלים שמקפיד עליהם שלא יתקלקלו ולא יתפגמו, שלא יתקלקלו הבגדים והמשי,

¹ ... לא אסר רב יהודה אלא דומיא דפיצוח אגוזים, שהיא מלאכה גרועה לגבי קורנס, שמיוחד למלאכה חשובה, וכן כל הנך דמתניתין הוה אסור בלא ייחוד, דמלאכת היתר שלהן מלאכה גרועה היא לגבי הנך כלים שמיוחדין למלאכה חשובה, אבל כלי קיזאי ושרגא דמישא מותר לטלטל לצורך גופן, דמלאכה שלהן חשובה יותר מפיצוח אגוזים. [תוס'].

² מאחר שעשאה עיגול, עבה היא מאד, וקשה כגבינה, וצריך קרדום לחותכה. [רש"י].

ומסיח דעתו מלטלטלם.

טלטול מן הצד.

אדם מסיח דעתו ממנה, לזרוק אותה לבין הגרוטאות, ובכך היא נעשית מוקצית².

וכמו כן, העלי שמיחדד לכתישת חטים ועצים, מאחר שמקפידים עליו שלא להשתמש בו לדבר אחר, הכל מודים שאין מטלטלים אותו בשבת ויום טוב לדבר אחר.

וביום טוב בלבד, משום שמחת יום טוב, מתירים בית הלל לטלטלו לקצב בו בשר. ובית שמאי אוסרים אף דבר זה.

טלטול מן הצד

לדעת תנא קמא בברייתא, כשם שאסור לטלטל מוקצה בידים, כך **אסור לטלטלו** על ידי דבר אחר [=טלטול מן הצד].

כגון תאנה שלא בשלה כל צרכה, אם הטמיה בתבן שהוא מוקצה לעשיית טיט, כדי שתתבשל בו. כשהיא טמונה כולה בתוך התבן, כך שעל ידי הוצאתה [אפילו על ידי שינועץ בה דבר היתר], יגביה את התבן שמעליה, הדבר אסור, אף על פי שאינו מגביה את התבן בידיו.

ורק כשהיתה מקצת התאנה מגולה, מותר ליטול אותה, שבכך אינו מגביה את התבן כלל, [אלא שאחר הגבהת התאנה, התבן שסביבה נופל לתוך הגומה], ואין כאן אפילו טלטול מן הצד.

וכן היתה דעת רב נחמן קודם שחזר בו, ובאותה שעה אמר, שיש חילוק בין צנן שהטמינו בארץ כשראשו העבה כלפי מעלה, שכשמקצתו מגולה, מותר להוציאו, כי אינו מגביה בכך עפר. לבין צנן שהטמינו בארץ, וראשו הצר כלפי מעלה, שאף על פי שמקצתו מגולה, אסור להוציאו, כי מאחר שראשו העבה כלפי מעלה, בהגבתו, מגביה עפר, והרי זה טלטול מן הצד.

ולדעת רבי אלעזר בן תדאי, לא אסרו חכמים לטלטול מוקצה אלא רק כשמטלטלו בידים, אבל לטלטול על ידי דבר אחר [=טלטול מן הצד] אינו אסור.

ולפיכך אף כשטמן את התאנה כולה בתוך התבן, מותר¹ ליטול אותה מתוכו, על ידי שינועץ בה כוש או כרכר, ויגביה אותה. ואינו צריך להימנע מחמת הגבהת התבן שעליה, כי אין זה אלא

ולאחר שחזר בו רב נחמן, אמר, **שהלכה כדברי רבי אלעזר בן תדאי**.

ולכן, אפילו אם טמן צנן כשראשו העבה כלפי מטה, מותר להוציאו מהעפר בשבת.

מחט לעניין טומאה ולעניין טלטול בשבת

דרך עשיית המחט, שקוצצים חוט ארוך של ברזל לחוטים קטנים, וכל אחד מהם נעשה מחט, על ידי שמחדדים את צידו האחד, ועושים נקב בצידו השני.

וקודם חידוד הצד האחד, ודאי לא נגמר הכלי, ואינו מקבל טומאה, ואסור לטלטלו בשבת.

ולאחר חידוד הצד האחד, הדבר תלוי, אם כוונתו לעשות נקב בצד השני, כמחט שיש בה חוד ונקב, עדיין **לא נגמרה מלאכת העשייה**, ואינה מקבלת טומאה, עד שיעשה נקב.

ואם אין כוונתו לעשות נקב בצד השני, כסיכות, שיש בהן חוד ולא נקב, **מיד משנעשה בהן החוד, נגמרה מלאכת העשייה**, והיא מקבלת טומאה.

וכל זה לעניין טומאה, אבל לעניין טלטול בשבת, אף זו שלא נגמרה מלאכתה, אינה מוקצית, ומותרת בטלטול, כי פעמים נמלך עליה, ומניחה כמו שהיא להיות כלי לנטילת קוצים.

ואחרי שנגמרה העשייה של המחט, בין זו שיש בה נקב, ובין זו שאין בה נקב, **הרי זו מקבלת טומאה, עד שתיבטל מהיות כלי**.

ואחד האופנים שבהם המחט בטילה מהיות כלי הוא **על ידי שבירה**, שאם נשבר החוד, או נשבר מקום הנקב [במחט שיש בה נקב], בטלה המחט מהיות כלי והרי היא טהורה.

לדעת רב יוסף, דווקא לעניין טומאה בטלה המחט מהיות כלי בשבירת מקום הנקב, אבל לעניין שבת היא נחשבת כלי, ומותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ, שהרי לעניין נטילת הקוץ אין נפקא מינה אם יש לה נקב או לא.

ולדעת רבא, אף לעניין שבת בטלה מחט זו מהיות כלי, כי מאחר שנחשבת מחט שבורה,

אסובי ינוקא

התינוק, כשהוא נולד, אבריו מתפרקים, וצריך לסדר אותם שיהיו מתוקנים במקומם, ועניין זה נקרא אסובי ינוקא³. ונחלקו חכמים אם מותר לעשותו בשבת.

לדעת רב נחמן, אף על פי שבפעולה זו של תיקון אבריו של התינוק אין מאכילים אותו שום תרופה, ואם כן אין לאסור זאת כמו שאסרו רפואות, **שלא יבוא לטחון סממנים** לרפואה, **מכל מקום הדבר אסור. כי הוא דומה לתיקון האדם**, וכל דבר שהוא תיקון האדם, נראה כמלאכה, ואסור לעשותו בשבת.

וראיה לדבר, מהמבואר בדף קמ"ז, שאין עושים אפיקטויזין בשבת⁴. כלומר, אסור לאדם לשתות משקים שגורמים לו להקיא להריק מעיו שיוכל לאכול הרבה, אף שאינו עושה זאת לרפואה, אלא להרבות באכילה, כי מכל מקום מעשה זה נראה כתיקון האדם.

אולם רב ששת אומר, שאין ראה מדין אפיקטויזין לדין אסובי ינוקא, שכן סידור אברי התינוק הם דרך הטיפול בתינוק, והרי הם כהאכלתו והשקאתו, ואינם דומים לאפיקטויזין, שרוב בני אדם אין דרכם בכך.

ולדעת רב ששת, אף על פי שתיקון אבריו של התינוק דומה לתיקון האדם, אין לאסור דבר זה בשבת, כי לא אסרו בשבת דברים שהם תיקון האדם.

וראיה לדבר, מהדין המבואר במשנתנו, שמותר ליטול קוץ שנתקע בגוף האדם, הרי שכל דבר שיש בו תיקון לאדם, אם אין לאוסרו משום טחינת סממנים, הרי הוא מותר.

ורב נחמן אומר, שאין ראה מדין נטילת קוץ מגוף האדם לדין אסובי ינוקא. שכן הנוטל קוץ מהגוף, אינו מוציאו ממקום שהיה מחובר בו, שכן הקוץ רק נתון במקום שננעץ [=מפקיד פקיד] ואינו מחובר שם. מה שאין כן אברי התינוק, שצריך לחבר כל אחד למקומו, מעשה זה דומה

¹ מייירי שהניחה שם על מנת ליטלה, אבל אם הניחה שם לכל השבת, הוי בסיס לדבר האסור, כדאמר לקמן בפרק נוטל, גבי אבן שעל פי החבית, לא שנו אלא בשוכח, אבל במניח, נעשה בסיס לדבר האסור. [תוס'].

² ... הכי פירושו, מדלענין טומאה לאו מנא אפילו על ידי ייחוד, דכיון דניטל חררה או עוקצה לא מהני ביה ייחוד, לענין שבת נמי לאו מנא היא. אבל היכא דהוה מנא לענין טומאה על ידי ייחוד, איכא למימר דהוי מנא לענין שבת אפילו בלא ייחוד, כיון דיכול להיות כלי לענין טומאה ... [תוס'].

³ לאו היינו לפופי ינוקא דשרי בפרק במה אשה ... דהיינו שכורכין אותו בבגדים וקושרים בחגורה רחבה ... [תוס'].

⁴ וקשה דמייית לה מאין עושין אפיקטויזין שהוא תיקוני גברא כדפירש בקונטרס, הוה ליה לאתווי מסיפא, דאין מעצבין את הקטן, דהוי נמי תקוני ינוקא, ודמי טפי, שהכל בקטן מענין אסובי. ופירש רבינו תם, דהכי נמי מייית, ונקט רישא אין עושין אפיקטויזין כו' עד אין מעצבין. [תוס'].

יותר למלאכה ואסור.

קנה של זיתים

זיתים הגדלים לעשות מהם שמן, לאחר מסיקתם צובר אותם בכלי גדול הקרוי מעטן, והם מתחממים בתוכו, ושמן מתאסף בתוכם, ונורח לצאת מהם.

ויש קנה שהופכים בו את הזיתים במעטן, לבדוק אם נתחממו כל צרכם, וכבר ראויים להביאם לבית הבד לעשות מהם שמן.

וקנה זה, **אם אין בו קשר** [כלומר סתימה] **סמוך לראשו**, מאחר שהוא חלול, הרי זה כלי עץ שאין לו בית קיבול, ולפיכך **אינו מקבל טומאה**.

ואם יש בו קשר סמוך לראשו, נחשב הוא ככלי שיש לו בית קיבול, כי בשעה שמהפך בקנה בזיתים, נכנס שמן לתוכו עד מקום הקשר ונעמד שם, ועל ידי זה רואה אם נעשו הזיתים ראויים להביאם לבית הבד, ולפיכך הוא **מקבל טומאה**.

והחילוק הזה אמור רק לעניין טומאה, **אבל לעניין טלטול בשבת, בכל אופן הקנה נחשב ככלי, ומותר לטלטלו בשבת**.

[נחמיה י"ג כ"ב] זָכְרָה לִי אֱלֹקִי עַל זֹאת וְאֵל תָּמַח חֲסָדִי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּבֵית אֱלֹקִי וּבְמִשְׁמְרֵי. בְּיָמֵינוּ הִתְחַמָּה רָאִיתִי בִּיהוּדָה דֹּרְכִים גְּתוֹת בְּשָׁבָת וּמִבְּיָאִים הָעֲרָמוֹת וְעֹמְסִים עַל הַחֲמָרִים וְאֵף יָנִי עֲנָבִים וְתַאֲנִים וְכָל מִשְׁא וּמִבְּיָאִים יְרוּשָׁלַם בְּיוֹם הַשָּׁבָת וְאֵעִיד בְּיוֹם מִכְרָם צִיד. וְהַצִּירִים יָשָׁבוּ בָּהּ מִבְּיָאִים דָּאָג וְכָל מִכְרָ וּמִכְרִים בְּשָׁבָת לִבְנֵי יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַם. וְאָרִיבָה אֶת חֲרִי יְהוּדָה וְאִמְרָה לָהֶם מַה תִּדְבֵּר הֲרַע הִזָּה אֲשֶׁר אִתָּם עֲשִׂים וּמִחֲקָלִים אֶת יוֹם הַשָּׁבָת. הֲלוֹא כֹה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם וַיָּבֵא אֱלֹקֵינוּ אֶלְנֵינוּ אֶת כָּל הָרָעָה הַזֹּאת וְעַל הָעִיר הַזֹּאת וְאִתָּם מוֹסִיפִים חֲרוֹן עַל יִשְׂרָאֵל לְחַלֵּל אֶת הַשָּׁבָת. וַיְהִי כַּאֲשֶׁר צִלְלוּ שְׁעָרֵי יְרוּשָׁלַם לִפְנֵי הַשָּׁבָת וְאִמְרָה וַיִּסְגְּרוּ הַדִּלְתוֹת וְאִמְרָה אֲשֶׁר לֹא יִפְתְּחוּם עַד אַחֵר הַשָּׁבָת וּמִנְעָרֵי הָעֲמֻדָּתִי עַל הַשְּׁעָרִים לֹא יָבֹא מִשְׁא בְּיוֹם הַשָּׁבָת. וַיִּלְנֵנוּ הָרִקְלִים וּמִכְרֵי כָל מִמְכָּר מִחוּץ לִירוּשָׁלַם פָּעַם וּשְׁתֵּי. וְאֵעִידָה בָּהֶם וְאִמְרָה אֲלֵיהֶם מִדּוּעַ אִתָּם לָנִים נִגְדַּח הַחֹמָה אִם תִּשְׁנֵנוּ יָד אֲשַׁלַּח בָּכֶם מִן הָעִת הַחַיָּה לֹא בָּאוּ בְּשָׁבָת. וְאִמְרָה לְלוֹיִם אֲשֶׁר יִהְיוּ מִטְּהָרִים וּבָאִים שְׁמֵרִים הַשְּׁעָרִים לְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשָּׁבָת גַּם זֹאת זָכְרָה לִי אֱלֹקִי וְחוּסָה עָלַי כָּרֵב חֲסָדֶךָ.

גזרת כלים

מתחילה מזמן שלמה המלך היה אסור לטלטל

בשבת רק דברים שאין מה לעשות בהם [=מוקצה מחמת גופו] כגון מת ואבנים, אבל כל הכלים מאחר שראויים לאדם היו מותרים בטלטול.

ואמר רבי חנינא, **שבזמן נחמיה בן חכליה, כשראה שהעם מזלזלים באיסורי שבת**, כמו שאמר, "בְּיָמֵינוּ הִתְחַמָּה רָאִיתִי בִּיהוּדָה דֹּרְכִים גְּתוֹת בְּשָׁבָת וּמִבְּיָאִים הָעֲרָמוֹת וְעֹמְסִים עַל הַחֲמָרִים וְאֵף יָנִי עֲנָבִים וְתַאֲנִים וְכָל מִשְׁא וּמִבְּיָאִים יְרוּשָׁלַם בְּיוֹם הַשָּׁבָת וְאֵעִיד בְּיוֹם מִכְרָם צִיד" (נחמיה י"ג ט"ו), **גזר עליהם נחמיה, שלא יטלטלו גם כלים** שאין אדם מקצה דעתו מהם.

ומתחילה החמיר מאוד בגזרה זו, ולאחר מכן כשראו שחזרו העם להיזהר באיסורי שבת, **התירו** מקצת מהגזרה הזו, ולאחר מכן כשראו שנוהרים יותר, **חזרו והתירו עוד** מקצת מהגזירה הזו, **וכן עשו גם פעם שלישית ורביעית**, ובוזה עמדו.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מה היתה הגזרה הראשונה, וכיצד הקלו בה מעט מעט.

א. הגזרה הראשונה.

בראשונה היו אומרים, **רק שלשה כלים**¹ שצריכים להם תדיר, **ניטלים בשבת**. ושאר כל הכלים אינם נטלים. ואלו הם שלושת הכלים הניטלים:

(א) מקצוע של דבילה, הוא איזמל שמחתכים בו דבלה.

(ב) זוהמא ליסטרן של קדרה, היא כף גדולה שמסלקין בו זוהמא של קדרה.

(ג) סכין קטנה שעל גבי שלחן, שחותכין בו לחם ובשר ואוכלים.

וכתבו התוס' ששלושה כלים שמנו להיתר הם כלים שאין להם בית קיבול, אבל כוסות וקערות וצלוחיות שיש להם בית קיבול, דבר פשוט שמותר היה לטלטל.

ב. סדר ההיתרים של הגזרה הראשונה.

לדעת אב"י:

(א) תחילה התירו דבר זה שכל כלי שמלאכתו להיתר, כלומר שעיקר מלאכתו בחול לדבר שמותר לעשותו בשבת, מותר לטלטלו בשבת **לצורך גופו**, כלומר לצורך ההשתמשות בגוף הכלי.

(ב) לאחר מכן התירו לטלטל כלי זה שמלאכתו להיתר, אף לצורך מקומו, כלומר אפילו אינו צריך להשתמש בו, אלא שצריך את מקומו, מותר

לטלטלו לפנות את מקומו.

(ג) לאחר מכן התירו לטלטל אפילו כלי שמלאכתו לאיסור, כלומר שעיקר מלאכתו בחול לדבר שאסור לעשותו בשבת. והיתר זה הוא **לצורך גופו** בלבד, כלומר לצורך ההשתמשות בגוף הכלי לדבר המותר בשבת, כגון פטיש של בעלי מלאכה לפתוח בו אגוזים.²

(ד) לאחר מכן אמרו, שכל הכלים הללו שהתירו בטלטול, כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו, ולצורך מקומו, וכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו בלבד, **מותר לטלטל אותם** לא רק כשהם קטנים הניטלים ביד אחת, אלא **אף כשהם גדולים הניטלים בשתי ידיים**.

לדעת רבא:

(א) תחילה התירו דבר זה, שכל כלי שמלאכתו להיתר, כלומר שעיקר מלאכתו בחול לדבר שמותר לעשותו בשבת, מותר לטלטלו בשבת, **בין לצורך גופו**, כלומר לצורך ההשתמשות בגוף הכלי, **ובין לצורך מקומו**, כלומר אפילו אינו צריך להשתמש בו, אלא שצריך את מקומו, מותר לטלטלו לפנות את מקומו.

(ב) לאחר מכן התירו לטלטל כלי שמלאכתו להיתר, אף מחמה לצל, כלומר אפילו אינו צריך עכשיו לא לגופו ולא למקומו, אלא שחש עליו שמא ישבר במקומו, מותר לטלטלו משם.

(ג) לאחר מכן התירו לטלטל אפילו כלי שמלאכתו לאיסור, כלומר שעיקר מלאכתו בחול לדבר שאסור לעשותו בשבת, והיתר זה הוא **בין לצורך גופו**, כלומר לצורך ההשתמשות בגוף הכלי, **ובין לצורך מקומו**, כלומר אפילו אינו צריך להשתמש בו, אלא שצריך את מקומו, מותר לטלטלו לפנות את מקומו. **אבל מחמה לצל אסור לטלטלו**.

ומה ששינו, שאין מטלטלים מדוכה שאין בה שום, וסכין שכבר קצבו עליו בשר. לדברי רבא, האיסור הוא רק בטלטול מחמה לצל, אבל לצורך גופם ומקומם מותר. ולמסקנת הגמרא, דין זה הוא כדעת רבי נחמיה, שאמר, אין שום כלי ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד לו.

(ד) לאחר מכן אמרו, שכל הכלים הללו שהתירו בטלטול, כלי שמלאכתו להיתר לצורך גופו, ולצורך מקומו, ומחמה לצל, וכלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו, **מותר לטלטל אותם** לא רק כשהם קטנים הנישאים על ידי אדם אחד, אלא **אף כשהם גדולים הנישאים על ידי שני בני**

¹ לא חשיב אלא כלים דלאו בני קיבול, דהא פשיטא דכוסות וקערות וצלוחיות היו מטלטלין. [תוס'].

² ואביי דמתרץ הכי, חדר ביה לגבי רבא, דאמר לעיל, קורנס של נפחים שינו, דדבר שמלאכתו לאיסור, שרי לצורך גופו. [רש"י].

אדם.

ומכל מקום, לדברי הכל, גם לאחר ההיתר האחרון, עדיין אסרו לטלטל כלים שמלאכתם לאיסור, כשבני אדם מקפידים עליהם, שלא לעשות בהם שום מלאכה מלבד המלאכה שעומדים לה. ובכלל זה:

א. מסר גדול, כלומר מסור גדול שקוצצים בו קורות. [כלי זה נזכר בדברי רבי יוסי במשנה, וגם בדברי הברייתא].

ב. יתד של מחרישה, הוא כלי גדול העשוי כסכין, ונתון לאורך המחרישה שהוא חורץ את הקרקע. [גם כלי זה נזכר בדברי רבי יוסי במשנה, וגם בדברי הברייתא].

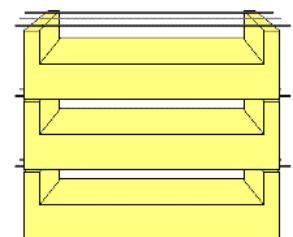
ג. אוכלא דקצרי, הם כלי נחושת העשוי נקבים נקבים כנפה. יש מפרשים שהנקבים נותנים אותו על הבגדים, ומזלפים עליו מים, שירדו דרכו על הבגדים. ויש מפרשים שהנקבים נותנים תחתיו מוגמר [=מיני בשמים] על גבי גחלים, והבגדים נתונים עליו, ועשן המוגמר נכנס בהם דרך הנקבים, ומקבלים ריחו הטוב. [כלי זה הוסיף רב נחמן].

ד-ה-ו. חרבא דאושכפי, היא סכין של רצענים, וסכינא דאשכבתא, היא סכין שהקצבים מקצבים בו בשר¹, וחצינא דנגרי, היא גרזן של נגרים. כל אלו אדם מקפיד שלא להשתמש בהם לדבר אחר, שמא יפגמו, ומקצה אותם משאר השתמשויות. [כלים אלו הוסיף אביי].

סידור הקנים שבמערכות לחם הפנים

על השלחן שבמקדש היו מסדרים שתי מערכות של לחם הפנים, בכל מערכת היו ששה לחמים זה על זה, וכל לחם צורתו כצורת ח הפוכה, כלומר כצורת U.

וכדי שייכנס אויר בין הלחמים, ולא יתעפשו, לא היו נתונים זה על גב זה ממש, אלא היו נתונים ביניהם קנים להגביהם זה מזה מעט, שאין סומכים על הנס שלא יתעפשו בלא נתינת הקנים.

ומבואר במשנה במסכת מנחות, שסידור הקנים הללו בין הלחמים לא היה נעשה בשבת עצמה². אלא נכנס בערב שבת, ונטל את הקנים, ולמחר מסלק את המערכה הישנה, ומסדר את החדשה בלא קנים, ולמוצאי שבת נכנס ונותן את הקנים ביניהם.

ולדעת רבי אלעזר, המשנה הזו, האוסרת לטלטל את הקנים בשבת אף לצורך גופם, נשנית קודם שחזרו והתירו את הדבר. אבל לבסוף התירו לטלטל את כל הכלים לצורך גופם, ולכן אף בשבת ניתן לסדר את הקנים הללו שמלאכתם להיות, ומטלטלם לצורך גופם.

ולדעת רבה, המשנה הזו, האוסרת לטלטל את הקנים בשבת אף לצורך גופם, נשנית אף אחרי שחזרו והתירו את טלטול הכלים. והסיבה שאסרו לסדר את הקנים בשבת, כי אין בכך צורך, שהרי נתינת הקנים היא כדי שלא יתעפשו הלחמים, ובזמן מועט כזה, מערב שבת ועד סילוק הישנים, וכן משעת סידור החדשים ועד מוצאי שבת, ודאי לא יתעפשו.

תליית הפסח להפשטתו בשבת

לאחר שחיתת הפסח היו מפשיטים את עורו, כדי להוציא ממנו את אימוריו הנקטרים על גבי המזבח.

יש שהיו עושים זאת על ידי תליית הפסח על ווים שהיו בעזרה.

ושאר העם שלא נותרו להם ווים פנוים להפשיט עליהם, היו מפשיטים את הפסח, על ידי תלייתו על שני מקלות דקים וחלקים. שהיו שני בני אדם עומדים זה כנגד זה, ומניחים מקל אחד מכתף של זה לכתף של זה, וכן מקל שני, והיו תולים את הפסח על שני המקלות הללו.

ומבואר במסכת פסחים, שלדעת [התנא] רבי אלעזר, דווקא כשחל הפסח בימות החול היו משתמשים במקלות הללו להפשטת הפסח, אבל כשפסח חל בשבת, לא היו משתמשים במקלות הללו, אלא זה מניח ידו על כתף חבירו, וזה מניח ידו על כתף חבירו, ותולים את הפסח על שתי ידיהם הפשוטות מזה לזה.

לדעת [האמורא] רבי אלעזר, דין זה, שאין לטלטל את המקלות בשבת אף לצורך גופם, נשנה קודם שחזרו והתירו את הדבר. אבל לבסוף התירו

לטלטל את כל הכלים לצורך גופם, ולכן גם בשבת ניתן להפשיט את הפסח על ידי שני מקלות.

ולדעת רבה, דין זה, נשנה אף אחרי שחזרו והתירו את טלטול הכלים, והסיבה שאסרו לטלטל את המקלות, כי אין בכך צורך, משום שניתן לעשות על ידי נתינת ידים זה על זה כדברי רבי אלעזר.

דף קכד

טלטול נגר שיש בראשו גלוסטרא

נגר הוא בריח שתוחבים בכותל או באיסקופה לנעול הדלת. ונחלקו רבי יהושע ורבי טרפון אם מותר לטלטל אותו בשבת. ונחלקו רבי אלעזר ורבה בביאור המחלוקת הזו.

א. ביאור רבי אלעזר.

לדעת רבי יהושע, נגר זה, אפילו כשיש בראשו גלוסטרא, כלומר שראשו עבה וראוי לדוך ולמעוך בו שום, אין לטלטל אותו בידים מהפתח שהוא בו לפתח אחר, ורק על ידי גריירה, ששומטו מפתח זה ותולה באחר, מותר.

ולדעת רבי טרפון, נגר זה, מאחר שיש בראשו גלוסטרא, הרי הוא כשאר כלים המטלטלים, ומותר לטלטלו ברשות היחיד.

ודינו של רבי יהושע, שאין לטלטל את הנגר בשבת אף לצורך גופו, נשנה קודם שחזרו והתירו את הדבר, אבל למעשה לבסוף התירו לטלטל את כל הכלים לצורך גופם, ואין כאן מחלוקת.

ב. ביאור רבה ורבי ינאי.

לדברי הכל, אם היה הדבר בחצר מעורבת, מותר לטלטל את הנגר לנעול בו דלת אחרת, כי מאחר שמטלטל אותו לצורך גופו, אין כאן איסור טלטול.

ומחלוקתם היא בחצר שלא עירבו בה, שאסור לטלטל בה מהבתים לחצירות, אבל בחצר עצמה מותר לטלטל, ואינם חולקים בדין מוקצה אלא בדין הוצאה.

לדעת רבי יהושע, מקום הנגר שהוא בתוך עובי הפתח נידון כתוך הבית, ולכן אסור לטלטל את הנגר משם לחצר אלא בגריירה.

¹ ויש מפרשים סכין ששוחטין בה, שמקפיד שלא תיפגם. ויש ליהזר שלא לטלטלו אפילו לצורך גופו, דהוי כיתד של מחרישה, דאפילו רבי שמעון מודה, כדאמרינן בסוף מכילתין. [תוס'].

² אף על גב דאין שבות במקדש, כמה שבותים אשכחן במקדש, שגזרו פעמים לצורך, כי הכא בקנים ומקלות לפי שהיו מחללים את השבת. [תוס'].

ולדעת רבי טרפון, מקום הנגר שהוא בתוך עובי הפתח נידון כחוץ לבית, ומותר לטלטל משם לחצר.

דעת רבי נחמיה בעניין טלטול כלים בשבת

א. כפי דברי רבה.

לעיל נתבאר, שלדברי אביי, **דעת חכמים, שכלי שמלאכתו להיות, מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו**, [אבל לא מחמה לצל]. **וכלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו לצורך גופו**, [אבל לא לצורך מקומו ולא מחמה לצל]. ומבואר כאן בסוגיה, שכן אמר רבה.

ולדבריהם, רבי נחמיה חולק על חכמים, ואומר, שכלי שמלאכתו להיות, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטל אותו רק לצורך גופו, אבל לא לצורך מקומו [ולא מחמה לצל].

ומכל מקום, אף שאין שום כלי ניטל לצורך מקומו, מודה רבי נחמיה, **שמותר לפנות את הקערות מהשלחן אחר האכילה, כמו שמותר לסלק גרף של רעי** [כלי חרס המיועד לכך], שמחמת מאיסותו, התירו לטלטלו ולהוציאו לאשפה.

ב. כפי דברי רבא.

לעיל נתבאר, שלדברי רבא, **דעת חכמים, שכלי שמלאכתו להיות, מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו ואפילו מחמה לצל**. **וכלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלו לצורך גופו ולצורך מקומו, אבל לא מחמה לצל**. [וכתב רש"י שכן הלכה].

ולדבריו, רבי נחמיה חולק על חכמים, ואומר, שכלי שמלאכתו להיות, דינו ככלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטל אותו לצורך גופו או לצורך מקומו, אבל לא מחמה לצל.

כן משמע מלשון הגמרא, שבין לדברי רבה ובין לדברי רבא, לדעת רבי נחמיה, כלי שמלאכתו להיות, שווה לכלי שמלאכתו לאיסור, ושניהם מטלטלים לצורך גופם ולדברי רבא אף לצורך מקומם.

אולם בפרק חבית מבואר, שלדעת רבי נחמיה, אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו המיוחד לו, ואם כן, כלי שמלאכתו לאיסור, אפילו לצורך גופו אין מטלטלים אותו, שהרי צורך גופו הוא מלאכת איסור.

ואם כן, לדעת רבי נחמיה, אין היתר לטלטל כלי בשבת, אלא בכלי שמלאכתו להיות, כשמטלטלו לצורך תשמישו המיוחד לו, וזה נקרא צורך גופו. ולדברי רבא אף צורך מקומו בכלל זה.

דבר שמלאכתו לאיסור ואינו כלי

נתבאר שכלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטל אותו בשבת לצורך גופו, [ולדברי רבא אף לצורך מקומו].

וכל זה כשהוא כלי, אבל דבר שאינו כלי, כגון בקעת [=חתיכת עץ], שהיא דבר שמלאכתו לאיסור [=להסקה] ואינה כלי, **אין מטלטלים אותה אף לצורך גופה**, ולכן אין מטלטלים אותה לסמוך בה קדירה או דלת.

דבר שבשבת מלאכתו לאיסור

וביום טוב מלאכתו להיות

לדעת תנא אחד, כל דבר שיש סיבה לאסור את טלטולו בשבת ולא ביום טוב, כגון בקעת של עץ העומדת להסקה, שהיא מלאכה האסורה בשבת ומותרת ביום טוב, אף שמצד הסברא רק בשבת יש לאסור את טלטולה, **אסרו חכמים את טלטולה בין בשבת ובין ביום טוב**.

כי חששו, שאם יטלטלו אותה ביום טוב, יבואו לטלטלה גם בשבת. וכן שנינו, אין בין יום טוב לשבת, אלא אוכל נפש בלבד, אבל שאר דברים האסורים בשבת אסורים גם ביום טוב.

ולדעת תנא אחר, כל דבר שיש סיבה לאסור את טלטולו בשבת ולא ביום טוב, **אסור בטלטול בשבת ומותר ביום טוב**.

ולכן מי שהיו לו פירות שטוחים על גג ליבשם, וראה גשמים ממשמשים ובאים, ביום טוב רשאי להשליכם לביתו דרך הארובה [שאין בכך טרחה], אבל בשבת אסור לו לעשות זאת.

רב יוסף היה סבור, שהתנאים הללו, שנחלקו אם כל שאסור בטלטול בשבת אסור גם ביום טוב אף שביום טוב אין סברא לאסור, הם רבי אליעזר ורבי יהושע.

שכן מצינו שנחלקו בדין אותו ואת בנו שנפלו לבור ביום טוב, אם מותר לטרוח בדבר, להעלות את שניהם על ידי הערמה, או לא [כמבואר לעיל בדף קי"ז].

ודחו זאת, ואמרו, שאפשר שבשאר מקומות מודה רבי אליעזר שמותר לטרוח ביום טוב להציל ממונו אף באופן שהדבר אסור בשבת, ורק בדין נפילת אותו ואת בנו אסור, כי יש תקנה לבהמה, לפרנסה בבור, ואין צורך להעלותה בו ביום. וכמו כן אפשר שבשאר מקומות מודה רבי יהושע שאין לטרוח ביום טוב להציל ממונו שאינו צריך לו בו ביום, ורק בדין אותו ואת בנו מתיר, כי יכול לעשות זאת בהערמה.

ורב פפא אמר, שהתנאים הנ"ל, שנחלקו אם כל שאסור בטלטול בשבת אסור גם ביום טוב אף שביום טוב אין סברא לאסור, הם בית שמאי ובית הלל.

שכן מצינו, שנחלקו בית שמאי ובית הלל אם ביום טוב מותר להוציא מרשות לרשות דברים שאין בהם צורך אוכל נפש, כגון קטן ולולב וספר תורה. שבית שמאי אסורים, ובית הלל מתירים.

ודין טלטול הרי הוא כדין הוצאה, שלדעת בית שמאי לא התירו טלטול ביום טוב יותר משבת אלא לצורך אוכל נפש. אבל שאר דברים, אף שביום טוב יש סברא להתיר אותם, מאחר שבשבת הם אסורים, אסור זאת גם ביום טוב.

ולדעת בית הלל, כל שאין סברא לאסור טלטולו ביום טוב, אף שבשבת הוא אסור, ביום טוב הוא מותר.

דעת רב בדין טלטול כלי שמלאכתו לאיסור

נתבאר, שלדעת אביי ורבה, כלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטל רק לצורך גופו. ולדעת רבא, הוא מותר לטלטל גם לצורך מקומו, ורק מחמה לצל אין לטלטלו.

ודעת רב כדעת רבא. ולכן אמר רב, שאין לטלטל מעדר בשבת להצניעו שלא יגנב, כי זהו טלטול שלא לצורך, [לא צורך גופו, ולא צורך מקומו], והוא כטלטול מחמה לצל.

- יש אומרים שכשרב כהנא נזדמן לביתו של רב, לא אמר רב להביא מצודה [=כלי שמלאכתו לאיסור], להושיב עליה את רב כהנא. שמשמע מזה שרק משום שמביאים אותה לצורך גופה, מותר לטלטלה. אלא כך אמר, טלו את המצודה מכאן, כדי שיהיה לרב כהנא מקום לשבת, ולימד בכך, שמותר לטלטלה גם לצורך מקומה.

- ויש אומרים שכשרב כהנא נזדמן לביתו של רב, אמר רב להביא מצודה [=כלי שמלאכתו לאיסור], להושיב עליה את רב כהנא. והסיבה שאמר זאת, לא משום שרצה לומר שמותר לטלטלה רק לצורך גופה. אלא משום שהיתה מונחת בחמה, ואם לא היה מפרש שצריך לגופה, היה נראה שהטלטול הוא מחמה לצל, ולכן הוצרך לומר שמטלטל אותה לצורך.

דעת רב מרי בר רחל

בטלטול כלי שמלאכתו להיות

נתבאר, שלדעת אביי ורבה, כלי שמלאכתו

וכל זה כשנשברו הכלים בשבת עצמה, אבל כשנשברו מערב שבת, לדברי הכל מותר לטלטל אותם בשבת אף כשאין ראויים להשתמשות הדומה למה שהיו ראויים תחילה אלא לדבר אחר.

כי משעה שנשברו קודם השבת כבר היו עומדים למה שהם ראויים לו עכשיו, ואם כן מתחילת השבת הם מוכנים לכך, ואינם מוקצים.

להסיק ביום טוב בכלים ובשברי כלים

לדעת רבי יהודה, כלים שלמים מותר להסיק בהם ביום טוב. כי כל זמן שהם שלמים, אינם מוקצים, ומותר לטלטל אותם להסקה. **ושברי כלים שנשברו ביום טוב, אם אינם ראויים לתשימש הראשון, הרי הם דבר הנולד ביום טוב, שהוא אסור בטלטול, ואין מסיקים בהם.**

ולדעת רבי שמעון, כשם שמסיקים בכלים ביום טוב, כך מסיקים בשברי כלים. כי לדעתו, גם מוקצה וגם נולד מותרים בטלטול, ולכן יכול להסיק אף בשברי כלים שאינם ראויים למלאכתם הראשונה.

ולדעת רבי נחמיה, לא רק בשברי כלים שהם נולד אין מסיקים ביום טוב, אלא גם בכלים שלמים אין מסיקים ביום טוב. והסיבה לכך, כי לדעתו, אין שום כלי ניטל אלא לצורך תשימושו המיוחד לו, וכלים אינם מיועדים להסקה.

לבנים שנשארו אחר גמר הבניה

לבנים שנשארו אחר גמר הבניה, אינם מיועדים עוד לבנות בהם, אלא לשבת עליהם. ולפיכך הם נידונים ככלי שמלאכתו להיתר, ומותר לטלטל אותם אפילו מחמה לצל.

ואם סדר אותם זה על גבי זה, גילה דעתו שמיחד אותם שוב לבנות בהם במקום אחר, וחזרו להיחשב כשאר לבנים, שאינם כלי, ואסורים בטלטול אפילו לצורך גופם.

את הדינים הללו אמר רב נחמן.

דבר שיש לו שימוש תדיר רק בחצר

לדברי רב נחמן אמר שמואל, חרס קטנה שראויה לשמש ככיסוי כלי, נחשבת ככלי רק במקום שהכלים שכיחים בו, שבמקום זה יש לה שימוש.

ולכן רק בחצר, שיש בה כלים, החרס נחשבת כלי,

דומה למה שהיו משתמשים תחילה בכלי השלם.

כגון שברי עריבה, שראויים עתה לכסות בהם פי חבית, ושברי זכוכית, שראויים עתה לכסות בהם פי הפך, מאחר שראויים לאיזו השתמשות, הרי הם נידונים ככלים, **ומותר לטלטל אותם בשבת.**

ולדעת רבי יהודה, השברים מותרים בטלטול בשבת, רק אם הם ראויים להשתמש בהם השתמשות הדומה למה שהיו משתמשים בכלי השלם.

כגון שברי עריבה שראויים לצוק לתוכם מקפה [=דייסה עבה], שבכך הם דומים לעריבה השלימה, שהיו נותנים בה עיסה. וכן שברי זכוכית שראויים לצוק לתוכם שמן, שבכך דומים לכלי הזכוכית השלם.

ודחו זאת, מהמבואר להלן, שלדעת רבי יהודה, אין מסיקים ביום טוב בשברי כלים שנשברו ביום טוב. ואם כן, לכל הפחות לדעתו, כלי שנשבר ביום טוב עצמו, [והוא הדין בשבת עצמה], אין מטלטלים אותו כלל.

ב. לשון שני.

למסקנה אמרו, שלדברי רבי יהודה אמר שמואל, חכמים ורבי יהודה נחלקו בדין **שברי כלים שנשברו בשבת עצמה.**

לדעת חכמים, אם השברים הללו ראויים להשתמש בהם איזו השתמשות, אף שאינה דומה למה שהיו משתמשים תחילה בכלי השלם.

כגון שברי עריבה, שראויים עתה לכסות בהם פי חבית, ושברי זכוכית, שראויים עתה לכסות בהם פי הפך, מאחר שראויים לאיזו השתמשות, הרי הם נידונים ככלים, **ומותר לטלטלם בשבת.**

ולדעת רבי יהודה, השברים מותרים בטלטול בשבת, רק אם הם ראויים להשתמש בהם השתמשות הדומה למה שהיו משתמשים בכלי השלם.

כגון שברי עריבה שראויים לצוק לתוכם מקפה [=דייסה עבה], שבכך הם דומים לעריבה השלימה, שהיו נותנים בה עיסה. וכן שברי זכוכית שראויים לצוק לתוכם שמן, שבכך דומים לכלי הזכוכית השלם.

אבל כשאין ראויים להשתמשות הראשונה שלהם, אף שראויים להשתמשות אחרת, נחשבים הם כדבר שנולד בשבת, שהוא אסור בטלטול, כי לא היה מוכן לכך קודם השבת.

להיתר, מותר בטלטול בין לצורך גופו ובין לצורך מקומו, ורק מחמה לצל אסור לטלטלו. ולדעת רבא, הוא מותר בטלטול גם מחמה לצל.

וכשהיו בי סדיותא [=כרים של לבד] של רב מרי בר רחל מונחים בחמה, בא ושאל את רבא, אם מותר לו לטלטל אותם לצל, וענה לו רבא שהדבר מותר, [כי הם כלי שמלאכתו להיתר].

אולם רב מרי אמר לרבא, שאינו צריך לגופם של כרים, כי יש לו כרים אחרים, לו ולכל אורחים שיבואו אליו, וכוונתו בטלטול להציל מהחמה.

וכשרבא שמע את דבריו, אמר לו, שלכל בני אדם מותר לטלטל כרים אלו מחמה לצל, כי לכל בני אדם כלי שמלאכתו להיתר מותר בטלטול אף מחמה לצל. אולם לרב מרי, שגילה דעתו שאינו רוצה לטלטל את הכרים אלא אם צריך לגופם, כדעת רבא, לו אסור לטלטל את הכרים הללו מחמה לצל.

טלטול מכבדות

מכבדות [=מטאטאים] של מילתא [=בגדים] **שמכבדים בהם את השולחן, הם כלי שמלאכתו להיתר.** כי מותר לכבד את השולחן בשבת, ולפיכך לדעת רב מותר לטלטלם בשבת אפילו מחמה לצל.

ומכבדות של תמרה שמכבדים בהם את הבית, הם כלי שמלאכתו לאיסור. כי אסור לכבד את הבית בשבת, משום שבכך הוא משווה את הגומות שבו, ומתחייב משום בונה, [ואפילו לדעת רבי שמעון, המתיר דבר שאין מתכוון, כי מודה רבי שמעון בפסיק רישא]. ולפיכך, מאחר שמכבדות אלו הם כלי שמלאכתו לאיסור, לדעת רב מטלטלים אותם בשבת רק לצורך גופם ומקומם, אבל לא מחמה לצל.

טלטול שברי כלים

א. לשון ראשון.

מתחילה אמרו, שלדברי רבי יהודה אמר שמואל, **כל כלי שהיה מותר בטלטול בכניסת שבת, מעתה אף אם נשבר בשבת, ושוב אין שבריו ראויים למה שהיה הכלי ראוי, לא בטל מהם היתר טלטול, ומותר לטלטל אותם כבראשונה.**

אבל כשנשבר הכלי קודם השבת, בזה נחלקו חכמים ורבי יהודה במשנתנו.

לדעת חכמים, אם השברים הללו ראויים להשתמש בהם איזו השתמשות, אף שאינה

אותם בשבת. וכן העיד רבי יוסי משום רבי אליעזר בן יעקב.

ולדעת רבי יהודה, מטלטלים שברי כלים שנשברו בשבת, רק כשהם ראויים להשתמש בהם כמו שנשתמשו בכלי השלם. ולכן שברי תנור אף שראויים לכסות בהם כלים, מאחר שאינם ראויים לאפות בהם, אין מטלטלים אותם בשבת.

ורבא הקשה על דברי אביי, שכן אם מחלוקת החכמים הללו היא בדין שברי כלים, למה הזכירו בדבריהם "תנור ישן", היה להם לומר באופן כללי "שברי כלים".

ב. לדברי רבא נחלקו בדין תנור שתחילת הסיקו שלא במחורב ונשבר.

להלן יתבאר בעזה"י, שנחלקו חכמים בדין תנור שהסיקוהו היסק ראשון שלא במחורב. לדעת רבי יהודה, אינו נידון כתנור, ואינו מקבל טומאה. ולדעת חכמים, הוא נידון כתנור, ומקבל טומאה. וזו היא גם מחלוקת רבי יהודה ורבי מאיר בברייתא זו.

לדעת רבי מאיר, תנור זה נחשב כלי, ולכן מטלטלים אותו בשבת, והוא הדין שאם נשבר מטלטלים את שבריו.

ולדעת רבי יהודה, תנור זה אינו נחשב כלי, ולכן אין מטלטלים אותו בשבת, וכל שכן שאין מטלטלים את שבריו.

ורב אשי הקשה על דברי רבא, שכן אם מחלוקת החכמים הללו היא בדין תנור שהוסק שלא במחורב, למה הזכירו בדבריהם "שברי תנור", היה להם לחלוק אף בתנור שלם.

ג. לדברי רבא אשי נחלקו אם היסק מבחוץ נחשב מעין מלאכה של היסק מבפנים.

לדעת רבי מאיר, מותר לטלטל שברי כלים הראויים להשתמש בהם איזו השתמשות שהיא, ואפילו אם אינה דומה למה שהיו משתמשים בכלי השלם.

ולדעת רבי יהודה, מטלטלים שברי כלים רק כשהם ראויים להשתמש בהם מעין מה שהיו משתמשים בכלי השלם.

והמחלוקת הנזכרת בברייתא בעניין שברי תנור ישן היא אליבא דרבי יהודה.

כלומר לדעת רבי יהודה, שברי תנור ישן, אפילו כשהם ראויים לאפות עליהם, אסורים בטלטול

להשתמשות, דינם ככלים, ומותר לטלטל אותם בשבת.

ומכל מקום, אף על פי שמותר לטלטל אותם, אסור לתקן אותם בשבת, להסיר את הבליטות והעוקצים לעגלם יפה. **כי דבר זה נחשב כגמר עשיית כלי, והוא בכלל מלאכת מכה בפטיש.**

דף קכה

טלטול קרומיות של מחצלת

נתבאר, ששברי כלים שראויים להשתמש בהם, דינם ככלים, ומותרים בטלטול בשבת.

ולדברי בר המדורי אמר שמואל, מהטעם הזה מותר לטלטל קרומיות של מחצלת שנפלו מהמחצלת. כי ראויים להשתמש בהם כמו במחצלת, שהרי המחצלת נעשית לכסות בה עפר, ושלא יעלה אבק, וכמו כן קרומיות אלו, ראויות לכסות בהן טינופת.

לרווחא דמילתא מפרש הכי, אף על גב דלא בעי מעין מלאכה ראשונה ... [תוס'].

שיירי פרוזמיות

נתבאר, ששברי כלים שאינם ראויים כלל להשתמש בהם, אסורים בטלטול בשבת.

ולדברי רבי זירא אמר רב [כפי שביאר אביי], מהטעם הזה אסור לטלטל בשבת שיירי בגדים שאין בהם שיעור של שלוש אצבעות, כי אינם ראויים לשום שימוש, לא לעשירים ולא לעניים².

שברי תנור ישן

מבואר בברייתא שנחלקו חכמים אם מותר לטלטל שברי תנור ישן בשבת ונאמרו כמה ביאורים למחלוקת זו.

א. לדברי אביי נחלקו בדין שברי כלים.

לדעת רבי מאיר, שברי כלים שנשברו בשבת מותר לטלטל אותם בשבת, ואפילו כשאינם ראויים להשתמש בהם כמו שנשתמשו בכלי השלם, [ובלבד שראויים לאיזושהי השתמשות]. ולכן שברי תנור, אף שאינם ראויים לאפות בהם, מאחר שראויים לכסות בהם כלים, מטלטלים

ומותר לטלטל אותה בשבת. אבל בכרמלית או ברשות הרבים, שאין כלים שכיחים בהם, החרס הקטנה אינה נחשבת כלי, ואסורה בטלטול משום מוקצה, אפילו בתוך ארבע אמות.

ולדברי רב נחמן עצמו, רק ברשות הרבים, שאין לחרס שום שימוש, היא אסורה בטלטול אפילו בתוך ארבע אמות.

אבל **בכרמלית,** שאין הרבים דורסים שם, ורגילים בני אדם לשבת שם, **יש לחרס שימוש,** לכסות בה רוק. **ומהטעם הזה, גם בכרמלית מותר לטלטלה, כמו ברשות היחיד.**

ולדברי רבא, מאחר שברשות היחיד החרס נחשבת כלי, כי יש בה שימוש, לכסות כלים, **מעתה בכל מקום היא נחשבת כלי, ואפילו ברשות הרבים,** שאין משתמשים בה. ולכן, אפילו ברשות הרבים מותר לטלטל אותה¹ בתוך ארבע אמות.

ומעשה שהיה רבא מהלך בריתקא [=שם רשות הרבים] של מחוזה, ונתלכלך מנעלו בטיט. בא שמשו, נטל חרס, וקינח את הטיט. הרימו עליו חכמים קולם למונעו מכך. ואמר על כך רבא, לא די להם לחכמים הללו, שלא למדו מה אסור ומה מותר, ועוד באים ללמד אחרים שיבוש שבידם. הלא בחצר החרס הזה נחשב כלי, כי ראוי לכסות בו כלים, ולפיכך גם ברשות הרבים מותר לקנח בו את המנעל.

שברי כלים שזרקם לאשפה

כבר נתבאר, ששברי כלים שראויים להשתמשות, דינם ככלים, ומותר לטלטל אותם בשבת, ובכלל זה שברי חבית וכיסוי של חבית שנשברה.

וכל זה כשלא גילה דעתו קודם השבת שאינו מחשיבם לכלי, אבל אם **קודם השבת** השליכם לאשפה, שוב אינם נחשבים כלי, **ואסורים בטלטול.**

ודווקא כשהשליכ אותם לאשפה קודם השבת, אבל אם השליכם לאשפה בשבת עצמה, מאחר שבכניסת השבת היו נחשבים כלי, לא נאסרו בכך בטלטול.

תיקון השברים

כבר נתבאר, ששברי כלים, שראויים

¹ ובהני דנשברו בערב שבת קאמר, דאי בנשברו בשבת, האמר בפרק נוטל, דרבא אית ליה מוקצה, וכל שכן נולד.

² משמע, הא יש בהן שלש על שלש מטלטלים, והיינו לעניים. אינן אפילו לעשירים בבית עניים. [תוס' בדף קכ"ז].

ולדברי רבה אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן, הדין הנ"ל אמור דווקא במי ששכח אבן על החבית. אבל **המניח אבן על חבית**, מאחר שנתכוון שתהא שם האבן שהיא מוקצית, **נעשית החבית בסיס לדבר האסור**. וכשם שאסור לטלטל את האבן, כך אסור לטלטל את החבית.

ולדברי רב יוסף אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן, אמנם הדין הנ"ל אמור דווקא במי ששכח אבן על החבית. אבל **המניח אבן על חבית**, מאחר שנתכוון שתהא שם האבן, **גילה דעתו שחפץ בה כחלק מכיסוי הכלי**, [להכביד על הכיסוי שיסתום את החבית היטב], **ועל ידי זה נעשית האבן ככלי, ומותר לטלטלה בשבת אף בידיו**.

ומבואר בגמרא, שאמנם שניהם דיברו באופן שווה, כלומר במי שנתן את האבן על החבית כדי שתהא חלק מכיסוי הכלי. אלא שלדעת רבי אמי, בכך שנתן את האבן על החבית, לא די להפקיע מהיות מוקצה, וכל שלא עשה בה מעשה להפקיע מהיות מוקצה, עדיין היא מוקצית. ולדעת רבי אסי, די בכך שנתנה על החבית להיות חלק מהכיסוי, כדי שתופקע מהיות מוקצה, ותעשה כלי.

וראה להלן. ועיין גם לעיל בדף נ', שנחלקו בזה חכמים, בעניין ביטול עצים מהיות מוקצים.

אבן שבקרויה

הקרויה היא דלעת יבישה וחלולה, שניתן למלא בה מים, אלא מאחר שהיא קלה, אם בא לשאוב בה מים, צריך לתת בה אבן, כדי להכביד אותה ולא תצוף על פני המים.

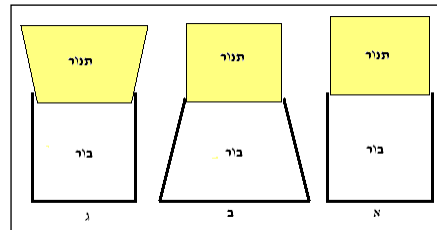
ומבואר במשנתנו, שאם **קשר** אבן בקרויה, **באופן שאין האבן נופלת ממנה כשממלאים בה מים, נעשית האבן כחלק מהכלי, ומותר לטלטל את הקרויה עם האבן בשבת**.

ואין להקשות מכאן על דברי רבה, שאמר, שאבן הניתנת על החבית אינה נעשית חלק ממנה.

כי דווקא בלא מעשה אמר רבה שאין האבן נעשית חלק מהכלי. אבל כשקשר את האבן בקרויה, עשה מעשה, ומודה רבה, שהדבר מועיל להחשיב את האבן לחלק מהכלי.

עוד מבואר במשנתנו, שאם **לא קשר את האבן בקרויה, לא נעשית האבן כחלק מהכלי, אלא נידונית כשאר אבנים, ולפיכך אסור לטלטל גם את הקרויה שנעשית בסיס לאבן**.

ואין להקשות מכאן על דברי רב יוסף, שאמר, שאבן הניתנת על החבית נעשית חלק ממנה.

אבל כשדפנות התנור רחוקות מדפנות הבור, ואינם מועילות לחממו, התנור נחשב כתלוש ונתוף, ואינו מקבל טומאה.

ומכל מקום מודה רבי יהודה, שכל זה **בהיסק ראשון**, שבו נגמר התנור להיות תנור. אבל לאחר שכבר נגמר התנור להיות תנור, הוא מקבל טומאה אפילו כשהוא מטלטל ואינו עומד על הקרקע כלל. שלכן כפל הכתוב "וְטָמְאִים הֵם וְטָמְאִים יִהְיוּ לָכֶם", לרבות טומאה לתנור אף כשאינו מחובר כלל.

ולדעת חכמים, הכתוב "וְטָמְאִים הֵם וְטָמְאִים יִהְיוּ לָכֶם", בא לרבות טומאה לתנור, גם אם בהיסק ראשון לא היה מחובר כלל.

והכתוב "תנור וְכִיִּרִים יִתָּץ", לא בא ללמד שאם אינו מחובר אינו מקבל טומאה, אלא אדרבה, בא ללמד, שאף על פי שהוא מחובר, הוא מקבל טומאה, ולא תאמר, הואיל והוא מחובר בקרקע, יהא נידון כקרקע, ולא יקבל טומאה.

כיסוי תנור שאין לו ידיה

העיד רבי יוסי משום רבי אליעזר בן יעקב, על כיסויי של תנור, שאינו צריך בית יד, כלומר אפילו אם אין לו ידיה לאחוז בה, הוא נידון ככלי, ומותר לטלטלו בשבת.

שעניין זה נחלקו בו חכמים בסוף הפרק.

ואמר רבינא, שכדעה זו היו מטלטלים בזמנו כיסויי תנורים של מתא מחסיא, שלא היה להם בית אחיזה.

אבן שעל פי חבית

השוכח אבן על החבית, אף על פי שהאבן היא מוקצית ואסורה בטלטול, לא נעשית החבית בסיס לאבן, כי לא נתכוון להניחה שם.

ולפיכך מותר לטלטל את החבית, על ידי שיטה אותה על צדה, להפיל ממנה את האבן.

ואם היתה החבית בין חביות אחרות, וירא שתיפול האבן עליהן, מותר אף להגביה חבית זו, ולהוציאה מבין החביות, ואז להטותה, להפיל מעליה את האבן.

בשבת. כי אין השתמשות זו דומה להשתמשות בכלי השלם, שהתנור ניסוק מתוכו והפת מעומד, ואילו אי אפשר להסיקם אלא בנתינת האש עליהם והפת שוכב, ואין זו השתמשות הדומה להשתמשות התנור.

ולדעת רבי מאיר, השתמשות היסק על גבי שברי התנור, דומה להשתמשות היסק התנור. ולכן, אפילו אם לא היה מותר לטלטל שברי כלים אלא כשהם ראויים למה שהיו משתמשים בהם תחילה, היה צריך להתיר טלטול שברי תנור אלו.

תנור שנתנו על פי הבור או על פי הדות

רוב התנורים שלהם היו עשויים כמין קדרות גדולות שאין להם תחתית, ומושיבים אותם על הארץ, וטחים אותם סביב סביב בטיט, שיהיו הדפנות עבות לשמור את חום התנור, והטפילה הזו מגיעה עד הארץ.

והיה להם כיסוי, שאחרי שהיה מסיק אותם ומדביק את הפת בדפנות, היה מכסה אותם, שלא יצא החום.

ואין התנור נגמר להיחשב תנור, אלא לאחר שיסיקו אותו היסק ראשון, שבכך חרס התנור מתחמם, ונגמרת עשיית התנור.

ולדעת רבי יהודה, מתוך כך שנאמר בכתוב, "וְכָל אֲשֶׁר יִפֹּל מִבֵּלְתָּם עָלָיו יִטָּמָא תַּנּוּר וְכִיִּרִים יִתָּץ טָמְאִים הֵם וְטָמְאִים יִהְיוּ לָכֶם" (ויקרא י"א ל"ה), הרי זה מלמד שאין התנור נידון כתנור להיות טמא אלא כשאינו נתוף, כלומר כשהוא מחובר.

ולפיכך התנור נגמר להיות תנור, רק אם בהיסק ראשון שבו הוא נגמר להיות תנור, הוא עומד על הקרקע, שמועיל לו חום הקרקע לחממו, ובכך הוא נחשב כמחובר ואינו נתוף.

והוא הדין אם נתנוהו על גבי בור [=חפירה בקרקע] או דות [=כעין בור בבנין על גבי קרקע], ובלבד שיהא התנור סמוך לדפנות הבור באחד מהאופנים הבאים:

(א) כשדפנות התנור והבור ישרות, אבל סמוכות זו לזו, והתנור עומד באויר על ידי נתינת אבן דקה בין דפנות הבור לדפנות התנור, שהיא מחזיקה את התנור שלא יפול.

(ב) כשדפנות הבור רחבות למטה וצרות למעלה.

(ג) כשדפנות התנור רחבות למעלה וצרות למטה.

שבכל אחד משלוש האופנים הללו, דפנות הבור הנחשבות כקרקע, מועילות לחמם את התנור, ובכך הוא נחשב כמחובר, ואינו נתוף, ולכן הוא מקבל טומאה.

כי רק במקום שדי בהנחה לבדה, היא מועילה להחשיב את האבן לכלי. אבל לקרויה, אין האבן מועילה בלא קשירה, ומתוך כך שלא קשר, גילה דעתו שאינו עושה אותה חלק מהקרויה, ולכן היא מוקצית כבתחילה.

ביטול אבנים מהיות מוקצה

פעם אחת הלך רבי למקום אחד, ומצא נדבך של אבנים [=אבנים סדורות לבניין], שהן מוקצות. ואמר לתלמידיו, צאו וחשבו עליהם מערב שבת, שיבטלו מהיות מוקצה, ומעתה יחשבו ככסאות, ונוכל לשבת עליהם למחר.

לדעת רבי חנינא [כפי שאמר רב דימי או רבי זירא], **די היה במחשבה** זו שהחשיבו את האבנים מערב שבת שישבו עליהם למחר, כדי שיבטלו מהיות מוקצה, ויהיו מותרים בטלטול בשבת.

ולדעת רבי יוחנן, לא היה די במחשבה בלבד כדי להפקיע את האבנים מהיות מוקצה, וכדי שיהיו יכולים לשבת עליהן בשבת, הצריך רבי שיעשו בהם מעשה.

- **לדברי רבי אמי, המעשה שהצריך אותם רבי** כדי שיוכלו לשבת על האבנים בשבת הוא **שיסדרו אותם באופן הראוי לשיבה**.

ולא שהועיל הדבר להפקיע את האבנים מהיות מוקצה, [שכן בהנחה בלבד בלא מעשה בגופם, לא בטלו מהיות מוקצה], אלא שהועיל הדבר, שיוכלו לשבת עליהם למחר בלא שיהיה צורך לטלטלם.

- **ולדברי רבי אסי, המעשה שהצריך אותם רבי** כדי שיוכלו לשבת על האבנים בשבת הוא **שישפשו אותם מהטיט**.

ובמעשה זה¹ בטלו מהיות מוקצים ומעתה יוכלו לטלטל אותן בשבת לסדר אותן כפי הסדר הנאות להם לשיבה².

סואר של קורות וגשוש של ספינה

נתבאר שעל ידי אחד מהאופנים הנ"ל [מחשבה או מעשה], התיר רבי לשבת בשבת על לבנים.

אכן **לדעת רבי יוסי בן שאול**, המעשה הנ"ל היה בקורות של סואר, כלומר קורות חדשים

המסודרים לבנין שלא יתעקמו.

ודווקא להם מועילה מחשבה או מעשה כנ"ל לבטלם מהיות מוקצה.

אבל **גשוש של ספינה** [=עץ ארוך שמגשים בו המים לפני הספינה, לידע שהוא בעומקו שתוכל ספינה להלך בהם], **לא מועיל לו** הדברים הללו **לבטל מהיות מוקצה**.

כי בני אדם מקפידים עליו ביותר, שלא יטלטלו אותו, שמא יתעקם, ובמוקצה מחמת חסרון כיס, הכל מודים שאסור לטלטלו.

ולדעת רבי יוחנן בן שאול, המעשה הנ"ל היה בגשוש של ספינה, **שאפילו בו** אמר רבי **שניתן לבטל מהיות מוקצה על ידי מחשבה או מעשה**.

מילוי מים בטפיח על ידי זמורה של גפן

סתם זמורה של גפן, אפילו אם היא תלושה, היא מוקצית, ואסורה בטלטול, כשאר עצים ואבנים.

ואם **קשר אותה בטפיח** [=פך ששואבים בו מים], בקשירתה גילה דעתו שחשובה אצלו כחבל, שהוא דבר המותר בטלטול בשבת, ולפיכך מותר למלא מים בטפיח על ידי זמורה זו אף בשבת.

ולהלן **יתבאר בעזה"י מה הדין, כשלא קשר אותה בטפיח, אבל ניתן לאחוז בה את הטפיח בלא קשירה**, כגון שיש בה עקמימות בראשה כעין מזלג, וראוי לתלות בו את הטפיח.

לדעת תנא קמא בברייתא, דין פשוט הוא, שאין ממלאים בה, כי לדעתו **אין העץ בטל מהיות מוקצה בלא מעשה**, ורק על ידי הקשירה הזמורה נעשית כחבל ומותרת בטלטול.

ולדברי רב ששת, דעת רבן גמליאל, שזמורה תלושה בטילה מהיות מוקצה אף בלא קשירה, ודי בכך שמייחד אותנה למלא בה את הטפיח, להחשיבה כחבל.

ורק זמורה מחוברת בגפן אינה בטילה מהיות מוקצה בלא קשירה, ורק אם קשרה בטפיח היא בטילה מהיות מוקצה.

ואף זו שקשרה, מותר למלא בה רק כשהיא למטה משלושה טפחים מהקרקע. אבל כשהיא למעלה משלושה טפחים, אין למלא בה מטעם

אחר, והוא, שחכמים אסרו להשתמש באילן בשבת, שמא יתלוש ממנו.

ולדברי רב אשי, דעת רבן גמליאל, שגם זמורה תלושה אינה בטילה מהיות מוקצה בלא קשירה.

ואף שבשאר דברים דעתו שהם בטלים מהיות מוקצה במחשבה בלבד, את הזמורה אסרו חכמים לטלטל בלא קשירה, כי אם לא קשרה קודם השבת, **יש לחוש שמא** למחר כשיבוא למלא בה בשבת, יראה שהיא ארוכה מדי, ומתוך שהיא רכה ונוחה להיחתך, **יבוא לחתוך ולקצר אותה**, ונמצא מתחייב בשבת משום עשיית כלי.

עשיית אוהל בשבת

העושה אוהל בשבת או יום טוב, חייב משום **בונה³**. **ולדברי הכל** אין חילוק בדבר זה בין אוהל קבוע לאוהל עראי, ואפילו אוהל עראי אסור לעשותו בשבת ויום טוב, כגון לפרוס מחצלת על ארבע מחיצות או ארבעה עמודים, שתהא לצל מפני החמה.

וכל זה כשמתחילה לא היה אוהל כלל, ועתה בא לעשותו מתחילתו, אבל כשמתחילה כבר היה האוהל עומד, ועתה בא רק להוסיף עליו ולהגדילו, בזה נחלקו חכמים אם מותר הדבר.

ומחלוקתם נשנית לעניין **פקק החלון** [=לוח שהיו נותנים בחלון לסותמו], שגם פקיקת [=סתימת] החלון נחשבת כתוספת אוהל עראי, ומחלוקתם בזה נתבאר בעזה"י להלן.

פקק החלון

לדעת רבי אליעזר, אין פוקקים [=סותמים] את החלון בשבת אלא בפקק [=לוח] הקשור בחלון ותלוי באויר, שנראה מתחילה כחלק מהחלון, וכשפוקק בו את החלון, אינו נראה כמוסיף על הבנין.

אבל אם לא היה הפקק קשור בחלון, ואפילו אם היה קשור בלא להיות תלוי, כגון שהיה החבל ארוך, והחלון מונח על הארץ, אין פוקקים בו את החלון בשבת.

¹ והא דקאמר רבי אסי בפרק במה טומנין, חריות של דקל, ישב אף על פי שלא קשר, התם רב אשי גרסינן. אי נמי ראויין הם לשיבה טפי מאבנים. [תוס'].

² ... דכיוסי חבית סגי לה בהנחה, שדרכו לעשותו כל דהו, דלא בעי תיקון ומעשה גמור כשאר כיוסי כלים. ונדבך של אבן מסותת ומרובע לבנין סגי להו בשפשוף, שאין צריך עוד תיקון, ... וכי היכי דמיקל רבי אסי גבי נדבך, הכי נמי הכא ... [תוס'].

³ פירש בקונטרס, דלא אסיר אהל אלא למעלה בגג, אבל בדפנות לא ... וקשה דעל כרחך שייך איסור אהל אפילו בדפנות ... אלא נראה לרבינו תם דשפיר שייך בדפנות אהל היכא דמחיצה מועלת להיתר ... אבל דופן רביעית אינה אלא תוספת בעלמא ... ועיקר פלוגתין דרבי אליעזר ורבנן איתא באהל כבעשיית דופן, דפקק החלון משמע בחלון שבכותל, דאי בגג מיירי, הוה ליה למימר ארובה, ... ומיהו באהל שבגג נמי פליגי כדמוכח לקמן בפרק תולין ... [תוס'].

פותרים ונועלים בו.

ההלכה במחלוקות הנ"ל

נתבאר שנחלקו תנאים בדבר הדומה לתוספת בנן, כגון פקיקת חלון, ותקיעת נגר בחור שבמפתן, ותקיעת קנה בדלת.

- לדעת רבי אליעזר, אין היתר לעשות את הדברים הללו אלא כשהיו קשורים ותלויים באויר.

אבל כשהיו קשורים ולא תלויים, הדבר אסור מדרבנן. וכשלא היו קשורים כלל, הדבר אסור מהתורה.

- ולדעת רבי יהודה, מותר לעשות את הדברים הללו כשהם קשורים, ואפילו אינם תלויים באויר. אלא נגררים על הארץ.

אבל כשלא היו קשורים כלל, הדבר אסור מדרבנן.

- ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, מותר לעשות את הדברים הללו אף כשאינם קשורים כלל, אלא מונחים בקרן זווית, ובתנאי שייחד אותם לכך קודם השבת.

אבל אם לא ייחד אותם לכך קודם השבת הדבר נראה כבנין ואסור מדרבנן.

ונחלקו אמוראים כמי ההלכה:

לדברי רבי יהודה בר שילת אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

ומבואר בגמרא, שרבי יוחנן לא פסק לגמרי כרבן שמעון בן גמליאל.

כי לדברי רבי יוחנן, רק דבר שיש עליו תורת כלי, שניתן להשתמש בו גם בפני עצמו, מותר להוסיפו לבנין אף שלא היה קשור בו כלל.

אבל דבר שאינו נחשב כלי, אסור בטלטול, אלא אם כן עשה בו מעשה להחשיבו כלי.

ולפיכך, מטעם זה צריך לקושרו, כלומר כדי להחשיבו להיות כלי.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, גם דבר שאינו נחשב כלי, מאחר שייחדו להשתמש בו לתוספת בנן עראי, מותר לטלטלו לכך בייחוד בלבד בלא קשירה.

ורבי יצחק נפחא דרש על פתחו של ראש הגולה, שהלכה כרבי אליעזר.

אלא ראשו התחתון מגיע לארץ, וראשו העליון בלבד מוגבה על ידי הקשירה [=זהו נגר הנגר], **אין בתקיעתו איסור תורה. אבל מאחר שבכל זאת הדבר דומה לבנין, אסרו זאת חכמים.**

ודווקא **במדינה** אסרו זאת, אבל במקדש לא אסרו, כי רוב איסורי שבות מדברי חכמים לא נאמרו במקדש אלא במדינה.

ואין לנעול בנגר במדינה, אלא כשהוא גם קשור וגם תלוי.

ולדעת רבי יהודה במסכת עירובין, אפילו כשהנגר אינו מחובר כלל, וכל פעם שמוציא אותו מהנקב מניח אותו על הקרקע בקרן זווית, אם התקין אותו לנעילת הדלת קודם השבת, אין בתקיעתו בחור איסור תורה, אלא איסור מדברי חכמים, ולכן נגר זה אין נועלים בו המדינה אלא במקדש בלבד.

אבל כשהנגר קשור, אפילו אם אינו תלוי לגמרי באויר, אלא ראשו התחתון מגיע לארץ, וראשו העליון בלבד מוגבה על ידי הקשירה, [=זהו נגר הנגר], אין בנעילתו שום איסור, אף לא מדברי חכמים, ומותר לנעול בו בין במקדש ובין במדינה.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל הנזכרת להלן, בכל מקום [בין במקדש בין במדינה], מותר לנעול בנגר, אפילו אינו קשור כלל, אלא מונח בקרן זווית, ובתנאי שהתקינו קודם השבת לנעול בו.

קנה שהתקינו בעל הבית

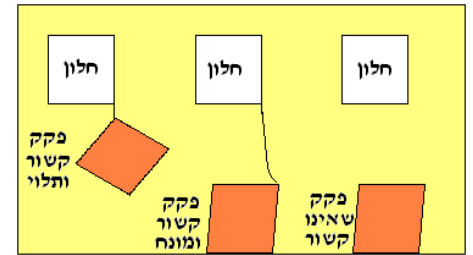
לפתוח ולנעול בו את הדלת

לדעת תנא קמא בברייתא [הוא רבי אליעזר], קנה שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו את הדלת, **מותר לפתוח ולנעול בו בשבת, רק אם הוא גם קשור וגם תלוי.** אבל אם הוא נגר בארץ, אפילו הוא קשור בדלת, אין פותרים ונועלים בו בשבת, כי כשנותן אותו בדלת הדבר נראה כבנין.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל בברייתא, קנה שהתקינו בעל הבית להיות פותח ונועל בו את הדלת, מותר לפתוח ולנעול בו בשבת, אפילו אם אינו קשור בדלת כלל, אלא מונח בקרן זווית.

ולדעת רבי יהודה הנזכרת לעיל, כשהקנה מונח בקרן זווית, אין פותרים ונועלים בו בשבת. אבל כשהוא קשור, אף על פי שהוא נגר בארץ,

כי בכך הוא נראה כמוסיף על הבנין, ולדעת רבי אליעזר, אין מוסיפים על הבנין, אפילו תוספת של עראי.

דף קכו

ולדעת חכמי משנתנו, [כפי שביאר רבי אבא אמר רב כהנא], **כל שהיה הפקק מתוקן קודם השבת לסתימת החלון, אפילו אם לא היה קשור בחלון כלל, מותר לפקק בו את החלון בשבת.**

ודעה זו, היא כדעת רבן שמעון בן גמליאל להלן בעניין קנה שהתקינו לנעול ולפתוח בו את הדלת.

ולדעת חכמי משנתנו [כפי שביארו רבי ירמיה, ורבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן], **אם לא היה הפקק קשור בחלון מערב שבת, אין פוקקים בו את החלון בשבת.**¹

אבל אם הפקק היה קשור בחלון מערב שבת, אף על פי שלא היה תלוי באויר אלא מונח בארץ, פוקקים בו את החלון בשבת.

ודעה זו, היא כדעת רבי יהודה להלן בעניין נגר הנגר.

נגר הנגר

נגר הוא יתד שתוקעים אותו בחור שבמפתן, ובו נועלים את הדלת, ונחלקו חכמים אם מותר לנעול בו בשבת.

לדעת תנא קמא במסכת עירובין [הוא רבי אליעזר], **אם הנגר הזה אינו מחובר כלל, וכל פעם שמוציאו מהנקב מניחו על הקרקע, אף על פי שהתקינו אותו לנעילת הדלת קודם השבת, אסור לנעול בו את הדלת בשבת, לא במקדש ולא במדינה.**

כי מאחר שאינו מחובר בדלת כלל, כשתוקע אותו בחור הרי זה כבנין שהוא אסור מהתורה.²

וכשהנגר קשור אבל אינו תלוי לגמרי באויר,

¹ וטעמא משום טלטול, ולא משום בנין, דאי משום בנין, מאי ראיא מנגר שצריך קשירה בפקק, והא בפקק לא שייך בנין, אלא תוספת אהל עראי, ותוספת אהל עראי שרו רבנן בלא שום קשירה ... [תוס'].

² ואינו משמע שיהא בו איסורא דאורייתא, כיון שאינו מבטלו שם. אלא נראה לרבינו תם, דכולה מילתא בנגר הנגר ליכא איסורא אלא משום טלטול ... ואפילו הכי בעי רבי אליעזר קשור ותלוי, יותר משאר כלי תשמיש, שדי להם בתיקונם, לפי שהם תשמיש בית, מידי דהוי אכסיו קרקעות, שהחמירו בהם להצריכם בית אחיזה. [תוס'].

ורב עמרם הקשה על דברי רבי יצחק נפחא, שכן במשנה בסוף המסכת מבואר, שממעשה שעשו חכמים בימי אביו של רבי צדוק ובימי אבא שאול בן בטנית יש ללמוד, שפוקקים את המאור [=חלון] אף בפקק שלא היה קשור בו כלל, כדעת רבן שמעון בן גמליאל.

ואף על פי שבמשנתנו נשנה הדין בסתם כדעת רבי אליעזר, ובדרך כלל הלכה כמשנה הנשנית סתם. מכל מקום, מאחר שעשו חכמים מעשה כרבן שמעון בן גמליאל, ודאי כן הלכה, כי מעשה רב.

כיסויי כלים וקרקעות

מכסה של כלי המטלטל, אם ראוי המכסה להשתמש בו בפני עצמו¹, לדברי הכל גם המכסה נחשב כלי, ומותר לטלטלו בשבת אף כשאין לו ידית לאוחזו.

אבל אם אינו ראוי להשתמש בו בפני עצמו, אינו כלי, ואין מטלטלים אותו בשבת.

ומכסה של קרקע, כגון מכסה של בור, אף אם ראוי להשתמש בו בפני עצמו, וולכן ראוי להיחשב ככלי. לדברי הכל, אם אין לו ידית לאוחזו, אין לטלטלו בשבת. כי כשנותנים אותו על הבור, נראה הדבר כבניה. ורק כשיש לו בית אחיזה, מאחר שניכר שאינו אלא מכסה, מותר לטלטלו.

ונחלקו חכמים ורבי יוסי בדין מכסה של כלי שמחברים אותו לקרקע כגון תנור וכיריים.

לדעת חכמים, מאחר שחיברו אותו בקרקע, מכסה שלו נידון כמכסה של קרקע, ולכן מטלטלים אותו רק אם יש לו בית אחיזה.

ולדעת רבי יוסי, מאחר שבאמת אין זה כיסוי קרקע אלא כיסוי כלי, כשמכסה בו אינו נראה כבונה, ומותר לטלטל את המכסה, אף על פי שאין לו ידית.

סליק פרק כל הכלים

פרק שמונה עשר מפנין

דף קכו

מפנין מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש

במשנתנו מבואר, שמותר לטרוח בשבת, כדי לפנות מקום לאורחים, כדי שיהיה להם מקום לסעוד. וכמו כן מותר לטרוח בשבת, כדי לפנות מקום לתלמידים, כדי שיהיה להם מקום ללמוד.

ולהלן יתבאר בעזה"י אלו דברים התירו לטלטל למרות הטורח שיש בדבר.

וכמו כן יתבאר אם יש הגבלות בטורח זה, או שניתן לטרוח ככל הצורך בלא שום הגבלות.

הדברים שהתירו לטלטל לצורך הנ"ל

הכלל הוא, שכל דבר שמותר לטלטלו בשבת, מותר לפנותו אף על פי שיש טורח בשבת.

ולדעת רבי יהודה, [שרב חסדא העמיד משנתנו כמותו], וכן לדעת רב אחא, כל דבר שהסיח דעתו ממנו, אף על פי שראוי לאכילה, הרי זה מוקצה, ולכן אין לפנותו תבן בשבת, אלא כשכבר החל להסתפק ממנו קודם השבת, לתת ממנו לבהמתו, שבכך דעתו עליו, ואינו מוקצה, אבל אם הסיח דעתו ממנו, בכל אופן אין לטלטלו בשבת.

וזהו ששינוי, "אבל לא את האוצר", כלומר אבל לא יפנה דבר שעדיין נחשב אוצר, שעדיין לא נסתפק ממנו.

ולדעת רבי שמעון, [שרב חסדא העמיד משנתנו כמותו], כל דבר הראוי לו, אפילו אם הסיח דעתו ממנו, אינו מוקצה, ולכן מותר לפנותו תבן בשבת, אפילו כשעדיין לא החל להסתפק ממנו קודם השבת, לתת ממנו לבהמתו.

ומכל מקום, לדברי שניהם, כל זה בדברים שאין בהם איסור אכילה, אבל דברים שאסורים באכילה, או דברים שאינם ראויים לאכילה, לדברי הכל אין לטלטלם בשבת. [ובעזה"י עניין זה יתבאר לפרטיו בהמשך].

הטרח שהתירו לטרוח לצורך הנ"ל

לעניין הטרח שהתירו לטרוח בפניני הדברים

הללו, גם כן נחלקו חכמים.

לדברי רב חסדא, משנתנו היא כדעת רבי יהודה, ולדבריו מבואר בה, שהגבילו חכמים את הטרח בפנינו, וההגבלה היא, שלעולם לא יטרח לפנות יותר מחמש קופות² של תבן.

ומבואר בגמרא בדף קכ"ז, שכל זה כשאין האורחים מרובים, אבל אם יש אורחים מרובים, מותר להוסיף ולפנות אף יותר מחמש קופות. אלא שאדם אחד לא יפנה יותר מחמש קופות, אלא כל אחד יפנה לעצמו חמש קופות של תבן.

וכל זה כשיש באוצר [=מחסן] תבן נוסף, אבל כשיש באוצר רק חמש קופות, לא יפנה ממנו את כולו, אלא רק ארבע קופות בלבד.

והטעם לכך, כי אם יפנה את האוצר עד הקרקע, יש לחוש שיבוא למלא גומות שבו, ויתחייב משום בונה.

וזהו ששינוי "מפנין ארבע וחמש קופות", כלומר ארבע מאוצר קטן, וחמש מאוצר גדול.

דף קכז

ולדברי שמואל, משנתנו היא כדעת רבי שמעון, ולדבריו מבואר בה, שלא הגבילו חכמים את הטרח בפנינו, ויכול לפנות אפילו תבן רב ביותר.

ומה ששינוי "מפנין ארבע וחמש קופות", הכוונה ארבע וחמש ואף יותר, שכן דרך בני אדם לומר³.

ומכל מקום, כל זה כשמשאיר באוצר מעט תבן, אבל לא יפנה את כל האוצר כולו, כי אם יפנה את האוצר עד הקרקע, יש לחוש שיבוא למלא גומות שבו, ויתחייב משום בונה.

וזהו ששינוי "אבל לא את האוצר", כלומר שלא יפנה את כל האוצר.

אוצר שאין מפנים כדעת רבי יהודה

נתבאר, שלדעת רבי יהודה, אוצר של תבן, שלא נסתפק ממנו קודם השבת, הרי הוא מוקצה, ואין מפנים אותו בשבת מפני האורחים וביטול בית המדרש.

ומבואר בגמרא, שאין נחשב אוצר לעניין זה, אלא תבואה שנתקיימו בה שני התנאים הבאים:

(א) שהתבואה צבורה, שבכך שנצברה ניכר

¹ פירש בקונטרס, שיהא ראוי לעשות שום תשימש אחר. ואין נראה לרבינו תם, כי למה יש לנו להצריך שלדבר אחר יהא ראוי, כיון שראוי לדבר זה. אלא נראה לרבינו תם דהכי פירושו, דאיכא תורת כלי עליו, שתיקנו ועשה בו מעשה, והכינינו לכך, שמאחר שלכך תיקנו, והכינינו לכך, יש תורת כלי עליו, אפילו אינו ראוי לדבר אחר ... [תוס'].
² בירושלמי מפרש כמה שיעור קופות, כהוא דתנינן, שלשה קופות של שלשה סאין. [תוס'].
³ חשבון קטן תחילה, ואם יצטרך ליותר, יפנה יותר, משום הכי נקט ארבעה ברישא וחדר חמשה, והוא הדין אפילו טובא. [רש"י].

שניתנה לאוצר.

(ב) שיש בתבואה **לתך** [=חצי כור] שהם חמש עשרה סאה, אבל בפחות מכך אין להחשיב זאת כאוצר.

ומכל מקום, אף לדעה זו, גם כשנתקיימו שני התנאים הללו, ולכן אסור לטלטל את התבואה לפנות את מקומה. **דווקא בידיים** אין לעשות דבר, אבל **רשאי להיכנס ולצאת על גבי התבואה, ולפנותה ברגליו לכאן ולכאן דרך הליכתו, ובכך לעשות בה שביל**.

מה עדיף למעט בהילוך או למעט במשא

נתבאר שהבא לפנות את האוצר מהתבן כדי שיהיה מקום לאורחים או לתלמידים רשאי לפנות אף ארבע וחמש קופות של תבן ושל תבואה, (וכל קופה היא שלושה סאין).

ונסתפקו בגמרא, האם צריך לפנות דווקא בקופות גדולות כאלו, אף על פי שיש בכך טורח משא. כי על ידי זה ממעט בטורח ההילוך, שאינו צריך להוליך פעמים הרבה. או שרשאי לפנות גם בקופות קטנות יותר, אף על פי שמרבה בטורח ההילוך.

ואפשר שמסקנת הגמרא, שעדיף להרבות במשא ולמעט בהילוך. ומה ששינונו, שניתן לפנות אפילו עשר או חמש עשרה כדי יין ושמן, אין הכוונה שמפנה כל כד בפני עצמו, וממעט במשא ומרבה בהילוך, אלא מפנה בכל פעם שני כדים או שלושה, לפי מה שהם קטנים, ומפנה הכל בחמש פעמים.

מעשים שעשו על פי רבי ורבי חייא

אמר רבה אמר רבי חייא, פעם אחת הלך רבי למקום אחד, וראה מקום דחוק לתלמידים, ויצא לשדה, ומצא שדה מלאה עומרים, ועימר רבי כל השדה כולה.

כלומר ציוה, ופינו את העומרים, שהיה המקום כרמלית, ופינו את העומרים, על ידי שטלטום פחות פחות מארבע אמות.

ורב יוסף אמר רבי הושעיא, פעם אחת הלך רבי חייא למקום אחד, וראה מקום דחוק לתלמידים, ויצא לשדה, ומצא שדה מלאה עומרים, ועימר רבי חייא כל השדה כולה.

וממעשים אלו למדו, שאפילו לדברי רב חסדא, כשהאורחים מרובים, מותר לפנות אף יותר מחמש קופות, ומכל מקום יתכן שכל אחד יפנה רק חמש קופות ולא יותר.

מעלת הכנסת אורחים

א. לדברי רבי יוחנן, **גדולה הכנסת אורחים כהשכמת בית המדרש**.

שכן במשנתנו הזכירו את שני הדברים הללו יחד, והשוו אותם לדין זה, שמותר לטרוח בשבת, לפנות בשבילם תבן ותבואה.

ב. ולדברי רב דימי מנהרדעא, **גדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש**.

שכן במשנתנו, כשלימדו דין זה, שמותר לפנות תבן ותבואה בשביל הדברים הללו, הקדימו לשנות תחילה "מפני האורחים", ואחר כך "מפני ביטול בית המדרש".

ג. ולדברי רב יהודה אמר רב, **גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה**.

שכן כשראה אברהם אבינו אורחים בזמן שנגלית לו השכינה, הניח את השכינה, והלך לקבל פני האורחים, שנאמר, **"וַיֹּאמֶר אֶל-דָּוִד-י אִם נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֶבְדְּךָ"** (בראשית י"ח ג').

שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם

אמר רבי אלעזר, בא וראה, שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת **בשר ודם**, **אין קטן יכול לומר לגדול, המתן עד שאבא אצלך, ואילו בהקב"ה נאמר "וַיֹּאמֶר אֶל-דָּוִד-י אִם נָא מִצְאָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אֶל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עֶבְדְּךָ"** (בראשית י"ח ג').

דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא

במשנה במסכת פאה נמנו ארבעה דברים, שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה¹, והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הם:

א. **כיבוד אב ואם**.

ב. **גמילות חסדים**.

ג. **הבאת שלום בין אדם לחבירו**.

ד. **ותלמוד תורה כנגד כולם**.

וארבעה דברים אלו, הם כללים, ובכל אחד יש כמה פרטים.

ולדברי רב יהודה בר שילא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, ששת הפרטים הבאים, כלולים בארבעת הדברים הנ"ל.

א. **הכנסת אורחים**, הוא בכלל גמילות חסדים.

ב. **ביקור חולים**, הוא גם כן בכלל גמילות חסדים.

ג. **עיון תפלה**, כלומר המכוון בתפלתו. והוא גם כן **בכלל גמילות חסדים**, שנאמר **"לְמַלְאכָה נִפְשׁוּ אִישׁ חֶסֶד"** (משלי י"א י"ז).

ד. **והשכמת בית המדרש**, הוא בכלל תלמוד תורה.

ה. **והמגדל בנוי לתלמוד תורה**, הוא גם כן **בכלל תלמוד תורה**.

ו. **והדן את חברו לכף זכות**, הוא **בכלל הבאת שלום בין אדם לחבירו**, שמתוך שהוא מכריעו לזכות, ואומר, לא חטא לי בזאת, אנוס היה, או לטובה נתכוון, יש שלום ביניהם.

הדן חבירו לכף זכות

תנו רבנן, הדן חבירו לכף זכות, **דנים אותו לזכות**.

מעשה באדם מגליל העליון

שנשכר אצל בעל הבית בדרום

מעשה באדם אחד, שירד מגליל העליון, ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום שלש שנים².

ערב יום הכפורים, אמר לו השכיר לבעל הבית, תן לי שכר, ואלך ואזון את אשתי ובני.

אמר לו בעל הבית, אין לי מעות.

אמר לו השכיר, תן לי פירות.

אמר לו בעל הבית, אין לי.

אמר לו השכיר, תן לי קרקע.

אמר לו בעל הבית, אין לי.

אמר לו השכיר, תן לי בהמה.

אמר לו בעל הבית, אין לי.

אמר לו השכיר, תן לי כרים וכסתות.

אמר לו בעל הבית, אין לי

¹ בפרק קמא דקדושין מפרש, דהיינו, אם היתה שקולה, מכרעת, דשכר מצות בהאי עלמא ליכא. [תוס'].

² הרבה אחרונים ציינו לשאלות, שם מבואר, שאותו שכיר היה עקיבא בן יוסף, ואותו בעל הבית היה רבי אליעזר בן הורקנוס.

הפשיל השכיר כליו לאחוריו, והלך לביתו בפחי נפש [=בדאבון נפש].

לאחר הרגל, נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו משא שלשה חמורים, אחד של מאכל, ואחד של משתה, ואחד של מיני מגדים, והלך לו לביתו של השכיר.

אחרי שאכלו ושתו, נתן בעל הבית לשכיר את שכרו. ושאל אותו, בשעה שאמרת לי, תן לי שכרי, ואמרתני אין לי מעות, במה חשדתני.

ענה השכיר, אמרתי, שמא פרקמטיא בזול נזדמנה לך, ולקחת בהן.

שאל בעל הבית, ובשעה שאמרת, לי תן לי בהמה, ואמרתני, אין לי בהמה, במה חשדתני.

ענה השכיר, אמרתי, שמא מושכרת ביד אחרים.

שאל בעל הבית, בשעה שאמרת לי תן לי קרקע, ואמרתני לך אין לי קרקע, במה חשדתני.

ענה השכיר, אמרתי, שמא מושכרת ביד אחרים היא, [נחירות היא שנותנה לחברו בכך וכך כורין לשנה].

שאל בעל הבית, ובשעה שאמרתני לך, אין לי פירות, במה חשדתני.

ענה השכיר, אמרתי, שמא אינן מעושרות.

שאל בעל הבית, ובשעה שאמרתני לך, אין לי כרים וכסתות, במה חשדתני.

ענה השכיר, אמרתי, שמא הקדיש כל נכסיו לשמים.

אמר לו בעל הבית, העבודה [=לשון שבועה הוא] כך היה, הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה, וכשבאתי אצל חבירי בדרום, התירו לי כל נדרי. ואתה, **כשם שדנתני לזכות, המקום ידין אותך לזכות.**

מעשה בחסיד אחד שפדה ריבה

מעשה בחסיד אחד¹ שפדה ריבה [=נערה] אחת בת ישראל, וכשהגיעו למלון השכיבה תחת מרגלותיו. למחר ירד וטבל, ושנה לתלמידיו.

ואמר להם, בשעה שהשכבתיה תחת מרגלותי, במה חשדתוני.

ענו לו, אמרנו, שמא יש בנו תלמיד שאינו בדוק לרבי, כלומר שאינו מכיר במדותיו, לסמוך עליו ולהניחה אצלו.

שוב שאל, בשעה שירדתי וטבלתי, במה חשדתוני. ענו לו, אמרנו, שמא מפני טורח הדרך אירע קרי לרבי.

אמר להם, העבודה, כך היה. ואתם, **כשם שדנתוני לכף זכות, המקום ידין אתכם לכף זכות.**

מעשה ברבי יהושע שהלך אצל מטרוניתא

פעם אחת הוצרך דבר אחד לתלמידי חכמים אצל מטרוניתא [=נכרית] אחת, שכל גדולי רומי מצויים אצלה.

אמרו, מי ילך?

אמר להם רבי יהושע, אני אלך.

הלך רבי יהושע ותלמידיו. כיון שהגיע לפתח ביתה, חלץ תפיליו ברחוק ארבע אמות, ונכנס, ונעל הדלת בפניהם. אחר שיצא, ירד וטבל, ושנה לתלמידיו.

ואמר להם, בשעה שחלצתי תפילין, במה חשדתוני.

ענו לו, אמרנו, כסבור רבי לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה.

שוב שאל, בשעה שנעלתי, במה חשדתוני.

ענו לו, אמרנו, שמא דבר מלכות יש בינו לבינה, [וצריך להעלימו].

שוב שאל, בשעה שירדתי וטבלתי, במה חשדתוני.

ענו לו, אמרנו, שמא ניתזה צינורא [=רוק] מפיה על בגדיו של רבי, וגזרו על הנכרים שהיה כזבים לכל דבריהם, להיות אף רוקם מטמא.

אמר להם, העבודה, כך היה. ואתם, **כשם שדנתוני לזכות, המקום ידין אתכם לזכות.**

הדמאי

תבואה הנלקחת מעם הארץ קרויה דמאי, לשון ספק "דא מאי" כלומר "זה מהו", שכן אף על פי שרוב עמי הארץ מעשרים תבואותיהם, הרבה יש שאינם מעשרים כראוי, והם מפרישים רק תרומה גדולה, [שיש באכילתה עונש מיתה, ונייתן לתת חיטה אחת לצאת ידי התרומה הזו].

ולכן אמרו חכמים, שהלוקח תבואה מעם הארץ, **אסור לאכול ממנה, עד שיפריש ממנה שאר**

מעשרות חוץ מתרומה.

ומעשר ראשון ומעשר עני מעכב לעצמו, כשאר חולין שלו, שכן הם מותרים לאכילה כחולין, ואין בהם אלא דין נתינה ללוי ולעני, ומאחר שספק אם הם מעשרות, המוציא מחבירו עליו הראיה.

אבל תרומת מעשר ומעשר שני, לא יערב בחולין שלו, כי התרומה אסורה לזרים ולטמאים, ומעשר שני אסור לאונן ולטמא.

אכן מאחר שחיוב הפרשת מעשרות מהדמאי הוא מתקנת חכמים, **יש מקומות שהקלו, והתירו להאכיל דמאי, בלא להפריש ממנו מעשרות.**

א. עניים.

מאחר שתקנת דמאי היא חומרא דרבנן בעלמא, התירו חכמים להאכיל את העניים דמאי, שבכך יהיה להם יותר.

ב. אכסניא של מלך.

חיל של מלך, שהמלך מטיל על בני העיר לזונם בשוכם ממלחמתם, מותר להאכיל אותם דמאי, אף על פי שהם ישראלים. והסיבה לכך, כי מאחר שאינם במקום, הרי הם כעניים.

ואמר רב הונא, שבית שמאי חולקים על ההיתרים הללו, ואומרים, שאפילו עניים ואכסניא אין מאכלים דמאי.

מעשר ראשון שהקדימו לתרומה גדולה

מצד אחד נאמר, "וְאֶל הַלְוִיִּם תִּדְבֹּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֵתם גְּזֻלְתְּכֶם וְהִרְמַתֶּם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר" (במדבר י"ח כ"ו), ומשמע מכאן, שצריכים להפריש מהמעשר הראשון שבידם תרומת מעשר בלבד, ואפילו אם הקדים הלוי ליטול את המעשר הראשון קודם שהופרשה מהתבואה תרומה גדולה, ונמצא שנפסד הכהן.

כי אם תחילה היה הכהן נוטל תרומה גדולה היה מקבל אחד מחמישים מהכל, ועתה יקבל אחד מחמישים ממה שנשאר ביד הבעלים.

אף על פי כן אין הלוי צריך לתת מהמעשר תרומה גדולה, כפי מה שהיה ראוי לתת לתבואה מהחלק שנטל ממנה.

ומצד שני נאמר, "מִכֹּל מִתְּנִיתְּכֶם תָּרִימוּ אֶת כָּל תְּרוּמַת ה' מִכָּל חֶלְבּוֹ אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ" (במדבר י"ח כ"ט), ומשמע שאף ממעשר ראשון יש לתת תרומה גדולה, אם עדיין לא נתנו קודם לכן.

¹ כל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד, או רבי יהודה בן בבא, או רבי יהודה רבי אלעאי. [רש"י].

ובית שמאי חולקים על כך, כי לדעתם הדמאי אסור באכילה אף לעניים.

ג. מעשר ראשון שנטלה תרומתו ולא נטלה תרומה גדולה.

נתבאר לעיל, שמעשר ראשון שהפרישוהו בעוד התבואה בשיבולים, אין צריך להפריש ממנו תרומה גדולה, [ודי בהפרשת תרומת מעשר בלבד].

ולפיכך, מעשר ראשון זה, מאחר שהוא ראוי כמו שהוא מותר לפנותו בשבת.

ד. מעשר שני שנפדה.

מעשר שני שלו, שנפדה בכסף כפי שוויו, אף על פי שעוד לא נתן את החומש, כבר ראוי הוא לו, ולפיכך מותר לפנותו בשבת.

ה. הקדש שנפדה.

האוכל הקדש שלוו שנפדה בכסף כפי שוויו, אף על פי שעוד לא נתן את החומש, כבר ראוי הוא לו, ולפיכך מותר לפנותו בשבת.

והדברים הבאים נחשבים אינם ראויים לו, ואסור לפנותם בשבת.

א. תרומה טמאה.

תרומה טמאה, אף שבימות החול ראויה היא לכהן, להאכילה לבהמתו. בשבת אינה ראויה אפילו לבהמת כהן, כי אכילת הבהמה היא ביעור התרומה הטמאה, וכבר נתבאר בפרק שני, שאין מבערים תרומה טמאה וקדשים טמאים בשבת ויום טוב.

ומאחר שבשבת אין התרומה הזו ראויה לכולם אסור לפנותה בשבת.

דף קכח

ג. טבל.

הטבל, היא תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות

ארבעה זוזים, יתן כנגדו חמשה זוזים.

ואם פדה את ההקדש שלו בשווי, בלא להוסיף חומש, מיד יצא ההקדש לחולין, ואין החומש מעכב את הדבר, אלא שהוא חוב עליו.

ופדיון המועיל בהקדש, הוא פדיון בכסף או מטלטלין, שנאמר "ונתן הכסף וקם לו"³ אבל הפודה את הקדשו בקרקע, לא עשה כלום [ואפילו אם נתן קרן וחומש], ולא נפדה ההקדש כלל.

דברים שמותר לפנותם בשבת ודברים שאסור לפנותם

נתבאר בתחילת הפרק, שהתירו לטרוח בשבת, לפנות תבן ותבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש. ובתנאי שיהיו התבן והתבואה דברים הראויים לו. ולהלן נמנה בעזה"י דברים שהם ראויים ולא ראויים מחמת דינם.

והדברים הבאים נחשבים ראויים לו, ומותר לפנותם בשבת.

א. תרומה טהורה.

תרומה טהורה מותר לפנותה, לא רק כשהיא ביד כהן, שהיא מותרת לו ולבהמתו, [תבואה לו, ותבן לבהמתו], אלא אף כשהיא ביד ישראל.

כי מאחר שלכהן היא ראויה⁴, היא נחשבת כדבר הראוי לאדם, ומותר לפנותה בשבת.

ב. דמאי.

אף על פי שאסור לאכול דמאי בלא להפריש ממנו מעשרות, מכל מקום הדמאי נחשב כדבר הראוי לו, כי יש אופן שהדמאי מותר לו לכתחילה, והוא, אם יפקיר נכסיו ויעשה עניי.

ומאחר שיש לו אפשרות לאכול את הדמאי בהיתר, הוא נחשב כראוי לו, ומותר לפנותו בשבת.

ויישבו את שני הכתובים הללו, שאם הלוי נטל את המעשר הראשון בעוד התבואה שבוילים, שאינם ראויים להיעשות כרי [=ערימה], להיות חייבים בתרומה גדולה, אין הלוי חייב לתת תרומה גדולה מחלקו.

אבל אם נטל את המעשר הראשון אחר שכבר נעשית התבואה כרי, ונתחייבה בתרומה גדולה, שנאמר בה, "ראשית דגנך", ללמד שחייב התרומה הוא מושעה שנעשית התבואה דגן, כלומר כרי.

מעשה, אם הלוי נוטל מעשר ראשון קודם לנתינת התרומה, על הלוי לתת גם מחלקו תרומה גדולה, ולאחר מכן יתן תרומת מעשר.

פדיון מעשר שני

מעשר שני, אם בא לאוכלו חוץ לירושלים, צריך לפדותו, [שכינסו המעות בקדושת מעשר שני תחתיו, ואת המעות יעלה לירושלים לקנות בהם דברי מאכל.

וכשהבעלים פודה מעשר שני של עצמו, עליו להוסיף חומש, כלומר כשבא לפדות דבר השווה ארבעה זוזים, יתן כנגדו חמשה זוזים, להיות מעות מעשר שני.

ואם פדה את המעשר שלו בשווי, בלא להוסיף חומש, מיד הותרו הפירות באכילה, ואין החומש מעכב את היתרם, אלא שהוא חוב עליו.

ופדיון המועיל במעשר שני, הוא פדיון בכסף שיש עליו צורה, שנאמר "וְיִצְרָף הַכֶּסֶף בְּגִדָּה" (דברים י"ד כ"ב).

אבל הפודה מעשר שני שלו באסימון², הוא כסף שאין עליו צורה, לא עשה כלום ואפילו נתן קרן וחומש, ולא נפדה המעשר שני כלל.

פדיון הקדש

הבא לפדות איזה דבר שהקדיש הוא עצמו, מוסיף חומש, כלומר כשבא לפדות דבר השווה

¹ משמע אפילו לא ראה פני הבית. תימה אכתי אפילו הקדימו בכרי נמי לא לחייב אלא באידגן וראה פני הבית. ויש לומר, דאי לא כתב והרמותם, הוא אמינא דכולם חייבין, אפילו לא אידגן, השתא דכתיב קרא, מוקמי ליה במסתבר, דהיינו לא אידגן, שאפילו ראה פני הבית לא היה חייב. אי"נ יש לומר הא דנקט אידגן, היינו ככל דינו, שראה פני הבית, אלא דמילתא דפסיקא נקט, דאיכא למאן דאמר בבא מציעא, דלא בעינן ראיית פני הבית אלא בזיתים וענבים, דלאו בני גורן נינהו. [תוס'].

² היינו דלא כרבי דוסא דפרק הזהב, והוה מצי למימר מעות הניתנות סימן לבית המרחץ לדברי הכל. [תוס'].

³ אין הפסוק כן, אלא, "וְאִם גָּאֵל יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה הַמִּקְדָּשִׁי אֹתוֹ וְיִסֹּף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף עָרְפָּה עָלָיו וְקָם לוֹ" (ויקרא כ"ז י"ט), ודרך הש"ס לקצר ולומר בלשון אחר קצר ... וקשה לר"י, נימא כסף דוקא. וכי תימא דשוה כסף ככסף, חדא דגבי נזקין מצרכינן קרא, "וישיב" לרבות שוה כסף, ועוד דאם כן אפילו קרקע נמי, ומנלן למעוטי קרקע. ואומר ר"י, דמכלל ופרט נפקא ... ונתן כלל, כסף פרט וקם לו חזר וכלל ... מיהו בתורת כהנים דריש ליה מקרא אחרינא, "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש" מה תלמוד לומר, לפי שנאמר "תפדה", יכול בעבדים ושטרות וקרקעות, תלמוד לומר "בשקל הקדש", אין לי אלא סלעים, מניין לרבות כל דבר המיטלטל, תלמוד לומר "ופדה בערכך", אם כן למה נאמר "בשקל", פרט לעבדים ושטרות וקרקעות, אלא כן דרך הש"ס, שאינו מביא עיקר הדרשה ... [תוס'].

⁴ אף על גב דאמר בשילחי כירה, דבגדי עניים לעשירים לא, הכא לכולי עלמא חזיא, אלא איסורא הוא דרביע עליה, אבל התם לא חזו מחמת גריעותא. ומהאי טעמא נמי לא אמרינן התם טעמא דבסמוך, דאי בעי מפקר לנכסיה. [תוס'].

⁵ הוה מצי למימר כדלעיל, כיון דחזי לעניים, אלא כיון דמשכח טעמא דאפילו לדידיה מצי חזי, אמר ... [תוס'].

ומעשרות, אסור באכילה.

ואפילו כשחיובו בתרומות ומעשרות מדברי חכמים בלבד, כגון תבואה שגדלה בעציץ שאינו נקוב, שלא ינקה מהארץ. ולכן כל טבל אסור לפנותו בשבת.¹

ד. מעשר ראשון שנטלה תרומתו ולא נטלה תרומה גדולה.

נתבאר לעיל, שמעשר ראשון שהפרישו ממנו תרומה גדולה, צריך להפריש ממנו תרומה גדולה, [ולא די בהפרשת תרומת מעשר בלבד].

ולפיכך, כל זמן שלא הפרישו ממנו תרומה גדולה, אף על פי שהפרישו ממנו תרומת מעשר, נחשב כאינו ראוי לו, ואסור לפנותו בשבת.

ה. מעשר שני שלא נפדה.

כבר נתבאר, שהפודה מעשר שני שלו באסימון שאין עליו צורה, אף על פי שפדאו, מאחר שלא נפדה כהלכתו, לא יצא לחולין.

ומאחר שאינו ראוי לו עד שיפדה כהלכתו, אסור לפנותו בשבת.

ו. הקדש שלא נפדה.

כבר נתבאר שהפודה הקדש שלו על הקרקע, אף על פי שפדאו, מאחר שלא נפדה כהלכתו, לא יצא לחולין.

ומאחר שאינו ראוי לו עד שיפדה כהלכתו, אסור לפנותו בשבת.

עוד דברים שמותר לפנותם ואסור לפנותם

נתבאר, שהתירו לטרוח בשבת, לפנות תבואה מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש. ובתנאי שתהיה התבואה, מדברים הראויים לו או לבהמתו. ולהלן נמנה בעזה"י דברים שהם ראויים ולא ראויים מחמת עצמם.

א. תורמוס.

תורמוס יבש, מאחר שהוא מאכל עזים, נחשב ראוי לו בשבת, ומותר לפנותו.

אבל **תורמוס לח, מאחר שהוא מר, אינו ראוי לו בשבת כלל, ואסור לפנותו.**

ב. לוף.

הלוף הוא מין קטניות, שאינו ראוי חי אפילו

לבהמה, [שהוא נאכל רק לעורבים].

ולפיכך, **לדעת תנא קמא במשנתנו, מי שאין לו עורבים, אסור לפנותו בשבת.**

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל מותר לפנות את הלוף בשבת, כי מאחר שהוא מאכל עורבים, וראוי הוא לעשירים, שמגדלים עורבים בבתיהם, הכל מותרים לטלטלו.

ג. חרדל.

לדעת משנתנו, מאחר שהחרדל חריף, ואינו ראוי לאוכלו חי, [כי אם ליונים, מי שאין לו יונים] אסור לפנותו בשבת.

ולדעת הברייתא [ורבן שמעון בן גמליאל], מותר לפנות את החרדל בשבת, כי מאחר שהוא מאכל יונים, וראוי הוא לעשירים, שמגדלים יונים בבתיהם, הכל מותרים לטלטלו.

ד. חצב.

החצב הוא מין עשב, ששורשיו אינם מתפשטים לצדדים, אלא יורדים תחתיו בלבד, [ובו תיחס יהושע את הארץ], **ולדעת הברייתא, אף מי שאין לו צביים, מותר לטלטלו בשבת, מפני שהוא מאכל צביים.**

ואפשר שלדעת התנא של משנתנו, מי שאין לו צביים, אסור לפנותו.

ה. שברי זכוכית.

לדעת רבן שמעון בן גמליאל, אפילו מי שאין לו נעמיות [=בנות יענה], מותר לפנות שברי זכוכית בשבת, מפני שהם מאכל לנעמיות, וראויים למי שמגדל נעמיות.

ו. חבילי זמורות.

לדברי הכל, מי שאין לו פילים, אסור לפנות בשבת חבילי זמורות, שהם מאכל פילים.

ובזה מודה רבן שמעון בן גמליאל, שאין להתיר לכל מפני אותם בני אדם שיש להם פילים, כי בני אדם שיש להם פילים אינם מצויים, ואין להתיר לכל מחמתם.

ז-ח-ט. חבילי קש. וחבילי עצים. וחבילי זרדים.

לדעת משנתנו, וכן לדעת תנא קמא בברייתא, כל אלו, אם הזמינם [=נתכוון עליהם] קודם השבת שיהיו מאכל לבהמה, מטלטלים אותם בשבת. ואם לא הזמינם קודם השבת להיות מאכל לבהמה, אין מטלטלים אותם בשבת.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, אם היו החבילות הללו גדולות, עד שאי אפשר לטלטלם ביד אחת אלא בשתי ידים, אפילו אם הזמינם קודם השבת להיות מאכל בהמה, אסור לטלטלם בשבת, כי יש בכך טרחה מרובה יותר מדאי.²

כל ישראל בני מלכים

לדברי אב"י, **ארבעת התנאים הללו, רבן שמעון בן גמליאל, ורבי שמעון, ורבי ישמעאל, ורבי עקיבא, שווים הם בסברא זו, שכל ישראל נידונים כבני מלכים.**

א. רבן שמעון בן גמליאל [בסוגייתנו] לענין טלטול בשבת.

אף על פי שלוף חי אינו ראוי לאכילה אלא לעורבים, ואף על פי שרק בני מלכים מגדלים עורבים, [לנו ולמשחק]. מותר לכל ישראל לטלטל לוף בשבת, כי כולם נחשבים כבני מלכים, שראויים לגדל עורבים, ואם כן הלוף אינו מוקצה אצלם. [וחכמים חולקים עליו].

ב. רבי שמעון לענין סיכה בשבת.

אף על פי שרק בני מלכים רגילים לסוך שמן ורד להנאתם, כל ישראל נחשבים כבני מלכים.

ולכן מותר להם לסוך שמן ורד גם על מכותיהם בשבת, ואין הדבר נראה כרפואה, משום שרגילים לסוך שמן ורד אף בלא מכה.

וחכמים חולקים ואומרים, שרק בני מלכים ממש מותרים לסוך שמן ורד על מכותיהם בשבת.

ג-ד. רבי ישמעאל ורבי עקיבא לענין גבייה מבעל חוב.

שהגובה את חובו, אינו נוטל מהחייב את מלבושו, ואפילו אם הוא בגד יקר, כי כל בגד שיש לו, ראוי לו.

וחכמים חולקים ואומרים, שאם הוא לבוש בגד יקר, נוטלים אותו ממנו, ומלבישים אותו בגד הראוי לו. ואם אינו בן מלכים ממש, לא יניחו אצלו בגד הראוי לבני מלכים.

חבילי סיהא. אזוב. קורנית.

אמיתא. פיגם. ושאר מיני תבלין

הגידול הנקרא בברייתא סיהא, קראו רב יהודה צתרי.

¹ והא דאמר רבה בפרק כירה, טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותיקנו מתוקן, הני מילי לענין ביטול כלי מהיכנו, שלא החמירו כמו לענין טלטול בידים. [תוס'].

² אפשר שגם בזה רבן שמעון בן גמליאל כשיטתו, שכל ישראל בני מלכים, ולפיכך אין להתיר להם טורח מרובה, שאין רגילים בו בני מלכים.

- יש מפרשים שהוא הנקרא צתרה.

- ויש מפרשים שהוא מין של נענע הנקרא הבבונג.

והגידול הנקרא בברייתא אזוב, קראו רב יהודה אברתא.

- הוא מין אזוב הנקרא היסופוס אפיסיגליס.

והגידול הנקרא בברייתא קורנית, קראו רב יהודה קורניתא, והוא הנקרא חשי.

- יש מפרשים שהוא הנקרא צתרה.

- ולפי המפרשים לעיל, שסיאה היא צתרה, לא נתבאר מהו חשי.

והגידול הנקרא בברייתא אמיתא, קראוהו חכמי הגמרא בשם ניניא.

וכל הגידולים הללו, וכן פיגס, וכן כל שאר מיני תבלין, שווים הם לעניין הבא.

אם כנס אותם כדי שיהיו יבשים וראויים להבעיר בהם אש, אין משתמשים מהם בשבת.

ואם כנס אותם להיות מאכל לבהמתו, מותר להשתמש בהם בשבת.

ומכל מקום, לא יקטום אותם בכלי, כדרך שעושה בחול, כי בכך הוא נחשב כטוחן, אלא קוטם בידו ואוכל.

ולדעת רבי יהודה, אם בא לאכול את הזרע, רשאי למלול כדרכו, כלומר להוציא את הזרע מהשרביטים, ובלבד שלא ימלול הרבה בכלי.

ויל"ע אם כוונתו לומר, שמעט אפשר למלול אף בכלי, או שלעולם אין למלול בכלי, אבל ביד רשאי למלול אף הרבה.

ולדעת חכמים, לא ימלול בידו אלא בראשי אצבעותיו.

ואף בדבריהם יש להסתפק, האם גם בראשי האצבעות אין למלול אלא מעט, או שבראשי האצבעות רשאי למלול אף הרבה.

ובשר תפל, [ויש גורסים בשר תפוח, ומכל מקום הכוונה לבשר שאינו מליח], אינו ראוי לאכילה כשהוא חי, ונחלקו בו חכמים אם מותר לטלטל אותו.

לדעת רבי יהודה, כל דבר שאינו ראוי, הרי הוא מוקצה, **ואסור** אפילו **בטלטול**¹. וכן אמר רב חסדא.

ולדעת רבי שמעון, גם דבר שאינו ראוי לאכילה, **מותר בטלטול**. וכן אמר רב הונא.

ואף על פי שרב הונא תלמידו של רב, הפוסק כרבי יהודה בדיון מוקצה, לא פסק כרבי יהודה אלא לעניין זה שאסור לאכול מוקצה, אבל לדעתו מותר לטלטל מוקצה.

ברוזה מליח וברוזה תפל

ברוזה ראוי לאכילה חי, בין כשהוא מלוח, ובין כשאינו מלוח, ולכן גם לדעת רב חסדא, **בכל אופן מותר לטלטל אותו בשבת**, ואפילו מחמה לצל.

דג מליח ודג תפל

דג מלוח, ראוי לאכילה גם כשהוא חי, כלומר לא מבושל, ולכן לדברי הכל **מותר לטלטל אותו בשבת**.

ודג תפל, [שאינו מלוח], אינו ראוי לכלום², ולפיכך, לדברי הכל³ הוא מוקצה כעצים ואבנים, **ואין מטלטלים אותו בשבת**.

טלטול עצמות

מטלטלים את העצמות בשבת, מפני שהם מאכל לכלבים⁴.

טלטול בשר מסריח

מטלטלים בשר תפוח [=מסריח] בשבת, מפני שהוא מאכל לחיה⁵.

בשר מליח ובשר תפל

בשר מליח, מאחר שהוא ראוי לאכילה גם כשהוא חי, לדברי הכל **מותר לטלטל אותו בשבת**.

טלטול מים מגולים

לדעת תנא קמא בברייתא, **מטלטלים** מים מגולים בשבת, אף על פי שהם אסורים בשתייה שמא הטיל בהם נחש ארס. והסיבה שמותר לטלטל אותם, מפני שהם ראויים לשתות, שארס נחש אינו מזיק לו, שהרי אף את הנחשים עצמם הוא אוכל.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, אין מטלטלים מים מגולים בשבת, שהרי אסור לשתות אותם כלל, ואם יטלטלו אותם יכולים לבוא לידי סכנה, שמא ישתה מהם אדם.

כפיית סל לפני האפרוחים בשבת

מבואר במשנתנו, שמותר לטלטל סל להניחו לפני הלול כדי שהאפרוחים יעלו וירדו דרכו.

וכבר נתבאר בפרק כירה, שנחלקו חכמים בדיון זה, כיצד מותר לטלטל את הסל לצורך האפרוחים שהם מוקצים.

א. לדעת רב חסדא כפי שביאר רבה, **מאחר שעניין זה מצוי** הוא, שיש צורך להכניס האפרוחים ולהוציאם, לכן מותר לטלטל את הסל לצורך זה, אף על פי שהאפרוחים מוקצים.

ב. לדעת רב חסדא כפי שביאר רב יוסף, אף שאסור לבטל כלי מהיכנו, אין לאסור כפיית הסל לפני האפרוחים בשבת, כי על ידי כפיית הסל לפני האפרוחים אינו נאסר בטלטול אלא לזמן שהאפרוחים עליו, אבל אחר כך מותר לטלטלו, **ואינו מבטלו מהיכנו**.

ג. לדעת רבי יצחק, מאחר שאין שום היתר לטלטל כלי בשבת לצורך דבר שאינו ניטל, על כרחך לא נאמר דין זה, אלא כשמתחילה טלטל את הסל כי היה **צריך למקומו**, שבזה, מאחר שכבר הותר לטלטלו משום מקומו, מותר להניחו היכן שירצה, ובכלל זה לפני האפרוחים.

בהמה שנפלה לאמת המים בשבת

בהמה שנפלה לאמת המים בשבת, אם אין המים עמוקים, ויכולה לעמוד בהם, יניחו אותה שם עד מוצאי שבת, ויתנו לה מזון במקומה, ולא יעלו אותה בשבת.

¹ לפירוש שני בתוס', יש ברייתא כדעת רבי יהודה המתירה טלטול בשר תפל, משום שהוא ראוי לחיה.

² ולכלבים לאו דעתיה למישדייה. [רש"י].

³ כן הגרסא בגמרא שברייתא זו היא כדעת רבי שמעון. והקשו התוס' אם כן דג תפל לישרי כמו בשר תפל. ותיירצו שדג תפל אינו ראוי לכלבים. א"י דין זה כרבי יהודה ודג תפל אף על פי שראוי לכלבים אסור לטלטלו דכל מידי דחוי לאיניש לא מקצה לכלבים ובשר תפל מותר לטלטלו מפני שהוא מאכל לחיה. [תוס'].]

⁴ לרבי יהודה דאית ליה מוקצה מיירי, כגון שלא היה עליה בשר מאתמול. [תוס'].]

⁵ תימא, לימא מפני שהוא מאכל לכלבים. ויש לומר, דכרבי יהודה אתיא, ואינו מסריח כפירוש הקונטרס, אלא חזי ליה, וכל מידי דחוי ליה לאיניש, לא מקצה לכלבים. אבל מפני שהוא מאכל לחיה מותר לטלטלו, דכל ישראל בני מלכים הם. ורב חסדא דלא שרי בשר תפל מהאי טעמא, לית ליה כל ישראל בני מלכים. [תוס'].]

ואם המים עמוקים, ואי אפשר לקיימה במקומה, מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה, כדי שתעלה עליהם, ותצא.

ואף על פי שבכך שנותן תחתיה כרים וכסתות, הוא מבטל כלי מהיכנו, כלומר גורם לו שלא יוכלו לטלטלו, ודבר זה אסרוהו חכמים, כי הוא דומה לבונה את הכלי באותו מקום.

מאחר שאיסור ביטול כלי מהיכנו הוא מדברי חכמים, דחו אותו חכמים מפני צער בעלי חיים שהוא אסור מהתורה.

צער בעלי חיים אסור מהתורה

שנאמר, "כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׁנֵאֵךְ רֹבֵץ תַּחַת מִשְׁאֹוֹ וְחִדְלָתָּ מֵעֹב לוֹ עֹזֵב תִּעְזֹר" [=עזור תעזור] עמו" (שמות כ"ג ה'), ואמרו חכמים, שטעם הדין הזה, משום צער בעלי חיים.

סיוע בשבת בהולכת תרנגולת

תרנגולת מוקצית היא בשבת, ולכן אסור לטלטלה אפילו ברשות היחיד. ולפיכך, אם ברחתה לו תרנגולת, ורוצה להחזירה למקומה, לא יטלנה בידיו.

ולא רק טלטול גמור, שמגביה אותה לגמרי מעל הארץ אסור, אלא אף הדידוי אסור, כלומר לא יאחזנה בכנפיה, אפילו רגליה נוגעות בארץ.

והסיבה לכך, כי התרנגולת מגביה את עצמה מהארץ, ויש לחוש, שמא כשיאחז אותה בכנפיה, תגביה את עצמה, ונמצא תופס אותה בלא שיהיו רגליה על הארץ¹.

והאופן שבו יוכל להחזיר את התרנגולת למקומה, הוא רק על ידי דחיפה, כלומר לא יאחזנה כלל, אלא ידחפנה לכיוון הבית עד שתיכנס².

סיוע בשבת בהולכת שאר בעלי חיים

בהמות חיות ועופות מוקצים הם, ולכן אסור להגביה אותם אפילו ברשות היחיד. ומכל מקום, כל אלו [חוץ מתרנגולת], רק להגביה אותם ממש, אסור. אבל מותר לדדות אותם, כלומר לאחוז בצואר הבהמה או בצדיה ולגוררה, והיא

מהלכת על רגליה, והסיבה שדבר זה מותר, כי אין לחוש שיגביהו עצמם, ונמצא מטלטל ממש.

ודווקא לעניין איסור טלטול מוקצה, שהוא איסור מדברי חכמים, לא חששו בשאר בעלי חיים שמא יגביהו את עצמם.

אבל לעניין איסור תורה, חששו אף בשאר בעלי חיים שמא יגביהו את עצמם.

ולפיכך, לדעת חכמים, האומרים, שהמוציא בעלי חיים מרשות לרשות או מעביר בעלי חיים ארבע אמות ברשות הרבים חייב, אין לדדות בעלי חיים ברשות הרבים, שמא יגביהו עצמם, ונמצא מתחייב משום הוצאה.

אבל לדעת רבי נתן, האומר שבעלי חיים נושאים את עצמם, והמוציא בעלי חיים בשבת פטור, [ואינו אסור אלא מדברי חכמים], אין להחמיר ברשות הרבים יותר מרשות היחיד, ומותר לדדות בעלי חיים גם ברשות הרבים.

סיוע בשבת בהולכת תינוק

התינוק אינו מוקצה, ולפיכך מותר להגביהו ברשות היחיד בלא הגבלה.

ובזה הכל מודים שגם חיוב הוצאה אין בו, כי החי נושא את עצמו. ומאחר שאפילו אם הגביה אותו ברשות הרבים הוא פטור [ואינו אסור אלא מדברי חכמים], לא חששו חכמים לאסור את הדידוי ברשות הרבים שמא יגביה עצמו, ולכן מותר לדדות את הקטן אפילו ברשות הרבים.

ולדברי רבי יהודה כל זה כשהקטן עצמו מניע את רגליו, שמניח אחת ומגביה אחת, אבל כשאינו עושה כן, המושך אותו אינו נחשב מדדה אלא גורר, והרי זה נידון כנושא אותו ממש שהוא אסור ברשות הרבים.

אין שוחטים תרנגול שרגליו עומדות בארץ

נתבאר, שהתרנגול רגיל להגביה עצמו מהארץ. ולפיכך, אין לשחוט תרנגול כשרגליו עומדות על הארץ כתקנו, שמא תוך כדי שישחטוהו, יגביה עצמו, ונמצא פוסל את השחיטה.

ולכן הבא לשחוט תרנגול, יאחוז אותו באחד מהאופנים הבאים:

א. יכבוש אותו על הארץ כשרגליו מכופלות, שלא

יוכל להתחזק עליהן.

ב. יגביה אותו באויר, שלא יגיעו רגליו לארץ.

סיוע לבהמה הממליטה ביום טוב

אין מיילדים את הבהמה ביום טוב [וכל שכן בשבת]. כי דבר זה, שהוא משיכת הוולד מתוך אמו, יש בו טורח מרובה, ולא התירו אותו ביום טוב [וכל שכן בשבת].

ודווקא ליילד ממש לא התירו אבל מותר לסעוד [=לסייע] ללידה.

- לדברי רב נחמן, הכוונה לכך שמותר לדחוק בבשר האם מלפנים, כדי שיצא הוולד לחוץ.

- ולדברי רב יהודה, הכוונה לכך שמותר לאחוז את הוולד ביציאתו, כדי שלא ייפול לארץ. [וכן מבואר בברייתא].

ודברים נוספים שמותר לעשות לוולד, הם (ב) נפיחה בחוטמו, לפתוח את נחיריו שנסתמו ברירים. (ג) לתת דד של אם בתוך פיו כדי שיינק.

ורבן שמעון בן גמליאל אמר, שהיו עושים דברים, כדי לגרום לאם [שרחקה את בנה], שתחזור ותאהב אותו, ואפילו ביום טוב.

וביאר אביו שכך היו עושים: (א) מביאים מלא אגרוף של מלח, מניחים לה בתוך הרחם שיכאב לה ותזכור צער לידה ותרחרם על וולדה. (ב) ומזלפים מי שליא [=מים ששרו בהם את השליא] על גבי ולד, כדי שתריח ריחו, ותרחרם עליו.

ודוקא לבהמה טהורה עושים כן, שהיא רגילה לרחק את הוולד, ועל ידי הדברים הללו חוזרת ומקרבת אותו.

אבל לבהמה טמאה אין עושים כן, כי אינה רגילה לרחק את הוולד, ומצד שני אם רחקה אותו, שוב לא תקרב אותו אף על ידי הדברים הללו.

עשיית צורכי יולדת בשבת

מיילדים את האשה אפילו בשבת, [וכל שכן ביום טוב, וכל שכן שמסעדים אותה בהם], ואין לאסור זאת מפני הטורח.

ומחללים את השבת אף לקרוא למיילדת [=חכמה] ממקום למקום.

¹ לכאורה הכוונה היא, שמחמת שמגביהה עצמה, תופס אותה באויר אף אחר שנגמר כח הגבהתה מחמת עצמה, אבל בשעה שמגביהה עצמה, נחשבת היא כהולכת בארץ, שהרי אינה מגבהה מכוחו. ויל"ע בדבר.

² ולכאורה לדעת חכמים כל זה בחצר, אבל ברשות הרבים יש לאסור אף את הדחיפה משום הוצאה. ויל"ע בדבר.

ומותר לחלל את השבת אף לדברים שאינם צורך מעשי של הלידה, והם רק ישוב דעת היולדת.

כגון שהמיילדת אומרת שיכולה לילד באור שיש שם, והיולדת אינה סומכת על המיילדת, ורוצה שידליקו נרות שיהיה אור גדול, ויראו הדבר היטב, מותר לעשות כן, ואפילו אם היולדת עיוורת ואינה רואה¹.

ואם היתה צריכה שמן, חברתה מביאה לה שמן, ואפילו דרך רשות הרבים.

אלא שאם די לה במעט שמן, תביאנו בידה. ואם צריכה יותר שמן, תביאנו בשערותיה.

לדברי רבה ורב יוסף, מביאה בשערותיה ממש, שנותנת שמן על שערותיה, וחוזרת וסוחטת אותם, ואין לאסור משום סחיטה בשבת, כי לדעתם אין איסור סחיטה בשער, כי אין השמן נספג בתוך השערות.

ולדברי רב אשי, אין הכוונה שתביא את השמן בשער ממש, אלא בכלי שתתן בשערה, ותעשה זאת כדי כדי שתהא ההבאה דרך רשות הרבים בשינוי.

ואם לא די לה בשמן שיביאו בשער, מותר להביא שמן בכלי כדרכו.

עד מתי מחללים את השבת בשביל היולדת

דעת רב יהודה אמר שמואל.

א. כל זמן שהקבר [=בית הרחם] פתוח.

בין אם אמרה צריכה אני לחילול שבת, ובין אם אמרה איני צריכה [וחברותיה אומרות שהיא צריכה]², מחללים עליה את השבת.

דף קכט

ונחלקו חכמים ממתי זמן פתיחת הקבר.

- לדברי אביי משעה שתשב על המשבר.

- ולדברי רב הונא בריה דרב יהושע, משעה

שהדם שותת ויורד.

- ויש אומרים, משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה [בצידיה]

וכמו כן נחלקו חכמים עד מתי פתיחת הקבר³.

- לדברי אביי, שלשה ימים.

- ולדברי רבא משמיה דרב יהודה, שבעה ימים.

- ויש אומרים, שלשים יום.

ב. נסתם הקבר.

לדברי רב אשי כך אמר רב יהודה אמר שמואל, בין אמרה צריכה אני, בין אמרה איני צריכה⁴, **אין מחללים עליה את השבת.**

ולדברי מר זוטרא כך אמר רב יהודה אמר שמואל, לא אמרה צריכה אני⁵, מחללים עליה את השבת. **אמרה איני צריכה⁶, אין מחללים עליה את השבת.**

ואמר מרימר לרבינא, מאחר שנחלקו החכמים הללו בדבר שהוא פיקוח נפש, ספק נפשות להקל, ולכן הלכה כמר זוטרא.

דעת נהרדעי.

שלושה שיעורים נאמרו ביולדת:

א. שלושה ימים ראשונים, בין אמרה צריכה אני, ובין אמרה לא צריכה אני⁷, מחללים עליה את השבת.

ב. משלושה ועד שבעה, אמרה צריכה אני, מחללים עליה את השבת, אמרה לא צריכה אני⁸, אין מחללים עליה את השבת.

ג. משבעה ועד שלושים, אפילו אמרה צריכה אני, אין מחללים עליה את השבת, אלא היא נידונית כחולה שאין בו סכנה, שמותר לעשות עבורו מלאכות על ידי גוי ולא על ידי ישראל.

חולה שאין בו סכנה

לדברי רב עולא בריה דרב עילאי, כל צרכי חולה

שארין בו סכנה, נעשים על ידי גוי בשבת.

וכן אמר רב המנונא, דבר שאין בו סכנה לחולה אם לא יעשו לו, אין ישראל עושה לו, אבל אומר לנכרי ועושה.

טבילה לטהרות אחר לידה

לדברי רב יהודה אמר שמואל, כל שלושים יום שאחר הלידה, היולדת בסכנה, ולכן כשאין בעלה עמה, לא תטבול לטהרות, שמא תצטנן.

אבל כשבעלה עמה, בעלה מחמם אותה לאחר הטבילה בשתמיש והגוף מתחמם מן הגוף, ואין לחוש אם תטבול.

ומעשה בבת רב חסדא, שטבלה בתוך שלושים יום ללידתה, שלא בפני בעלה, והצטננה, והביאו את מיטתה לפומבדיתא, מקום רבא בעלה.

עשיית מדורה לחימום החולה

רב יהודה אמר משמו של שמואל, שעושים מדורה ליולדת בשבת כדי לחמם אותה שלא תצטנן.

ומתחילה אמרו, שלא התיר שמואל אלא עשיית מדורה ליולדת בלבד, ובימות הגשמים בלבד. אבל שאר חולים וכן בימות החמה מעצמם יתחממו ואין לעשות מדורה.

ומסקנת הסוגיה, שמותר לעשות מדורה לכל חולה שיש בו סכנה אם יצטנן, ואפילו מי שהקז דם, ואפילו בימות החמה.

חימום אחר הקזת דם

מי שהקז דם הוא בסכנת הצטננות, ולכן צריך לעשות מדורה לחממו, אפילו בתקופת תמוז.

וכששמואל הקז דם, ולא מצאו עצים מוכנים להסקה, צווה לבקע כסא יקר העשוי שדאגא [=תדהר] להסיק בו.

¹ אף על גב דבפרק בתרא דיומא אמר, חולה אין מאכילין אותו ביום הכפורים אלא על פי מומחה, והכא שריא משום יתובי דעתא, היינו שיותר יכולה היולדת להסתכן על ידי פחד שתתפחד שמה אין עושין יפה, מה שהיא צריכה, ממה שיתכן החולה ברעב. [תוס'].

² וי"ג בין לא אמרה צריכה אני.

³ כן נראה לכאורה, שמחלוקתם היא עד מתי פתיחת הקבר, ונפקא מינה לדעת שמואל. אכן מסקנת התוס', שאין כאן מחלוקת, ורק אביי הוא שביאר עד מתי פתיחת הקבר, אבל רבא ואמרי לה אמרו שיעורים אחרים, ושלושת השיעורים הללו הם שלושת השיעורים שאמרו נהרדעי, ואין כאן מחלוקת בדבר.

⁴ וי"ג בין לא אמרה צריכה אני.

⁵ וי"ג אמרה צריכה אני.

⁶ וי"ג לא אמרה צריכה אני.

⁷ וי"ג לא אמרה צריכה אני.

⁸ וי"ג לא אמרה צריכה אני.

וכשרב יהודה הקיז דם, ולא מצאו עצים מוכנים להסקה, צווה לבקע שולחן של מין ארז יקר [=פתורא דיונה] להסיק בו.

וכשרבה הקיז דם, ולא מצאו עצים מוכנים להסקה, צווה לבקע שרפרף [=ספסל] להסיק בו.

וכשאביי שאל את רבה, הלא עוברים בכך באיסור "בל תשחית". ענה לו רבה, "בל תשחית" דגופאי עדיף לי, כלומר עדיף להשחית כלים לקיום הגוף, ולא לחוס עליהם כשבכך ישחת הגוף.

חשיבות מנעלים

אמר רב יהודה אמר רב, לעולם ימכור אדם קורות ביתו, ויקח מנעלים לרגליו, שאין לך בזוי מן המהלך יחף בשוק.

סעודה אחר הקזת דם

אף על פי שמנעלים הם דבר חשוב מאוד כפי שנתבאר. אמר רב יהודה אמר רב, שמי שהקיז דם, ואין לו מה יאכל, ימכור מנעלים שברגליו, ויספיק מהן צרכי סעודה, שהיא נצרכת לאחר ההקזה.

לדברי רב, לאחר ההקזה יש לאכול **בשר**. נפש תחת נפש, כלומר, הבשר הוא נפש ויבוא תחת הנפש שנפסד בה בהקזה.

ולדברי שמואל, אחר ההקזה יש לשותות יין. אדמיות תחת אדמיות, כלומר היין הוא אדום ויבוא תחת הדם שנפסד בהקזה.

- **לשמואל היו עושים תבשיל של שחליים**, שהוא אדום, [אדמיות תחת אדמיות].

- **ורבי יוחנן** היה שותה יין הרבה, עד שהיה יוצא ריח היין מאוזניו.

- **ורב נחמן** היה שותה יין הרבה, עד שהיה טחול שלו צף ביין.

- **ורב יוסף** היה שותה יין הרבה, עד שהיה היין יוצא מנקבי ההקזה.

- **ורבא היה מחזר אחר יין נושן של שלוש שנים**, והוא נקרא יין בר תלתא טרפי [=שלושה עלים], כי אחר שנקלט יין זה, טענה הגפן שממנו בא עוד שלושה עלים חדשים.

ורב נחמן בר יצחק אמר לתלמידיו בבקשה מכס ביום שאתם מקיזים דם אמרו לבתיכם שירבו

בסעודה כאילו אני בא לסעוד אצלכם.

וכל כך נצרכת היא סעודה שאחר הקזה, שאף על פי שאסור להערים בשאר מקומות, בדבר זה **מותר להערים** באופן הבא, **שמי שאין לו יכולת לקנות יין לסעודת הקזה, יטול זוז רע שאינו מתקבל, וילך לחנות אחת, ויבקש לקנות יין, ויטעום ממנו תחילה כדרך הקונים, ויתן את הזוז למוכר, והמוכר לא ירצה לקבל ממנו, וילך ויעשה כן בשבע חנויות**, עד שישתה יין בשיעור רביעית.

ואם אין לו אפילו זוז רע, יאכל שבעה תמרים שחורים, ויסוך שמן בצדעיו, וישכב בשמש ויתחמם.

ואמרו רב ושמואל, **כל המקיל בסעודת הקזת דם, מקילים לו מזונותיו מן השמים**, ואומרים, הוא על חייו לא חס, אני אחוס עליו.

חוס השמש

גוי חכם ששמו אבלט פגש את שמואל כשהוא שוכב בחמה.

אמר לו אבלט, חכימא דיהודאי [=חכם היהודים] בישא מי הוי טבא [=וכי רע יהיה טוב. כלומר חוס השמש מזיק הוא].

ענה לו שמואל, יום הקזה הוא זה וצריך אני להתחמם.

אמנם לא היתה זו הסיבה האמיתית, והסיבה האמיתית היא, **שיש יום אחד בשנה, שבו השמש טובה, והוא היום שבו חלה תקופת תמוז**, ושמואל לא רצה לגלות זאת לאבלט.

רוח אחר הקזה

לדברי רב ושמואל, מי שהקיז דם, לא ישב במקום שיש בו חלונות, שהרוח נכנסת בהם. שמא כשהקיזו ממנו דם, הניחו בו בדיוק כדי חייו, [רביעית], והרוח תיטול ממנו מעט דם, ויחסר מהשיעור ויסתכן.

ומהטעם הזה, שתהא ההקזה במקום שאין בו שום רוח כלל, שמואל היה רגיל להקיז דם בבית שעובי קירותיו שבע לבנים, [כל לבנה שלושה טפחים סה"כ 21 טפחים].

יום אחד כשהקיז שמואל דם בבית זה הרגיש בעצמו שהוא נחלש, בדק את קירות הבית ומצא

שנחסר מהם עובי אריח [=חצי לבינה].

טעימה אחר הקזה

לדברי רב ושמואל, מי שהקיז דם, יטעום תחילה איזה דבר, ורק אחר כך יצא ממקום ההקזה. **ואם לא יטעום כלום, הוא מסתכן.**

- **שאם יפגוש מת, פניו יהיו ירקרקות.**

- **ואם יפגוש במי שהרג אדם, הוא עצמו ימות.**

- **ואם יפגוש דבר אחר [=חזיר], ילקה בדבר אחר [=צרעת].** שהחזירים מנוגעים הם כמבואר במסכת קידושין עשרה קבים נגעים ירדו לעולם תשעה נטלו [חזירים]

חמישה דברים שצריך לשהות אחריהם

חמשה דברים קרובים למיתה יותר מן החיים, ואלו הם:

א. אכל ועמד. כלומר, לאחר שאכל כדי שבעו, עמד פתאום בלא לשהות.

ב. שתה ועמד. כלומר, לאחר ששתה כדי צרכו, עמד פתאום בלא לשהות.

ג. ישן ועמד. כלומר, לאחר שנתו, עמד פתאום בלא לשהות.

ד. הקיז דם ועמד. כלומר, לאחר שהקיז דם, עמד פתאום בלא לשהות.

ה. שימש מטתו ועמד. כלומר, לאחר ששימש מטתו, עמד פתאום בלא לשהות.

תדירות הקזת הדם

לדברי שמואל, **(א) בתחילת שנותיו של אדם**, משעה שמתחיל להקיז דם¹, ראוי לו להקיז דם **כל שלושים יום**. **(ב) וכשמגיע לאחר ארבעים שנה**, ימעט, ויקיז דם רק **כל שני חודשים**. **(ג) וכשמגיע לאחר ששים שנה**, ימעט, ויקיז דם רק **כל שלושה חודשים**.

והסיבה לכך שממעט את ההקזות, כי אין כוחו עליו, וכשמחסר דמו פעמים הרבה מצטנן.

הזמנים הראויים להקזת דם

לדברי שמואל הזמנים הראויים להקזת דם הם **יום ראשון בשבת ויום רביעי בשבת וערב שבת**.

¹ לא נתבאר ממתי מתחיל להקיז דם ואפשר שהזמן הוא משיחא בן עשרים שנה.

הקזת דם בערב יום טוב

המקזי דם בערב יום טוב בא לידי חולשה.
והמקזי דם בערב עצרת בא לידי סכנה, שבאותו יום יצאה רוח ששמה טבוח, שאם לא היו ישראל מקבלים את התורה, היה טובח אותם ואת בשרם ודמם.

וגזרו חכמים שלא להקזי דם כל ערב יום טוב משום ערב עצרת.

אכל חטה והקזי דם

לדברי שמואל, **אין להקזי דם לרפואה אחר אכילה, כי האוכל מכביד את האדם, והקזה שאחר אכילה אינה מועילה אלא לאותו כובד.**

ולפיכך אפילו אכל חטה אחת והקזי דם, לא הקזי אלא לאותה חטה.

ודווקא לרפואה אין ההקזה מועילה אחר האכילה, אבל מי שיש לו דם המכביד עליו, ההקזה מועילה להקיל עליו אף כשמקזי אחר אכילה.

שתיה ואכילה אחר הקזה

השוטה מיד אחר הקזה, הדבר מועיל לו. [ונסתפקו אם לאחר מכן השתיה מזיקה, או שאינה מעלה ולא מורידה].

והאוכל כשיעור זמן מהלך חצי מיל אחר ההקזה, הדבר מועיל לו. [ונסתפקו אם קודם לכן ולאחר מכן האכילה מזיקה, או שאינה מעלה ולא מורידה].

דברים שאין לקנותם לאכול

לדעת רב, **ראש בהמה, וכן דלעת, וכן שפתי בהמה,** אינם בריאים לאכילה, ולפיכך אפילו יהיו זולים מאוד, אין לקנותם.

וכך היה מכריז, רק אם יהיו מאה ראשי בהמה בזוז קנה אותם. ורק אם יהיו מאה דלועים בזוז קנה אותם. ושפתים לא תקח, אלא אם כן יהיו מאה בחינם².

שצ"מ חנכ"ל

לעניינים מסויימים, עשרים וארבע שעות היממה נמנות בסדר של שבע שעות החזרות על עצמן פעם אחר פעם.

ראשונה נקראת שבתאי, שניה צדק, שלישית מאדים, רביעית חמה, חמישית נוגה, ששית כוכב, שביעית לבנה, [וסימנך שצ"מ חנכ"ל].

וחזרות שוב, שמינית שבתאי, תשיעית צדק, עשירית מאדים, אחת עשרה חמה, שתים עשרה נוגה, שלוש עשרה כוכב, ארבע עשרה לבנה, וכן לעולם.

וכשנתלו המאורות ברקיע, בתחילת ליל רביעי של בריאת העולם, אז החל המניין הזה, ולפיכך שעה ראשונה של ליל רביעי, שבו נתלו המאורות היא שבתאי.

וסימן השעות של תחילת הלילות, הוא כצנ"ש חל"מ. וסימן השעות של תחילת הימים כעלות השחר, הוא חל"מ כצנ"ש.

ימי רביעי שאין להקזי בהם דם

לדברי שמואל, אף שיום רביעי ראוי להקזת דם, אם חל יום רביעי באחד מימי החודש הבאים, אין להקזי בו דם, והמקזי בו דם מסתכן. ואלו הם:

א. כשחל ברביעי בחודש.

ב. כשחל בארבעה עשר בחודש.

ג. כשחל בעשרים וארבעה בחודש.

ד. יש אומרים כשאין אחריו עוד ארבעה ימים בחודש זה. ויש אומרים **כשהוא יום רביעי אחרון בחודש.**

ימי החודש שאין להקזי בהם דם

המקזי דם **בראש חודש, ובשני לחודש,** בא לידי חולשה. והמקזי דם **בשלישי בחודש,** בא לידי סכנה.

אבל בשני וחמישי לא יקזי דם, כי הם ימי דין, שכן אמרו, מי שיש לו זכות אבות, יקזי דם בשני ובחמישי, שבית דין של מעלה ושל מטה שוין כאחד.

שבבי"ד של מעלה אדם נדון בכל יום, ומתקנת עזרא ואילך בית דין של מטה יושבים בעיירות בשני ובחמישי, וכיון שיום הדין ופקידה הוא, עונותיו נזכרים, ואין ראוי לסכן עצמו בימים אלו.

ובשלישי לא יקזי דם, כי ביום שלישי מזל מאדים משמש בשעות הזוגיות¹, ומזל מאדים ממונה על החרב ועל הדבר ועל הפורענויות, והזוגות הם דבר שהשדים שולטים בו, ונמצא שהפורענות מזומנת ביום זה.

שעות היממה	ראשון	שני	שלישי	רביעי	חמישי	ששי	שבת
1	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים
2	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה
3	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה
4	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב
5	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה
6	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי
7	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק
8	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים
9	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה
10	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה
11	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב
12	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה
13	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי
14	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק
15	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים
16	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה
17	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה
18	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב
19	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה
20	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי
21	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק
22	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים
23	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה
24	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה

וערב שבת, אף על פי שגם בו מאדים משמש בשעה זוגית, מאחר שמפני הדוחק הורגלו הרבים להקזי בו דם, כדי שיוכלו לסמוך על סעודת שבת גם לצורך הקזה, על כך נאמר "שֶׁמֶר פְּתָאִים ה' דְּלוּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ" (תהילים קט"ז ו').

¹ אבל שאר ימים [חוץ משני וחמישי ושבת], אין מאדים בזוגות שלהם, אם לא בלילה, ובלילה אין דרך להקזי. [רש"י]. ואף שברביעי גם כן קאי מאדים בזוגות בסוף היום לא חשו חכמים לכך דאין דרך להקזי כל כך בסמוך ללילה. [תוס'].
² כן פירש רש"י העניין. ותימה מה שידך חכא. ור"ח גרס מאה קרני בזוזא, ומפרש, מאה רישי, מאה ראשי בני אדם, שהיה מנהג קצוב לספר לגלח בזוזא, וכן מנהג מאה קרני להקזי בזוזא, אבל מאה שפמי, לתקן השפה, בולא כלום, דבשכר גילוח והקזה היה מתקן השפה, וביום שהיה מתקן שפמו, לא היה נוטל כלום, ועל כן היה למשל, כל מי שהיה יגע ולא עלה בידו שכרו, היו קורין אותו יומא דשפמי. [תוס'].
99

יומא דשפמי

אמר רב יוסף, כשהיינו לומדים בבית מדרשו של רב הונא **ביום שהיו התלמידים תשושים וחלשים מללמוד** היינו קוראים אותו יומא דשפמי.

ולא ידעתי למה הכוונה. ועכשיו נודע הדבר, שהוא יום שאינו שווה כלום, כמו השפתיים שאין לקחת אותם.

עשיית צרכי קטן הנוול

תינוק שנולד בשבת, **מותר לקשור את הטבור שלו בשבת**. כי אם לא יקשרו אותו, מאחר שהוא ארוך, הוא עלול להיכרך באיזה דבר, ועל ידי זה יצאו מעיו של התינוק, כשיגביהו אותו.

ולדברי רבי יוסי, **מותר אף לחתוך את הטבור**, ולהטמין את השליא, כדי שיחם הוולד.

ואמר רבן שמעון בן גמליאל, בנות מלכים

טומנות בספלים של שמן. בנות עשירים בספוגים של צמר. בנות עניים במוכים.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב, הלכה כרבי יוסי.

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב, **מודים חכמים לרבי יוסי, בטבור של שני תינוקות תאומים, שחותכים את הטבור, כי שניהם קשורים זה בזה ויש לחוש ביותר, שמא יתלשו זה את זה.**

כל האמור בפרשת תוכחה עושין לחיה בשבת

כשיחזקאל הוכיח את ישראל, מנה לפניו את חסדי הקב"ה עימם, כמו שנאמר "ומולדותיך ביום הולדת אתך לא כרת שרף ובמים לא רחצת למשעי וקמלח לא קמלחת וקחת לא חתלת" (יחזקאל ט"ז ד').

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב, שכל האמור בפרשת תוכחה זו, מאחר שהם דברים

שצריכים לעשות ליולדת, מן הסתם כשלא עושים אותם, יש לה צער, ולפיכך מותר לעשות אותם בשבת. ואלו הם:

"ומולדותיך ביום הולדת אתך" – מכאן **שמיילדים את הולד בשבת**.

"לא כרת שרף" – מכאן **שחותכים את הטבור בשבת**.

"ובמים לא רחצת למשעי" – מכאן **שרוחצים את הולד בשבת**.

"וקמלח לא קמלחת" – מכאן **שמולחים את הולד בשבת**.

"וקחת לא חתלת" – מכאן **שמלפפים** [מחתלים] את הולד בשבת¹.

סליק פרק מפנין

¹ ולא היינו אסובי ינוקא דאמרן לעיל בפרק כל הכלים, דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאסר, אלא לפופי בעלמא, כמו שעושין בחגורות ופסיקאות. [רש"י].

ללמוד לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה
(פסחים ג) להבין כלל גדול בלימוד שידע
התלמיד אחר ששנה מה שעלה בידו מכל מה
ששנה ויסמוך על הכללים שיצאו לו משם (מאירי
סוף הוריות) ולזכור כל הלומד תורה ואינו חוזר
עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר (סנהדרין צט)